

๙๕๙.๓๓

๙ ๔๖๕ ก

ร.๓

การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา

ปริณฎานิพนธ์

ของ

จิตาเส อยู่สุจิ

๒๙ ต.ค. ๒๕๓๙

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย

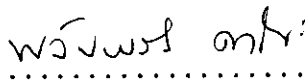
มีนาคม ๒๕๓๙

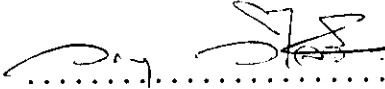
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๕ ๕๐๒๙

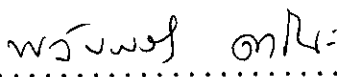
คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

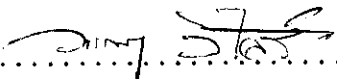
คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(ผศ.พลับพลึง กองชนะ)

..... กรรมการ
(อ.วรรณ วิไลรัตน์)

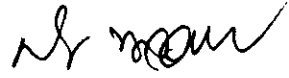
คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผศ.พลับพลึง กองชนะ)

..... กรรมการ
(อ.วรรณ วิไลรัตน์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รศ.สนั่น เมืองวงษ์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริภา พูลสุวรรณ)

วันที่...เดือน...ปีพ.ศ. 2539

ประกาศจุฬการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ทุกท่านที่กรุณาให้ความรู้แก่
ผู้วิจัย กระทั่งผู้วิจัยสามารถที่จะค้นคว้าข้อมูลและจัดทำปริญญานิพนธ์จนสำเร็จเรียบร้อย

ตลอดเวลาแห่งการค้นคว้า ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ และท่าน
อาจารย์วรรณ วิลาธน์ ได้ให้ความกรุณาช่วยเหลือตรวจแก้ไขและแนะนำสิ่งที่มีค่าเป็น
อย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์สนั่น เมืองวงษ์ ที่กรุณาช่วยแก้ไขข้อ
บกพร่องต่าง ๆ จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พ.ต.จุลสิทธิ์ ปุระณะสัมฤทธิ์ ที่ให้ความกรุณาช่วยเขียนบทคัดย่อภาคภาษา
อังกฤษ

ขอขอบคุณการบริการเอกสารจากเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ, หอสมุดสยามสมาคม,
หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ, หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หอสมุดกลาง
วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, หอสมุดราชนาวิกสภา, หอสมุดสมาคมโหร ที่ให้บริการอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณ อาจารย์ประหยัด ทรงคุณ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด สุพรรณบุรี
อาจารย์ประสิทธิ์ บุญดอนม หัวหน้าการการประถมศึกษาอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
ที่ส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสมาศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย

ขอขอบคุณ อาจารย์ใหญ่สุพจน์ เทียมเมธี อาจารย์วรรณศิริ มนต์ไทรเวทย์ และคณะ
ครูทุกท่านแห่งโรงเรียนวัดนาจอมเทียน อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี ที่ให้เวลาและโอกาสแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณอาจารย์นันทนา ใสอนุช อาจารย์ปกรณ์ ทรงม่วง พี่และเพื่อน ๆ
เอกประวัติศาสตร์ทุกท่าน ที่สนับสนุนและให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณ น.ท.สุรัช ศรีนทุ จ.ท.ถวิล ทิมเที่ยง นายทหารประจำกองเรือ
ยุทธการ อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี ที่อำนวยความสะดวกในเรื่องการเดินทางไปกลับ กรุงเทพฯ-
สัตหีบ ตลอดระยะเวลาของการเขียนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ คุณเอนก - คุณไพศรีย งามเชื้อจิต คุณกิ่งกานจน์ บานอุทัย ที่ช่วยเลี้ยงดู
ลูกกึ่งให้ผู้วิจัยตลอดมา

ส่วนดีของปริญญาโทฉบับนี้ ขออุทิศให้คุณพ่อธรรมบุญ รัตนไชย บิดาที่เห็นคุณค่า
ของการศึกษาซึ่งได้ถึงแก่กรรมขณะที่ผู้วิจัยกำลังทำปริญญาโทฉบับนี้

ท้ายสุดขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับ คุณแม่สุกพันธุ์ รัตนไชย, คุณอาอุปถัมภ์
ตรีเมฆ, คุณอาทุกท่าน, พี่และน้องทุกคน ที่ให้การสนับสนุนผู้วิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้น และขอขอบคุณ
น.ต.ธนู อยู่สุจี ด.ช.ธนจิต อยู่สุจี ที่ส่งเสริมสนับสนุนและเป็นกำลังใจมาโดยตลอด จน
ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จิตาส อยู่สุจี

สารบัญ

บทที่		หน้า
	บทนำ	ก
1	ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์	1
	1. ความเชื่อ	1
	1.1 สาเหตุที่มาของความเชื่อ	1
	1.2 รูปแบบของความเชื่อ	2
	1.3 ความจำเป็นและประโยชน์ของความเชื่อ	5
	2. ไสยศาสตร์	6
	2.1 ไสยศาสตร์ในประเทศไทย	10
	2.2 วิธีการที่จะเข้าถึงไสยศาสตร์	13
	2.3 องค์ประกอบของไสยศาสตร์	14
	3. ประเภทของความเชื่อไสยศาสตร์	16
	3.1 ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา	17
	3.2 ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	21
	3.3 ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	27
	3.4 ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	30
	3.5 ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง	33
2	ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : พงศาวดารและ จดหมายเหตุ	42
	1. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา	43

1.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดวชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธ์ และ ส่วนของ ไมเคิล วิคเคอรี)	45
1.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต	47
1.3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรี อยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ	56
2. จดหมายเหตุ	68
2.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุหอ	69
2.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุชาวต่างชาติ	71
2.3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารประเภท คำให้การ	92
3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : กฎหมายและ วรรณกรรม	124
1. กฎหมาย	124
1.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายเฑียรบาล	125
1.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระธรรมนูญ	128
1.3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการพรมศักดิ์ ..	129
1.4 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะรับฟ้อง ..	130
1.5 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพยาน ..	132
1.6 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพิสูจน์คาน้ำลุยเพลิง ...	134
1.7 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะ ตระลาการ	135
1.8 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะ ฝัวเมีย	136

1.9 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะ	
ลักพาลูกเมียผู้คนท่าน	139
1.10 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะ	
เปิดเสริ้ง	140
1.11 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะวิวาท	
ตี ค้างกัน	147
2. วรรณกรรม	148
1. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น	150
1.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในลิลิตโองการ	
แข่งน้ำ	150
1.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในลิลิตพระลอ ..	153
1.3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศ	
หริภุญชัย	189
2. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง	192
2.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสมุทรโฆษ	
คาลันท์	192
2.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเสื่อโคคาลันท์ .	197
2.3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเฉลิมพระเกียรติ	
พระเจ้าปราสาททอง	202
3. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย	204
3.1 โคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์	204
3.2 โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย	206
3.3 กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก	207
3.4 โคลงนิราศพระพุทธรูปบาท	211
3.5 บทละครเรื่องนางมโหรีรา และบทละครเรื่อง	
สังข์ทอง	212

4 วิเคราะห์ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา	225
1. ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง	226
1.1 นามธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต	227
1.2 รูปธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต	227
1.3 ความฝัน	232
1.4 ประสมการณ์	235
1.5 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ	240
1.6 พิธีกรรม	245
2. ความเชื่อในเรื่องผีบางเทวดา	279
2.1 ผีดี	280
2.2 ผีร้าย	286
3. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	289
3.1 เวทมนต์คาถาเพื่อการต่อเนื่อง	289
3.2 เวทมนต์คาถาเพื่อการผลิต	289
3.3 เวทมนต์คาถาเพื่อการป้องกัน	290
3.4 เวทมนต์คาถาเพื่อการทำลายชีวิตทรัพย์สินของฝ่ายศัตรู ...	291
3.5 เวทมนต์คาถาที่ใช้แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์	293
3.6 เวทมนต์คาถาที่ใช้แก้โรคต่าง ๆ	293
3.7 เวทมนต์คาถาที่ใช้ทำเสน่ห์	294
4. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	297
4.1 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการทหาร การสงคราม	297
4.2 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการเมือง การปกครอง	298
4.3 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการสร้างบ้านแปลงเมือง สร้างสิ่งต่าง ๆ .	299
4.4 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการอันเชิญพระราชสาสน์ การเดินทาง ..	299
5. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	301
5.1 การอยู่ยงคงกระพัน	301

5.2	การนำอวัยวะบางส่วนของร่างกายคนตายหรืออุปกรณ์อื่น ๆ มาทำเป็นเครื่องรางของขลัง	303
5.3	การนำเครื่องรางของขลังมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ.	304
5	บทสรุป	306
	บรรณานุกรม	310
	ภาคผนวก	320
	ประวัติย่อผู้วิจัย	355

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ หอพระสมุดวชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธุ์)	46
2 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วันวลิต	48
3 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ หลวงประเสริฐอักษรนิติ์	57
4 แสดงจำนวนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ได้พบในพงศาวดารที่ทำการศึกษาทั้ง 3 ฉบับ	68
5 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุโหร	69
6 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของ โยส เขาเต็น ..	72
7 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส .	74
8 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุฟอร์บิง	75
9 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ ประเทศสยาม	76
10 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง ฝรั่งเศส	78
11 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุลาลูแบร์	80
12 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในไทยในจดหมายเหตุแกมบีเพอร์ ...	85
13 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง ...	86
14 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง ...	87
15 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักร สยาม	88

16	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในคำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง)	93
17	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า	100
18	แสดงจำนวนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ได้พบในจดหมายเหตุที่ทำการศึกษา ทั้ง 3 ประเภท	121
19	แสดงจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัย อยุธยา : พงศาวดารและจดหมายเหตุ	122
20	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกฎมนเฑียรบาล	125
21	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระธรรมนูญ	128
22	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการพระมศักดิ์	129
23	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะรับฟ้อง	130
24	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะขาน	132
25	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพิสูจน์ค่าน้ำขุยมะพร้าว	134
26	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะตระลาการ ...	135
27	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะหัวเมือง	136
28	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะลักพาตัวเมีย ผู้คนทาส	139
29	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ	140
30	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะวิวาท ดี คำกัน ..	147
31	แสดงจำนวนความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่พบในกฎหมายตราสามดวง	148
32	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในลิลิต戎การแข่งน้ำ (ประกาศ แข่งน้ำโคลงห้า)	151
33	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในลิลิตพระลอ	155
34	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศหริภุญชัย	189
35	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสมุทรโฆษคำฉันท์	193
36	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเสื่อโลกฉันท์	198

37	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ	
	ทอง	203
38	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์	205
39	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย	206
40	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก	208
41	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศพระพุทธรูป	211
42	แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในบทละครเรื่องนางมโหรี และ	
	บทละครเรื่องสังข์ทอง	212
43	แสดงจำนวนความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ได้พบในวรรณกรรมสมัยอยุธยา	222
44	แสดงจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัย	
	อยุธยา : กฎหมายและวรรณกรรม	223
45	แสดงจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัย	
	อยุธยา : พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรม	225
46	แสดงรูปร่างลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ที่ดีและไม่ดี	227

บทนำ

ไสยศาสตร์ หมายถึง เรื่องของอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่อาจทราบ และพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เรื่อง ผีसाงเทวดา ฤกษ์ยาม เครื่องราง ของขลัง เวทมนต์คาถา¹ และโชคกลาง² ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เป็นวิธีการที่มนุษย์ "ใช้" อำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อผลประโยชน์บางประการ³ จัดเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพล ต่อมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ⁴ โดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยอยุธยาซึ่งมีความผูกพันอยู่กับ ธรรมชาติ การทำมาหากินของคนในสมัยนั้น ต้องพึ่งพาสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฝนแล้ง ความ เจ็บไข้ โรคระบาด ล้วนแต่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้คนในสมัยอยุธยาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น เป็นพระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ตลอดจนสามัญชนทั่วไป ซึ่งผู้คนในสมัยนั้นไม่สามารถ อธิบายถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ จึงเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกิด จากอำนาจลึกลับของภูตผีปีศาจ จึงต้องทำการกราบไหว้เช่นสรวงบูชา ดังเช่นในรัชกาล สมเด็จพระมหาธรรมราชา

"... ครึ่งหนึ่งฝนแล้ง ราษฎรทำนาไม่ได้ผล ผลไม้ผักปลาที่กันดาร สมเด็จพระ มหาธรรมราชารับสั่งให้บัณฑิตพระอาจารย์ธัญญาสิริยวงค์มธุหา (คือสมเด็จพระ อริยวงศาตฤณ) กับพระอาจารย์คามวาสี พระโณนธรรม (มา) พระอาจารย์ ทั้งสองทำพิธีภายในพระราชวังตั้งบริกรรมทางอโภกสิณและเจริญพระพุทธรณ์ขอฝน

¹ เสรี พงศ์พิศ. "ไสยศาสตร์ในสังคมไทย " ใน ความเชื่อและศาสนา ในสังคมไทย. 2533. หน้า 284 - 297.

² อานนท์ อภิการม. มนุษย์กับสังคม. 2515. หน้า 82.

³ เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 284.

⁴ พระยาอนุমানราชชน. ศาสนาเปรียบเทียบ. 2502. หน้า 46.

ด้วยอำนาจสมาธิและพระพุทธรูปของพระผู้เป็นเจ้าทั้ง 2 นั้น พอถึงกำหนดวันสัญญา ก็เกิดมหาเมฆตั้งขึ้นทั้ง 8 ทิศ ผ่นตกลงเป็นอันมาก..." 1

จึงเห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมกำลังใจและความมั่นใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในการประกอบอาชีพ ด้วยการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เข้ามาเจือในพระพุทธศาสนา เปลี่ยนสัญลักษณ์ความบริสุทธิ์ทางธรรมเป็นเรื่องอำนาจทางบุญฤทธิ์วิทยาคม

ในเรื่องความเชื่อฤกษ์ยาม "ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามเป็นความเชื่อที่สำคัญยิ่งในวิถีชีวิตของคนไทย คนไทยมีความเชื่อเรื่อง "เวลาที่ถูกต้องเหมาะสม" ในช่วงเวลาของชีวิตความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามสัมพันธ์กับความอยากรู้อยากเห็น ความต้องการอนาคตที่ดี วิถีชีวิตที่เจริญงอกงามและศิริมงคลของชีวิต" 2

สมัยอยุธยา จะพบความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทย โดยเฉพาะเรื่องการทำสงคราม ดังปรากฏว่า เมื่อจะมีการยกทัพส่วนใหญ่มักมีบันทึกเกี่ยวกับฤกษ์ยาม³ ดังจะเห็นได้จากพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ ได้กล่าวถึงปี พ.ศ.2058 ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ว่า

1 คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. 2507. หน้า 153.

สมเด็จพระมหาธรรมราชาหรือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พ.ศ.2275 - พ.ศ.2301.

2 เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 286.

3 ฤกษ์ยามที่ดีในการยกทัพ การทำสงครามได้แก่เพ็ชรฤกษ์ นอกจากนี้ยังเหมาะสำหรับจะประกอบพิธีอาถรรพศาสตร์ เรียนวิทยาคม สักลงประเจียด มงคลพิศมรทั้งปวง ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ทำพิธีฝังอาถรรพ์ ประจุพระ ประจุเครื่องแสง อาบว่นอาบยา แก้คุณเขากระทำทำพิธีกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์สงคราม.

เทพย์ สาริกบุตร. โหราศาสตร์ภาคนักษัตริย์(ฤกษ์)แนวทางศึกษา โหราศาสตร์ภาคสมบูรณ์. 2519. หน้า 242.

"... สักราช 871 ฤนศก (พ.ศ.2058) วันอังคารขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11
เพลารุ่งแล้ว 8 ขึ้น 3 ฤกษ์ 9 ฤกษ์ สมเด็จพระรามาธิบดีเสด็จไปเมือง
น(คร)ลา(ปางใต้)เมือง..."¹

นอกจากฤกษ์ยามที่ดีแล้วยังมีพิธีกรรมที่ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่ทหารในการ
ยกทัพ การทำสงคราม ได้แก่พิธีดัดไม้ข่มนาม² พิธีนี้ทำให้ทหารมีจิตใจฮึกเหิม ซึ่งเชื่อว่าจะ
ส่งผลให้ได้รับชัยชนะในที่สุด

ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังนั้น ปรากฏอยู่ในบันทึกของ พริ่งซัวส์ อังรี ตูรแบง
ว่าแม้แต่พระภิกษุก็ยังเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ กล่าวคือ "...เมื่อมีคนเผาศพ พระภิกษุจะเข้าป่าหา
เนื้อหนังบางชิ้นเพื่อใช้ทำคาถาอาคม..."³

✓ 1 คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับ
หลวงประเสริฐอักษรนิติ์. หน้า 453.

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พ.ศ. 2034 - พ.ศ. 2072.

²พิธีดัดไม้ข่มนาม ได้ประสานคติความเชื่อดั้งเดิม คติพราหมณ์และคติพุทธ เข้ามา
ประกอบเป็นรูปแบบวิธีปฏิบัติ ทั้งนี้ทุกคติได้ดัดแปลงให้สอดคล้องสวมรับส่งเสริมกันบนรากฐานของ
คติสายเวท เช่น ด้ายสายสิญจน์ถูกใช้มาเป็นพลังอำนาจผูกมัดนามเจ้าศึกกับต้นกล้วยไว้ด้วยกัน
เพื่อที่จะเข้าสู่พิธีทำลายต่อไป.

สุภาพรรณ ณ. บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการ
ปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงอยุธยาตอนกลาง. 2535. หน้า 116 - 117.

³พริ่งซัวส์ อังรี ตูรแบง. ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย
ชาเวียร์, บอล, 2530. หน้า 82.

บันทึกนี้ได้อำนาจรับรองว่าคนในสมัยอยุธยามีความเชื่อว่าวิยะบางส่วนของคนตายสามารถนำมาทำเป็น "เครื่องราง"¹ ได้ ซึ่งเครื่องรางจะช่วยให้เกิดกำลังใจและความเชื่อมั่นแก่ผู้ที่ครอบครองว่าจะปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง

วรรณคดีสมัยอยุธยา ได้แก่ ลิลิตพระลอ² แสดงให้เห็นภาพของการใช้เวทมนต์คาถาของปู่เจ้าสมิงพราย ที่ใช้มนต์คาถาให้พระลอเกิดอาการคลุ้มคลั่ง จนพระนางบุญเหลือต้องให้หาคนมาแก้ไขเสน่ห์ คุณไสยของพระลอ ดังโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้

นายแก้วจักอยู่เร่ง	โพบา
เร็วเร่งพระโหรมา	อย่าช้า
หาหมื่นหมื่นแพทย์ยา	หมอภูต มานา
หาแม่หมอถั่วหน้า	หมุ่แกกฤตยา ³

เมื่อทำพิธีแก้ไขการทำเสน่ห์ คุณไสยได้แล้ว ปรากฏว่าพระลอได้หายจากอาการคลุ้มคลั่งจากการโดนเวทมนต์ของปู่เจ้าสมิงพราย นอกจากนี้เอกสารเกี่ยวกับการชาวกรุงเก่า ได้กล่าวถึงความสามารถการใช้เวทมนต์ของพระเจ้าสุริยเณทราธิบดี (สมเด็จพระเจ้าเสือ)⁴ ว่า

¹เครื่องราง หมายถึง สิ่งของที่เชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์ นับถือว่าป้องกันอันตรายยังไม่ออกพื้นใหม่เข้ามาและต้องหล่อน้ำขันทันเสกไว้บนรางเล็ก ๆ เพื่อให้คงความขลังหรือคงกระพันชาตรีตลอดไป เช่น อวัยวะของคนตาย เส้นผมที่เรียกว่า "ผมพราย" ลูกกรอก หรือกุมารทอง เขี้ยวหนูตัน เขี้ยวเสือ รวมทั้งตะกรุด ผ้ายันต์ เหล็กไหล โลหะต่าง ๆ.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 193.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "พระเครื่อง (ราง)," ศิลปวัฒนธรรม. 15(3) : 11-13
มกราคม 2537.

²ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 1991 - พ.ศ. 2031.

³กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1. 2529. หน้า 372.

⁴พระเจ้าสุริยเณทราธิบดี หรือสมเด็จพระเจ้าเสือ พ.ศ. 2246 - พ.ศ. 2251.

"... มีบุญญาภินิหารและอิทธิฤทธิ์ ชำนาญในทางเวทมนต์กายสิทธิ์มาก
เวลากลางคืนก็ทรงกำบังพระกายเสด็จประพาสฟังกิจสุข ทุกข์ของราษฎร...
ทรงชุบเลี้ยงคนที่มีเวทมนต์ให้เป็นมหาดเล็กใกล้ชิดพระองค์..."¹

จึงเห็นว่าแม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงต้องมีความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ และคนที่มีความรู้ในเรื่องไสยศาสตร์ก็มีโอกาสได้เลื่อนฐานะทางสังคมได้เหมือนกัน

เมื่อศึกษาเอกสารในสมัยอยุธยา เช่น พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จดหมายเหตุ
กฎหมาย และวรรณกรรม ทำให้ทราบว่าการทํามาหากิน การศึกษา การเมือง การปกครอง
และการทหาร จะมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปะปนสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยตลอด
ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต เนื่องจากได้ช่วยแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากจัดความกลัวและสนองต่อ
ความต้องการของตน อย่างเช่นในเรื่องการทํามาหากิน ได้แก่การทํานาซึ่งเป็นอาชีพหลักของ
คนไทย ยามใดที่น้ำน้อย ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ผู้คนก็เดือดร้อนเกิดความทุกข์ยากเพราะทํานา
ไม่ได้ผล เกิดภาวะข้าวแพง ฉะนั้นทางใดก็ตามที่จะช่วยบันดาลให้ฝนตกลงมา ผู้คนก็พร้อมใจ
กันทํานาขึ้น เพื่อจัดความกลัวและสนองต่อความต้องการของตน จึงเกิดพิธีขอฝน หรือพิธี
พิรุณศาสตร์² ขึ้นมา

ดังนั้น การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยในอดีตที่มีระยะเวลาต่อเนื่องกัน
มากกว่าสี่ร้อยปี จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความคิด ค่านิยม พฤติกรรม
กฎระเบียบของสังคมตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยาได้ นอกจากนี้ยังอาจวิเคราะห์ได้ว่า
บรรพบุรุษของคนไทยได้อาศัยความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิต

การศึกษาความเชื่อ เรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยาจะมีความสำคัญ ดังที่ได้
กล่าวมาแล้วว่างานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อในปัจจุบันยังมีไม่มากนัก ผู้ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ
เรื่องไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้แก่

¹คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่า
ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. หน้า 131.

²พิธีพิรุณศาสตร์ เป็นพิธีขอฝน กระทำในเดือน 9 เพื่อช่วยให้ฝนตกถูกต้องตาม
ฤดูกาลเป็นประโยชน์ต่อการเกษตรกรรมและการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ของประชาชน.

งานของ เรไร สืบสุข "ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 - 2394) "วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521. ศึกษาเรื่องไสยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยชี้ให้เห็นถึง ค่านิยมที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับไสยศาสตร์ รวมทั้งลักษณะความเชื่อทางไสยศาสตร์ ที่มีอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์ การสร้างตัวละครและการใช้สัญลักษณ์ วิทยานิพนธ์นี้มีประโยชน์ต่อ การศึกษา ทำให้ทราบถึงความต่อเนื่องหรือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ ของคนไทยสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

งานของ สุภาพรรณ ณ บางช้าง "ขนบธรรมเนียม ประเพณี : ความเชื่อ และ แนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง" สถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535. ได้ศึกษาถึงแนวความเชื่อพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย เช่น ในด้านพระพุทธ ศาสนา ไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ การเมืองการปกครอง การท้าวหาหิน เทศกาล และ วงจรชีวิต ซึ่งเป็นงานวิจัยเรื่องความเชื่อและแนวทางปฏิบัติในลักษณะกว้าง ๆ ของคนสมัยสุโขทัย คาบเกี่ยวถึงตอนกลางสมัยอยุธยา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาใน เรื่องผีสิงเทวดา ฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลัง เวทมนต์คาถา และโชคกลาง
2. เพื่อศึกษารูปแบบ พิธีกรรม และการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ของคนไทยสมัยอยุธยา
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยสมัย อยุธยา ในเรื่อง การท้าวหาหิน การศึกษา การเมืองการปกครอง และการทหาร
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องความเชื่ออื่น ๆ เช่น ความ เชื่อเรื่องศาสนาจากเอกสารประวัติศาสตร์

ความสำคัญของการศึกษา

1. ได้ทราบเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์แบบต่าง ๆ ของคนไทยสมัยอยุธยา โดยมีหลักฐานอ้างอิงไว้ชัดเจน
2. ได้ความรู้ในรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบ พิธีกรรม และการปฏิบัติ เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา
3. สามารถวิเคราะห์เรื่องความคิด ค่านิยม พฤติกรรม วิถีชีวิต และภาวะเปื้อนทางสังคมไทยสมัยอยุธยาจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์
4. ได้ทราบถึงภูมิปัญญาของคนไทยสมัยอยุธยาในการนำความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาใช้ในวิถีชีวิต
5. ทบทวนทวนวิชาการที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อจะได้ทบทวนค้นคว้าอย่างกว้างขวางต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

เนื่องจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดลงได้ เพราะยังปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน แต่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเฉพาะความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา จึงได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาด้วยการใช้ระยะเวลาที่กรุงศรีอยุธยาดำรงความเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310)

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา ใช้วิธีการศึกษาด้วยวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. ค้นคว้าเรื่องความเชื่อจากเอกสารสมัยอยุธยาที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับต่าง ๆ จดหมายเหตุ กฎหมาย วรรณกรรม
2. ศึกษารูปแบบ พิธีกรรม และการแสดงออกเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา ทั้งจากเอกสารที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

3. วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยา โดยเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. หอสมุดแห่งชาติ
2. ห้องสมุดสยามสมาคม
3. หอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. หอสมุดกลางวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
5. ห้องสมุดราชนาวิกสภา
6. ห้องสมุดสมาคมโหร

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

1. ความเชื่อ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า "เชื่อ" ดังนี้ "เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้ใจ"¹ ดังนั้นความเชื่อจึงมีความหมายว่า สภาพที่บุคคลมีความเห็นตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเรื่องความหมายของความเชื่อได้มีผู้ให้ความหมายไว้เป็นจำนวนมาก แต่กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเชื่อ หมายถึง สภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบเพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่า ความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่²

1.1 สาเหตุที่มาของความเชื่อ

ทศนิยม ทานตวนิช³ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่มาของความเชื่อเกิดขึ้นเพราะ

1. ความกลัวและความไม่รู้ของมนุษย์
2. ประสบการณ์และความฉลาดของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้น

โดยแบ่งเป็นเหตุผลต่าง ๆ คือ

2.1 เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม เช่น

ตีพ่อแม่ มือโหดเท่าโบราณ ก็เพื่อให้ลูกรู้จักปฏิบัติต่อพ่อแม่ในทางที่ถูกที่ควร

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 274.

²นันทา ขุนภักดี. รายงานการวิจัย การวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยใน
สวัสดีรักษา. 2530. หน้า 12.

³ทศนิยม ทานตวนิช. คติชาวบ้าน. 2523. หน้า 224 - 226.

2.2 เพื่อให้นักมีมารยาท มีความรอบคอบและประณีต เช่น
นอนกินข้าว ชาติหน้าเป็นงู

2.3 เพื่ออนามัยและความปลอดภัย เช่น
เล่นซ่อนหากกลางคืน ฝึจะพาไปซ่อน

2.4 เพื่อผลทางจิตใจ เช่น
ฝันเห็นใครตาย คนนั้นจะอายุยืนยาว

2.5 เพื่อผลอื่น ๆ เช่น
ร้องไห้หน้าตาถูกศพ วิญญาณผู้ตายไม่เป็นสุข

กล่าวโดยสรุปแล้ว "ความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ เพราะความไม่รู้จึงทำให้เกิดความกลัว และเมื่อมีความกลัวจึงต้องคิดสร้างความเชื่อขึ้นมา เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจทำให้เกิดความรู้สึกที่มั่นคงและอบอุ่นมากขึ้น"¹ มนุษย์มีความกลัวมาตั้งแต่อดีตโดยเฉพาะกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งไม่ทราบสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เช่น ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ก็จะบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่า เพราะเทวดา ภูติปิศาจไม่พอใจ จึงบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ แม้ในปัจจุบันโลกได้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความเจริญทางเทคโนโลยี แต่ "ความเชื่อทางไสยศาสตร์" ก็มิได้หมดไปกลับจะมีมากขึ้น เพราะมนุษย์มีความรู้สึกว่าขาดความมั่นคง ในสภาวะแวดล้อมปัจจุบันจึงจำเป็นต้องหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยว

✕ 1.2 รูปแบบของความเชื่อ²

โดยทั่วไปข้อความที่เป็นความเชื่อจะกล่าวเป็นข้อความสั้น ๆ ซึ่งแยกได้ 2 ส่วน คือ

ส่วนแรก บ่งการปฏิบัติ จะมีคำว่า ห้าม อย่า ให้ ต้อง เช่น ห้ามป็น
ต้นกล้วย

ส่วนที่สอง บอกผลดี ผลร้ายจากการปฏิบัติตามส่วนแรก เช่น ห้ามป็นต้นกล้วย
ชาจะโต

¹นันทา ชุนภักดี. เล่มเดิม. หน้า 14.

²ทศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 226.

เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ความเชื่อแบ่งเป็น "ความเชื่อที่มีเหตุผล และ ความเชื่อที่ไร้เหตุผล"¹ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 15 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิด การตาย เช่น
ถ้าแมวตากระโดดข้ามศพ ถือว่าศพนั้นจะฟื้นขึ้นมาหลอก
2. ความเชื่อเกี่ยวกับโรคกลาง
โรคร้าย โรคดี ลางร้าย ลางดี เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเพื่อบอกเหตุร้ายดี สว่างหน้า เช่น เวลาออกจากบ้าน ถ้าจิ้งจกร้อง ให้นำออกไปเพราะเป็นลางร้าย
3. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน เช่น
ฝันว่าฟันหัก แสดงว่าญาติพี่น้องพ่อแม่จะเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต
4. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องฤกษ์ยาม
5. เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่น ๆ เช่น
การสลักลงคาถาตามตัว ช่วยให้เหนียว
เครื่องรางต่าง ๆ ช่วยในเรื่องอยู่ยงคงกระพัน ฟันไม่เข้ายังไม่ออก
เช่น พระเครื่อง ประคำ ตะกรุด วาน ยันต์ เหล็กไหล ธง ฯลฯ
6. การดูลักษณะตัวของคนสัตว์ต่าง ๆ เช่น
หญิงใดผมดูละเอียด ดากว้าง เจริญไฟเราะ กลางตัวกลม
ถ้าชายใดได้เป็นภรรยา จะเกิดทรัพย์มาก
7. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา เทพารักษ์ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าที่
มนุษย์ต่าง ๆ (ผี ยักษ์ เปรต คนธรรพ์ ผีเสื้อสมุทร เงือก ฯลฯ)
8. เคล็ด และการแก้เคล็ดต่าง ๆ
เรื่องของเคล็ดเป็นสิ่งที่แก้เหตุการณ์ร้ายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือเป็น
การสร้างเหตุการณ์เพื่อให้เกิดกำลังใจ เป็นการสร้างศรัทธา และต้องแก้ได้ ตัวอย่างเช่น
เวลาจะออกรบหรือออกศึก เอาเคล็ดโดยการนำดินกล้วย แล้วเอาชื่อ
ศัตรูมาไว้ ให้แม่ทัพพันดินกล้วยนั้น ถือเป็นเคล็ดว่าจะได้ชัยชนะ
9. มงคลและอัปมงคล

¹บุปผา ทวีสุข. สัมมนาชีวิตชาวบ้าน (TH 371). 2520. หน้า 159.

10. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ จำนวนเลขต่าง ๆ

11. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น

ถ้าฟ้าผ่าต้นไม้ใคร หรือที่ใคร แสดงว่าโชคร้าย ต้องนิมนต์พระไป

ประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์

12. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยากกลางบ้าน

13. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ

14. ความเชื่อเรื่อง นรกสวรรค์ ขาดิาหม่ ภาพาหม่

15. ความเชื่อเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ

ความเชื่อของคนไทย จึงมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และที่สืบมาจากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องวิญญาณ การเซ่นไหว้ รวมทั้งความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิม บนพื้นฐานของความเชื่อต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ได้ปรากฏออกมาในรูปของลัทธิ ซึ่งนักการศาสนาเห็นว่าศาสนาประมุขของมนุษย์น่าจะมาจากลัทธิ 4 แบบ¹ คือ

1. ปรากฏาในรูปของลัทธิมายา (Magic) โดยมีสำนักหมอมิพิทาพิธิต่าง ๆ

เพื่อกำจัดปัดเป่าอันตรายบ้าง เพื่อให้สมประสงค์ในสิ่งที่ต้องการบ้าง สังคมเชื่อกันว่าพ่อมดหมอมิมีอำนาจลึกลับที่จะให้สำเร็จตามประสงค์ได้ เมื่อพ่อมดหมอมิทำงานไม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ มนุษย์จึงหันไปนับถือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น อำนาจของผีสิง เทวดา วิญญาณ บรรพบุรุษ และทาศิธีกรรมบูชาสิ่งเหล่านั้นแทนพิธีกรรมทางลัทธิมายา ลัทธิมายาจึงเป็นมูลฐานอันดับแรกที่จะกลายมาเป็นศาสนา ดังนั้นจึงเชื่อกันว่า ลัทธิมายาดังกล่าวที่น่าจะเป็นรูปการณ์แบบหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นศาสนาประมุขของมนุษย์

2. ลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) เป็นลัทธิที่เชื่อถือว่า สิ่งทั้งหลายใน

ธรรมชาติมีวิญญาณสิ่งอยู่ โดยเชื่อว่า ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ดิน น้ำ ไฟ ลม มีวิญญาณผีเทวดาสงสถิตอยู่ทั้งสิ้น เมื่อเชิดขู่วิญญาณเหล่านั้นขึ้นเป็นเทวดา ความเชื่อนี้ก็กลายมาเป็น พหุเทวนิยม คือเชื่อว่ามีเทวดาอยู่มากหลาย และต่อมาเชื่อว่า บรรดาเทวะเหล่านั้นจะต้องมีเทพที่ยิ่งใหญ่ทาศหน้าทีบริหารปกครองเทพเหล่านั้นด้วย ความเชื่อถือดังกล่าวนี้เรียกว่า เอกเทวนิยม คือเชื่อว่ามีเทพที่สูงสุดเพียงหนึ่งเท่านั้น บางท่านก็เชื่อว่า ศาสนาประมุขของมนุษย์น่าจะเริ่มปรากฏมาในลักษณะนี้

¹ สุวรรณ เพชรนิล. วัฒนธรรมและศาสนา (PY 110). 2522. หน้า 186.

3. ลัทธิบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) เป็นลัทธิที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อถือนในเรื่องวิญญาณ แต่มีความเน้นหนักทางวิญญาณของบรรพบุรุษของตน เช่น การบูชาวิญญาณบรรพบุรุษของชาวจีน เมื่อกาลเวลาผ่านไป แหล่งบูชาวิญญาณบรรพบุรุษก็กลายเป็นแหล่งศาสนา บางท่านเชื่อว่าศาสนานี้ขั้นแรกของมนุษย์น่าจะถือกำเนิดขึ้นในรูปแบบนี้

4. ลัทธิบูชาวีรบุรุษ (Hero Worship) คือการบูชาผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ที่มีความสามารถสูงส่ง เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เป็นที่เคารพนับถือของคนเป็นจำนวนมาก หลังจากล่วงลับไปแล้วประชาชนยังคงแสดงความเคารพนับถือสืบต่อมา ซึ่งอาจจะนับถือผู้นั้นในฐานะเป็นเทพ บางท่านจึงเห็นว่าน่าจะเป็นลัทธินี้ ที่เป็นศาสนาปฐมภูมิของมนุษย์

1.3 ความจำเป็นและประโยชน์ของความเชื่อ

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ความเชื่อได้เข้ามาบนกับศาสนาอย่างแยกไม่ออก วิทยุณ จิตต์ธรรม¹ ได้กล่าวว่า "...ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดศาสนา ในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ (Primitive Society)..." จึงทำให้ความเชื่อ มีความจำเป็นและมีประโยชน์ต่อมนุษย์ ในการใช้คุ้มครองชีวิตของตน จรัส พัทธมราชศักดิ์² กล่าวถึงความจำเป็นที่มนุษย์ต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อมีอยู่ 5 ประการ คือ

1. มนุษย์ไม่อาจขาดความเชื่อหรือความคิดได้ เพราะหากขาดความเชื่อเสียแล้ว มนุษย์จะไม่เข้าใจตนเองและไม่เข้าใจโลกหรือสภาพสิ่งแวดล้อมได้ ถ้าไม่เข้าใจสิ่งเหล่านี้แล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้
2. ชีวิต มนุษย์มีทั้งสิ่งที่เห็นได้ พิสูจน์ได้ เข้าใจได้ หากมนุษย์ไม่มีความคิดหรือความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานไว้บ้างแล้ว มนุษย์ก็จะไม่สามารถประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นได้
3. ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ

¹วิทยุณ จิตต์ธรรม. ความเชื่อ คติชาวบ้านฉบับ 5. 2522. หน้า 2.

²จรัส พัทธมราชศักดิ์. เอกสารประกอบการสอนไทยคดีศึกษา : ศาสนาและลัทธินิยมในท้องถิ่น. ม.ป.ป. หน้า 34.

4. ความเชื่อทำให้เกิดความสบายใจ

5. ความเชื่อทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จได้

ความเชื่อจึงได้กลายเป็นประเพณีที่พบอยู่ในสังคมไทยนับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นประเพณีตายยาก โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่ใกล้ชิดกับชีวิตของคนไทย ทั้งที่อยู่ในสังคมดั้งเดิมและที่อยู่ในสังคมเมืองหรือสังคมทันสมัย (Modern Society)

2. ไสยศาสตร์

มนุษย์ทุกคนมีความกลัวเป็นสมบัติประจำตัว และเมื่อเกิดความกลัวขึ้น ก็พยายามหาหนทางขจัดความกลัวด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน วิธีทางไสยศาสตร์ (Appeal to the supernatural) เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้กันมาแต่โบราณ¹ ความเชื่อทางไสยศาสตร์มีปรากฏอยู่ในชนทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าจะเป็นชนชาติที่จัดว่าด้อยความเจริญ เช่น ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ หรือคนป่า หรือในกลุ่มชนชาติที่เจริญแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เพราะความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ และยังเหลือค้างมาจนถึงปัจจุบัน²

ในประเทศไทยวิธีทางไสยศาสตร์นี้ยังคงได้รับความนิยมอยู่อย่างมากและกว้างขวาง และถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับ "ไสยศาสตร์" ในภาษาไทยก็มีผู้ใช้ต่าง ๆ กันไป เช่น ไสยศาสตร์ ไสย มายาศาสตร์ ไสยเวทวิทยา คำเหล่านี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งพอจะประมวลความได้ดังนี้

คำว่า "ไสย" ความหมายตามรูปศัพท์ หมายถึง ประเสริฐ³ ดีหรือดีกว่า⁴

¹ยูท สักดีเคชนต์. สังคมศาสตร์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์. หน้า 1.

²เรไร สิบสุข. ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2521. หน้า 6.

³เทพย์ สาริกบุตร. โหราศาสตร์ปริทรรศน์ ภาค 1. 2506. หน้า 24.

⁴พุทธทาสภิกขุ. ฉราวาสกับไสยศาสตร์. 2514. หน้า 5.

สิ่งวิเศษ¹ ไสยศาสตร์จึงหมายถึง วิชาอันประเสริฐ² ศาสตร์ที่ดีกว่าศาสตร์หลาย ๆ อย่าง³
นอกจากความหมายตามรูปศัพท์ดังกล่าวแล้ว ยังมีผู้ให้ความหมายของไสยศาสตร์ไว้อีก
หลายท่านด้วยกัน เช่น

พระยาอนุมานราชธน ได้กล่าวถึงไสยศาสตร์ไว้ในสารานุกรมไทยว่า

...อักขระหรือข้อความที่ผูกขึ้น ซึ่งถือว่ามีอำนาจลึกลับเร้นอยู่นั้น เมื่อนำเอาไป
ใช้ตามลัทธิที่กำหนดไว้ เช่น บริกรรม เสกเป่า หรือสวดขับ ตลอดจนปลูกเสก
สิ่งใด มียันต์ เป็นต้น ก็จะทำให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้เป็นประโยชน์
ในทางบำบัดเป่า หรือป้องกันสิ่งร้ายซึ่งเชื่อว่าเป็นเสนียดจัญไร หรือเนื่องจากการ
กระทำของภูติผีปิศาจ เป็นต้น ให้นำเคลือบหรือเคลือบคลาบาป หรือถ้าเข้ามา
แล้วก็ขับไล่ส่งให้ปลาลดหนีไปด้วยวิธีที่เรียกว่าแก้อาถรรพ์หรือปัดรังควาน เป็นต้น
นี้อย่างหนึ่ง วิชาในเรื่องที่เรียกว่าวิทยาคมทางกฤตยาคุณไสย เพื่อให้ไปกระทำแก่
ผู้อื่นตามต้องการนี้อีกอย่างหนึ่ง⁴

และได้กล่าวไว้ในชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย ว่า

ไสยศาสตร์ หมายถึง ความเชื่อด้วยความรู้ลึกลับเกรงขามในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือ
ธรรมชาติ หรือในสิ่งลึกลับอันไม่สามารถจะทราบได้ด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์
และสิ่งนี้อาจให้ดีหรือให้ร้ายแก่ผู้เชื่อก็ได้⁵

เทพย์ สาริกบุตร ได้ให้ความหมายของไสยศาสตร์ไว้ว่า

¹หลวงวิจิตรวาทการ. ลัทธิโหราศาสตร์และมายาศาสตร์. หน้า 289.

²เทพย์ สาริกบุตร. เล่มเดิม. หน้า 24.

³พุทธทาสภิกขุ. เล่มเดิม. หน้า 9.

⁴พระยาอนุมานราชธน. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 5. หน้า 3037.

⁵พระยาอนุมานราชธน. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย.

ไสยศาสตร์เป็นวิทยาการสาขาหนึ่ง อันว่าด้วยการใช้มนต์คาถาเสกเป่า ทำให้เกิดอิทธิฤทธิ์ขึ้น สามารถบันดาลให้เป็นไปตามที่ปรารถนา เช่น การรักษารักษาไข้เจ็บต่าง ๆ ให้หายไปด้วยการเสกเป่า การรดน้ำมนต์ หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ความมีโชค ความเจริญรุ่งเรือง¹ และไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดจากพลังสมาธิจิต ซึ่งจัดว่าเป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่ง แต่ขณะนี้ยังไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ตามหลักฟิสิกส์และเคมี²

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

ไสย, ไสย - (ไสย, ไสยะ) น. ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนต์คาถาซึ่งได้มาจากพราหมณ์
ไสยเวท, ไสยศาสตร์ น. ตำราทางไสย, วิชาทางไสย³

✕ เสรี พงศ์พิศ ให้ความหมายว่า

ไสยศาสตร์ หมายถึง เรื่องของอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือธรรมชาติซึ่งไม่อาจทราบและพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เรื่อง ผีसांगเทวดา, ฤกษ์ยาม, เครื่องรางของขลัง และเวทมนต์คาถา⁴

ในภาษาอังกฤษมีคำที่ใช้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกันอยู่ 2 คำ คือ Superstition และ Magic

¹เทพย์ สาริกบุตร. เคล็ดลับไสยศาสตร์. 2514. หน้า 1.

²เทพย์ สาริกบุตร. โหราศาสตร์ปริทรรศน์ ภาค 1. 2506. หน้า 24.

³พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 828.

✕ ⁴เสรี พงศ์พิศ. "ไสยศาสตร์ในสังคมไทย," ใน ความเชื่อและศาสนาสังคมไทย. 2533. หน้า 284 - 297.

Superstition หมายถึง ความเชื่ออย่างปราศจากเหตุผล หรือความเกรงขามในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับ และสิ่งที่ไม่สามารถทราบได้¹

ส่วนคำว่า Magic พระยาอรรณราชชนนใช้ทับศัพท์ว่า มายิก และได้ให้คำอธิบายไว้ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบว่า "มายิก คือใช้ความรู้เพื่อบังคับหรือป้องกันสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ"²

สมบุรณ์ คนฉลาด ได้อธิบายคำว่า มายิก ไว้ว่า หมายถึงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอันแปลกประหลาดมหัศจรรย์ บุคคลธรรมดาสามัญไม่สามารถจะทำได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจลึกลับซึ่งไม่สามารถทำการค้นคว้าทดลองได้ เช่น เวทมนตร์ คาถา เครื่องรางของขลัง เป็นต้น³

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า ศาสนศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย และความเชื่อเรื่องศาสนาธรรมก็เป็นวิธีการหนึ่งที่มนุษย์ "ใช้" อำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อผลประโยชน์บางประการ⁴ จัดเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ⁵ โดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยอยุธยาซึ่งมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติ การทะนุบำรุงรักษาของคนในสมัยนั้น ต้องพึ่งพาสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฝนแล้ง ความเจ็บไข้ โรคระบาด ล้วนแต่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้คนในสมัยอยุธยาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ตลอดจนสามัญชนทั่วไป ซึ่งผู้คนในสมัยนั้นไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุที่เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ จึงเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากอำนาจลึกลับของภูตผีปีศาจ จึงต้องทำการกราบไหว้เช่นสรวงบูชา

¹พระยาอรรณราชชนน. ศาสนาเปรียบเทียบ. 2502. หน้า 43.

²เล่มเดิม. หน้า 42.

³สมบุรณ์ คนฉลาด. อภินิหารแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขุมพลังมหัศจรรย์ในโลก. หน้า 421.

⁴เสรี พงศ์พิศ. "ศาสนาธรรมในสังคมไทย," ใน ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. หน้า 284 - 297.

⁵พระยาอรรณราชชนน. ศาสนาเปรียบเทียบ. หน้า 46.

พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกถึงความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะปรากฏออกเป็นรูปพิธีรีตองอันเนื่องด้วยคาถาและเวทมนตร์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ตนในทางที่ดีและในทางที่ชั่ว ในทางที่ตนได้แก่ การทำให้เป็นสิริมงคลหรือป้องกันเหตุร้าย และในทางที่ชั่วได้แก่การใช้อุปเท่ห์เสกกล ทาด้วยเวทมนต์คาถาให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เช่น ผังรูปผังรอย ทาเสน่ห์ ยามผด เป็นต้น¹ พิธีรีตองที่ใช้เวทมนต์คาถา หรือเป็นประโยชน์แก่ตนเองในทางที่ดี เรียกว่าไสยศาสตร์ขาว (White Magic) และถ้าใช้ไปในทางที่ชั่วทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เรียกว่าไสยศาสตร์ดำ (Black Magic)²

พิธีการต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของมนุษย์นี้ บางพิธียังมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจนทุกวันนี้ เป็นต้นว่า พิธีบูชาผีตาแฮก (ของภาคอีสาน) และแม่โพสพ ยังคงเก็บความคิดเกี่ยวกับเรื่องผีसाงเทวดาทางไสยศาสตร์ เหลือตกค้างอยู่³

2.1 ไสยศาสตร์ในประเทศไทย

ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยเรานั้น ชาวไทยเรา "มีความเชื่อถือผีสางเทวดากันมาก่อน ดังจะเห็นได้จากนิยายนิทานและเรื่องความรู้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นคติเชื่อถือของชาวบ้าน อันเหลือสืบเนื่องมาจนกระทั่งทุกวันนี้"⁴ ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นและยังไม่เข้าใจถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น ก็คิดว่าเป็นผลจากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือภูติผีปิศาจซึ่งอาศัยอยู่ทั่วไปในโลก ทั้งในน้ำ บนฟ้า ทุ่งนา ป่าเขา ในเมือง ในบ้าน ธรรมชาติในโลกซึ่งยังคงเป็นความลึกลับและอยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์นั้นก่อให้เกิดความหวาดกลัว "มนุษย์จึงต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจเพื่อเป็นกำลังใจที่จะแก้ปัญหาและเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ สิ่งยึดเหนี่ยวทางใจนั้นก็คือ

¹สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ; ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. 2520. หน้า 176.

²สมบุรณ์ คนฉลาด. เล่มเดิม. หน้า 447.

³พระยาอนุมานราชชน. ศาสนาเปรียบเทียบ. หน้า 48.

⁴เสฐียรโกเศศ. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. 2510. หน้า 155.

สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่ามีความยิ่งใหญ่กว่าตน ความเชื่อถือเรื่องผีสิ่งเทวดาจึงจัดเป็นศาสนาดั้งเดิมของมนุษย์"¹ ความเชื่อดังกล่าวนี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวไทยมาช้านาน และก็ถ่ายทอดสืบทอดมาโดยตลอด จนแม้กระทั่งเมื่อมีพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ชาวไทยเราก็ยังมิได้ละทิ้งความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นั้น แต่กลับนำมาเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาด้วย

ในสมัยสุโขทัย จารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 4 - 10 ได้กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เกี่ยวกับผีและเทพยดาไว้ว่า

"...เมืองสุโขทัยนี้ มีภูมิจิตหารปุศุ อยู่ มีศรีคองส² มีป่าพร้าว ป่าลาง มีป่าม่วง ป่าขาม มีน้ำโคก³ มีพระขง⁴ ผีเทพดาในเขาอันนั้น เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมือง สุโขทัยนี้แล้ว ให้อภัยพิบัติ เมืองนี้เพียง เมืองนี้ดี คือให้บ่ดี พลบ่ถูก ผีในเขื่อน⁵ บ่คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย..."⁶

ในพงศาวดารโยนกซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ของไทยเล่มหนึ่งก็ได้กล่าวถึงความเป็นมาของไสยศาสตร์ในประเทศไทยว่า พระนางจามเทวีเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ขึ้นไปประดิษฐานไว้ที่เมืองหริภุญไชย โดยได้ทูลขอไปจากพระราชบิดาของนาง ดังความในพงศาวดารโยนกว่า

¹สุชีพ ปุณณณภาพ. ประวัติศาสตร์. หน้า 248.

²ศรีคองส มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศรีทวงศ แปลว่า ท้าวม.

³โคก ที่ดอน, ที่สูง น้ำโคกคือน้ำไหลลงจากที่สูงคือ น้ำตก.

⁴พระขง เป็นชื่อภูเขา ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา สันนิษฐานว่า ขง มาจากภาษาเขมร แปลว่า หมู่บ้าน ดังนั้นพระขง อาจหมายถึง ผีประจำหมู่บ้าน.

⁵อื่น คือ นั้น.

⁶ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1. 2521. หน้า 23.

"...พระยาภิเษก 2 สร้างพระนครขึ้นแล้วปรึกษาหารือกันที่จะหาเผ่าพันธุ์ผู้ดีที่จะครองนครนั้นให้จำเริญ พระสุกทันตอสีจึงแนะนำให้ไปทูลขอหน่อแก้วมณีตรีต่อพระเจ้าลพราชกรุงละโว้ พระวาสุเทวฤาษีเห็นชอบด้วย จึงแต่งบรรณาการให้เรศวรหรืออดิคุยอมาตย์เป็นผู้นำไปถวายพระเจ้าลพราชแล้วกราบทูลความประสงค์ของพระสุกทันตอสีนั้น พระเจ้าลพราชจึงประสาทราชธิดาผู้เป็นจามเทวี พระสามีเป็นเจ้าเมืองรามบุระนั้น ให้ขึ้นไปครองเมืองลาปูนไชย นางจามเทวีทูลขอพระพุทธรูปรัตน และพระธรรมพระสงฆ์ กับพระครูพราหมณ์ไสยศาสตร์ และช่างต่าง ๆ ขึ้นไปประดิษฐาน ณ เมืองหริภุญไชย พระเจ้าลพราชจึงประสาทให้นางทุกประการ..."¹

จากข้อความตอนนี้ทำให้เข้าใจว่า ไสยศาสตร์ในกลุ่มผู้นำของไทยสมัยโบราณรับมาจากอินเดียในรูปของอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่ามีคำกล่าวถึงผู้ประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ว่า "พราหมณ์ไสยศาสตร์" นอกจากนี้เนื้อความในบทมนต์คาถาต่าง ๆ มักจะเริ่มต้นด้วยคำว่า "โอม"² ซึ่งเป็นคำกล่าวบูชาเทพเจ้าทั้งสามของพราหมณ์ และในบทมนต์ยังมีการกล่าวอ้างอำนาจของเทพเจ้าของพราหมณ์ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาด้วย ดังจะเห็นได้จากมนต์คาถาที่ในพิธีไสยศาสตร์ต่าง ๆ จะมีเนื้อความเป็นพุทธมนต์ ทั้งนี้ก็เนื่องจากเห็นว่า "มนต์ของพราหมณ์ยังมีอำนาจมากมาย ถ้าหากเป็นพระพุทธรณ์จะต้องมีอำนาจยิ่งขึ้นไปกว่าเป็นแน่ เช่น การเป่า การปลุกเสก

¹พระยาประชากิจกรจักร. พงศาวดารโยนก. 2504. หน้า 82.

²คาถาของพราหมณ์เริ่มต้นว่า "โอม" ซึ่งแยกมาจาก

อะ (พระศิวะ) อุ (พระวิษณุ) มะ (พระพรหม)

เมื่อถูกดัดแปลงเป็นพุทธมนต์คำว่า "โอม" จึงมีความหมายดังนี้

อะ (อรหัง) อุ (อุตฺตมธมฺม) มะ (มหาสงฆ) ด้วยเหตุนี้คำว่า "โอม" หรือ "อะอุมะ" หรือ "มะอะอุ" จึงเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ทั้งทางไสยศาสตร์ ซึ่งหมายถึงพระผู้เป็นเจ้าทั้ง 3 องค์ และทางพุทธศาสนา หมายถึง แก้วทั้ง 3 ดวง.

ลงเลขยันต์ในปัจจุบันนี้ เดิมทีเป็นลัทธิทางไสยศาสตร์ของพราหมณ์ ต่อมาได้ถูกดัดแปลงเอา พุทธมนต์เข้าไปแทน เมื่อปฏิบัติกระทำเข้าได้ผลเป็นที่พึงพอใจ ความนิยมนับถือจึงได้แพร่หลาย มาจนถึงทุกวันนี้"¹

ความเชื่อไสยศาสตร์ในประเทศไทยนอกจากจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และ ศาสนาพุทธตามที่กล่าวมาแล้ว ความเชื่อนี้ยังมีลักษณะร่วมกับชาติเพื่อนบ้านอีกด้วย ความเชื่อ บางอย่างมีเค้าให้เห็นว่า มาจาก มุสลิมทางเปอร์เซีย อาหรับ และอินเดีย เช่น คนไทย เราห้ามตัดเล็บเวลากลางคืน ถือว่าผีจะหลอก ส่วนเศษเล็บที่ตัดแล้วเวลากลางวัน ถ้าไม่ กวาดปส่อยทิ้งไว้ก็ว่าไม่ดี อัปรีชากัน พวกมุสลิมตามที่กล่าวก็ถือเช่นนี้เหมือนกัน "เมื่อตัดเล็บ แล้วต้องนำไปฝังหรือทิ้ง เส้นผมก็ถือเช่นเดียวกับเล็บ"² ลักษณะความเชื่อนี้คงจะได้ถ่ายทอด ปะปนกันมาช้านาน ชาติเพื่อนบ้านที่นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อไสยศาสตร์ของไทยอีกชาติหนึ่งก็คือ ขอม ผู้ที่จะเรียนไสยศาสตร์จึงจำเป็นต้องศึกษาภาษาขอมด้วย³

2.2 วิธีการที่จะเข้าถึงไสยศาสตร์

ในการที่มนุษย์จะเชื่อและปฏิบัติตามนั้น มนุษย์จะมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะใช้อำนาจ นอกเหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถบันดาลให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการได้ด้วย 5 วิธี⁴ ดังนี้ คือ

1. โดยการภาวนา ขอร้อง อ้อนวอน บอกกล่าว ขอให้ท่านนั้น ๆ ได้รับทราบ และช่วยเหลือในสิ่งที่ตนต้องการหรือตนพอใจ

¹ เทพย์ สาริกบุตร. พราศาสตรปริทรรศน์ ภาค 1. หน้า 14.

² ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย. 2517. หน้า 73.

³ เรายุ สืบสุข. ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. หน้า 65.

⁴ จูรี จุลละเกศ. มานุษยวิทยาเบื้องต้น. 2514. หน้า 86, 94 - 95.

2. โดยการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการด้วยเครื่องสังเวทต่าง ๆ เช่น พวงมาลัย หัวหมู การจับร้องพ้องรำ ดังที่ได้พบเห็นตามศาลเจ้าต่าง ๆ ผลประโยชน์ตอบแทนจากอำนาจต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์ถือว่ามิได้อยู่

3. โดยวิธีเรียกร้องความสงสารเห็นใจจากอำนาจเหนือธรรมชาติแต่ละชนิด ด้วยการทูลทุกขเวทนา ทรมานสังขารของตนเองเพื่อให้อำนาจนั้น ๆ ได้เห็นใจและให้ตนได้รับสิ่งที่ตนร่ำร้องต้องการ

4. โดยอุบายพลิกแพลง เช่น หากภูติผีปีศาจจะมาพรากเด็กไปหรือรบกวนคนเจ็บ ก็ต้องใช้วิธีไม่ชมเด็กว่าสวย น่ารัก เปลี่ยนชื่อคนเจ็บให้ขบถ ๆ เสีย เพื่อผีจะได้จางหายไป เช่น ในกรณีท้าวพระยาตอนห้ามศพออกจากบ้าน เป็นต้น

5. โดยวิธีการบังคับซึ่งใช้ได้เฉพาะกับอำนาจที่ถือว่าเป็นอำนาจชั้นต่ำ ๆ โดยอาศัยอุปกรณ์บางอย่าง เช่น เวทมนต์คาถา สิ่งของบางชนิด ซึ่งถือว่าสามารถจะเกิดผลทางบวกที่จะบังคับอำนาจนั้น ๆ ให้กลัว ยอมฟังคำสั่ง

2.3 องค์ประกอบของไสยศาสตร์

เมื่อเกิดความเชื่อทาง "ไสยศาสตร์" ขึ้นมา มนุษย์จำเป็นที่จะต้องมีการแสดงออกเพื่อให้ตัวเองและสังคมได้รับรู้ ดังนั้น จึงต้องมีองค์ประกอบที่ใช้สำหรับไสยศาสตร์ ขึ้นมา 6 ประการ¹ คือ

1. มนตราหรือคาถาอาคม (The Spell) คือ ข้อความอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งประพันธ์ขึ้นสำหรับบริกรรมหรือสวดขับ เพื่อบังคับหรืออ่อนวอนสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีผีसाง เทวดา เป็นต้น ให้อำนวยความสะดวกที่ตนปรารถนา

2. พิธี (Rite) การใช้เวทมนต์คาถาจะต้องมีพิธีรีตอง เช่น เสกเป่า สวดบริกรรมหรือการประพรมน้ำลงบนพื้นดิน เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติ การใช้เวทมนต์คาถาเพื่อทำพิธีหมั้นหรือการเป่าผงบาปให้ถูกผู้หญิงจะทำให้ผู้หญิงรัก เป็นต้น พิธีดังกล่าวนี้เชื่อว่าจะเป็นพาหนะหรือแปลงถ้อยคำที่เป็นเวทมนต์คาถาให้เกิดผลขึ้นมา

¹จรัส พยัคฆราชศักดิ์. เล่มเดิม. หน้า 38 - 39.

3. เงื่อนไขของผู้ปฏิบัติ (Condition of Performance) เนื่องจาก การใช้เวทมนต์คาถาต้องมีพิธีการดังกล่าวนี้นี้ แต่ผลจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติด้วย เช่นผู้ปฏิบัติจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และเชื่อมั่นอย่างแท้จริง ต้องเคารพตาม ประเพณีอันเป็นข้อห้ามของสังคม (Taboos) หรือต้องละเว้นการกินอาหารบางอย่าง หากมีการฝ่าฝืน อาจทำให้การใช้เวทมนต์คาถานั้นไม่บังเกิดผลก็ได้ในการประกอบอาชีพ การใช้เวทมนต์คาถาบางอย่างจะต้องมีกำลังใจอันเข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวระหว่างการกระทำพิธี เช่น การเรียกภูติผีปิศาจหรือทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความวิบัติ เช่น การเสกตะปูให้เข้าท้องคน การทำาให้คนเป็นบ้า เป็นต้น

4. อุปกรณ์พิธี ในการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์นั้น อุปกรณ์ในการทำ พิธีนั้นว่ามีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะเป็นการปฏิบัติต่อสภาวะชนิดหนึ่งทีลึกลับ อุปกรณ์ เหล่านี้ พอจำแนกได้ดังนี้

4.1 เกี่ยวกับอาหาร อาหารที่ใช้เกี่ยวกับไสยศาสตร์มักเป็นของแห้ง เช่น เครื่องพรวา เครื่องยา เป็นต้น

4.2 ภาชนะใส่อาหาร มักใช้ใบตองเย็บเป็นกระทงเล็ก ๆ ใส่อาหาร แล้วใช้หยวกกล้วยมาเย็บเอาไว้มัด หวายตองรองกันทำเป็นถาดใส่อาหาร ซึ่งภาชนะเหล่านี้ ถือว่าเมื่อใช้แล้ว ก็ทิ้งไปเลย มนุษย์จะนำมาใช้อีกไม่ได้ ทั้งนี้ควรจะต้องว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับมนุษย์ อยู่คนละโลกกันจะใช้ของรวมกันไม่ได้ สำหรับภาชนะใส่อาหารบางแห่งใช้ภาชนะดินปั้นก็มี

4.3 เครื่องบูชา เป็นเครื่องใช้ประกอบพิธีด้านนี้ มักจะใช้ของที่ เป็นเงื่อนไขในการทำพิธีกรรม

4.4 ที่ตั้งอุปกรณ์พิธี มักขึ้นอยู่กับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่ทำ ไม่มี กําหนดตายตัว เช่น การสะเดาะเคราะห์ที่เรียกว่า "เสียบาล" มักทำที่ทางสามแพร่ง การเชิญสิ่งศักดิ์มั่งตั้งศาลเพียงตา เป็นต้น

5. ผู้ทำพิธีหรือผู้ประกอบพิธี นอกจากจะประกอบด้วยลักษณะตามข้อ 3 แล้วยังมีลักษณะของผู้กระทำอีก ซึ่งส่วนมากจะเป็นพอมค หมอผี

6. วันประกอบพิธี ขึ้นอยู่กับพิธีไสยศาสตร์ที่จะทำ นั่นคือพิธีนั้นเกี่ยวกับ อะไร สมควรที่จะทำวันและเวลาใด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับพิธีนั้น ๆ เป็นสำคัญ เช่น วันเสาร์ ห้าค่ำ ที่เรียกว่า "เสาร์ห้า" หรือวันเพ็ญเดือนสิบสองที่ตรงกับวันจันทร์ ที่เรียกว่า "จันทร์เพ็ญ" หรือ "จันทร์เพ็ง" เป็นต้น

3. ประเภทของความเชื่อไสยศาสตร์

เมื่อมนุษย์มีวิธีการที่จะเข้าถึงไสยศาสตร์แล้ว มนุษย์ก็จะเลือกที่จะรับหรือเชื่อนาไสยศาสตร์ตามความเหมาะสม และช่วงเวลาของตน ว่าในช่วงเวลาไหน ขณะไหน หรือเหตุใด ที่มนุษย์จะเลือกรับเอาความเชื่อประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลาย ๆ ประเภทบนกันไป "คนโบราณนับถือไสยศาสตร์อย่างฝังลึกในจิตใจ ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ไสยศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยดี"¹ และเนื่องจากสังคมไทยมีลักษณะเปิด ซึ่งเอื้อต่อการรับส่ายยาคความคิด ความเชื่อที่เผยแพร่เข้ามาในแต่ละยุคสมัย หากจะนับเนื่องย้อนเวลากลับไปแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ที่บรรพบุรุษไทยลงหลักปักฐานทั้งในด้านถิ่นที่อยู่ และด้านรูปแบบการดำเนินชีวิตที่บูรณาการจากสายอารยธรรมที่แวดล้อมอยู่ในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา ทำให้มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ไทย ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติและชีวิตอันเนื่องมาจากความหวาดกลัวอันตรายของมนุษย์ ก่อให้เกิดภาพพจน์ภูมิปัญญาและเทพยดาฟ้าดินผนวกเข้ากับลัทธิความเชื่อของพราหมณ์ในศาสนาฮินดู ซึ่งเผยแพร่เข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนา ทำให้เกิดประเพณีพิธีกรรมรูปแบบเฉพาะตัว เช่น การบวงสรวงเทวดา การสวดคาถาศักดิ์สิทธิ์ การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง เช่น ตะกรุด ผ้ายันต์ เหล็กไหล ภูมารถอง แม้แต่วัตถุมงคล เช่น พระพุทธรูปที่หล่อหรือพิมพ์ขึ้นเป็นเครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาก็ยังผนวกการปลุกเสกที่ศักดิ์สิทธิ์ ทรงฤทธาภินิหารนานาประการ พระสงฆ์ที่ชำนาญจัดปักเปาเภณัฏฐารคาพยาธิทั้งที่ไม่เคยมีปรากฏานครั้งพุทธกาล จะมีก็แต่านพิธีของพราหมณ์เท่านั้น ไสยศาสตร์จึงมีส่วนผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตและสังคมของชนชาติไทยสืบต่อกันมา วิวัฒนาการผ่านสมัยสุโขทัยมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ก็ยังคงแนบแน่นเป็นส่วนหนึ่งงานวิถีชีวิตและสังคม

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยา เช่น พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จดหมายเหตุกฎหมาย วรรณกรรม พบว่าการทามาหากิน การศึกษา การเมือง การปกครอง และการทหาร จะมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปะปนสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยตลอดตั้งแต่เกิด

¹พรอจน์ นรชาติธารงวิทย์. วิเคราะห์ความเชื่อนาเรื่องพระอภัยมณี. 2533.

จนกระทั่งสิ้นชีวิต สามารถแบ่งประเภทของความเชื่อไสยศาสตร์ได้ 5 ประเภท¹ ดังนี้คือ

1. ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา
5. ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง

3.1 ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา คนไทยมีความเชื่อเรื่องผีว่ามีอยู่มากมาย หลายชนิดทั้งที่ให้คุณและให้โทษ² พระยาอนุมานราชชนได้แยกประเภทผีต่าง ๆ ไว้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผีดีและผีร้าย³ เดิมทีคำว่าผี ไม่ได้หมายถึง ผีร้าย แต่มีทั้งดีและร้าย ต่อเมื่อ "เทวดา" ได้เข้ามาพร้อมกับศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ผีดีจึงมักเรียกกันว่า เทวดา⁴

คำว่า "สาंग" ซึ่งมักจะต่อคำว่าผี มีความหมายหลายอย่าง หมายถึง กลิ่นเหม็นที่ตัวเหม็น (สาंगหรือสาบอยู่ในรากภาษาเดียวกัน) หรือแปลว่า ผี นอกนั้นยังแปลว่า รุ่งเช้า และอาจหมายถึงสัตว์ที่คู่กับเสือ ซึ่งน่าจะหมายถึง ช้าง ภาษาละว้าเรียกว่า สาंग⁵

ผีดีและผีร้าย แยกย่อยออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ผีฟ้าและเทพารักษ์⁶ ผีฟ้าคือผีที่อยู่บนฟ้า ได้แก่ ผีแถน ผีแนน ผีกาเนิด ซึ่งหมายถึงผีที่ได้ให้กำเนิดโลก ตามตำนานภาคอีสานเรียกผู้ให้กำเนิดว่า แถน ในประเพณี ขอมจะมีการอ้อนวอนบนบานแถนให้ฝนตกและข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ในการรักษาคนป่วย มีราผีฟ้า

¹แบ่งจากการค้นคว้าศึกษาของผู้วิจัยที่ได้พบจากเอกสารสมัยอยุธยา.

²จางงศ์ ทองประเสริฐ. ศาสนาปรัชญาประยุกต์. 2517. หน้า 8.

³เสฐียรภักเศศ. เมืองสวรรค์และผีสาंगเทวดา. 2512. หน้า 195.

⁴เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 289 - 290.

⁵เสฐียรภักเศศ. เล่มเดิม. หน้า 348 - 349.

⁶เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 289 - 290.

ขอให้ผิบนฟ้ามารักษาผู้ป่วย นอกจากผิบนฟ้าแล้วยังมีผิบนดิน น้ำ ป่าเขา ถ้ำ ต้นไม้ บ้านเมือง ถือว่าผีเหล่านี้เป็น "เจ้า" เช่น เจ้าป่า เจ้าทุ่ง เจ้าเขา อีกนัยหนึ่งเป็นเทพารักษ์หรือผู้พิทักษ์รักษา ผีเหล่านี้จัดว่าเป็นผีธรรมชาติ นอกนั้นยังแยกย่อยออกไปเป็นเฉพาะแห่งที่หรือประเภทของธรรมชาติ เช่น

แม่โพสพ¹ เป็นผีที่คนไทยเชื่อว่าคุ้มครองการทานาให้ได้ผลดี สมควรให้ความเคารพ เมื่อรับประทานข้าวอิ่มแล้วผู้ใหญ่นิยมก่อนมักสอนให้เด็กไหว้แม่โพสพทุกครั้ง ในชนบทพวกเขามิจะไม่วินิจฉัยเพราะเคารพแม่โพสพ และเมื่อมีการซื้อขายข้าวหรือแลกเปลี่ยนกัน คนกลัวบาปจะต้องขอโทษกันเสียก่อนเพราะเกรงว่าแม่โพสพจะโกรธและไม่เป็นมงคลแก่ตัว เนื่องจากข้าวอาจขาดเกินกันได้เสมอ

คำว่าแม่โพสพหรือบางทีก็เรียกแม่ประสพ หรือพสพนั้น เชื่อกันว่าเป็นผู้หญิงสวยงาม มีผมประป่า ห่มสไบเฉียง นั่งพับเพียบเรียบร้อยเสมอ

นางกวัก² เป็นผู้หญิงซึ่งคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกพ่อค้าแม่ค้าเชื่อกันมาก มักมีนางกวักไว้บูชา โดยเชื่อว่าจะทักให้การค้าขายเจริญรุ่งเรือง เพราะมีเสน่ห์กวักมือเรียกให้ลูกค้าเข้าร้านได้มาก มักทำเป็นรูปผู้หญิงกวักมือ แต่งกายแบบสมัยโบราณ คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน ห่ม ผ้าแถบ สไบเฉียง หวีผมประป่า

แม่ย่านาง³ เป็นผีผู้หญิงแก่ มีหน้าที่รักษาเรือ ชาวเรือถือกันว่าแม่ย่านางซึ่งสถิตอยู่ที่หัวเรือเป็นผู้ที่บันดาลแต่ความสุขสวัสดิ์ และให้ความคุ้มครองรักษาพวกเขาตลอดเวลาที่อยู่ในน่านน้ำ

นางตะเคียนหรือพรายตะเคียน⁴ เป็นผีผู้หญิงประจำต้นตะเคียนซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ คนไทยไม่นิยมนำไม้ตะเคียนมาปลูกสร้างบ้านเพราะกลัวนางตะเคียนสิงอยู่ ใครเคราะห์ร้ายไปซื้อไม้ตะเคียนมาทำเสาต้องรีบจัดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงทันที คนไทยบางคนเมื่อเห็นเสาดกนั้นมันจะเชื่อว่านางตะเคียนร้องไห้ จำเป็นต้องทำพิธีเช่นไหว้ขอภัยจากนาง

¹เจือ สตะเวทิน. "คติชาวบ้านไทย," ใน ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 3. 2517. หน้า 8.

²แหล่งเดิม. หน้า 8.

³แหล่งเดิม.

นางตานี¹ เป็นผู้หนึ่งสิ่งอยู่ในต้นกล้วยตานี คนในสมัยโบราณไม่ใคร่ปลูกต้นกล้วยนี้ไว้ในบ้านเพราะกลัวผีตานีหลอก

2. ผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ² ผีเหล่านี้เดิมเป็นคน เมื่อตายไปแล้วคนก็ยังเคารพนับถือ เพราะเป็นบรรพบุรุษย่าตายาย หรือเป็นคนที่มีความเก่งกล้าสามารถพิเศษ เป็นผู้นำครอบครัว เป็นเจ้าเมืองหรือคนก่อตั้งบ้านเมือง ซึ่งทางภาคอีสานเรียกกันว่าผีเมหลักซ์ ส่วนผีวีรบุรุษมักจะเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่คนทรงเจ้าทั้งหลาย โดยเฉพาะชาวจีน คนทรงเจ้าแต่ละคนจะมี "เจ้า" ประจำเช่น เจ้ากวนอู เมื่อเข้าทรงแล้วจะมีความสามารถพิเศษ แสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เช่น ลุยไฟ ฆ่าเหล็ก ดาบ มีคนหลุมแทงตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม้บันไดดาบ หรือมีดาบที่มองเห็นของหาย คนหาย ทนายทนายหักเคราะห์ ร้ายภัยพิบัติหรือโรคต่าง ๆ ได้

3. ผีร้าย³ มักถือว่าเป็นผีพรต ผีชั้นเลว ผีร้ายซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป เช่นเดียวกับผีดีอื่น ๆ คืออยู่บนฟ้า ใต้น้ำ บนบก ป่าเขา ในบ้านเมือง มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป ตามท้องถิ่น คนรุ่นหนุ่มสาวมักจะไม่รู้จัก อาจจะเพียงแต่เคยได้ยินคนเก่าแก่เล่าว่าฟังเท่านั้น เช่น

ผีกระสือ⁴ เป็นผีที่เข้าสิงผู้หญิง มีแสงคล้ายไฟแวบอย่างหึ่งห้อย ขอบออกหากินตอนกลางคืนตามที่สกปรก เป็นผีที่คอยถามมาก น้ำลายจึงไหลอยู่เสมอ เชื่อกันว่าผีกระสือกินจุ ตะกละตะกลาม และชอบใช้คำนุงสิด้าของผู้หญิงเจ็บปาก

ผีบอบ⁵ ผีตัวนี้มีลักษณะพิเศษกว่าผีอื่นตรงที่เป็นคน เชื่อกันว่าคนที่เล่นของเล่นว่าน คาถาอาคม แล้วทำผิดข้อห้ามจะกลายเป็นบอบ คนที่เป็นบอบชอบไปสิงอยู่ในผู้คนเพื่อกินตับไตไส้พุง จนผู้ที่ถูกสิงตาย หรือบางคนมีวิชาอาคมอาจจะเลี้ยงผีบอบไว้เพื่อไปท้าวอันตรายผู้ที่ตนเกลียด ฆ่าเจ็บป่วยล้มตายไป วิชาที่ถูกชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบอบจะถูกขับไล่ไสส่งออกจากหมู่บ้านเป็นที่เกลียดกลัวของผู้คน "โบราณให้สังเกตว่าคนที่ถูกผีบอบเข้าสิงนั้น มักตาขวาง

¹เจื้อ สตะเวทิน. เล่มเดิม. หน้า 8.

²เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 289.

³แหล่งเดิม. หน้า 290.

⁴เจื้อ สตะเวทิน. เล่มเดิม. หน้า 9.

⁵เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 290.

ไม่กล้าสบตาคน และร่างกายจะผอมซูบลงเรื่อย ๆ"¹ นอกจากพวกที่เป็นบอบเพราะทำผิดข้อห้าม ยังมีคนที่เชื่อว่าเป็นบอบเพราะสืบทอดมาจากพ่อแม่พี่น้อง พวกนี้เรียกกันว่า บอบเชื้อ คนที่เป็นอาจจะไม่รู้เรื่องอะไรมาก่อนก็ได้ มารู้ก็ต่อเมื่อคนที่ถูกบอบเข้า "ออกปาก" เวลาถูกหมอธรรม หมอผีไล่ ต้องรับเคราะห์หลบหนีไปอยู่ที่อื่นหรือไปหาคนรักษา

ผีขมด² เป็นผีที่มีรูปร่างเป็นดวงไฟ มีแสงวิบวับ อยู่ตามที่มีน้ำสกปรก ชอบปรากฏตัวตอนกลางคืน เป็นผีขนาดเล็กย่อย ๆ ไม่ทำร้ายคนให้เดือดร้อนอะไรนัก เพียงแต่หลอกให้คนหลงทางเล่น คือทำเป็นส่องทางให้คนเดินตามไปบนทางที่ไม่ถูกต้อง

ผีเพดหรือผีเปรต³ ซึ่งมักหมายถึงภูติผีปิศาจที่ชอบกินของสกปรก มีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว ปากเท่ารูเข็ม ตัวผอมสูง คอยาวเป็นงู ชอบแอบลั่นยาวออกมาหลอกหลอนคน เปรตมักจะเข้าไปเกี่ยวกับตำนานพงศาวดาร วรรณคดี และศิลปะต่าง ๆ ตามผาผนังโบสถ์เก่า ๆ ของวัดในชนบท เกจิอาจารย์มีชื่อเสียงบางคนชอบสลักหรือปั้นรูปเปรตไว้ในบริเวณวัด

ทำเนียบฝิ่นสังคมสยามเก่าที่นำเสนอในที่ปรากฏในหนังสืออักขราภิธานศรับที่ ที่ ดร.แดนพิช แบรดเลย์ รวบรวมและจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2416 ได้จำแนกประเภทของผีดังนี้

ผีดิบ, ผีท่า คือศพที่ฝังไว้ไม่ได้เผา เมื่อมีคนตายก็จะเอาศพไปใส่หลุมยกศพใส่ลงกลบไว้

ผีปิศาจ, ผีทองเลว คือพวกปิศาจที่เกิดเป็นอสุรกายเที่ยวอยู่บนดิน แต่คนไม่เห็นตัวมันนั้น

ผีโป่ง, ผีตะกละ คือปิศาจมันอยู่ที่โป่ง ๆ นั้นเป็นที่ดินทรายละเอียด เป็นเนินสูงดินเค็ม ผงสัตว์มีเนื้อและกวางนั้นมากัดกิน

ผีป่า คือปิศาจมันเที่ยวอยู่ในป่า อาศัยอยู่ในป่า ไม่ไปอาศัยที่อื่น

¹เจือ สตะเวทิน. เล่มเดิม. หน้า 9.

²แหล่งเดิม. หน้า 9.

³เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 290.

ผีตายโหง คือปีศาจที่คนตายไม่ดี, เหมือนคนคลอดลูกตาย ตกน้ำตาย ถูกฆ่าตาย ไปเกิดเป็นผีตายโหง

ผีเสื้อ, ผีพราย คือปีศาจที่เกิดอยู่บนทะเลมหาสมุทร หรือเกิดในสระตาปาใหญ่ จะกินมนุษย์และสัตว์เป็นอาหาร

ผีหา คือปีศาจจอมมนุษย์ที่มีฤทธิ์อาจทำห่มมนุษย์และสัตว์เป็นอันตรายแก่ชีวิตได้¹

กล่าวโดยสรุป ผีคือมนุษย์ที่ตามปกติเราไม่สามารถจะมองเห็นได้ แต่มีฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์ได้ ฤทธิ์และอำนาจานที่นี้เริ่มตั้งแต่อย่างอ่อน เช่น หลอกหลอนเล่นทำให้เกิดการกลัวเกรง ไปจนกระทั่งอย่างรุนแรงเช่นเอาชีวิตมนุษย์ได้ ผีตามความเข้าใจเช่นนี้ สืบติดอยู่ทุกหนแห่ง ทั้งในอากาศ บนบก และในน้ำ ทั้งในป่า ในทุ่ง ในบ้าน และในเมือง ซึ่งเราเรียกรวม ๆ ถึงสิ่งที่มีฤทธิ์และอำนาจ เหนือมนุษย์ในแต่ละที่แต่ละแห่งนี้ว่า เจ้าที่ เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น

➤ 3.2 ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม "ฤกษ์ คือ เวลาที่เหมาะสมเป็นชัยมงคล ส่วนยาม คือ ส่วนของวันดีและวันร้าย การหาฤกษ์ยามต้องมีการตั้งเลขคำนวณว่า ปีใด เดือนใด วันเวลาใดจะดีในการทำพิธีมงคล"² การดูฤกษ์ยามจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันและดูเหมือนว่าความเชื่อในเรื่องนี้จะอยู่คงทนกว่าความเชื่อเรื่องอื่น การดำเนินชีวิตของผู้คนแต่โบราณเป็นความพยายามที่จะดูเวลาที่เหมาะสม ซึ่งจะยังศิริมงคลให้เกิดแก่ตน แต่ในเวลาเดียวกันก็เชื่อน้ำดินที่กำหนดสิ่งต่าง ๆ จึงมีคำกล่าวที่ว่า "ไม่มีครมื่นชะตากรรมใด" "อย่าฝันฟ้าดิน" "ฟ้าดินจะลงโทษ" "แข่งเรือแข่งพายนั้นแข่งได้ แต่แข่งบุญวาสนานั้นแข่งไม่ได้" เป็นต้น

การดูฤกษ์ยามจึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องชะตากรรมของบุคคล ทำให้บุคคลมีทางออกตรงที่ว่า เมื่อดูฤกษ์แล้ว รู้ว่าจะประสบเคราะห์กรรมก็พยายามหาทางเลี่ยง โดยวิธีการสะเดาะเคราะห์ ทำบุญ ทำกรรมดีไว้มาก ๆ เคราะห์ร้ายนั้นถ้าไม่หมดไปก็อาจจะทุเลาเบาบางลงได้ ถือว่าผ่อนหนักเป็นเบา

¹ดร.แดนปีช แบรดเลย์. หนังสืออักษรวิธานศรีบท. 2514. หน้า 430.

➤ ²ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 229.

ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามมีแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งถือสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เนื่องจากเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้คนนับตั้งแต่เกิดจนตาย การทำมาหากิน แม้แต่การปลูกข้าว พืชผลต่าง ๆ ก็มีบอกไว้ว่าควรจะปลูกอะไร เวลาไหน และอย่างไร อะไรควรทำกลางคืน กลางวัน เช้า สาย บ่าย เย็น ในพิธีแต่งงาน จะต้องดูฤกษ์ที่ดี เช่น ฤกษ์ขันหมาก ฤกษ์รดน้ำ ฤกษ์ส่งตัว เป็นต้น แต่ก็มีฤกษ์ยาม¹ ที่บอกไว้กว้าง ๆ ดังนี้

วันขึ้น 1 ค่ำ ทำการมงคลดีจะมีลาภ ยাত্রาไปทางบกเรือมีดี ใดเข้าคนเย็บผ้าถุงใหม่ ดีจะมีลาภ เจริญด้วยความสุขนางมีดี โชคดีแต่เพลเข้าถึงบ่าย โชคร้ายแต่เพลบ่ายจนถึงจวนรุ่งเช้า

วันขึ้น 2 ค่ำ ทำการมงคลมีดีจะตายจากกัน ตัดผ้าเย็บผ้าใหม่จะไหม้ ใดเข้าคนวิวฉวาย จะเกิดด้วยกรรม โชคร้ายแต่เพลเข้าถึงเที่ยง โชคดีแต่เพลเที่ยงถึงจวนรุ่งเช้า

วันขึ้น 3 ค่ำ ทำการมงคลมีดีจะตาย ตัดผ้าเย็บผ้าถุงใหม่ไม่ดี ไปสู่ขุนนางดีจะมีลาภ ยাত্রาไปทางเรือดี โชคร้ายแต่เพลเข้าถึงเพล โชคดีแต่เพลเที่ยงถึงจวนรุ่งเช้า

วันขึ้น 4 ค่ำ ทำการมงคลดีนัก ปลูกเรือนสู่ขวัญเมียอยู่ดีกินดีด้วยกัน ยাত্রาไปสู่ขุนนางดี จะมีลาภ จะได้รางวัล อย่าใดเข้าซื้อวิวฉวายมีดี เจริญด้วยกรรม นุ่งผ้าใหม่ดี จะมีลาภเพราะท่านผู้ใหญ่ โชคดีแต่เพลเข้าถึงเที่ยง โชคร้ายแต่เพลบ่ายถึงรุ่งเช้า

วันขึ้น 5 ค่ำ ทำการมงคลทั้งปวง ปลูกเรือน กล่าวเมียบจะได้ลาภทุกอัน ท้าวพระยาจะให้ลาภแก่เรา ยাত্রาไปทางเรือดี ทางบกมีดีจะเสียของ ใดเข้าคนวิวฉวาย ไร่นาเรือสวนดี เจริญด้วยกรรมมีดี ไปสู่เจ้านายขุนนางดี ตัดผ้าเย็บผ้าถุง ผ้าใหม่ดีจะเจ็บไข้ โชคดีแต่เพลเข้าถึงเที่ยง โชคร้ายแต่เพลบ่ายถึงเที่ยงคืน

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. 2516. หน้า 58 - 61.

- วันขึ้น 6 ค่ำ เร่งทำการมงคลทั้งปวง ปลูกเรือน กล่าวเมียบจะได้ลาภทุกอัน ท้าวพระยา
จะให้ลาภแก่เรา ยาตราไปทางเรือดี ทางบกมิตีจะเสียของ ได้เข้าคน
วัวควายไร่นาเรือกสวนดี เจรจาด้วยความมิตี ไปสู่เจ้านายขุนนางดี
ตัดผ้าเย็บผ้าถุงไหมมิตี จะเจ็บไข้ โรคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง โรคร้าย
แต่เพลาย่ำถึงเที่ยงคืน
- วันขึ้น 7 ค่ำ อย่าทำการมงคลทั้งปวงดี โรคร้ายแต่เพลาย่ำถึงเที่ยงคืน โรคดีแต่
เพลาเที่ยงคืนถึงรุ่งเช้า
- วันขึ้น 8 ค่ำ อย่าทำการมงคลมิตี ทำการเรือนดีจะมีลาภเพราะผู้หญิง ดีแต่เพลาเที่ยง
ถึงจวนรุ่งเช้า
- วันขึ้น 9 ค่ำ ทำการมงคลดีจะมีลาภ ห้ามมิให้ไปสู่ขุนนางมิได้ ไปค้าขายดีจะมีลาภโรคดี
แต่เพลาเข้าถึงเที่ยงคืน
- วันขึ้น 10 ค่ำ ทำการมงคลดีนัก ท้าวพระยาจะให้ลาภ จะได้เป็นใหญ่ ได้เข้ามิตี
เจรจาด้วยความ ตัดผ้าเย็บผ้าดี โรคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันขึ้น 11 ค่ำ ทำการมงคลดีนัก ท้าวพระยาจะให้ลาภ จะได้เป็นใหญ่ ได้เข้ามิตี
เจรจาด้วยความ ตัดผ้าเย็บผ้าดี โรคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันขึ้น 12 ค่ำ ทำการมงคลมิตี ไปสู่ขุนนางดีจะมีลาภ ได้เข้าคนซื้อวัวควายมิตี โรคร้าย
แต่เพลาเข้าถึงเพล
- วันขึ้น 13 ค่ำ เร่งทำการมงคลทั้งปวงดีนัก จะได้ลาภเพราะท่านผู้ใหญ่ ไปทางบกทาง
เรือไม่สู้ดี โรคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันขึ้น 14 ค่ำ อย่าทำการมงคลร้ายนัก โรคร้ายแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันขึ้น 15 ค่ำ ทำการดีจะได้ลาภเพราะท่านผู้ใหญ่ ไปทางบกดีจะมีลาภ ไปเรือมิตี โรคดี
แต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันแรม 1 ค่ำ ทำการมงคลดี กล่าวผ้าเมียดีอายุยืน ไปทางบกเรือดี สู่ขุนนางดี เย็บ
ผ้าถุงผ้าไหมดีทุกอย่าง โรคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง โรคร้ายแต่เพลา
บ่าถึงรุ่งเช้า
- วันแรม 2 ค่ำ อย่าทำการมงคลมิตี สู่ขุนนางดีจะมีลาภ โรคร้ายตั้งแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันแรม 3 ค่ำ อย่าทำการมงคลจะไข้เจ็บ ไปค้าขายดีจะมีลาภ อย่าได้เข้าซื้อวัวควายมิตี
โรคร้ายแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง

- วันแรม 4 ค่ำ ทำการมงคลอย่าไปสู่เรือนทามิติ ใดเข้าซื้อวัวควายดีจะมีลาภ เพราะทามิติใหญ่ โชคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันแรม 5 ค่ำ อย่าทำการมงคลมิตี ยাত্রาทางเรือมิตี ใดเข้าซื้อวัวควาย ตัดเย็บผ้าถุงผ้าใหม่ เจริญด้วยความดีจะมีลาภ โชคดีแต่เพลาค่ำถึงรุ่งเช้า
- วันแรม 6 ค่ำ ทำการมงคลดีจะมีลาภ ยাত্রาไปทางบกเรือดี จะมีลาภเพราะหญิงแม่หม้าย สุขุมนางดีจะมีลาภ ตัดผ้าเย็บผ้ามิตี ใดเข้าซื้อวัวควายดี โชคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันแรม 7 ค่ำ ทำการมงคลดีจะมีลาภ ยাত্রาทางบกดีจะมีลาภเพราะขุนนาง โชคร้ายแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง โชคดีแต่เพลาย่ำถึงรุ่งเช้า
- วันแรม 8 ค่ำ ทำการมงคลมิตี ถ้าไปค้าขายทางบกทางเรือดี จะมีลาภเพราะขุนนาง ปลูกผ้า ตัดผ้าเย็บผ้า ซื้อวัวควายจะฉิบหายมิตี
- วันแรม 9 ค่ำ ทำการมงคลดี อย่าแพ้สวนจะใช้เจ็บ อย่าค้าขายทางบกจะเสียเงิน ไปทางเรือจะมีลาภ ตัดผ้าเย็บผ้ายังมิตีจะเสียเงิน
- วันแรม 10 ค่ำ อย่าทำการมงคลมิตี ไปค้าขายทางบกเรือดีจะมีลาภ โชคร้ายแต่เพลาเข้าจนบ่าย
- วันแรม 11 ค่ำ ทำการมงคลดีไปค้าขายทางบกทางเรือดีจะมีลาภ ตัดผ้าเย็บผ้าถุงผ้าใหม่ดี จะมีลาภเพราะขุนนาง โชคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันแรม 12 ค่ำ ทำการมงคลมิตี ถ้าไปค้าขายทางบกจะดีมีลาภ โชคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง โชคร้ายแต่เพลาย่ำถึงรุ่งเช้า
- วันแรม 13 ค่ำ ทำการมงคลดีจะได้เป็นใหญ่ ไปค้าขายทางบกทางเรือดีจะมีลาภ โชคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง
- วันแรม 14 ค่ำ ทำการมงคลดี ไปทางบกทางเรือดีจะมีลาภ ตัดผ้าเย็บผ้า ปลูกผ้าใหม่ไม่ดีร้ายนัก โชคดีแต่เพลาเข้าถึงเที่ยง

หรือจะทำการใดดีไม่ดี ในวันเวลาใดจะมีบอกไว้เช่น

วันอาทิตย์ ขึ้น 8 ค่ำ แรม 8 ค่ำ ดี

วันจันทร์ ขึ้น 3 ค่ำ แรม 3 ค่ำ ดี

วันอังคาร ขึ้น 9 ค่ำ แรม 9 ค่ำ ดี

วันพุธ ขึ้น 2 ค่ำ แรม 2 ค่ำ ตี

วันพฤหัสบดี ขึ้น 4 ค่ำ แรม 4 ค่ำ ตี

วันศุกร์ ขึ้น 1 ค่ำ แรม 1 ค่ำ ตี

วันเสาร์ ขึ้น 5 ค่ำ แรม 5 ค่ำ ตี¹

การปลูกเรือน ปลูกวันจันทร์ วันพุธ หรือวันพฤหัสบดีดีนักแล

การล้างเรือน ปลูกวันจันทร์ พุธ พฤหัสบดี หรือเสาร์ดี

การปลูกผ้าไหม ปลูกวันอาทิตย์ จันทร์ พุธ พฤหัสบดี และวันศุกร์ที่ตรงกับวันขึ้น

2, 3, 5, 7, 12 หรือ 13 และวันแรม 2, 3, 6, 9 หรือ 15 ค่ำ ดีจะมีลาภ ส่วนวัน

อังคาร วันเสาร์ ห้ามปลูกไร่นัก

การตัดเล็บให้ตัดวันจันทร์ พุธ หรือศุกร์ดี ส่วนในวันอาทิตย์ อังคาร พฤหัสบดี

เสาร์ มีดีรายนัก

การตัดผมให้ตัดวันอาทิตย์ และวันเสาร์ดี หากตัดวันจันทร์ อังคาร พฤหัสบดี หรือศุกร์ ก็จะได้บ้างรายบ้าง แต่วันพุธ ห้ามตัดเพราะอัปรีภัย²

วันจันทร์และวันพฤหัสบดี ในการที่จะรับของที่เขาฝาก

วันอาทิตย์และวันพุธ ในการจะหาเมียของ

วันจันทร์และวันศุกร์ ในการจะเอาข้าวขึ้นยุ้ง

ในเรื่องจะเอาข้าวขึ้นยุ้งนี้ห้ามวันอาทิตย์และวันเสาร์ไม่ให้เอาขึ้น ทั้งนี้รวมถึงการหว่านข้าวกล้า เกี่ยวข้าว เอาข้าวร่อนลานนวดข้าว และการตากข้าวในยุ้งไปตากิน และยังได้กำหนดว่าให้เลือกถือตามคำอีกด้วย คือ วันขึ้น 3, 4, 6, 12, 13 หรือ 14 ค่ำ และวันแรม 2, 3, 9, 10 หรือ 12 ค่ำ เป็นดีนักแล

ถ้ามีผู้บอกขายเรือในวันจันทร์ พฤหัสบดี หรือศุกร์นับว่าดี ขอให้เร่งซื้อ แต่ถ้าในวันอาทิตย์ อังคาร หรือพุธ ในวันทั้ง 3 นี้ ถึงราคาจะถูกก็อย่าซื้อไว้ เพราะจำปรายนัก และถ้าหากเป็นในวันเสาร์ ดียิ่งแล จำปจะเป็นดังสมณะพรหมณ์จะมีบาปหนี้จางวัล³

¹บุพผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 162.

²ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 230.

³กุหลาบ มัลลิกะมาส. เล่มเดิม. หน้า 61- 62.

วันห้ามทำการบางอย่าง มีดังนี้

"วันอาทิตย์อย่าเผาถ่าน	ประสาธน์หอกดาบและแหลนหลาว
มีดพร้าอันคมขาว	มันจะ เป็นขีวักคน
วันจันทร์อย่าตัดไม้	ปลูกเรือนร้ายยากทรพล
วันอังคารอย่ายินยล	อย่าบอกแขกแลกการงาน
มีกันจะดักเหล่า	จระเข้ก็บ้านศาล
จระเข้มีกรำคาญ	มักทุบตีกันวุ่นวาย
วันพุธอย่าสู้สาว	อยู่ด้วยบ่าวจะพลันตาย
มีกันจักหนีหนี	เป็นหม้ายร้ายอยู่หิ้งนาน
วันพฤหัสบดีอย่าเข้าป่า	อย่าตัดไม้ในไพรสณฑ์
ต้องฝึจอมปลวกหลอน	ใช้หัวถอนหลายวันหาย
วันศุกร์อย่าไปค้า	ต่างเมืองมาขาดทุนตาย
ทรัพย์สิ้นระส่ำระสาย	เงินสักเบี้ยบ่ติดถุง
วันเสาร์อย่าหว่านข้าว	งามแต่ต้นไม่ได้คง
โหรงเหรงโหรงเบสลง	บ่ได้คงเท่าทุนท่า" ¹

วันอาทิตย์ อย่าให้สัตว์สี่เท้าและสองเท้า ห้ามไม่ให้สุนัข

วันจันทร์ อย่าให้เงินทองเหี่ยวเรือน

วันอังคาร อย่าให้เลขยันต์ตะกรุดเหล็ก

วันพุธ อย่าให้เรือนนารสวัน อย่าอาบอาบน้ำที่บ้าน

วันพฤหัสบดี อย่าให้อัฐเบี้ยสมบัติต่าง ๆ

วันศุกร์ อย่าให้มนุษย์และใช้หนี้เงินทอง

วันเสาร์ อย่าให้ช้างม้า วัวควาย อย่าใช้เงินทอง²

¹ วิทยุ จิตติธรรม. ความเชื่อคตินิยมบ้านอันดามัน 5. 2522. หน้า 96 - 97.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส. เล่มเดิม. หน้า 62.

เผาผีวันเสาร์ไม่ดี ผีจะแรง¹

นอกจากนี้ยังมีวันในการเลือกคบมิตร ตามวันเกิดของแต่ละบุคคลด้วย

วันคู่มิตร อาทิตย์เป็นมิตรกับครู (พฤหัสบดี) จันทรโฆมตรุ พุธนงเยาว์

ศุกร์ปากหวาน อังคารรับเอา ราหูอยู่คู่กับเสาร์

วันคู่ศัตรู พระอาทิตย์ กับพระอังคาร พระจันทร์กับพฤหัสบดี

พระศุกร์กับพระเสาร์ พระพุธกับพระราหู²

ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของ
ผู้คนสมัยก่อน เพื่อ "เวลาที่ถูกต้องและเหมาะสม" อันจะก่อให้เกิดชีวิตที่สงบสุข มีความเจริญ
ก้าวหน้า ไม่มีเคราะห์กรรม มีแต่สิริมงคล

★ 3.3 ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง

เครื่องรางของขลังเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ในการที่จะให้อยู่คงกระพัน³
สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ โดยใช้คาถาอาคมเข้ามาปลุกเสกในของสิ่งต่าง ๆ ให้ความ
ความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ดังได้มีผู้กล่าวถึงเครื่องรางของขลังไว้ดังนี้

เครื่องราง หมายถึง สิ่งของที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ นับถือว่าป้องกันอันตราย
ถึงไม่ออก พันธะเข้า⁴ และต้องหล่อน้ำมันเสกไว้ในรางเล็ก ๆ เพื่อให้คงความขลังหรือ
คงกระพันชาติตลอดไป เช่น อวัยวะของคนตาย เส้นผมผีที่เรียกว่า "ผมพราย" ลูกกรอก
หรือกุมารทอง เขี้ยวหนูตัน เขี้ยวเสือ รวมทั้งตะกรุด ผ้ายันต์ เหล็กไหล โลหะต่าง ๆ⁵

ของขลัง หมายถึง ของที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าอาจบันดาลให้สำเร็จได้
ดังประสงค์⁶ หรือสิ่งของเฉพาะอย่างซึ่งมีอำนาจสิงอยู่ ผู้ใดนำของขลังผูกเข้ากับเส้นเชือก

¹ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 230.

²กุหลาบ มัลลิกะมาส. เล่มเดิม. หน้า 63.

³ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ข.

⁴พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 193.

⁵สุจิตต์ วงษ์เทศ. "พระเครื่อง (ราง)," ศิลปวัฒนธรรม. 15(3) : 11 -
13 ; มกราคม 2537.

⁶พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 133.

แขวนคอเอาไว้จะเกิดความอบอุ่นใจ มันใจตนเองและกลัวที่จะออกไปเสี่ยงภัย แต่ถ้าของขลังชิ้นนั้นไม่ได้ผลก็จะทิ้งไปแล้วพยายามหาอันใหม่มาทดแทนได้¹

พระยาอนุมานราชชน กล่าวถึงเครื่องรางไว้ว่า "ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยิงไม่ออก พันไม่เข้า เช่น เหล็กไหล"²

หริศ เรืองฤทธิ์ กล่าวถึงเครื่องรางสรุปได้ว่า ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยิงไม่ออก พันไม่เข้า เป็นของที่เกิดขึ้นเอง เช่น เหล็กไหล นอกจากนี้ยังมีพระเครื่องและเครื่องปลุกเสก ซึ่งรวมเรียกว่า ของศักดิ์สิทธิ์ บางทีเรียกว่า เครื่องราง แต่ของที่ได้รับการปลุกเสกแล้วเป็นของขลัง ซึ่งเรียกรวม ๆ กันว่า เครื่องรางของขลัง³

วรนนท์ อักษรพงษ์ อธิบายถึงของขลัง สรุปได้ว่า ของขลังเป็นคำที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ ของที่ได้รับการปลุกเสกแล้ว เครื่องรางเป็นของศักดิ์สิทธิ์ทำขึ้นตามวิธีไสยศาสตร์ ประกอบขึ้นด้วยองค์วัตถุซึ่งเป็นไม้ปรอท เหล็ก ดิน ฟ้า ฯลฯ และมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น ยันต์ตะกรุด เสมมา แหวน ลูกอม เป็นต้น⁴

ทศนีย์ สุจินะพงษ์ กล่าวถึงเครื่องรางของขลังไว้ว่า การทำของขลังหรือปลุกเสกเพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นการทำกฤตยา จึงทำให้มีของขลังในรูปต่าง ๆ เช่น พระเครื่อง ฝ้ายยันต์ ลูกสะกด เป็นต้น⁵

ประจักษ์ ประภาพิตยากร กล่าวถึงเครื่องรางของขลัง สรุปได้ดังนี้

1. การใช้เครื่องราง จำเป็นต้องมีพิธีการที่พิสดารและมีความเลื่อมใสเป็นที่ตั้งประกอบด้วยฤกษ์ ให้ความขลังเกิดขึ้น

¹อาณนที อาภาภิรม. เล่มเดิม. 2515. หน้า 82.

²พระยาอนุมานราชชน. "คาถาอาคม," ใน สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 6. 2505 - 2506. หน้า 3308.

³หริศ เรืองฤทธิ์. "เครื่องราง," ใน สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 6. 2507 - 2508. หน้า 2693 - 2694.

⁴วรนนท์ อักษรพงษ์. การศึกษาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากขุนช้างขุนแผน. 2516. หน้า 340.

⁵เรืออากาศโท ทศนีย์ สุจินะพงษ์. การใช้ไสยศาสตร์ในขุนช้างขุนแผน. 2516. หน้า 18.

2. การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง มักจะทาในป่าช้า เพราะอาจารย์สมัยโบราณห้ามไม่ให้ทาในบ้านเรือน ควรทาในโบสถ์วิหาร หรือไม่ก็ในป่าช้า ด้วยเกรงว่าผงที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์จะปลิวตกไปทั่ว ถ้ามีผู้ไปเหยียบอาจเป็นอวมงคลได้ อีกทั้งช่วยทำให้เกิดสมาธิจิตด้วย

3. การใช้เครื่องรางของขลังในสมัยก่อนมักจะปรากฏในตอนทำสงคราม แม้แต่เครื่องแต่งกายเพื่อออกสงครามก็แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ทั้งนี้เพื่อความเชื่อมั่นมงคลแก่ตนเอง¹

คนไทยมีการนับถือเครื่องรางของขลังมาแต่โบราณ ฉันทะ อารมณ์² ได้กล่าวถึงเครื่องรางของขลังไว้ว่า "...เป็นวัตถุอาถรรพ์ทั้งที่เป็นของธรรมชาติ ทั้งที่เป็นของประดิษฐ์ขึ้นแล้วสำเร็จ จากการอธิษฐานฤทธิ์ของพระคณาจารย์ในพระพุทธศาสนานั้น ย่อมยังผลให้แก่ผู้มีศรัทธาได้อย่างแท้จริง..." เครื่องรางของขลังสามารถจะป้องกันภัยอันตรายทั้งปวง และที่สำคัญที่สุดคือทำให้เกิดกำลังใจว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ช่วยตนได้ เครื่องรางของขลัง³ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจ ซึ่งกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ศรัทธา เช่น

พันของบรรพบุรุษสามารถป้องกันภัยได้

เครื่องรางต่าง ๆ ช่วยในเรื่องอยู่ยงคงกระพัน พันไม่เข้า ยิงไม่ออก เช่น พระเครื่อง ประคำ ตะกรุด วาน ยันต์ พิสมร ขมิ้นผง (เสก) เหล็กไหล ธง ฯลฯ การสักลงคาถาตามตัว ช่วยทำให้เหนียว⁴

เขี้ยวหนูตัน และนอแรด ที่ปลุกเสกแล้ว ดีทางคงกระพันชาตรี

หว่ายถักรอบลูกนิมิตโรบสดี ตัดมาขาวราว 1 นิ้ว ถ้าไม่มีข้อดีทางเมตตามหานิยม ก็จะมีข้อดีทางอยู่ยงคงกระพัน⁵

¹ประจักษ์ ประภาพิตยากร. ประเพณีและไสยเวทวิทยาในชนชั้นขุนแผน. 2519. หน้า 171 - 175.

²ฉันทะ อารมณ์. ตำรับเครื่องรางของขลัง. 2502. หน้า 1 จ.

³ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ก.

⁴บุพผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 163.

⁵ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 237.

เครื่องรางของขลังบางชนิดนั้นหาได้ไม่แล้วในปัจจุบันนี้ บางชนิดยังหาได้ได้ง่าย และเป็นที่ยอมรับถือของคนทั่วไป เช่น สายสิญจน์, นางกวัก, ยันต์ห้าวงเวฬุวรรณ, รูปมหานิยม, สีวะลิ่งค์ เป็นต้น

๖ 3.4 ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา เวทมนต์คาถา หรือคาถาอาคม คำเหล่านี้มีความหมายอย่างเดียวกัน คือเป็นถ้อยคำอันศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขึ้นสำหรับบริกรรมเสกเป่าตามลัทธิวิธีที่กำหนดไว้ สามารถให้ร้ายหรือดี หรือป้องกันอันตรายต่าง ๆ ตามคติไสยศาสตร์ให้สำเร็จตามประสงค์ได้¹

ในภาษาไทยมักจะใช้คำว่า เวท มนต์ คาถา และอาคม ในความหมายเดียวกัน หมายถึง ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์และสีกลับอาจอำนวยความสะดวกตามประสงค์ของผู้กระทำ แต่ในคำว่า เวท มนต์ คาถา และอาคม นี้จะมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังได้มีผู้หลายท่านได้ให้ความหมายของคำเหล่านี้ ดังนี้

อุดม รุ่งเรืองศรี กล่าวถึงเวท สรุปได้ว่า เวท หมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์ ความรู้อันสืบเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งเป็นความรู้ในคัมภีร์พระเวท เวทมีขึ้นเพื่อใช้ในการประสาทผล²

เทพย์ สาริกบุตร อธิบายถึงมนต์, มন্ত্র์ สรุปได้ว่า เป็นบทสวดอันคัมภีร์ต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์ ในประเทศไทยใช้สวดหรือเป่าเพื่อกำจัดอุปาทว์และจัญราที่หมดสิ้นไป³

พระยาอนุมานราชชน กล่าวถึงมนต์, มন্ত্র์ ไว้ว่า "ข้อความศักดิ์สิทธิ์สำหรับสวดบริกรรม ใช้อำนวยความสะดวก"⁴

เทพย์ สาริกบุตร กล่าวถึงคาถาอาคม สรุปได้ดังนี้ เป็นถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ มีรากฐานมาจากศาสนาพราหมณ์ แต่เมื่อเข้ามาในศาสนาพุทธได้ดัดแปลงเป็นมนต์คาถาใหม่

¹นาวาเอก ไพรจน์ นรชาติธำรงวิทย์. เล่มเดิม. หน้า 33.

²อุดม รุ่งเรืองศรี. เทวคาพระพุทฺธ. 2527. หน้า 1 - 12.

³เทพย์ สาริกบุตร. เคล็ดลับไสยศาสตร์. 2514. หน้า 97.

⁴เสฐียรโกเศศ. "คาถาอาคม," ใน สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 6.

2505 - 2506. หน้า 3088.

โดยบรรจุพระพุทธรูปเข้าในแทน¹

พระยาอนุมานราชธน กล่าวถึงคาถาและอาคมไว้ว่า "ข้อความที่ผูกขึ้นและมีอำนาจลึกลับอยู่นั้น เมื่อนำมาใช้จะเกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์"²

3.4.1 วัตถุประสงค์ของเวทมนต์คาถา มีอยู่ 3 ประการ คือ

1. เพื่อการผลิต (Productive) เป็นเวทมนต์คาถาที่เป็นปัจจัยในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้นว่า คาถาเรียกฝน, คาถาหาลาภ, คาถาที่ทาทำงานที่ทาอยู่ไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามประสบความสำเร็จ

2. เพื่อการป้องกัน (Protection) เป็นเวทมนต์คาถาที่ใช้ปกป้องตนเองและสังคม เป็นคาถาที่จัดว่าเป็นคาถาที่มาจาก "ธรรม" เหมือนกับคาถาเพื่อการผลิตหรืออีกนัยหนึ่งก็เรียกว่า "คาถาขาว" (White Magic)

3. เวทมนต์คาถาเพื่อการทำลาย ชีวิตทรัพย์สินของฝ่ายศัตรู เป็นคาถาที่จัดว่าเป็น "คาถาดำ" (Black Magic) หรือที่เรียกกันในหมู่นักคาถาอาคม พ่อมดหมอผีว่า "เครื่องจานวิสา" ในทางศาสนาแล้วถือกันว่าเป็นวิชาที่บาปมาก การประกอบพิธีกรรมก็ยุ่งยากซับซ้อนหากกระทำโดยไม่ระมัดระวังก็อาจเป็นเหมือนดาบที่กลับมาแทงตัวเองได้

3.4.2 เวทมนต์คาถาสามารถแบ่งได้เป็น 5 แบบ³ คือ

1. เวทมนต์คาถาเพื่อการเลียนแบบ ตัวอย่างเช่น การฝังรูปฝังรอยควายธนู สิ่งที่เหมือนกันย่อมผลิตสิ่งเหมือนกัน การปฏิบัติตามการเคลื่อนไหวบางอย่างช่วยทำให้เกิดวัตถุประสงค์บางประการ

2. เวทมนต์คาถาเพื่อให้เกิดซ้ำ เหตุการณ์ที่ได้สังเกตเห็นว่า ได้เกิดขึ้นในขณะเดียวกันหรือดำเนินไปตามแบบเดียวกันนั้น ยังดำเนินไปตามแบบเดียวกันอยู่

¹เทพย์ สาริกบุตร. เล่มเดิม. หน้า 6.

²เสฐียรภักดิ์. เล่มเดิม. หน้า 3308.

³ดร.จรัส พัทธมราชศักดิ์. เล่มเดิม. หน้า 40.

ตัวอย่างเช่น งูเลื้อยตัดหน้า จิ้งจกร้องทัก เป็นสิ่งที่ถือว่าเป็นโชคกลางที่ไม่ดี เพราะท่านอง
เช่นนี้เกิดขึ้นบ่อย ๆ และผลที่ติดตามมาก็เป็นเช่นนั้นเสมอไป

3. เวทมนต์คาถาเพื่อการต่อเนื่อง สิ่งซึ่งครั้งหนึ่งได้อยู่ด้วยกันแล้ว
จะต้องอยู่ด้วยกันชั่วนิรันดร์ แม้จะถูกแยกออกจากกัน ก็ยังมีอิทธิพลต่อกันและกันอยู่ เช่น เส้นผม
เล็บ มือ ร่องเท้า สิ่งเหล่านี้สามารถมาเป็นพิธีกรรม ในทางคาถาอาคมได้และอาจถูกใช้
เพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะทำอันตรายแก่ผู้ที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน

4. เวทมนต์คาถาเพื่อให้เกิดกำลังใจ เจตนา พลังทางเวทมนต์คาถา
เชื่อว่ามีความสัมพันธ์กับพลังจิตของบุคคลบางคน ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อกันว่า ถ้าบุคคลมีความเชื่ออยู่
อย่างแท้จริงแล้ว พลังสมาธิอย่างแน่วแน่นในวัตถุประสงค์บางอย่างแล้ว เขาก็จะได้รับผลสำเร็จ
ในอันที่จะบรรลุสิ่งที่เขาต้องการ

5. เวทมนต์คาถาเพื่อสิ่งต้องห้ามหรือแบบลบ คาถาอาคมแบบนี้ไม่ใช่ว่า
สิ่งที่บุคคลต้องทำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพลังในโลกที่ไม่มีใครรู้ แต่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่บุคคลรู้และ
ต้องการจะหลีกเลี่ยง

3.4.3 เวทมนต์คาถาแบ่งออกตามลักษณะของการใช้งานได้เป็น 7 ประเภท¹
คือ

1. เวทมนต์คาถาที่ใช้ป้องกันตัว ใช้การกระทำพิชิตลูกเสกสิ่งของ
ต่าง ๆ เพื่อการอยู่ยงคงกระพัน
2. เวทมนต์คาถาที่ใช้ทำร้ายผู้อื่น เป็นอาคมให้เครื่องติดขัดเคลื่อน
หลุดจากที่
3. เวทมนต์คาถาที่ใช้แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป็นการแสดงฤทธิ์
ต่าง ๆ เช่น ล่องหน หายตัว
4. เวทมนต์คาถาที่ใช้ประสาน เป็นอาคมที่ใช้ประสานบาดแผลให้
สนิทเป็นเนื้อเดียวกัน
5. เวทมนต์คาถาที่ใช้แก้โรคต่าง ๆ เป็นอาคมใช้รักษาโรค

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. 2500. หน้า 92 - 95.

6. เวทมนต์คาถาที่ใช้กันและแก้ภูตผี เป็นอาคมกันผีหลอก หรือ
ขับไล่ผีที่เข้าสิง

7. เวทมนต์คาถาที่ใช้ทำเสน่ห์ เป็นอาคมทำให้คนรัก ปลุกเสก
สิ่งของให้คนรัก

✓ 3.5 ความเชื่อในเรื่องโรคลาง

โหราศาสตร์อีกประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมากทั้งอดีต
และปัจจุบัน นั่นคือ โรคลาง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของลางไว้ว่า "เครื่องหมายที่
ปรากฏให้เห็นอันบอกผลร้ายหรือผลดี"¹

อานนท์ อาภาภิรม กล่าวถึงโรคลางไว้ว่า "เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็น
เพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดี ซึ่งคนไทยมีความยึดมั่นมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติ
และคงไว้ปฏิบัติอยู่โดยทั่วไป"²

เรไร สืบสุข กล่าวถึงโรคลางสรุปได้ดังนี้ ในปัจจุบันลางมักเข้าใจกันในด้าน
ร้าย ส่วนด้านดีที่เคยเชื่อว่าลางดีก็นิยมใช้นิมนต์ ซึ่งลางหรือนิมิตอาจเกิดกับสิ่งต่อไปนี้

1. ลางที่เกิดจากสัตว์ สังเกตจากอาการต่าง ๆ ของสัตว์ เช่น อาการ
ของแมงมุม เสียงร้องของจิ้งจก เป็นต้น

2. ลางที่เกิดจากคน สังเกตได้จากอาการกระหม่อมหรือเขม่นที่เกิดขึ้นตาม
ลัทธิโบราณ ถือว่าเป็นลางบอกเหตุร้ายหรือเหตุดีได้

3. เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติและเหตุการณ์อื่น ๆ เช่น ฟ้าผ่าผิดปกติ
 เป็นต้น³

บรรดาสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมไทยยึดมั่นว่าเป็นเครื่องหมายของลางร้ายหรือลางดี
พอสรุปได้ดังนี้

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 718.

²อานนท์ อาภาภิรม. เล่มเดิม. หน้า 82 - 83.

³เรไร สืบสุข. เล่มเดิม. หน้า 112 - 138.

➤ 3.5.1 นามธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต อันได้แก่ ชื่อของคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ เช่น เด็กทารกที่เจ็บป่วย กระเสาะกระแสะ พ่อแม่ญาติพี่น้องกลัวว่าจะตาย จึงตั้งชื่อเป็นมงคลว่า "อยู่" เพื่อเป็นโชคลางว่าเด็กคนนั้นจะไม่ตาย หรือถ้าพ่อแม่เป็นคนจนอยากจะให้ลูกมีชีวิตที่มั่งคั่งก็อาจตั้งชื่อลูกว่า "บุญมี" เพื่อเป็นลาภที่ดี

➤ 3.5.2 รูปธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต อันได้แก่ รูปร่างลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ที่ดีและไม่ดี เช่น

ลักษณะของคนไม่ดีไม่น่าคบ คือ "ผมหยิก หน้ากร้อ คอเอียง หูดสองเสียง หน้าพันขาว" หรือ "มอญขาว ลาวาใหญ่ ๖ไทยเล็ก เจ๊กดำ"

หญิงเสียงห้าวเหมือนชาย ไม่ดี¹

คนปากแหว่ง ชาติก่อนเคยตกปลา²

คนหัวคิ้วชิดกัน จะยากจน³

หญิงมีปานที่ศีรษะ มักเลี้ยงลูกไม่รอด⁴

หญิงใดมีแก้มลักยิ้ม รักพัวพันแต่มีหลายใจ⁵

หญิงใดมีนิ้วตีนยาว และหัวเขมยาว จะเจ้าใจได้ทุกแง่⁶

ฯลฯ

ลักษณะของคนดี มีเสน่ห์ น่าคบ คือ

หญิงใดหน้าผากงอก มีสติปัญญา⁷

¹ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 232.

²แหล่งเดิม. หน้า 236.

³แหล่งเดิม.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 237.

⁵บุบผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 163.

⁶แหล่งเดิม.

⁷แหล่งเดิม.

คนชุนอายุยืน¹

หญิงใดมดตะเอยด ตกกว้าง เจริงไฟเราะ กลางตัวกลม
ถ้าชายใดได้เป็นภรรยา จะเกิดทรัพย์มากแล²

หญิงใดมีขอบตาแดง และหน้าต่ายน จะชนะศัตรู³

ฯลฯ

เรื่องของไฟและปานก็รวมอยู่ในความเชื่อเรื่องโชคลางด้วย เช่น
คนมีไฟที่ปากพูดเก่ง⁴

หญิงมีไฟที่จมูก ใจคองุดหงิด โกรธง่าย จะทำสิ่งใดมักถือดี⁵

คนมีไฟที่หลังจะได้เป็นขุนนาง⁶

หญิงใดมีผาดำม เป็นมหาเสน่ห์ดีนัก มักมีคนใกล้ไกลน้าเออลามาให้⁷

หญิงใดมีไฟที่ต้นคอข้างขวาหรือซ้าย เป็นคนมีเสน่ห์ในตัว เป็นที่นับถือ
ของคนทั่วไป มีบุญวาสนามาก⁸

ฯลฯ

การดูลักษณะแมว

แมวหางกวัก กวักเงินกวักทอง เลี้ยงไว้จะร่ำรวย ทาหมากำจัน⁹

แมวตาเหลือง เลี้ยงไว้คุ้มไฟได้ แมวตาสีฟ้า คุ้มทรัพย์ได้ แมวสีสวาด
เลี้ยงแล้วรวย แมวจิ้งกบไม่ดี เขาไม่เลี้ยงกัน¹⁰

¹ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 232.

²บุบผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 163.

³แหล่งเดิม. หน้า 163.

⁴ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 232.

⁵แหล่งเดิม.

⁶แหล่งเดิม. หน้า 236.

⁷บุบผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 163.

⁸แหล่งเดิม.

⁹ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 232.

¹⁰แหล่งเดิม.

แนวชั้นเอก ลักษณะตัวดำ หน้าเด่น หู เท้า ท้อง หลังและหาง เป็นสง่าสดใสเหมือนสาหล้า ตาเขียวเหมือนมรกต เสียงไพเราะสดใส แนวชนิดนี้ ถ้าใครได้เลี้ยงไว้จะได้เป็นนายได้เลื่อนยศศักดิ์ ลาก ยศ สรรเสริญโหลมามิขาด ศัตรูมิอาจทำร้ายได้

กายขาว ท่าทางสง่า หู เท้า ท้อง หลัง และหางดำ ทั้ง 9 แห่ง ผู้เลี้ยงค้าขายจะเป็นเศรษฐี

นิลรัตนโรจน ลักษณะดำทั้งตัวตลอดถึงเล็บ และลิ้น แนวชนิดนี้ให้คุณหลายประการ ทั้งทรัพย์สินสมบัติ และโรคสมบัติ ทางการเงินสมบัติ

ทองแดง คือ สีแดงทั้งตัว แม้เล็บ ลิ้น ฟันก็แดง เหมือนข้อมด้วยขาด แนวชนิดนี้ ำให้คุณแก่ผู้เลี้ยงทางยศฐาบรรดาศักดิ์ ความเป็นใหญ่

ดอกเลา คือ ขนสีขาวแกมดำทั่วทั้งตัว เป็นแนวที่ให้คุณทางเมตตามหานิยม

แก้ว คือ ขาวทั้งตัว ดวงตาเหมือนแก้วมณี สีเท้าดำ หูและหางดำเหมือนทาด้วยหมึก เป็นแนวที่ให้คุณทางโรคสมบัติ และทรัพย์สินสมบัติสารพัด

มงคลอาพา คือ ตัวดำคอขาวโดยรอบ ำให้คุณทางทรัพย์สิน

ค้าง คือ ค้างเหมือนม้า หน้าเด่นดูสง่า ขอบตาทั้งสองดำ ำให้คุณทางเกียรติยศ

เลื่อมพราย คือ สีดำเลื่อมทั้งตัว จมูกมีขาวเด่น ปลายจมูกสั้นระริก ำให้คุณทางยศศักดิ์ และผู้ใหญ่จะให้ลาภเสมอ

สง่า คือ รูปร่าง ลักษณะ ท่าทาง มีสง่า สีดำบนขาวรอบตัว ำให้คุณทางยศศักดิ์ เดชานุภาพ¹

3.5.3 ความฝัน เป็นความเชื่อมาแต่โบราณ ตามคติของไทยเชื่อว่า "ความฝันจะเป็นกลางหรือมีมติบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ฝันว่าจะร้ายหรือดีประการใด"²

มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวถึงความฝัน สรุปได้ว่า ความฝันถือว่าเป็นเหตุร้ายหรือเป็นนิมิตที่ดีก็ได้ และในความฝันนั้นจะสามารถทำนายได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะ

¹บุปผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 164.

²มณี พยอมยงค์. วัฒนธรรมล้านนาไทย. 2529. หน้า 179.

อาการของความฝัน อันประกอบด้วย สภาพร่างกายและจิตใจ โดยสาเหตุแห่งการฝันมี
4 ประการ¹ คือ

1. ชาติวิปริต เป็นความฝันเกิดจากชาติไม่ปกติ เช่น หิวเกินไป อิ่มเกินไป เป็นความฝันที่ไม่แน่นอน ไม่สามารถทำนายได้
2. อุบาทวณ เกิดจากประสบการณ์หรือความพึงใจ ประทับใจ เป็นความฝันที่ไม่แน่นอน อาจทำนายผิดพลาดได้
3. เทพยาคดาลใจ เกิดจากแรงบันดาลของเทพยดาคลาใจให้ฝัน ความฝันนี้แน่นอนบ้าง ไม่แน่นอนบ้าง
4. บุพนิมิต เป็นความฝันที่เป็นลางบอกเหตุการณ์ล่วงหน้า ความฝันนี้สามารถทำนายได้

แต่ในทางพุทธศาสนาไม่ถือว่าเป็นเรื่องจริงจัง ในพระวินัยพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้ากล่าวไว้ว่า ความฝันเป็นเจตนาใด ๆ ของคนนั้น ๆ ความฝันจึงเป็นเรื่อง
 ธรรมดาทั้งสิ้น และทางการแพทย์ได้กล่าวถึงสาเหตุแห่งการฝันไว้ ดังนี้

1. เกิดจากเหตุภายนอกมากระตุ้นประสาทสัมผัส เช่น ความร้อน ความเย็น เป็นต้น
2. เกิดจากการกระตุ้นภายในของร่างกาย คือจากโรคภัยไข้เจ็บ จากท่านอนผิดปกติ
3. เกิดจากการกระตุ้นทางจิตใจโดยตรง เช่น จากปัญหาอารมณ์ จากปัญหาทางจิตใจที่เก็บซ่อนไว้²

3.5.4 ประสบการณ์ ประสบการณ์บางอย่างจัดว่าเป็นโรคกลางที่จะส่งผลกระทบ
 ในด้านนั้นหรืออย่างนั้น³ เช่น

จึงจกตกใส่ตัวจะมีโชค จึงจกร้องทัก ไม่ให้ออกจากบ้าน ใครผลิต
 ผ้าเสร็จทั้งไว้ ถ้าจึงจกตกลงบนผ้า เจ้าของโรงหรือคนที่ผลิตผ้าทั้งนั้นจะเป็นบ้า

¹มณี พยอมยงค์. วัฒนธรรมล้านนาไทย. 2529. หน้า 180.

²ประจักษ์ ประกาศิตยากร. เล่มเดิม. หน้า 103 - 107.

³อานนท์ อาภาภิรม. เล่มเดิม. หน้า 83.

กาหลายตัวร้องวนเวียนไปมา บอกเหตุร้าย
 ถ้ามั่งเกาะบ้านใคร จะเกิดความวิบัติ
 ขณะเดินทางถ้ามีสัตว์วิ่งตัดหน้าเป็นกลางร้าย อย่าเดินทางต่อไป
 เข้มตาซ้ายจะได้ลาภ เข้มตาขวาจะเกิดกลางร้าย เข้มคิ้วซ้าย
 จะเสียทรัพย์ เข้มริมฝีปากล่าง จะได้ลาภปาก เข้มปากข้างขวา อาจเกิดทะเลาะวิวาท¹
 ถ้านกแสบบินข้ามบ้านใคร เชื่อว่าเป็นกลางบอกเหตุว่าบ้านนั้นจะมีคนตาย
 เล็บมือมีดอกจะมีโชค²

ฯลฯ

นอกจากนี้สิ่งอุบาทว์ต้องห้าม ที่บอกเล่ากันต่อ ๆ มานั้นก็เป็นขocolงที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นว่ามีทั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดผลดีและไม่ดี เมื่อได้กระทำลงไป
 เช่น

อนึ่งจวันอุบาทว์เหล่าทั้งเก้าสิ่ง	หนึ่งมึงส์เมียสองอย่าบงหา
ทาสสามสุนัขสี่วิหารห้า	อีกบุตราเจ็ดคนมกลินมิ
สุนัขเจ็ดแปดม้าคชาเก้า	แต่ส่วนเหล่าแรงร้ายแรงพนายหนี
จะถอยยศศักดิ์ชักอัปรี	เป็นราศีคังกล่าวเรื่องราวมา ³

ในเรื่องของสัตว์จับเรือนก็เช่นเดียวกัน นับได้ว่าเป็นขocolงที่เกิดจากการสะสม
 ประสบการณ์ที่จะบอกให้ทราบถึงผลดีและผลไม่ดีได้ เช่น

หนึ่งแรงแลงหมุ่นกแสด	นยกยงแกรกบินวัจับเคหา
อีกปลวกฝังรังกินซึ่งธารา	พวกหมู่ห้าเหล่านีลงเรือนใคร
จะร้ายดีต้องห้ามไปตามทิศ	ท่านกล่าวกิจพึงกระแสดแก้สงสัย
เบื่องบรพัวจะสูญซึ่งภาค	รทษจัญไรทมนันสวิบัตติเบียน

¹ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 226 - 236.

²บุบผา ทวีสุข. เล่มเดิม. หน้า 161.

³กุหลาบ มลลิกะมาศ. เล่มเดิม. หน้า 62.

ถ้าจับทีศอากเนย์ท่านทนาย	ว่าเพลิงร่ายลามไหม้ที่เสถียร
ถ้าจับทีศทักณจะอาเกียรณ	เกิดพยาธิเบียดเบียนเจียนชีพลง
ถ้ามั่นจับประทับทีศหรี	จรร้ายจะย่ำยั้งประสงค์
ถ้าจับเปื่องประจิมจะบอกตรง	ว่านาริยุพยงให้ลาภา
ถ้าจับทีศอุดรแลพ่าย	จะได้ทรัพย์สมบัติทั้งวัดธา
จับอีสานเหลือดีเร่งปรีดา	อิสราจะบุญบาเหน็จตน ¹

✕ 3.5.5 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สังคมไทยยึดถือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และถือว่าสิ่งที่ปรากฏขึ้นตามธรรมชาติเป็นเครื่องหมายของความโชคดีหรือโชคร้าย²

ฝนตกหรือท้องฟ้าสว่างปลอดโปร่ง เป็นเครื่องหมายของความเยือกเย็น ความปลอดภัย และความปลอดโปร่งของชีวิตหรือกิจกรรมที่กำลังจะดำเนินอยู่

เห็นดาวตกห้ามตก หากตกแล้วชีวิตของผู้ที่จะมาเข้าท้องมนุษย์นั้นจะเข้าท้องสุนัขแทน เพราะดาวนั้นถือเหมือนว่าเทวดามาจุติ

เวลารุ่งขึ้นก็ห้ามซื้อที่รุ่งมิฉะนั้นแล้วนิ้วจะด้วน แต่ถ้าเพลอทาไปแล้วให้เอานิ้วเช็ดกันเสีย³

ฟ้าแดง ปลาชุกเข้าริบะ จะเกิดพายุ ฟ้าผ่าบ้านใคร ถือว่าอุบาทว์ ำให้มณเฑาะมาปัดรังควาน

มดคาบไข่ออกจากรัง ผมจะตกหนัก มดลากไข่ขึ้นบ้าน น้ำจะท่วมใหญ่ ปีไหนหนาวมาก ปีนั้นน้ำมาก อากาศหนาวจัด มะขาม มะม่วง จะตกลูกตก

จิกจั่นร้องมาก ๆ ผมร่วง

ดอกขุมเห็ดยังต่อยอดอยู่ ผมจะตกต่อไปอีก⁴

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส. เล่มเดิม. หน้า 62 - 63.

²อานนท์ อาภาภิรม. เล่มเดิม. หน้า 83.

³อรุณ เวชสุวรรณ. พุทธศาสนากับไสยศาสตร์. 2518. หน้า 28.

⁴ทัศนีย์ ทานตวนิช. เล่มเดิม. หน้า 234, 236.

➤ 3.5.6 พิธีกรรม สังคมไทยเชื่อว่าพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการนำสัญลักษณ์แห่งความสุขและความเจริญของชีวิตมาให้ เพราะพิธีกรรมต่าง ๆ จะนำมาซึ่งโชคลาภที่ดี¹ พิธีกรรมดังกล่าว เช่น พิธีขอฝน พิธีแรกนา พิธีทำขวัญข้าว เป็นต้น แม้ในปัจจุบันนี้ พิธีที่รัฐได้กำหนดให้มีขึ้นเป็นพิธีหลวงเพื่อก่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็คือ พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งยังคงกระทำสืบเนื่องติดต่อกันมาทุกปี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจึงพอสรุปได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่บรรพกาลนั้น ได้มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปะปนอยู่ในชีวิตประจำวันทุกด้าน เพราะได้ประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งความน่ากลัวแปลกประหลาด เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นจึงต้องหาทางแสวงหาแหล่งคุ้มครองป้องกันอันตราย และบันดาลให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข จึงเกิดความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ขึ้น ซึ่งไสยศาสตร์ในประเทศไทยนั้นได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และของเพื่อนบ้านใกล้เคียง และก็จะต้องมีวิธีการที่จะเข้าถึงไสยศาสตร์ ด้วยการอาศัยองค์ประกอบ อันได้แก่ มন্ত্রา พิธี เงื่อนไขของผู้ปฏิบัติ อุปกรณ์ในพิธี และผู้ทำพิธีหรือผู้ประกอบพิธี

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาของผู้วิจัยพบว่า จะมีความเชื่อไสยศาสตร์ที่พบได้จากการบันทึกของผู้คนที่ได้ร่วมยุคในสมัยอยุธยา โดยบันทึกผ่านพงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และงานวรรณกรรม ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไปนั้น ปรากฏว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ได้ถูกบันทึกไว้มีทั้งหมด 5 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา และความเชื่อในเรื่องโชคลาภ

ความเชื่อที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ได้ถูกบันทึกไว้ และได้รับการปฏิบัติในสังคมไทยสมัยอยุธยา มาตลอด ด้วยการกล่อมเกลாதาสังคมในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม และคำอธิบายที่วางเงื่อนไขให้เชื่อตามกัน ไสยศาสตร์จึงมีส่วนผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตและสังคมของคนไทยสมัยอยุธยา สืบต่อเนื่องกันมาว่าสัร้อยปี แม้กระทั่งทุกวันนี้ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ก็ยังคงปรากฏให้เห็นได้ในสังคมไทย โดยมีวิวัฒนาการสืบต่อมาเรื่อย ๆ หลายคนอาจมองว่า "ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์...เป็นเรื่องโง่เง่า งบประมาณไม่ทันสมัย ไม่มีเหตุผล"¹ แต่อาจพิจารณาได้ว่า

¹พระมหาพรชัย ชิตทนต์. "ไสยศาสตร์ : ผลกระทบต่อสังคมไทย," พุทธจักร.

สิ่งนี้คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งซึ่งเป็นความว่างเปล่าที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ ซึ่งไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้ด้วยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ แม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนไปแต่มนุษย์ก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับความว่างเปล่า ซึ่งไม่อาจตัดออกจากกันได้ ดังนั้นความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์จึงยังคงอยู่คู่กับสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : พงศาวดารและจดหมายเหตุ

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของมนุษย์ ไม่อาจกำหนดได้ด้วยระยะเวลาว่าเริ่มต้นและสิ้นสุดลงเมื่อใด ในความเป็นจริงแล้วแม้ว่าเวลาจะเปลี่ยนไปนับเป็นร้อยปี แต่ทว่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน¹

ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารในสมัยอยุธยา เช่น พระราชพงศาวดาร, จดหมายเหตุ, กฎหมายและวรรณกรรม พบว่ามีการบันทึกเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยาอยู่เป็นจำนวนมากพอควร แต่ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง ซึ่งที่จริงแล้ว การศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนในสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้าใจเรื่องระบบความคิดซึ่งสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมในสังคม เช่น พิธีกรรม การดำเนินชีวิตประจำวัน และวิถีชีวิตของมนุษย์ ความรู้และความเข้าใจเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยา เป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะเข้าใจคนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะความเชื่อที่เกิดขึ้น

¹ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในสังคมไทยปัจจุบันเกี่ยวกับผีसागเทวดาพบว่า "ความเชื่อของคนไทยอันเนื่องมาจากอิทธิพลของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ การเกิด "สุริยคราส" ในวันที่ 24 ตุลาคม 2538 กลายเป็นเรื่องแตกตื่นกันทั้งเมือง เนื่องจากมีข่าวแพร่สะพัดชนิดปากต่อปากว่า เหตุการณ์ครั้งนี้ ผู้คนจะต้องทำพิธี "สะเดาะเคราะห์" โดยการนำเครื่องเซ่นไหว้สีดำ 8 ชนิด คือ ไก่ดำ, เหล้าดำ (เชียงซุน), กาแฟดำ, ข้าวเหนียวดำ, เจาก๊วย, ขมเปี้ยกุนสีดำ, ถั่วดำ, ไข่เยี่ยวม้า และรูป 8 ดอก มาประกอบพิธีในการเซ่นไหว้พระราหู เพื่อเป็นการต่ออายุและพ้นจากภัยพิบัติ เพราะเชื่อกันว่า การบูชาพระราหู หรือ "เทพราหู" ซึ่งถือเป็นเทพองค์หนึ่งสามารถบันดาลประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้ทำพิธีเซ่นไหว้".

"ชาวบ้านตื่นทั้งเมือง อาถรรพ์หมายเลข 8," ไทยรัฐ. 14 กันยายน 2538.

ในสมัยนั้น เป็นรากฐานของความเชื่อของคนในสมัยต่อมา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์¹

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า การที่คนไทยสมัยอยุธยาให้ความเชื่อทางไสยศาสตร์ มาใช้ในการดำเนินชีวิตก็เพื่อจัดความทุกข์และให้เกิดความสุขความเป็นสิริมงคลแก่ตน นับเป็น ภูมิปัญญาไทยที่บรรพบุรุษได้นำมาช่วยแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากจัดความกลัวและสนองต่อความต้องการ ของผู้คนในสมัยนั้น เนื่องจากไม่สามารถอธิบายเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้เหมือนดังปัจจุบันนี้

จากเหตุผลในเรื่องเวลาและความสำคัญของความเชื่อทางไสยศาสตร์ ในสมัยอยุธยา ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาที่กรุงศรีอยุธยาดำรงความเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310) เป็นขอบเขตในการศึกษา² ข้อมูลที่จะใช้วิจัยเรื่องความเชื่อไสยศาสตร์ จึงใช้ เอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้แก่ พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรม ซึ่งจะทำการศึกษาตามลำดับต่อไปในบทที่ 2 และบทที่ 3 สำหรับบทที่ 2 จะทำการศึกษาเฉพาะ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารและจดหมายเหตุ ดังต่อไปนี้

1. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หมายถึง บันทึกที่บรรยายเรื่องราวของเหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือเรื่องราวของพระมหากษัตริย์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ในสมัย กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเรื่องราวในขอบเขตศูนย์กลางแห่งอาณาจักรโดยเรียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตามกาล³ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาถือว่าเป็นเอกสารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่นักประวัติศาสตร์ นิยมใช้เป็นหลักฐานในการศึกษา ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผน เกี่ยวกับราชสำนักและการปกครองได้ละเอียดกว่าหลักฐานประเภทอื่น ๆ ดังนั้นเอกสารนี้จึงเป็น

¹ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา

"...จึงเกิดเสียงกระซิบสือกันว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิชาอาคม บางคนว่าหายพระองค์ได้..." (ตำนานวังหน้า).

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 11 (ภาคที่ 13 - 14). 2507. หน้า 94.

²เนื่องจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดลงได้ เพราะยังปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน แต่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเฉพาะความเชื่อ เรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา จึงได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาด้วยการใช้ระยะเวลา ที่กรุงศรีอยุธยาดำรงความเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310).

³วิชา เอี่ยมประไพ. หลักฐานทางประวัติศาสตร์. 2535. หน้า 52.

ประโยชน์ในการค้นหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนในสมัยอยุธยาได้เป็นอย่างดี พงสาวดาร
กรุงศรีอยุธยาเท่าที่มีการค้นพบในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 18 ฉบับ³ แต่พงสาวดารที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา

¹รายชื่อพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาทั้ง 18 ฉบับ

1. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธุ์
และส่วนของ ไมเคิล วิกเคอรี)

2. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต

3. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

4. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ตามต้นฉบับหลวงเขียนครั้งกรุงธนบุรี หรือฉบับจำลอง
จ.ศ. 1136.

5. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับนายนกแก้ว

6. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจำลอง 1145.

7. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับภาษามคธ หรือสังคิตยวงศ์

8. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) หรือฉบับจำลอง จ.ศ. 1157

9. พงสาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (พระเจ้าตากสิน)

10. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ (ฉบับตัวเขียน)

11. จุลยุทธการวงศ์ ผูก 2

12. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาต)

13. พงสาวดารกรุงสยามหรือพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติชมิวเซียม

14. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัดบางทะเล

15. เทศนาลุยุทธการวงศ์

16. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพิมพ์สองเล่ม หรือพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา

ฉบับหมอบรัดเลย์

17. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสังเขป

18. พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขา

ซึ่งทั้ง 18 ฉบับนี้ มีเรื่องราวของเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน จึงทำให้
เกิดปัญหาในการที่จะเลือกพงสาวดารมาอ้างอิง ทั้งนี้เพราะยังไม่มีการตรวจสอบพงสาวดารอย่าง
จริงจัง.

หาข้อมูลความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ผู้วิจัยได้ใช้พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด 3 ฉบับด้วยกัน คือ

1. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธุ์ และส่วนของ ไมเคิล วิกเคอรี)
2. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต
3. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

พงศาวดารทั้ง 3 ฉบับที่กล่าวมา นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นพงศาวดารที่เขียนขึ้นในสมัยอยุธยาและยังไม่ได้ผ่านการชำระ ดังนั้นตามทฤษฎีทางประวัติศาสตร์นิพนธ์แล้ว ถือว่าเป็นเอกสารชั้นต้น ซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาเป็นอย่างยิ่ง ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดาร สามารถแยกออกได้ดังนี้

1.1 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธุ์ และส่วนของ ไมเคิล วิกเคอรี)¹ พงศาวดารฉบับนี้ ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง สันนิษฐานว่า แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

¹ไมเคิล วิกเคอรี สันนิษฐานว่าคงแต่งขึ้นก่อนรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 - 2031) แต่เนื้อหาที่ปรากฏมีไม่ครบสมบูรณ์ พงศาวดารฉบับนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่บันทึกในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 1981 จนถึง พ.ศ. 1987.

ตาราง 1 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุด
วชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธ์)¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. เวทมนต์คาถา	มีคนนำเบ็ดอ้ว ² ตัวหนึ่งมาให้ขุนราชอาษากิน ภายหลังจากที่ขุนราชอาษากินเบ็ดตัวนั้นแล้ว ท้าให้ ขุนราชอาษาโอมาก เมื่อบุตร ภรรยา เอาเบ็ดที่เหลือมา พิจารณาดูเห็นมีหนวดเสือ จึงตามหาตัวผู้นำเอาเบ็ดมาให้ แต่ไม่มีใครรู้จักจนกระทั่งต่อมาขุนราชอาษาโอดออกมาเป็น เสืออยู่ประมาณสามเดือนเศษก็ถึงแก่กรรม	หน้า 1 ใน หน้าต้น
2. โชคลาง	สมเด็จพระบรมราชาธิราชให้ประชุมพราหมณ์และ เหล่าเสนาอำมาตย์ จัดให้มีพระราชพิธีโหรากรรม (โขน จูก) สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระราชโอรส แล้วพระ- ราชทานเฉลิมพระนามใหม่ว่า "สมเด็จพระราเมศวรบรม- ไตรโลกนาถ" พร้อมกับให้มีพรหมสมโภชเป็นการใหญ่	หน้า 4 ใน หน้าต้น

¹หอสมุดแห่งชาติ. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับความพิสดาร. สมุดไทยดำ,
อักษรไทย เส้นธง, เส้นดินสอขาว. เลขที่ 222, 2/ก 104 จ.ศ.801 - 803, มัดที่ 27.
รายละเอียดเพิ่มเติม ศึกษาได้จาก อุบลศรี อรรถพันธ์. การชำระพระราชพงศาวดารในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
กรุงเทพฯ : 2524.

²คำนี้ต้นฉบับเขียนว่า อ้ว อุบลศรี ถ่ายทอดเป็นอ้วน แต่ ผศ.พลับพลึง คงชนะ ให้ความเห็นว่าน่าจะเป็นเบ็ดอ้ว เพราะปกติประเพณีของคนไทยมักจะนิยมนำอาหารที่ปรุงแล้วไปกานัลให้ผู้อื่น คำว่า อ้ว สารานุกรมไทยอธิบายว่าเป็นอาหารไทยชนิดหนึ่งปรุงเหมือนแกงคั่ว แต่แกงกับปลาช่อนและใส่ถั่วฝักยาว พจนานุกรมภาคอีสาน - ภาคกลาง อธิบายว่า อ้วเป็นอาหารคาวชนิดหนึ่งเอาเครื่องปรุงยัดคานใส่หมูเรียกคาส้อว ดังนั้นเบ็ดอ้วจึงน่าจะเป็นอาหารที่นำเบ็ดไปปรุงเป็นอาหารคาว สอดคล้องกับประเพณีไทยที่นิยมนำอาหารซึ่งประเสริฐแล้วไปกานัลผู้อื่น.

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา และโชคลางในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธุ์ สำหรับพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ส่วนของ วมเคิล วิคเคอรี ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

1.2 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต¹

พงศาวดารฉบับนี้เขียนโดย เยเรเมียส วันวลิต (Jeremias Van Vliet) ซึ่งเป็นผู้จัดการสถานีการค้าของฮอลันดาประจำกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173 - พ.ศ. 2198) ต้นฉบับเป็นภาษาดัตช์โบราณ เขียนในลักษณะการบันทึกรายงานเพื่อส่งให้ แอนโทนี ฟาน ไดเมน (Anthonio Van Diemen) ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการรัฐหรือข้าหลวงใหญ่ของฮอลันดาในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก ทราบเรื่องราวของอยุธยา เขียนแล้วเสร็จในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2183 ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต มีความเชื่อไสยศาสตร์ ดังนี้

¹สยามสมาคมตีพิมพ์ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2518 ให้ชื่อว่า The Short History of the Kings of Siam, เมื่อปี พ.ศ. 2519 พ.ท.ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี แปลเป็นไทยสามนวนหนึ่ง ให้ชื่อว่า "พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเยเรเมียส ฟานพลิต," และเมื่อ พ.ศ. 2523 ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ตีพิมพ์ฉบับแปลภาษาไทยของ วนาศรี สามนเสน ให้ชื่อว่า "พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. 2132" ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้สามนวนแปลของ วนาศรี สามนเสน เป็นข้อมูลในการศึกษา.

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต ฟานพลิต เยเรเมียส เป็นผู้แต่ง ไม่ทราบว่าแต่งเมื่อใด ความขึ้นต้น กล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา ความท้ายกล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง ในปีที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ 10 ปี กับ 7 เดือน (พ.ศ. 2182).

ตาราง 2 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसा่งเทวดา	ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ¹ มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งประทับอยู่ ณ เมืองรามรัฐ (Rammaradt) ² ชายฝั่งจอมนก (Coromandel) ได้ส่งทหาร 4 คน เข้ามายังกรุงสยามเพื่อที่จะมาลอบปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินสยาม ปรากฏว่าเมื่อเข้าในห้องบรรทม ทหาร 4 คน ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ ดังความในพงศาวดารกล่าวว่า "...ขอให้พระองค์ปล่อยพวกเขาก่อนและจะกราบทูลความจริงให้ทรงทราบ พระเจ้าแผ่นดินจึงมีรับสั่งให้นำทหารเหล่านั้นไปหาเทพยดา ดังต่อไปนี้ พระทรงเมือง (Praeh Trong Meungh) พระเลื้อเมือง (Prae Ceua Meungh) และ Prae Canoolij ที่ประตูลี้ ³ (Pethou tsiaiej) หรือประตูใจ มีเทพยดาสถิตย์อยู่หลายองค์	หน้า 48 - 49

¹พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต เรียกสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ว่า "พระเจ้ารามาริบัติ" สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เป็นกษัตริย์องค์เดียวในต้นฉบับของวันวลิตที่มีพระนามตรงกับสารบาณพระมหากษัตริย์ กรุงศรีอยุธยา จากพงศาวดารฉบับอื่น ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ระบุว่าทรงครองราชย์อยู่ 38 ปี พ.ศ. 2034 - พ.ศ. 2072 พงศาวดารฉบับพระพนรัตน์ และพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่าพระองค์ทรงครองราชย์อยู่ 36 - 37 ปี พ.ศ. 2016 - พ.ศ. 2052.

²เมืองรามรัฐ ในตำนานพราหมณ์ เมืองนครศรีธรรมราช อธิบายถึงสถานที่นี้ว่าเป็นเขตพระราชฐานในเมืองพาราณสีอันศักดิ์สิทธิ์ของอินเดีย.

³ประตูชัย ประตูเมืองทางด้านใต้ของกรุงศรีอยุธยา

วันวลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. 2182. 2523.

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. เวทมนต์คาถา	ทหารเหล่านี้จะต้องสักการะ และสรรเสริญเกียรติคุณของเทพยดาตามที่ชาวสยามถือปฏิบัติ เพื่อว่าเทพยดาอาจจะได้ปล่อยพวกเขาเป็นอิสระ เมื่อทหารเหล่านี้ได้ถวายสักการะแล้ว เขาก็ได้รับการปล่อยให้เป็นอิสระ และสามารถเคลื่อนไหวได้..." พระเจ้าแผ่นดินแห่งรามรัฐฯ เวทมนต์คาถาเสกอาวุธ คือ หอก¹ เพื่อที่จะมาลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินสยาม แต่ไม่สามารถทำอันตรายแก่พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ ดังความในพงศาวดารต่อไปนี้ "...ภายใต้สวรรค์นี้เราแต่ผู้เดียวที่มีคำต่อเกียรติยศอันสูงส่งนี้ ใครก็ตามที่ปรารถนาจะขโมยสิ่งนี้ไปจากเรา จะต้องตาย" เมื่อรับสั่งเสร็จแล้วก็ฉวยหอก มาร่ายอาคมและชัศออกใบสุดแรง พร้อมทั้งรับสั่งว่า "จงไปฆ่าพระเจ้าแผ่นดินสยาม..."	หน้า 46
3. เวทมนต์คาถา	พระเจ้าแผ่นดินสยามเมื่อทอดพระเนตรเห็นหอกแล้วรู้ว่ากษัตริย์แห่งรามรัฐส่งมา พระองค์ก็ฉุดหอกให้กลับไปหาพระเจ้าแผ่นดินแห่งรามรัฐอีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินแห่งรามรัฐทรงได้รับหอกก็ประหลาดพระทัยมากที่อาคมของพระองค์สิ้นความขลังลง พระองค์ทรงตัดสินพระทัยที่จะฆ่าพระเจ้าแผ่นดินสยามด้วยอาคมของพระองค์เองอีก พระองค์มีรูปนกตัวใหญ่เกาะด้วยมืออยู่ตัวหนึ่งทรงร่ายอาคมลง	หน้า 46 - 47

¹หอกของชาวแอฟริกัน แต่ในสมัยศตวรรษที่ 17 บริษัทอีสต์อินเดียของฮอลันดา มักจะใช้คานี้ เมื่อกล่าวถึงหอกของชาวเอเชียชาติต่าง ๆ

วันวลิต. เล่มเดิม. หน้า 46.

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
4. เวทมนต์คาถา	ไบทันกตัวนั้น และพระองค์ก็ให้คณะพราหมณ์และพ่อมดกระทำ เช่นเดียวกับพระองค์เพื่อว่าความปรารถนาของพระองค์จะสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น พระองค์ทรงเลือกทหาร 4 คน พร้อมทั้งนภมายาให้ไปยังเมืองสยามเพื่อปลงพระชนม์ พระเจ้าแผ่นดินสยาม แต่ก็ไม่สามารถปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินสยามได้..." กษัตริย์แห่งรามรัฐทรงพยายามที่จะฆ่าพระเจ้าแผ่นดินสยามอีก ได้ส่งทหารกล้า 4 คน ซึ่งมีความชำนาญในการร่อนหวดเป็นพิเศษ พร้อมกับหีบซึ่งมีรูปปั้นที่สร้างโดยเวทมนต์มาถวายพระเจ้าแผ่นดินสยาม ดังความในพงศาวดารกล่าวว่า "...พระเจ้าแผ่นดินสยามจึงมีรับสั่งให้เปิดหีบ เมื่อหีบเปิดก็มีรูปปั้นผู้ชายซึ่งสร้างด้วยเวทมนต์ของพ่อมดพุ่งออกมา ในมือถือปืนซึ่งจะปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดิน..." แต่ปรากฏว่าไม่สามารถทำอันตรายพระเจ้าแผ่นดินสยามได้ เพราะ "...เอ็นซึ่งเชื่อมร่างกายของหุ่นตัวนี้เกิดแตกเป็นเสี่ยง ๆ ทำให้รูปมายาสันฤทธิ์พังลง..." ตั้งแต่นั้นมาพระเจ้าแผ่นดินแห่งรามรัฐก็เลิกคิดที่จะปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินสยามอีก พระองค์ขอเป็นพันธมิตรและขออยู่อย่างสันติเพราะทรงคิดว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามไม่ว่ามนุษย์ธรรมดาจะต้องเป็นบุคคลที่มีบุญญาธิการอย่างพิเศษสุด	หน้า 50 - 51

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
5. เวทมนต์คาถา	ในสมัยของพระยอดเจ้า (Prae Jodt tiaeu) (คือพระยอดฟ้า)¹ พระองค์ได้ถูกสมของพระราชบิดาคือแม่สีดาเจ้า² (Mae-Soo-Seda tsiaeu) ลอบปลงพระชนม์โดยใช้เวทมนต์และวางยาพิษพระองค์ ซึ่งพงศาวดารได้บันทึกว่า "...พระสมได้สมรู้ร่วมคิดกับหมอผี³ ใช้เวทมนต์สะกดพระเจ้าแผ่นดินและลอบปลงพระชนม์ ทุกวันพระสมจะนำหมอผีไปยังห้องพระบรรทมและขออยู่ลี้ภัยกับพระเจ้าแผ่นดิน... และเมื่อหมอผีได้ใช้เวทมนต์คาถาสะกดพระเจ้าแผ่นดินได้แล้ว พระสมก็นำยาพิษมาถวาย..."	หน้า 65

¹พระยอดฟ้า พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า เสวยราชย์อยู่ 2 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2089 - พ.ศ. 2091 พงศาวดารฉบับพระพนรัตน์ กล่าวว่า เสวยราชย์ 2 ปี 6 เดือน พ.ศ. 2070 - พ.ศ. 2072 และพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา 1 ปี 2 เดือน พ.ศ. 2070 - พ.ศ. 2072

²พงศาวดารฉบับอื่นใช้ชื่อ แม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์

³หมอผี ในที่นี้คือ ขุนวรวงศาธิราช ซึ่งเดิมมีตำแหน่งเป็นขุนจีนราช วันวลิต ได้กล่าวว่า "หมอผีก็อาศัยอยู่ในวังนั่นเอง และด้วยความช่วยเหลือของพระสม ก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงพระนามว่า พระขุนจีนราช ซึ่งขัดกับความประสงค์ของขุนนางและประชาชนทั้งปวง"

วันวลิต. เล่มเดิม. หน้า 66.

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
6. เวทมนต์คาถา	เมื่อสมเด็จพระนเรศวรจะทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา^๑ ข้างทรง^๑ ของสมเด็จพระนเรศวรตัวเล็กกว่าได้ตื่นกลัวข้างของพระมหาอุปราชา ไม่ยอมรบด้วย สมเด็จพระนเรศวรได้ใช้นัมนต์ประพรมลงไปที่หัวช้าง ผลปรากฏว่า ข้างทรงของพระองค์กลับมาสู้รบ จนพระองค์ประสบชัยชนะในที่สุด ดังที่วันวลิตกล่าวว่า "...ขณะที่ทรงรับสั่ง พระนเรศวรก็ประพรมนัมนต์ซึ่งปลุกเสกโดยพราหมณ์เพื่อใช้ในโอกาสเช่นนี้ลงยังหัวช้าง 3 ครั้ง ทรงพระกันแสงจนกระทั่งหยาดพระสุชลหลั่งลงบนงวงช้าง ข้างทรงแสนรู้ได้กำลังใจจากคาถา^๑นี้ นัมนต์และหยาดสุชล ของเจ้าชายผู้กล้าหาญก็ชูวงขึ้นทันศรียะวี่งเข้าหาเข้าศึกตรงไปยังพระมหาอุปราชาดูจะบ้าคลั่ง..."	หน้า 91 - 92
7. โชคลาง	ในสมัยพระเจ้าอู่ทอง พระองค์ได้ทรงสร้างวัดขึ้นมา 3 วัด ได้แก่ วัดนพชาติ วัดราชบูรณะ และวัดเดื่อน และวัดที่สำคัญที่สุดนั้น คือวัดราชบูรณะ ซึ่งมีขนาดและลักษณะเหมือนวัดนพชาติ วันวลิตกล่าวว่า "...ไม่มีพระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปที่วัดนี้ เนื่องจากคัมภีร์ทำนายที่ว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์	หน้า 26

^๑ข้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรชื่อเจ้าพระยาไชยานุภาพ ในพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า "...ข้างต้นพระยาไชยานุภาพ ซึ่งทรงและได้ชนด้วยมหาอุปราชาและมีชัยชนะนั้น พระราชทานให้ชื่อเจ้าพระยาปราบหงสา".

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. 2507. หน้า 468.

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
8. โชคกลาง	แรกที่เสด็จไปจะสิ้นพระชนม์หลังจากนั้นไม่นาน ..." ไม่มีบันทึกแสดงให้เห็นว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดเสด็จมาที่วัดราชบูรณะ แล้วจะสิ้นพระชนม์ เมื่อพระเจ้าอู่ทองครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยาได้ประมาณ 10 ปี วันวลิตได้กล่าวว่า "...บรรดาไพร่พลและหมอดูทั้งหลายกราบทูลว่าได้เห็นดวงดาวโคจรไปในทางนำความพิวามาสู่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งดูเหมือนว่าประชาชนทั้งหมดจะต้องตายลง..."จากความเชื่อในการทำนายครั้งนี้ วันวลิตได้บันทึกต่อไปว่า "...*พระเจ้าอู่ทองจึงมีพระบรมราชโองการให้ประชาชนทุกคน มั่งทอง เงิน และ ฯลฯ แล้วหนีไปกับพระองค์สู่นครกันพูชาโดยทางบก..." พระเจ้าอู่ทองประทับอยู่ที่กันพูชาเป็นเวลา 9 ปี จึงเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยาไปแล้ว..." จึงเห็นได้ว่าจากคำทำนายของโหร ทำให้พระเจ้าอู่ทองต้องอพยพผู้คนไปจากกรุงศรีอยุธยา	หน้า 28 - 31
9. โชคกลาง	ในสมัยพระอินทราชา¹ พระองค์ได้เสด็จไปเพียดเพื่อคล้องช้าง ขณะที่ประทับอยู่เพียด มีช้างเผือกรูปร่างประหลาดเดินเข้ามาในเพียดเอง วันวลิตได้บันทึกลักษณะช้างไว้ว่า "... งาช้างขาวหัดสั้นเกือบติดคาง ส่วน	หน้า 118 - 119

* เครื่องหมายดอกจันทน์ที่ปรากฏในข้อความ หมายถึงข้อความนี้ไม่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและหลักฐานอื่น ๆ เลย.

¹พระอินทราชา หมายถึงพระเจ้าทรงธรรม รัชสมัยของพระองค์เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2153 - พ.ศ. 2199.

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	งาช้างซ้ายยาวประมาณถึงหน้าอกซึ่งบวมเป่ง หางถูกตัดสั้น กุดและมีจุดดำที่ก้นกบ..." ลักษณะของช้างตัวนี้ ท้าให้ออก หลวงกริต¹ ซึ่งเป็นขุนนางที่เฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นร้องไห้ เมื่อเห็น ช้างเดินเข้ามา และได้ทำนายว่า "...เนื่องจากงาช้าง ขวาทัดสั้นแทบจะไม่มีเลยนั้น พระเจ้าแผ่นดินของเราจะสิ้น พระชนม์เร็ว ๆ นี้ งาช้างบลายไม่แหลมคุดแล้วเหมือนฟัน พวกขุนทัพและขุนนางที่เที่ยงธรรมจะเสียชีวิตขณะที่มีอายุน้อย และแผ่นดินก็สิ้นขุนทัพและขุนนางที่มีประสิทธิภาพ ช้างเผือกมี จุดดำที่ก้นกบ ผู้ที่ขึ้นเสวยราชย์จะเป็นคนชั้นต่ำและชั่วร้าย กว่าพระเจ้าแผ่นดินของเราองค์นี้ การปกครองบ้านเมืองจะ ไม่เป็นไปตามจัดติดยราชประเพณี หรือโดยเที่ยงธรรม หางที่ สั้นกุดแสดงว่าพวกขุนนางจะชั่วร้ายเช่นเดียวกับพระเจ้า แผ่นดิน ลักษณะทรงอกที่ผิดปกติแสดงว่า ภูภายนอกแล้ว พระเจ้าแผ่นดินและขุนนางจะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งความดีแต่แท้ จริงแล้วเต็มไปด้วยความหลอกลวงและนาความเดือดร้อนมาสู่พสกนิกร เพราะจะมีการปกครองที่เลว เปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลาและโลก" ช้างเผือกเชือกนี้ได้นำไปฝึกที่โรงช้าง และได้ล้มหลังจากที่จับได้ 16 วัน ขุนนางที่นำพาช้างไปฝึก	

¹ออกหลวงกริต ไม่ทราบว่ามีใคร ได้ตรวจดูใน พระโยยการตำหน่งนาพลเรือน และ พระโยยการตำหน่งนาทหารหัวเมืองแล้ว ปรากฏว่าไม่มีระบุไว้.

ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 1. 2529. หน้า 178 - 271.

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
10. รัชกาล	วันวลิตได้บันทึกไว้ว่า "... ต่อมาหลังจากนั้นไม่นานพวกที่มีส่วนช่วยในการฝังศพข้างเผือกนี้ก็เสียชีวิตลงอย่างน่าเอื่อนานา" และคำทำนายของออกหลวงกริตก็เป็นอย่างจริงตรงที่ว่า "...ในปีเดียวกันนั้นเองพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงประชวร"และสวรรคตในเวลาต่อมา ในสมัยพระองค์ศรีธรรมราชาธิราช¹ ปีที่สามแห่งรัชกาลได้เกิดเหตุการณ์ "...ยอดปราสาททองนพชาติหักลงมาโดยปราศจากลมพายุพัดหรือถูกฟ้าผ่า ทรงให้ปฏิสังขรณ์ให้ตั้งตรงดังเดิมทันที..." และก็ได้เกิดเหตุการณ์ขึ้นอีกคือ ...ก่อนที่งานบูรณะจะสำเร็จ นั่งร้าน(ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่อย่างแข็งแรงและทนทาน)ก็พังลงมาอย่างไม่คาดฝัน ระหว่างที่เกิดพายุใหญ่ การนี้เป็นกลางบอกเหตุ..."วันวลิตได้บันทึกไว้ว่า "พวกไพร่ต่างก็เก็บคำทำนายไว้เป็นความลับ"	หน้า 134 - 135
11. รัชกาล	ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระองค์โปรดฯให้รื้อวัดพระศรีเชียงจนถึงฐาน และโปรดฯให้ย้ายรูปหล่อทองแดง วันวลิตได้บันทึกไว้ว่า พวกพราหมณ์ได้ทำนายว่า "...ได้เห็นปรากฏบนสวรรค์ ซึ่งจะทักให้พระเจ้าแผ่นดินสร้างวัดใหม่ไม่สำเร็จและจะทรงสวรรคตก่อนที่งานจะสำเร็จ..." วันวลิตไม่ได้บันทึกไว้ว่าเป็นจริงดังคำทำนายหรือไม่ แต่วันวลิตได้บันทึกถึงการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีเชียง	หน้า 138 - 139

¹พระองค์ศรีธรรมราชาธิราช คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง รัชสมัยของพระองค์เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2172 - พ.ศ. 2199.

ตาราง 2 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ไว้ว่า "...พระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ได้ทรงบัญญัติสังฆกรรม วัดแห่งนี้ แต่เมื่อไรก็ตามที่เริ่มงานก็ต้องล้มเลิกไปกลางคัน เพราะว่าผู้ควบคุมงานและคนงานเกิดเจ็บป่วยและสิ้นชีวิต อย่างน่าสังเวช..."	

จากการศึกษาพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวิไลพบเฉพาะความเชื่อเรื่อง
ผีसांग เทวดา เวทมนต์คาถา และโรคกลาง เท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่อง
ฤกษ์ยาม และเครื่องรางของขลัง

1.3 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ เดิมเรียก
ว่าพระราชพงศาวดารฉบับกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวม
ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2223 เป็นบันทึกแสดงลำดับประวัติเหตุการณ์บ้านเมือง ต่อมาหอพระสมุดเบญจ
ชื้อเป็นพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ เพื่อเป็นเกียรติแก่หลวงประเสริฐอักษรนิติ์
ซึ่งเป็นผู้ได้หนังสือฉบับนี้มาจากราษฎรคนหนึ่งงานจังหวัดเพชรบุรี และนำมามอบให้หอพระสมุด
วชิรญาณ เมื่อ 19 มิถุนายน ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450) เนื้อหาในพระราชพงศาวดาร
กล่าวถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 1867 เป็นปีก่อนก่อสร้างกรุงศรีอยุธยาและจบลงในรัชสมัย
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปี พ.ศ. 2147 ซึ่งมีความเชื่อไสยศาสตร์ ดังนี้

ตาราง 3 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ
หลวงประเสริฐอักษรนิติ์

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ฤกษ์ยาม	วันเวลาที่สร้างกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 1893 คือ "วันศุกร์ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 5 (6 ⁶ 5) เวลา 3 นาฬิกา 9 บาท"	หน้า 443
2. ฤกษ์ยาม	ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ¹ ทรงโปรด ให้หล่อพระพุทธรูปมากรูปในพระองค์หนึ่งนามว่า "พระพุทธเจ้าพระศรีสรรเพชญ์" ในวันอาทิตย์ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6" พ.ศ. 2043 และทำการฉลองในปี พ.ศ. 2046 ใน "วันศุกร์ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 8 ค่ำ"	หน้า 452-453
3. ฤกษ์ยาม	ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 "ในวันอังคาร ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพลารุ่ง แล้ว 8 ชั่วโมง 3 ฤกษ์	หน้า 453

¹สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2104 – พ.ศ. 2072.

รัชสมัยของพระมหากษัตริย์อยุธยามีหลักฐานกล่าวแตกต่างกัน ศึกษารายละเอียด
เพิ่มเติมได้ที่

สมเกียรติ วันทะนะ. บทความประกอบการสัมมนาถึงศตวรรษธรรมศาสตร์ : 2477-
2527 ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2527.

ความถูกต้องของเวลาการครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์อยุธยา นักวิชาการ
ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พระราชพงสาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ แสดงศักราชไว้ถูกต้อง
แน่นอนยิ่งกว่าหลักฐานอื่น อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความแตกต่างของศักราชในหลักฐานต่าง ๆ
ไม่เป็นปัญหาต่อการศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา ผู้วิจัย
เพียงเสนอศักราชตามที่ระบุไว้ในหลักฐานที่ใช้.

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
4. ฤกษ์ยาม	9 ฤกษ์ สมเด็จพระรามาธิบดี* เสด็จไปเมือง น (คร) ล่า (กางได้) เมือง" ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ¹ ในปี พ.ศ. 2104 พระศรีศิลป์ ² ซึ่งบวชอยู่ที่วัดมหาธาตุ ได้คิดการกบฏ ในสมัยนั้นพระสังฆราชวัดป่าแก้ว ³ ได้เป็นผู้ให้ฤกษ์แก่พระศรีศิลป์ในการเข้ามาในพระราชวัง ใน "วันเสาร์ แรม 1 ค่ำ เดือน 9" พระศรีศิลป์ถูกปืนตาย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงทราบว่าเป็นพระสังฆราชวัดป่าแก้ว เป็นผู้ให้ฤกษ์แก่พระศรีศิลป์ จึงโปรดให้หน้าตัวพระสังฆราชไปประหารเสีย	หน้า 459
5. ฤกษ์ยาม	ปี พ.ศ. 2112 ในรัชสมัยพระมหินทร ⁴ กรุงศรีอยุธยาได้เสียให้แก่พม่าครั้งที่ 1 ซึ่งตรงกับ "วันอาทิตย์ แรม 11 ค่ำ เดือน 9 เพลารุ่งแล้วประมาณ 3 นาฬิกา" ครั้นถึง "วันศุกร์ ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 12" พระเจ้าหงสาวดี	หน้า 461

* เครื่องหมายดอกจันทน์ที่ปรากฏในข้อความ หมายถึงข้อความนี้ไม่ปรากฏในหลักฐานอื่น ๆ เลย.

เสด็จไปเมือง น (คร) ล่า (กางได้) เมือง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ไปตีเมืองลำปางได้.

¹สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2091 - พ.ศ. 2111.

²พระศรีศิลป์ เป็นน้องพระแก้วฟ้า โอรสของสมเด็จพระไชยราชาธิราช.

³วัดป่าแก้ว ปัจจุบันคือ วัดใหญ่ชัยมงคล ต.คลองสวนพลู อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา.

⁴สมเด็จพระมหินทร ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2111 - พ.ศ. 2112.

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
6. ฤกษ์ยาม	ให้ "ทำการปราบดาภิเษกสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช เสวยราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุธยา" สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงยกทัพไปตั้งรับทัพพม่าที่ตำบลหล่มพลี ¹ ใน "วันเสาร์ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 5" ปี พ.ศ. 2128 ครั้นถึง "วัน พฤหัสบดี แรม 14 ค่ำ เดือน 5" ได้ตีทัพของพระเจ้า เสวดี ² ซึ่งตั้งอยู่ตำบลสะเกษ ³ แตกพ่ายไป	หน้า 465
7. ฤกษ์ยาม	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ ได้บันทึกถึงฤกษ์ในการยกทัพทั้งของพม่า และไทยในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาไว้ดังนี้ ปี พ.ศ. 2130 สมเด็จพระนเรศวร ⁴ ได้ตีทัพ	หน้า 465-466

¹ตำบลหล่มพลี อยู่ทางทิศเหนือของกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันคือ ตำบลลุมพลี อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

²พระเจ้าเสวดี ไม่ปรากฏชื่อนี้ในหลักฐานอื่น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า พระเจ้าเสวดี
คือพระเจ้าเชียงใหม่ พระราชพงศาวดารกรุงสยามกล่าวว่า "พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพ
ทัพเรือ ส่องลงมาตั้งค่ายมั่นตำบลสะเกษ... ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า กับพระอนุชาธิราช
ทราบดังนั้น ก็เสด็จโดยชลมารคถึงสะพานขायข้าว ให้นำทหารยกขึ้นไปได้รบกันถึงตะลุมบอน...ทัพพม่า
ทั้งนั้นก็แตกถอยไป".

พระราชพงศาวดารกรุงสยามหรือพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติชมิวเซียม.

2507. หน้า 172 - 173.

³ตำบลสะเกษ ปัจจุบันคือ ตำบลชัยภูมิ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง.

⁴สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นโอรสของสมเด็จพระมหาธรรมราชากับพระวิสุทธิกษัตริย์
ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2133 - พ.ศ. 2148.

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
8. ฤกษ์ยาม	ของพระมหาอุปราชที่ตั้งอยู่ที่ขอนแก่นนางแตกฟ้ายิบตั้งอยู่ที่บางกระดาน ใน "วันจันทร์ แรม 14 ค่ำ เดือน 5" ถึง "วันศุกร์ แรม 10 ค่ำ เดือน 6" เสด็จไปตีทัพพระมหาอุปราชแตกฟ้ายิบ พอถึง "วันพฤหัสบดี ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 7" สมเด็จพระนเรศวรได้ออกไปตั้งทัพที่วัดเคชะ และใน "วันพฤหัสบดี ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 7" ได้ตีค่ายของพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีด้านไม่ได้เลือกทัพไปตั้ง ณ ป่าโมกใหญ่ ปี พ.ศ. 2131 ใน "วันจันทร์ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 4" สมเด็จพระนเรศวรได้ตีเข้าศึกจนถึงค่ายของพระเจ้าหงสาวดี และใน "วันอังคาร แรม 10 ค่ำ เดือน 4" สมเด็จพระนเรศวรได้ตีทัพพระเจ้าหงสาวดีแตกฟ้ายิบ พระเจ้าหงสาวดียกทัพกลับไปเมืองหงสาวดี ในปี พ.ศ. 2135 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหาอุปราชได้ยกทัพออกเดินทางจากเมืองหงสาวดี ใน "วันศุกร์ แรม 2 ค่ำ เดือน 12" ถึงสุพรรณบุรีในเดือนนี้ และตั้งทัพอยู่ที่ตำบลพังตรุ ใน "วันอาทิตย์ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 2 เพลารุ่งแล้ว 4 นาฬิกา 2 บาท" สมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จทางชลมารค พันไม้ข่มนามตำบลหล่มพลี และตั้งทัพที่ตำบล	หน้า 467-468

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
9. ฤกษ์ยาม	ม่วงหวาน¹ ครั้นถึง "วันจันทร์ แรม 2 ค่ำ เดือน 2 เพลารุ่งแล้ว 5 นาฬิกา 3 บาท²" สมเด็จพระนเรศวร ได้เสด็จขึ้นช้างกับพระมหาอุปราชที่ตำบลหนองสราย พระราชพงศาวดารบันทึกว่า "ครั้งนั้นมิได้ตามฤกษ์ และ (ฝ่า) ฤกษ์หน่อยหนึ่ง" แต่ผลปรากฏว่า พระองค์ทรงได้ชัยชนะ "มหาอุปราชขาดคอช้างตายในที่นั้น" ในปี พ.ศ. 2142 สมเด็จพระนเรศวรจะเสด็จไปเอาเมืองตองอู ฤกษ์ในการยกทัพครั้งนั้นได้แก่ "วันพฤหัสบดี ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 11 เพลารุ่งแล้ว 2 นาฬิกา 8 บาท" ทรงกระทำพิธีพื้นไม้ข่มนามที่ตำบลหล่มพลี และตั้งทัพที่ตำบลวัดตาล แต่ไม่สามารถตีเมืองตองอูได้	หน้า 469

¹ตำบลม่วงหวาน อาจารย์ตรี อมาตยกุล ได้ทำการตรวจสอบกับแผนที่กรุงเก่า ซึ่งกรมแผนที่ทหารบกได้สำรวจเมื่อ พ.ศ. 2458 ปรากฏว่าไม่มี มีแต่วัดม่วงหวาน ตั้งอยู่ริมคลองหัวสะพาน ซึ่งเป็นคลองเล็ก ๆ แยกจากคลองบ้านกุ่มไปทางทิศตะวันตกอยู่ห่างจากเกาะเมืองหรือตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 4 กิโลเมตร ในตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฉะนั้นจึงเป็นอันเชื่อได้ว่าในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ท้องที่รอบบริเวณวัดนี้คงจะเรียกตำบลม่วงหวาน เหมือนดังที่พงศาวดารฉบับหลวง-ประเสริฐอักษรนิติ์ได้กล่าวไว้.

ตรี อมาตยกุล "สงครามยุทธหัตถีเมื่อ พ.ศ. 2135" แถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี. 2516. หน้า 47.

²1 นาฬิกา = ช่วงเวลา 60 นาที, 1 บาท = ช่วงเวลา = 6 นาที ดังนั้น 5 นาฬิกา 3 บาท จึงเท่ากับเวลา 11.18 น. ในปัจจุบัน.

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
10. ฤกษ์ยาม	เนื่องจากเมื่อถึงเมืองตองอูแล้ว พระราชพงศาวดารบันทึกว่า "ตั้งอยู่ที่นั่นสองเดือน ขาดอาหารหั้น กาลังไพรพลทั้งปวงตายด้วยอดอาหารเป็นอันมาก" จึงต้องยกทัพกลับยังกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2147 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะเสด็จไปเอาเมืองอังวะ ฤกษ์ในการเดินทางยกทัพครั้งนั้นตรงกับ "วันพฤหัสบดี แรม 3 ค่ำ เดือน 2" พระองค์ได้ทรงกระทำพิธีพื้นไม้ม้วนนามที่ตำบลเอกราช¹ และตั้งทัพชัยตำบลพระหล่อ ความในพระราชพงศาวดาร จบลงตรงที่ว่า "ครั้งนั้นเสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองหลวงตำบลทุ่งดอนแก้ว"	หน้า 469
11. โชคลาง	ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2² พระโอรสของพระองค์คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ³ ได้เสด็จไปเมืองพิษณุโลก พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้บันทึกว่า "ครั้งนั้น เห็นว่าพระเนตรพระพุทธเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต"	หน้า 447

¹ตำบลเอกราช ปัจจุบันอยู่ในอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง.

²สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 หรือเจ้าสามพระยา โอรสของสมเด็จพระอินทราชา รัชสมัยของพระองค์ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 1967 - พ.ศ. 1991.

³สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ รัชสมัยของพระองค์เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 1991 - พ.ศ. 2006 (ที่อยุธยา) พ.ศ. 2006 - พ.ศ. 2031 (ที่พิษณุโลก).

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
17. ใจกลาง	อากาศนิมิตเป็นอินทรรู¹ แต่ทศหรี² ผ่านอากาศมาทศ พายัพ³ มีพรรณขาว วันอาทิตย์ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 12... ครั้นค่ำลง วัน(นั้น)สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าหนุพาน" ในปี พ.ศ.2088 รัชสมัยสมเด็จพระไชยราชา- ธิราช⁴ พระราชพงศาวดารบันทึกว่า "วันศุกร์ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 4 มีอุบาทว์เห็นเลือดติดอยู่ ณ ประตูบ้านและเรือน และวัดทั้งปวง ในเมืองและนอกเมืองทั่วทุกตำบล " ในปี พ.ศ.2089 สมเด็จพระไชยราชาธิราชก็สวรรคต	หน้า 455
18. ใจกลาง	ในปี พ.ศ.2091 รัชสมัยสมเด็จพระยอดฟ้า⁵ ก่อน ที่พระองค์จะถูกลอบปลงพระชนม์⁶ พระราชพงศาวดารบันทึก ว่า "วันเสาร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 เสด็จออกสนามาให้ชนช้าง และงาช้างพระยาพนันหักเป็น 3 ท่อน อนึ่งอยู่ 2 วัน ช้าง ดันพระฉัททันต์ใส่ร้องเป็นเสียงสังข์ อนึ่งประตูปะยอมต์ร้อง	หน้า 456

¹อินทรรู น. สายรุ้ง; เครื่องประดับป้าอย่างหนึ่ง; ชื่อลายขอบที่เป็นกระหนก ในที่นี้
 อินทรรู. หมายถึง สายรุ้ง.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. 2525. หน้า 923.

²ทศหรี คือ ทศตะวันตกเฉียงใต้.

³ทิศพายัพ คือ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ.

⁴สมเด็จพระไชยราชาธิราช ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2077 - พ.ศ. 2089.

⁵สมเด็จพระยอดฟ้า ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2089 - พ.ศ. 2091.

⁶วันลี้ต บันทึกรวบรวมว่า พระยอดฟ้าถูกลอบปลงพระชนม์ด้วยยาพิษ แต่ในพระราชพงศาวดาร
 กรุงศรีอยุธยา ฉบับพระพนรัตน์ และฉบับบริติชมิวเซียม กล่าวว่า ขุนวรวงศาธิราช กับ แม่อยู่หัว
 ศรีสุตาจันทร์ ให้เอาพระยอดฟ้าไปประหารชีวิตเสีย ณ วัดโคกพระยา.

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
19. โชคกลาง	เป็นอุบาทว์ ถึงวันอาทิตย์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 8 สมเด็จพระเจ้ายอดฟ้าเป็นเหตุ. ปี พ.ศ.2093 รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระองค์ได้ "ทำการพระราชพิธีบรมกรรม ในเดือน 8 ขึ้น 2 ค่ำ ที่ตำบลท่าแดง พระกรรมวาจาเป็นพฤติยาศ พระพิเชษฐ์เป็นอัญญาจารย์ พระอินทร์เป็นกรรมการ"	หน้า 457
20. โชคกลาง	ปี พ.ศ.2096 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดฯ ให้ "ทำการพระราชพิธีบรมกรรม" ¹ ในเดือน 7 ที่ตำบลชัยนาทบุรี	หน้า 457
21. โชคกลาง	ปี พ.ศ. 2100 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดฯ ให้ "ทำการพระราชพิธีอาจาริยาภิเษกและทำการพระราชพิธีอินทราภิเษก" ² ในเดือน 3	หน้า 458
22. โชคกลาง	ปี พ.ศ. 2127 รัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ³ พระองค์โปรดให้สมเด็จพระนเรศวรไปเสวยราชสมบัติ เมืองพิษณุโลก พระเจ้าหงสาวดีได้ส่งข่าวมาว่า พระเจ้าอังวะ เป็นกบฏ ให้สมเด็จพระนเรศวรยกกองทัพไปช่วย พระราชพงศาวดาร บันทึกว่า "ในวันพฤหัสบดี แรม 3 ค่ำ เดือน 4 ช้างต้นปลายส่วสติมิงคลและช้างต้นปลายแก้ว จักรรัตนชนกัน และงาช้างต้นปลายส่วสติมิงคลลู่"	หน้า 463-464

¹ดูรายละเอียดในหน้า 272.

²ดูรายละเอียดในหน้า 268 และ หน้า 271.

³สมเด็จพระมหาธรรมราชา ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2112 - พ.ศ. 2113.

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
23. โชคกลาง	ในวันพุธ แรม 9 ค่ำ เดือน 5 "ในวันนั้นแผ่นดินไหว ที่เมืองพิษณุโลก ในวันพุธ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 10 "เกิดอัศจรรย์แม่น้ำทวายหัวเมืองพิษณุโลกนั้นพวนขึ้นสูงกว่าพื้นน้ำนั้น 3 ศอก อนึ่งเห็นสตรีภาพผู้หนึ่งหน้าประดุจหน้าช้าง และทรงสัณฐานประดุจวงช้างและท่อนใหญ่ นั่งอยู่ ณ วัดปราสาท หัวเมืองพิษณุโลก อนึ่งช้างใหญ่ตัวหนึ่งยืนอยู่ ณ ท้องสนามนั้น ก็ล้มตายลงกับที่บัดเดียนั้น อนึ่งเห็นตึกแดนปินมา ณ อากาศเป็นอันมาก และบังแสงอาทิตย์ บดมาแล้วก็บินกระจัดกระจายสูญไป ในปีเดียวกันนี้ พระราชพงศาวดารยังบันทึกต่ออีกว่า "ณ วันพุธ ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 2 เพลาเที่ยงคืนแล้ว 2 นาฬิกา 9 บาท เสด็จพยุหยาตราไปตั้งทัพตำบลสามชอน ...ม้าตัวหนึ่งตกลุกและศีรษะมันนั้นเป็นศีรษะเดียวกัน แต่ตัวมันนั้นเป็น 2 ตัว และเท้ามันนั้นตัวละสี่เท้า ประดุจชิงศีรษะแก่กัน" ในปี พ.ศ. 2128 สมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จโดยทางชลมารคไปทางป่าโมก ในวันเสาร์ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 5 ได้ "มีนกกระทิงบินมาทั้งซ้ายขวาเป็นอันมาก นกหน้าเรือพระที่นั่ง" และได้เกิด "พระอาทิตย์ทรงกลด และรัศมีกลดนั้นส่องลงต้องช้างพระที่นั่งมีทรงสัณฐานประดุจจากกลดนั้นมาขึ้นข้างพระที่นั่ง" เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันพฤหัสบดี แรม 14 ค่ำ เดือน 5 ก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรจะตีทัพของพระเจ้าสาวตี ซึ่งตั้งอยู่ตำบลสะเกษแตกพ่ายไป	หน้า 465

ตาราง 3 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
24. โชคลาง	ในปี พ.ศ. 2135 ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระนเรศวรทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา พระราชพงศาวดารบันทึกไว้ว่า "ณ.วันเสาร์ แรม 1 ค่ำ เดือน 1 เพดานข้างต้นพระไชยยานุภาพตกออกมาใหญ่ประมาณ 5 องค์กร" และใน "วันพุธ ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 2 เพลารุ่งแล้ว 2 นาฬิกา 9 บาท เสด็จพยุพัตราโดยทางสถลมารค อนึ่งเมื่อจะใกล้รุ่ง ขึ้นวัน 12 ค่ำนั้น เห็นพระสารีริกธาตุปาฏิหาริย์ไปโดยทางซึ่งจะเสด็จ"	หน้า 467

จากการศึกษาพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พบความเชื่อไสยศาสตร์เรื่อง ฤกษ์ยาม และโชคลางเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องผีสิงเทวดา เวทมนต์คาถา และเครื่องรางของขลัง

ในการศึกษาพงศาวดารทั้ง 3 ฉบับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สามารถมองเห็นภาพของความเชื่อไสยศาสตร์ที่ได้ถูกบันทึกไว้ในพงศาวดารอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสามารถจำแนกจำนวนครั้งของความเชื่อไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยาได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 4 แสดงจำนวนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ได้พบในพงสาวดารที่ทำการศึกษาทั้ง 3 ฉบับ

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้นับที่ไว้
1. ความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดา	1
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	10
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	-
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	6
5. ความเชื่อในเรื่องโรคล้าง	20
รวม	37

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องโรคล้างได้ถูกนับที่ไว้ในพงสาวดารทั้ง 3 ฉบับ มากที่สุดถึง 20 ครั้ง รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 10 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 6 ครั้ง และความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดา 1 ครั้ง ส่วนความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังไม่ปรากฏว่าได้มีการนับที่ไว้ในพงสาวดารทั้ง 3 ฉบับ ที่ได้ทำการศึกษา

2. จดหมายเหตุ

จดหมายเหตุเป็นหลักฐานชั้นต้น ซึ่งถือว่าเป็นบันทึกร่วมสมัย การบันทึกจดหมายเหตุของไทยสมัยโบราณ มักกระทำโดยผู้ที่รู้หนังสือและรู้ฤกษ์ยามดี ในการบันทึกจดหมายเหตุนั้น ผู้บันทึกจะจดวัน เดือน ปี และฤกษ์ยามลงก่อน แล้วจึงจดเหตุการณ์ที่เห็นว่าสำคัญลงไป ซึ่งโดยมากจะจดในวันเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น หรือในวันเวลาที่ใกล้เคียงกันกับที่ผู้จดบันทึกได้พบเห็นเหตุการณ์นั้น ๆ ซึ่งจะบันทึกเพียงเหตุการณ์เดียว หรือเหตุการณ์ที่มีระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น บันทึกซึ่งถือว่าเป็นจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์มีหลายประเภทประกอบด้วย จดหมายเหตุของหลวง จดหมายเหตุพระ จดหมายเหตุชาวต่างชาติ จดหมายเหตุของบุคคล และเอกสารประเภทคำให้การ

ในการศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ผู้วิจัยได้ใช้จดหมายเหตุหรือ จดหมายเหตุ ชาวต่างชาติ และเอกสารประเภทกวีนิพนธ์ ในการหาข้อมูลความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งได้แก่

2.1 จดหมายเหตุหรือ

"เป็นบันทึกเหตุการณ์เฉพาะที่หรือเห็นว่ามีสำคัญ โดยเรียงตามลำดับ วัน เวลา และฤกษ์ยาม ต่อมาได้มีผู้รวบรวมบันทึกดังกล่าวหลาย ๆ ปี เข้าไว้ด้วยกัน เรียกว่า บัญชี¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงประทานอธิบายเกี่ยวกับจดหมายเหตุไว้ว่า "พอใจจดเหตุการณ์ซึ่งเกิดในอากาศ ที่เขาจดเช่นนั้น ด้วยเขาเชื่อว่าเหตุการณ์ในอากาศ อาจจะเป็นนิมิตให้เกิดเหตุร้าย ได้แก่หมู่มนุษย์ เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดอันใดมีขึ้นในอากาศจึงจดไว้ คอยดูว่าจะมีเหตุอย่างไร แก่มนุษย์บ้าง เมื่อไม่มีก็แล้วไป"² ความเชื่อไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุหรือ มีดังนี้

ตาราง 5 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุหรือ³

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคลาง	ปีมะแม จ.ศ.909(พ.ศ.2090) ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระยอดฟ้าจดหมายเหตุหรือได้บันทึกไว้ว่า "ณ วัน 7 5 5 ค่ำ (วันเสาร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5)	หน้า 110

¹วิชา เอี่ยมประไพ. เล่มเดิม. หน้า 55.

²ประชุมพงศาวดาร เล่ม 8 (ภาค 8). 2507. หน้า 101.

³จดหมายเหตุหรือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยใช้จดหมายเหตุหรือสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ได้ตรวจสอบความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และตีพิมพ์ในประชุมพงศาวดารต่าง ๆ ในที่นี้ผู้วิจัยใช้จดหมายเหตุหรือสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏใน ประชุมพงศาวดาร เล่ม 8 (ภาค 8).
พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2507.

ตาราง 5 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ใจกลาง	(พระยอดฟ้า) เสด็จออกปล้ำปลาทอดพระเนตรชนข้าง พระยาข้างงาหัก ครั้นอยู่มาข้างร้องเป็นอัครรย ¹ ปีมะแม จ.ศ. 1089 (พ.ศ. 2270) ซึ่งตรงกับ รัชสมัยสมเด็จพระภูมิทรราช ¹ จดหมายเหตุได้บันทึกไว้ ว่า "๗ วัน 5 7 3 ค่ำ (วันพฤหัสบดี แรม 4 ค่ำ เดือน 3) กลาบาตตก เสียงดังป็น"	หน้า 113
3. ใจกลาง	ปีเถาะ จ.ศ. 1097 (พ.ศ. 2278) ซึ่งตรงกับ รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ² ใน "วัน 7 7 3 ค่ำ มีดาวกลางวัน" (วันเสาร์ แรม 1 ค่ำ เดือน 3)	หน้า 113
4. ใจกลาง	ปีระกา จ.ศ. 1103 (พ.ศ. 2284) "มีดาวหาง ปีนี้" ซึ่งยังคงอยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	หน้า 113
5. ใจกลาง	ปีกุน จ.ศ. 1129 (พ.ศ. 2310) รัชสมัยของ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ³ ซึ่งเป็นรัชกาลสุดท้ายของกรุงศรี อยุธยา จดหมายเหตุได้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไว้ดังนี้ "๗ วัน 2 8 5 ค่ำ (วันจันทร์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 5) กลาบาตตก ๗ วัน 3 9 5 ค่ำ (วันอังคาร ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 5) เสียงกรุ่งแก่หนา"	หน้า 115

¹ สมเด็จพระภูมิทรราช หรือสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ รัชสมัยของพระองค์ระหว่าง
พ.ศ. 2252 - พ.ศ. 2276.

² สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ รัชสมัยของพระองค์ ระหว่าง พ.ศ. 2276 -
พ.ศ. 2301.

³ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ รัชสมัยของพระองค์ระหว่าง พ.ศ. 2301 - พ.ศ. 2310.

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องโชคลางเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลัง เวทมนต์คาถา และโชคลางในจดหมายเหตุหอสมัยกรุงศรีอยุธยา

2.2 จดหมายเหตุชาวต่างชาติ

จดหมายเหตุนี้ได้บันทึกเรื่องราวของ สยาม โดยชาวต่างชาติที่เข้าติดต่อกับไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ชาตินะวันออก คือ จีน อินเดีย ญวณ และญี่ปุ่น เกาหลี อาหรับ-เปอร์เซีย และชาติตะวันตก คือ โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ เยอรมัน และฝรั่งเศส¹ ชาวต่างชาติที่กล่าวมานี้ได้เข้ามามีสัมพันธ์ติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา ในทางด้านการค้า ความสัมพันธ์ทางการทูต และการเผยแพรศาสนา บุคคลเหล่านี้ได้บันทึกเรื่องราวที่ได้พบระหว่างพำนักที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งให้ความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม นับเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ชั้นต้นที่ผู้บันทึกเหตุการณ์ได้พบเห็นหรือได้ยินด้วยตนเอง จดหมายเหตุเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ ที่ให้ร่องรอยช่วยเสริมหลักฐานที่ไทยมีได้จดบันทึกไว้ เนื่องจากมีความเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ นอกจากนี้ยังมีคุณค่าในการใช้ตรวจสอบกับหลักฐานประเภทอื่นอีกด้วย

จดหมายเหตุชาวต่างชาติได้ถูกบันทึกด้วยภาษาประจำชาติ และอยู่กระจัดกระจายในแต่ละประเทศ ทำให้ยังไม่มีผู้สอบค้นได้ทั่วถึง และยังมีจดหมายเหตุชาวต่างชาติอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้ถูกแปลออกเป็นภาษาไทย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้จดหมายเหตุชาวต่างชาติเฉพาะที่แปลเป็นภาษาไทย เพื่อหาข้อมูลความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ดังต่อไปนี้

¹ศึกษารายละเอียดจดหมายเหตุชาวต่างชาติได้จาก

ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์, ศ.อาคม พัตริยะ. หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.

2525. หน้า 45 - 60.

ตาราง 6 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของ โยส เซาเต็น¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाบเทวดา	โยส เซาเต็น ได้บันทึกความเชื่อเรื่องผีสาบเทวดาของคนไทยไว้ว่า "การฆ่ามนุษย์ ชาวสยามถือว่าเป็นบาป การฆ่าสัตว์ก็เป็นบาปเช่นเดียวกัน เพราะชาวสยามถือว่า วิญญาณของคนเราเมื่อตายแล้วจะเข้าไปอยู่ในร่างกายของสัตว์"	หน้า 147
2. ผีสาบเทวดา	โยส เซาเต็นได้บันทึกความเชื่อเรื่องผีสาบเทวดาไว้อีกตอนหนึ่งว่า "ชาวสยามมีศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาและกลัวพระเจ้าก็จริง แต่เขากลัวผีปิศาจมากกว่า เขาเชื่อว่าพวกผีเหล่านั้นนำความเดือดร้อนมาให้...เมื่อชาวสยามเจ็บป่วยหรือตกทุกข์ได้ยากก็มักจะนำผลไม้หรือสัตว์ไปเช่น สรวงภูติผีปิศาจด้วยพิธีการต่าง ๆ การเช่นไหว้ภูติผีปิศาจนั้น บางครั้งก็มีพิธีการที่พิสดารและน่ารังเกียจยิ่ง... การที่ต้องมาเช่นสรวงภูติผีปิศาจเช่นนี้ เพราะเขาเข้าใจว่าพระเป็นเจ้าได้ละทิ้งเขาเสียแล้ว เขาจึงต้องหันมาเอาใจประจบพวกผีปิศาจ"	หน้า 149

¹เซาเต็น, โยส (Joost Schouten) เป็นผู้จัดการบริษัทการค้าฮอลันดา (Manager of the Dutch East Indies Company) ประจากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง เข้ามาประจําอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมครั้งหนึ่ง และในต้นรัชกาลพระเจ้าปราสาททองอีกครั้งหนึ่ง รวมเป็นเวลา 8 ปี ด้วยกัน คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2171 ถึง พ.ศ. 2179.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 47 (ภาคที่ 76 จดหมายเหตุของโยส เซาเต็น).

พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2513.

จากการศึกษาจดหมายเหตุของ โยส เขาเดิน พบเฉพาะความเชื่อเรื่อง ผีสาวเทวดา และโชคลางเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่อง ฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลัง และเวทมนต์คาถา

ตาราง 7 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ฤกษ์ยาม	ในปี พ.ศ. 2223 - พ.ศ. 2224 ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ² พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะแต่งตั้งทูตไปประเทศฝรั่งเศส ราชทูตจะต้องอันเชิญพระราชสาสน์ ซึ่งทรงต้องการฤกษ์ในการปิดผนึกพระราชสาสน์ ดังนั้นทักกล่าวว่ "จึงได้ให้โทรหาฤกษ์สำหรับที่จะปิดผนึกพระราชสาสน์ และเชิญพระราชสาสน์ลงเรือตามประเพณีของเมืองนี้ โทรได้ถวายฤกษ์ว่า วันที่ 1 เดือนธันวาคม เป็นวันดี"	หน้า 223

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามเพียงเรื่องเดียว ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่นในจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส

¹จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใน ประชุมพงศาวดาร เล่ม 23 (ภาคที่ 40). พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2511.

²สมเด็จพระนารายณ์มหาราช รัชสมัยของพระองค์ระหว่าง พ.ศ. 2199 - พ.ศ. 2231.

ตาราง 8 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุฟอร์บ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคลาง	ฟอร์บได้บันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นเมื่อมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาไว้ว่า "การเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคที่นับว่ามโหฬารที่สุดนั้นคืองานพระราชพิธีโสเรื่อ ² ซึ่งมีทุกปี และเป็นงานพระราชพิธีที่ร่ำส้างให้แม่น้ำล้นน้อยลง... เรือพระที่นั่งล่องลงไปถึงตำบลหนึ่งนางแม่น้ำแล้ว ทรงชักพระแสงดาบออกฟันน้ำแล้ว ดารั้ส้างให้น้ำล้นน้อยลง"	หน้า 128-129

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องโชคลางเพียงเรื่องเดียว ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่นในจดหมายเหตุฟอร์บ

¹ฟอร์บ, เชอวาลิเอร์ เดอ (Chevalier de Forbin) เป็นนายเรือทชาวฝรั่งเศส เข้ามากับคณะทูตฝรั่งเศส ซึ่งสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงแต่งตั้งเป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. 2228 ในคณะทูตครั้งนั้น เชอวาลิเอร์ เดอ รัมองด์ เป็นราชทูต เมื่อคณะทูตจะกลับออกไปจากกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชตรัสขอฟอร์บไว้รับราชการ แล้วทรงแต่งตั้งให้เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ต่อมาเมื่อบรรดาศักดิ์เป็นออกพระศักดิ์สงคราม ฟอร์บก็กลับออกไปในปี พ.ศ. 2230 ระหว่างที่อยู่ในเมืองไทย เขาเขียนจดหมายเหตุไว้ชื่อว่า "Memoirs du Comte de Forbin, Chef D' Escarde, Chevalier de L' Ordre Meliatire de Sainte Louis" เป็นเรื่องซึ่งหม่อมเจ้าดารั้สคารง เทวกุล ทรงแปล และทรงนำชื่อเรื่องว่า "บันทึกความทรงจำของออกพระศักดิ์สงคราม" หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า "จดหมายเหตุฟอร์บ".

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 50 (ภาคที่ 80 จดหมายเหตุฟอร์บ). พระนคร : องค์การคำคุณุสภา, 2513.

²พระราชพิธีโสเรื่อ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเรียกว่าพระราชพิธีโล้่น้ำ.

ตาราง 9 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสุประเทศ
สยาม¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसा่งเทวดา	บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ได้บันทึกเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีสา่งเทวดาของคนไทยไว้ว่า "มีพวกพ่อมดหมอผีอยู่เป็นอันมากที่ยอมเสียส่วยสาอากรถวายพระเจ้าแผ่นดินเพื่อขอรับพระบรมราชานุญาตให้เจรจาติดต่อกับพวกผีได้เป็นรายได้เข้าท้องพระคลังถึงปีละหมื่นหรือสองหมื่นขึ้นแรกนั้น ม. ก้องสดังศรี กราบทูลเสนอให้จับใส่พวกพ่อมดหมอผีเหล่านั้นไปเสียให้พ้นราชอาณาจักร จึงได้กราบทูลเสนอแนะให้เพิ่มค่าธรรมเนียมขึ้น ซึ่งพระองค์ทรงเห็นชอบด้วยกระทั่งว่าปัจจุบันนี้คนพวกนี้ต้องเสียค่าธรรมเนียมรวมกันถึงหมื่นหมื่นหกพันแล้ว และเงินจำนวนนี้สูงยิ่งนักพวกพ่อมดหมอผีจึงหลบหลีกหนีหน้ากันไปแล้ว"	หน้า 426-427

¹ชัวซีย์, อับเบ เดอ, บาทหลวง (Abbe de Choisy) เป็นชาวฝรั่งเศสผู้เดินทางเข้ามายังประเทศไทยในตำแหน่งผู้ช่วยทูตในคณะของ เซวาลิเอร์ เดอ ฌอมองต์ จึงเป็นราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เชิญพระราชสาสน์มายังสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เข้ามาถึงประเทศไทย เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2228 อยู่ในประเทศไทยจนถึงวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2228 ในระหว่างเวลาดังกล่าว เขาได้เขียนจดหมายเหตุรายวันขึ้น ำให้ชื่อว่า "Journal du Voyage De Siam" ได้แปลเป็นภาษาไทยให้ชื่อว่า "จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสุประเทศสยาม".

เดอ ชัวซีย์. จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสุประเทศสยามในปี ค.ศ. 1685 และ 1686 ฉบับสมบูรณ์. สันต์ ท. งามลบุตร แปล. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า, 2516.

ตาราง 9 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ฤกษ์ยาม	ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามของคนไทยเกี่ยวกับการเดินทาง บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ได้บันทึกไว้ว่า "ทางในกรุงกำลังประชุมกันหาฤกษ์วันอันเป็นอุดมมงคลเพื่ออัญเชิญ ๗ พระองค์ ขึ้นมโกอยู่ อันหมายความว่าถ้าพวกพระภิกษุสงฆ์ยังรอเฝ้าวิหารรายในการหาฤกษ์ยามดีอยู่แล้วไซ้ เราก็เห็นจะต้องคอยวันอันเป็นอุดมมงคลนั้นอยู่ในอ่าวนี้ต่อไปอีกช้านานมิพักต้องสงสัย"	หน้า 333-334
3. ฤกษ์ยาม	ในการอันเชิญพระราชสาสน์ของสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ไปถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น ราชสำนักไทยได้มีการกำหนดฤกษ์ในการถวายพระราชสาสน์ดังที่บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ได้บันทึกไว้ว่า "วันที่กำหนดนั้นเป็นวันพฤหัสบดีที่ 18 เดือนนี้ (ตุลาคม พ.ศ. 2228) บรรดาพระอาจารย์ ต่างพากันยืนยันว่าเป็นวันฤกษ์งามยามดี กล่าวกันว่าพวกพรหมนี้พากันไม่เคยพลาดสักครั้งเดียว"	หน้า 363
4. โรคกลาง	บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ได้บันทึกถึงความเชื่อเกี่ยวกับพิธีอัสวขุมาสหรือพิธีส่น้ำไว้ว่า "เมื่อสิบสองปีที่แล้วมานี้ พระเจ้าแผ่นดินโปรดฯให้กำหนดวันประกอบพิธีอัสวขุมาสหรือพิธีส่น้ำ ปรากฏว่ามีฝนตกลงมาใหญ่ เรือบลั้งก็อันตกแต่งไว้อย่างงดงามนั้นเสียหายหมด พวกพระอาจารย์ถูกปลดออกจากราชการเป็นระนาวไปทันที และนับตั้งแต่นั้นมาก็มิได้มีการประกอบพระราชพิธีเช่นนั้นอีก เรื่องนี้พวกบาทหลวงมิซซังได้เข้าพิจารณา และพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นการเชื่อถือโรคกลางทั้งเพ"	หน้า 364

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่อง ผีसा่งเทวดา ถูกขี้ยาม และ
โรคกลาง ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่อง เครื่องรางของขลัง และเวทมนต์คาถา ในจดหมายเหตุ
รายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยาม

ตาราง 10 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โรคกลาง	มองเซนเยอร์ลาโรน ได้เขียนถึงผู้อำนวยการคณะ ต่างประเทศ ในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2229 ว่า "ภายหลังได้เกิดการขึ้น ซึ่งราษฎรพลเมืองถือว่าเป็นลาง ร้าย และถือว่าเป็นเหตุให้เกิดเรื่องสำคัญใหญ่โตขึ้น คือ ช้างเชือกหนึ่งซึ่งเคยเป็นช้างทรงของพระเจ้ากรุงสยาม ได้แตกบดลูกหนีเข้าป่าไป ซึ่งเป็นลางสำหรับทำนายว่าจะ ได้เกิดเหตุร้ายขึ้น เพราะฉะนั้นจึงได้เกณฑ์คนเป็นจำนวน มากให้ออกไปติดตามช้าง และพระเจ้ากรุงสยามก็เสด็จ ด้วยพระองค์เอง กว่าที่จะจับช้างกลับมาได้ กินเวลาเกือบ เดือน 1"	หน้า 214-215
2. โรคกลาง	คณะบาทหลวงได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุถึงการ กบฏของพวกแฉกมาภาษาไว้ว่า "เมื่อประมาณ 8 เดือน ที่ล่วงมาแล้ว มีแฉกมาภาษาคนหนึ่งได้คิดการกบฏประทุษ ร้ายต่อพระเจ้ากรุงสยาม เขาได้อ้างว่า ได้เห็นสิ่งสำคัญ อย่างวิลาสบนท้องฟ้า คือได้เห็นดาว 7 ดวง เรียงกัน	หน้า 230-231

¹ประชุมพงสาวดาร เล่ม 20 (ภาคที่ 34). พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา,
2510.

ตาราง 10 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	เป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก และมีดาวอยู่กลางนั้นอีกดวงหนึ่ง แล้วเขาได้พูดว่า "ตั้งแต่เกิดมาก็ได้เคยเห็นดาวอย่างนี้ แต่สามครั้งเท่านั้น ในคราวก่อน สองคราวที่เห็นนั้น ก็ได้เกิดกบฏอย่างร้ายแรงถึง 2 ครั้ง คราวนี้จะเป็นलगอย่างใดเล่า จะไม่เป็นलगว่าจะเกิดอันตรายแก่ศาสนา มะหะหมัดที่เรานับถืออยู่หรือ หรือจะเป็นलगดีว่าผู้ที่นับถือ ศาสนามะหะหมัดจะได้รับความสุขต่อไปประการใดกระมัง แต่ถ้าหากว่าการร้ายจะเกิดขึ้นแก่ศาสนาของเรา เราจะ ไม่เอาโลหิตและชีวิตเข้าช่วยป้องกันหรือ "การที่ผู้คิด คนนี้ได้กล่าววาจาเช่นนี้ก็เพื่อจะหาบาทบาทหาพรรคพวกและ เมื่อได้พูดจาเกลี้ยกล่อมจนพวกแซกทั้งหลายยอมเป็นพรรค พวกด้วยแล้ว จึงได้นัดกันจะเป็นกบฏต่อพระเจ้ากรุงสยาม"	

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องโชคกลางเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง

ตาราง 11 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุลาลูแบร์¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाบเทวดา	ลาลูแบร์ได้บันทึกถึงพิธีแรกนาขวัญของคนไทยไว้ว่า "พิธีแรกนານี้บางทีอาจจะ เป็นสิ่งซึ่งนึกขึ้นชั่วแต่สำหรับให้เป็น ที่นิยมในการกอบกสิกรรม โดยองค์พระมหากษัตริย์เองยัง ทรงโปรดด้วยพระหัตถ์เป็นตัวอย่าง แต่ก็ผสมด้วยลัทธิขลัง ๆ ต่าง ๆ สำหรับขับผีร้ายและพลีผีดี ซึ่งจีน ญี่ปุ่น และชาว สยาม เชื่อว่าสามารถที่จะช่วยหรือที่จะทำร้ายความดีใน บรพณาคาได้ ในพิธีต่าง ๆ ที่ออกย่ำข้าวต้องเช่นสรวง สักการะผีสาบเทพารักษ์ในกลางทุ่งนา นั้น มีกองข้าวอันหนึ่ง ออกย่ำข้าวต้องจุดไฟเผาด้วยมือเองตามไสยศาสตร์"	เล่ม 1 หน้า 87
2. ผีสาบเทวดา	ลาลูแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องผีสาบเทวดา ของคนไทยไว้ว่า "ชาวสยามก็ไม่วายที่จะเชื่อว่าตัวต้อง เดือดร้อนด้วยอำนาจผีบรรพบุรุษมารบกวน เมื่อเป็นเช่นนี้ บุตรหลานก็นำเครื่องเช่นสรวงไปวางสักการะที่ผังศพ (หรือผังอัฐิ)... นอกจากนี้ชาวสยามยังเช่นสรวงสักการะ เทพดาและระว่างภูติปิศาจร้ายยายีอยู่เกือบจะทุกโอกาส"	เล่ม 2 หน้า 239

¹ลาลูแบร์, ซีมอง เดอ (Simon de La Loubere) เป็นราชทูตฝรั่งเศสที่สมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสได้ทรงส่งเข้ามาเพื่อเจริญทางพระราชไมตรีกับไทย ในสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. 2230 ำได้อยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลา 3 เดือน กับ 6 วัน คือตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2230 ถึงวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2231.

ลาลูแบร์, เดอ. จดหมายเหตุลาลูแบร์ เล่ม 1 และเล่ม 2. แปลจาก A New Historical Relation of the Kingdom of Siam by Monsieur de La Loubere. แปลโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา. 2505.

ตาราง 11 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. ผีसा่งเทวดา	ลาอุแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องผีสา่งเทวดาของคนไทยไว้อีกตอนหนึ่งว่า "ภูติผีร้ายกาจนั้นย่อมเป็นดวงวิญญาณของคนตายด้วยต้องรับพระราชอาญา ประหารชีวิต หรือตายโหงคือตายด้วยเคราะห์ร้ายอุบัติเหตุอย่างแปลกประหลาดอันพิลึกพิลั่นพิงกลัว บรรดาทำให้ชาวสยามวินิจฉัยเห็นไม่สมควรเกียรติยศลงศพ ส่วนเทวดานั้นและล้วนเป็นดวงวิญญาณอย่างอื่น บรรดาที่น่านับถือด้วยทรงคุณความดีมากหรือน้อย แต่ตามผลของบุญกุศลที่เทพยดานั้นได้สั่งสมมาเพื่อไว้แต่ปัจจุบันชาตินี้"	เล่ม 2 หน้า 239-240
4. ผีสา่งเทวดา	ลาอุแบร์ยังได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องผีสา่งเทวดาของคนไทยไว้ว่า "ชาวสยามเรียกดวงวิญญาณที่ไปอุบัติอยู่ในโลกสวรรค์ว่าเทวดา เรียกดวงวิญญาณที่ไปเกิดในภพนรกว่าผี"	เล่ม 2 หน้า 215
5. ผีสา่งเทวดาและเวทมนต์คาถา	ลาอุแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องผีสา่งเทวดาและเวทมนต์คาถาของคนไทยไว้อีกตอนหนึ่งว่า "ชาวสยามเป็นโรคคลั่งเพ้อบางอย่างเรียกผีเข้า อาการโรคที่เป็นนั้นบางทีก็พิลึกมาก เชื่อกันว่าเป็นด้วยถูกเวทมนต์คุณไสยกฤตยา แต่นอกจากอาการป่วยเช่นว่านี้ หมอสยามยังถือว่าเป็นอาณานิคมปีศาจแมลงฤทธิ์คือผีเข้าจะต้องแก้ทางจับผีจึงรักษาคนไข้ด้วยใช้หวดด้วยหวายอาคมลงคุณพระ หรือใบหาคณดีมีวิชา จมบหรือแม่แม่มดมาแก้ไข เวลาเข้าพเจ้าอยู่หน้าพระมหามณเฑียรสยาม (กรุงศรีอยุธยา) นั้น ได้เห็นหมอทำพิธีคนไข้เชื่อว่า เขาได้ถอนหนังเนื้อทั้งผืนที่ผสมกับยา	เล่ม 1 หน้า 296

ตาราง 11 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
6. ฤกษ์ยาม	ซึ่งคนไข้ได้กลิ่นหนังทั้งแผ่นอ้ายกะเจตนั้นเข้าป่วนวันท้องแล้วด้วยคาถาอาคมออกมาได้โดยมิให้รู้ตัวจึงค่อยฟื้น" ลาลูแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามของคนไทยไว้ว่า "พระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในสยามก็ไม่ได้คิดอะไรกว่าไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์ไม่ทรงทากิจราชการอันใดไม่เสด็จพระราชดำเนินไปไหนจนกว่าจะได้พระฤกษ์ ซึ่งพราหมณ์หรือโหราจารย์ (รามัญชาวพะโค) จะได้คำนวณและกำหนดมรณยามนาที่อันจะเพิ่มพูลศรีสวัสดิ์ถวาย แรกเทียวพระผู้เป็นเจ้าก็ไม่เสด็จออกจากพระราชมณเฑียร หรือถ้าเสด็จออกแล้วก็ไม่เสด็จกลับคืนเข้าพระบรมราชครรภาศัยอีก ถ้าขัดต่อพระพิชัยฤกษ์ วันอาทิตย์ดูเหมือนพระพุทเจ้าอยู่หัวจะทรงถือว่า เป็นวันโชคลาภดีกว่าวันอื่นหมดด้วย ในราชาศัพท์ก็ประกอบนามอาทิตย์เข้าเป็นศรีพระนามาภิไธยในพระบรมราชวงศ์ อนึ่งเชื่อกันว่าข้างขึ้นเป็นสุกฤกษ์ดีกว่าข้างแรม นอกจากนี้ปณินที่พระมหากษัตริย์โปรดให้พราหมณ์โหราจารย์ทำขึ้นสำหรับปีหนึ่งปีหนึ่งนั้น ก็มีกำหนดบอกเล่าสำหรับกราบบังคมทูลพระกรุณาพระพุทเจ้าอยู่หัว และประกาศแก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ของพระองค์ว่าวันใดเป็นวันดีและวันใดไม่ดีที่จะประกอบกิจการสามัญทั่วไป"	เล่ม 1 หน้า 290
7. เครื่องรางของขลัง	ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังที่ลาลูแบร์ได้พบและบันทึกไว้คือ "คนที่พูดให้ข้าพเจ้าเห็นบอกแก่ข้าพเจ้าว่าสิ่งซึ่งทำให้คนใหญ่คนโตนั้น ย่อมมีสินน้ำเงินมากหรือน้อยตามเกียรติยศของท่าน และพระมหากษัตริย์สยามก็ทรงสักสินน้ำเงินตั้งแต่พระบาทจนกระทั่งพระนาภี คนอื่น	เล่ม 1 หน้า 117-118

ตาราง 11 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
8. เวทมนต์คาถา	บอกข้าพเจ้าอีกว่า ไม่ใช่สิ่งสำหรับยศศักดิ์อย่างใดคดออก สักเพื่อจะได้ขลัง ศักดิ์สิทธิ์อยู่ยงคงกระพันชาตรี เป็นนักเลง เก่า" ลาอุแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ของคนไทยไว้ว่า "ฉันเชื่อว่าศพนุญ้ยแล้วหมอสยามเป็นไม ขอผ่าดูเลย จนถึงเวลาเอาขึ้นอย่างในเชิงตะกอนเวลาปลง ศพที่เรียกกันว่าเผาผี บางทีจึงจะดูบ้าง และการที่ผ่าดูก็ ประสงฆ์ชั่ว แต่จะตรวจค้นขึ้นเนื้อที่เชื่อว่าถูกคุณไสยอัน มหาชนนิยมกันว่าอยู่ในท้องทำให้ตายด้วยวิชาขลังเชิงกฤตคุณ ได้ ตัวอย่างดังหมอสยามโดยมากยืนยันว่า บางทีเขาได้ เคยพบเนื้อสุกรสด ๆ ก้อนใหญ่หรือเนื้อสัตว์อย่างอื่น อยู่ใน ท้องศพผู้ตาย น้ำหนักตัว 8 หรือ 10 ปอนด์ และเขาเชื่อ ว่ายัดเข้าไปในท้องคนเป็น ๆ ได้ด้วยเวทย์มนต์ ถ้าคราได้ กินแล้วก็ถูกคุณเช่นนั้นได้"	เล่ม 1 หน้า 274
9. เวทมนต์คาถา	ลาอุแบร์ได้บันทึกถึงเวทมนต์คาถาของคนไทยไว้ อีกตอนหนึ่งว่า "โดยเหตุที่สามเจ้ารัตนศรีสตัวของข้าพเจ้า ใช้เป็นปากและเป็นกำลังเที่ยวสืบสวนนั้น ก็เชื่อวิธีเหล่านี้ กลัวเอาเสียเป็นจริง ๆ จัง ๆ ว่าเป็นด้วยเวทมนต์คลฤทธิ์ ผีสางบันดาล"	เล่ม 1 หน้า 291
10. โชคลาง	ความเชื่อในเรื่องโชคลางที่ลาอุแบร์ได้พบและ บันทึกไว้คือ "แต่บางก่อนพระมหากษัตริย์สยามก็ได้ทรง แรกนาขวัญโดยโหราด้วยพิธีพระหัตถ์เองก่อนคนอื่น ณ วัน ฤกษ์ดีในปีนั้น ๆ สยามสมควรจะเริ่มลงมือทำนา ประมาณ สักชั่วอายุคนหนึ่งมาได้แล้ว เกิดดิถีลัทธิขลังอะไรกันขึ้น	เล่ม 1 หน้า 86

ตาราง 11 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
11. โชคกลาง	บางอย่างว่าเป็นกลางไม่ดี พระองค์จึงไม่ทรงแรกนาด้วยพระองค์อีกต่อไป ...และเพราะลัทธิที่ถือขลังอย่างนั้น ถึงพระมหากษัตริย์เองก็ต้องหลบพระองค์ในวันนั้น ดูอาการเหมือนจะถือเป็นคนไม่ดี เคราะห์ออกร้าย ๆ แก่คนผู้ทำพิธีนี้" ลาอุแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อในเรื่องโชคกลางของคนไทยไว้ว่า "ชาวสยามถือเสียงเห่าหอนกระหึ่มแสบของพาลมฤค เช่น เสือ ช้าง แรด หมี กระหิณเฑื่อนเป็นต้น และเสียงร้องครางครวญหวนโหยของเนื้อ กวาง ลิง ค่าง บ่าง ชนี นก กา ว่าเป็นกลางร้าย เช่นคนเป็นหลายคนในจำพวกเรา ตกใจเสียงสุนัขเห่าหอนในเวลาราตรีนั้น ขว้างทางจร ฟ้าผ่าต้องเคหสถาน หรือมีสิ่งอื่นใดตกลงเอง โดยไม่มีเหตุจำเป็นปรากฏ ชาวสยามตกใจ ถือกันว่าเป็นกลางร้าย อวมงคลเป็นเหตุต้องเลิกจ้าง งดการงานที่คิดจะกระทำ ไม่ว่าการสำคัญ หรือการเร่งร้อนอย่างใดหมด"	เล่ม 1 หน้า 291

จากการศึกษาจดหมายเหตุลาอุแบร์ พบความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของ
คนไทยในสมัยอยุธยาทุกเรื่อง

ตาราง 12 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในไทยในจดหมายเหตุแกมปีเพอร์¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคลาง	แกมปีเพอร์ได้บันทึกไว้ว่า "พิธีอีกอย่างหนึ่งเรียก กฐินน้ำ (Ktinam) เป็นขบวนแห่เสด็จทางเรือไปทรง ท้าวที่กราลกฐิน ณ ที่วัดหลวง ชื่อวัดบางปะอิน (Banihin) ตั้งอยู่ใต้อยุธยาลงมา ซึ่งตามความเห็นของสามัญชนทั่วไป พิธีนี้เป็นพิธีตัดกระแสน้ำที่ก้างเอ่อตันสูงที่สุดแดนถุนั้น ให้ไหลลดลงไป"	
2. โชคลาง	แกมปีเพอร์ได้บันทึกถึงการปลงพระชนม์เจ้านาย ของไทยไว้ว่า "แล้วพระเพทราชาก็จับพระอนุชาทั้งสอง ของพระเจ้าแผ่นดินว่าเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของ พอลคอนให้เอาไป ณ วัดใกล้ ๆ วัดหนึ่งที่นอกเมืองลพบุรี แล้วทุบเสียด้วยท่อนจันทน์ ทั้งนี้เป็นประเพณีเพื่อมิให้โลหิต แห่งเชื้อพระองค์ตกทาแผ่นดิน" ²	หน้า 31

¹เอนเกลเบิร์ต แกมปีเพอร์ (Engelbert Kaempfer) เป็นนายแพทย์ชาวเยอรมัน ได้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยในสมัยสมเด็จพระเพทราชา ได้พักอยู่ในเมืองไทย 23 วัน ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน - 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2233 เขาได้บันทึกเรื่องราวการเดินทางมายังประเทศไทย และสภาพบ้านเมืองของไทยในช่วงที่มาพำนักอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ศึกษารายละเอียดได้

แกมปีเพอร์, เอนเกลเบิร์ต. ไทยในจดหมายเหตุแกมปีเพอร์. อัมพร สายสุวรรณ. แปล พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายรวบ สยามานนท์. กรุงเทพฯ : 2518.

²เหตุการณ์ตอนหนึ่งในพระราชพงสาวดารไทยกล่าวไว้ว่า "...จึงหลวงสรศักดิ์ ผู้สำเร็จ ราชการ ณ ที่มหาอุปราช ก็ให้ข้าหลวงไปคุมเอาพระองค์เจ้าฟ้าอภัยทศ (พระโอรสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ไปสำเร็จโทษเสียด้วยท่อนจันทน์ตำบลวัดทรางเสร็จแล้ว".

พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระพนรัตน์. 2505. หน้า 486.

จากการศึกษาไทยในจดหมายเหตุแกมบีเพอร์พบเฉพาะความเชื่อเรื่อง
โชคลางเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องอื่น ๆ

ตาราง 13 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ฤกษ์ยาม	มองเซนเยอร์ เดอซีเซ ได้เขียนบันทึกถึง ผู้อำนวยการคณะกรรมการต่างประเทศ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2246 ในเรื่องที่ได้พบเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามของคนไทย ไว้ว่า "พวกไทยเข้าใจกันว่า พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ จะได้ครองราชสมบัติโดยยืดยาวและโดยมีความพาสูก ตลอดรัชกาล การที่ไทยคิดเช่นนี้ก็โดยจับเอาเหตุที่มีขึ้น ซึ่งไทยถือว่าฤกษ์ดี กล่าวคือ แต่ก่อนมาเจ้าแผ่นดินเขมร ไม่ยอมส่งช้างเผือกให้ไทยเลย และการที่ไทยไม่ยอมนี้ก็ เป็นกาลช้านานมาแล้ว ครั้นมาในปีที่เจ้าแผ่นดินเขมรได้ ส่งช้างเผือกเข้ามา โดยแต่งราชทูตและผู้คนเป็นอันมาก นำช้างเผือกมาถวาย"	หน้า 32-33

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อ
ไสยศาสตร์เรื่องอื่น ๆ ในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง

¹ประชุมพงศาวดาร เล่ม 22 (ภาคที่ 37 เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส
ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเสือ และแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ).

ตาราง 14 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. เวทมนต์คาถา	มองเซนเยอร์ เดอโรลลีแยร์ ได้เขียนจดหมายถึงผู้อำนวยการคณะกรรมการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 29 เดือนมกราคม พ.ศ. 2292 ถึงความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาของคนไทยไว้ว่า "เจ้าพระยาพระคลังจึงได้เรียกด้วยมา 1 ในด้วยนั้นจะมีน้ำมันหรือน้ำอะไรก็ไม่ทราบ แล้วได้เอามาด้วยนั้นตั้งบนไฟदान เจ้าพระยาพระคลังได้พัดด้วยมือของตัวเองแล้วเจ้าพระยาพระคลังได้เอามือประสานที่หน้าอก ท้าปากมูบมิบจะว่ากระไรก็ไม่ทราบสัก 15 นาที ... ครั้นน้ำมันหรือน้ำนั้นด้วยได้เดือดแล้ว เจ้าพระยาพระคลังได้เอาปลายนิ้วจุ่มลงไปบนน้ำมันที่เดือดแล้วก็ให้ส่งด้วยน้ำมันมาให้พวกเราบ้าง แต่พวกเราไม่มีใครต้องการจับสักคนเดียว ส่วนพวกเจ้าพนักงานก็ได้เอานิ้วจุ่มลงไปบนน้ำมันเหมือนกันแล้วบุตรของเจ้าพระยาพระคลังก็เอานิ้วจุ่มบ้าง คนหนึ่งพูดว่าแต่ครีอนกว่าน้ำมันเดือดนี้เสียอีก"	หน้า 213-214

จากการศึกษาจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงพบเฉพาะความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องอื่น ๆ ในจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง

¹ประชุมพงศาวดาร เล่ม 22 (ภาคที่ 38 เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ). พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2511.

ตาราง 15 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाงเทวดา	พระสังฆราชแห่งตราบราก้า ได้บันทึกไว้ว่า "คำสอนเรื่องเทวดาของชาวสยามก็เป็นเช่นเดียวกับคำสอนของคนทุกชาติในมาคตะวันออก เขาเชื่อว่า จิตที่อยู่ในสวรรค์เหล่านี้เป็นผู้ดูแลโลกและพระเจ้าได้ทรงมอบงานปกครองแก่บรรดาจิตดังกล่าว แต่ละเมืองแต่ละประเทศต่างมีเทพารักษ์ สถานที่ที่ชาวสยามมอบให้เทพารักษ์อยู่ก็คือพระราชวังของพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย ห้องซาระ ความ ถนนหนทาง ป่าดงพงดิบ แม่น้ำและโพรงต้นไม้ ผู้เชื่อต้องมงายย้อมยกมือไหว้สถานที่เหล่านี้เมื่อเดินผ่านเพื่อขอความคุ้มครองของพระภูมิเจ้าที่"	หน้า 91
2. ผีสางเทวดา	ความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา ที่พระสังฆราชแห่งตราบราก้าได้พบและบันทึกไว้คือ "ชาวสยามเคยพูดว่า เจ้าหน้าทีรัฐบาลกับพวกผีในหละที่กอบโกยเอาสมบัติที่เขาสะสมไว้ทั้งหมด การที่เขามีความเคารพต่อเจ้าที่ให้โทษเหล่านี้ และใครที่จะรู้เรื่องในอนาคตนั้น ทำให้เขาต้อง	หน้า 94

¹ ฟรังซัวส์ อังรี ดุรแบง ได้เรียบเรียงจากต้นฉบับที่ได้รับจากพระสังฆราชแห่งตราบราก้า ประมุขมิสซังแห่งกรุงสยาม และจากมิชชันนารีอื่น ๆ ที่เคยอยู่ในพระราชอาณาจักรนี้

เมื่อครั้งพลาตีกรุงศรีอยุธยาแตก เมื่อ พ.ศ. 2310 พระสังฆราชแห่งตราบราก้า ได้ถูกจับไปประเทศพม่า และเมื่อได้รับการปล่อยตัวแล้ว ท่านได้เดินทางไปเมืองปอนดิเชอรี และได้กลับไปประเทศฝรั่งเศสเขียนเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทย ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก

ฟรังซัวส์ อังรี ดุรแบง. ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม. แปลจาก Histoire du Royaume de Siam, tome premier. แปลโดย ปอล ชาเวียร์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.

ตาราง 15 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. ผีसा่งเทวดา	ใช้จ่ายมาก กล่าวคือของทุกอย่างที่เขากินนั้น ก่อนที่จะถึงเวลาอาหาร จะต้องเอาอาหารชิ้นหนึ่งห่อใบไม้ไปเช่น เจ้านอกบ้าน แล้วพวกเจ้าเข้าทรงก็มาเอาใบกิน เราเข้าจะได้โดยง่ายว่า เขาจะต้องเลือกเอาชิ้นอร่อย ๆ ไป เช่น เพราะเชื่อว่าถ้าเลี้ยงดูอย่างดี ผีจะไม่ทำร้าย อันที่จริงชาวสยามก็ไม่รับนับถือผีอะไรอื่น นอกจากวิญญาณของคนชั่วร้าย ที่ออกจากนรกมาเที่ยวเตร่จวนระยะหนึ่งในโลก เพื่อทรมานเปียดเบียนมนุษย์ ชาวสยามเชื่อว่าผีเหล่านี้มีกายและมีทั้งสองเพศ ดังนั้นจึงแต่งงานและมีลูกได้" ความเชื่อเรื่องผีสา่งเทวดา ที่ได้บันทึกไว้อีกตอนหนึ่งคือ "พระภิกษุที่มุ่งไปทางยานั้น ไม่เป็นที่เชื่อถือของเจ้าใหญ่นายโต แต่เป็นที่นิยมของประชาชนมาก วิชาความรู้ทั้งหมดของท่านก็อยู่ที่รากไม้เปลือกไม้สองสามอย่างเท่านั้น วิธีปฏิบัติของท่านแปลกมาก คือ จะเรียกคำรักษาได้ก็ต่อเมื่อรักษาคนเจ็บหายแล้ว เงินคำรักษานี้จะมากจะน้อยก็แล้วแต่ลักษณะของโรค เนื่องจากหมอหลวงพวกนี้เชื่อว่า ผีเป็นผู้แพร่โรคต่าง ๆ ไปในโลก เขาจะผสมยาเก็บสมุนไพรและรากไม้บางพันธุ์ก็ต่อเมื่อได้ประกอบพิธีเชื่อมนายมากมายหลายอย่าง เพราะเชื่อเช่นนั้นแหละ เขาจึงเล่าเรียนเรื่องไสยศาสตร์อย่างจริงจัง เชื่อแน่ว่าถ้ารู้เคล็ดลับของไสยศาสตร์หมด เขาจะทำการมนุษย์เป็นคนไม่รู้จักตายได้ แม้ว่าศาสนาของชาวสยามห้ามวิชาไสยศาสตร์ แต่กฎหมายจะลงโทษก็แต่คนที่ใช้ไสยศาสตร์ทำร้ายผู้อื่นเท่านั้น"	หน้า 112-113

ตาราง 15 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
4. เครื่องราง ของขลัง	ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังที่ได้ถูกบันทึกไว้คือ "เรามีความตะจิตตะขวงใจในการผ่าศพและแม้แต่ผ่าสัตว์เดรัจฉาน แต่บรรดาพระภิกษุไม่มีความตะจิตตะขวงใจในเรื่องนี้ และเมื่อมีคนเผาศพพระภิกษุจะเข้าพบหาเนื้อหนังบางชิ้นเพื่อใช้ทำคาถาอาคม"	หน้า 82
5. เวทมนต์คาถา	ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ที่พระสังฆราชแห่งตราบราก้าได้พบและบันทึกไว้คือ "ถ้าหมอรักษาม้าหายผู้ป่วยก็ไม่ต้องชำระ ชื่อเสียงของหมอไม่เคยเสื่อมเสีย และถ้าโรคคือยา ความเชื่อของมงามาก็จะชักจูงให้เห็นว่าตำรับยาไม่ดีเป็นตำรับยาที่ดี เขาเชื่อว่าที่คนเราตายนั้นตายเพราะอำนาจคาถาอาคม"	หน้า 81 - 82
6. โชคลาง	พระสังฆราชแห่งตราบราก้าได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องโชคลางของคนไทยไว้ว่า "แม้ว่าการกลีกรมเป็นเรื่องที่ละเอียดกันมาก แต่บรรดาภักษัตริย์โบราณของสยามต้องทรงโศกนาเมื่อถึงต้นฤดูท้าวทุกปี ... ซึ่งบรรดาผู้ต่ำต้อยเท่านั้นที่ประกอบการณ์ดังกล่าวดูเหมือนหากให้เป็นที่สุดหมั่นดูแล แต่ภักษัตริย์เหล่านั้นทรงเชื่ออย่างจริง ๆ จัง ๆ จึงทรงเกรงว่า ฟ้าเบื้องบนจะกริ้วที่มีการประพฤติผิดต่อตำแหน่งหน้าที่เช่นนี้ และจะลงโทษให้แผ่นดินแห้งแล้งไม่เกิดพืชผลอีก ดังนั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีได้เลิกสัสมธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณกาล จึงมีการยกพระนามภักษัตริย์ให้แก่ผู้รับจ้างคนหนึ่ง ซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่ภักษัตริย์เป็นเวลาหนึ่งวัน และจะได้รับเอกสิทธิ์ทุกอย่างที่ได้แก่ตำแหน่งภักษัตริย์เฉพาะในวันนั้น"	หน้า 24

ตาราง 15 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
7. โชคกลาง	ความเชื่อเรื่องโชคกลาง ที่พระสังฆราชแห่ง ตราบราก้าได้พบและบันทึกไว้คือ "สิ่งประเภทที่สามเป็นสิ่งที่ ที่อยู่ตัวเดียว หรืออยู่ด้วยกันเพียงสองตัว มันซ่อนหน้าไม่ ให้ใครเห็นตลอดเวลา ¹ ชาวสยามถือว่าสิ่งชนิดนี้เป็นสิ่ง กลางร้าย เขาไม่กินเนื้อของมัน"	หน้า 174
8. โชคกลาง	ความเชื่อเรื่องโชคกลาง ที่พระสังฆราชแห่ง ตราบราก้าได้พบและบันทึกไว้คือ "นกที่คนชาวสยามเรียก ว่า "นกสองปาก" (a deux becs) ² นั้นมีปีกกว้าง มาก ทำให้เกิดเสียงดังลั่นสนั่นในอากาศ ...คนชาวสยาม มีความเชื่อมากมายไม่ยอมเก็บหัวนกชนิดนี้ไว้ในบ้าน เพราะ เชื่อว่า หัวนั้นจะทำให้เกิดความแตกร้างระหว่างเขากับ ภรรยา เนื้อของนกนี้กินอร่อยดี"	หน้า 188
9. โชคกลาง	ความเชื่อเรื่องโชคกลาง ที่ได้ถูกบันทึกไว้อีกตอน หนึ่งคือ "...คนชาวสยามเป็นคนเชื่อมากมายเท่ากับสามัญชน ในยุโรป จึงเชื่อว่า เมื่อนกตัวใดตัวหนึ่งมาเกาะบนหลังคา ³ ก็แปลว่า ความตายมาคุกคามส่วนหนึ่งของบ้าน เวลานก- เค้ามวร้องขณะบินเหนือบ้านใดบ้านหนึ่ง เขาเชื่อว่าคนถูก คุกคามจากเหตุร้ายประการใดประการหนึ่งที่ใกล้จะมาถึง แล้ว เขายังมีความเชื่อมากมายอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับนก	หน้า 191

¹สิ่งประเภทนี้ สมัยปัจจุบันเข้าใจว่าเรียก "สิงลม" หรือ "นางอาย".

²ไม่ทราบว่าเป็นนกอะไรในปัจจุบันนี้.

³ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นนกแสกหรือแครง.

ตาราง 15 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	"เดี่ยวเอกา" (sclitaire)¹ ซึ่งมีชื่อดังนี้ ก็เพราะ บินบตัวเดี่ยวเสมอ ตัวมันโตกว่านกประเภทนกกระจอก เล็กน้อย และเป็นสีเดียวกัน เวลามันเกาะหน้าบ้านใคร และส่งเสียงร้อง เขาก็พิจารณาดูว่า มันมาทางเหนือหรือ ทางใต้ เพื่อดูว่า ข่าวที่เขาคอยนั้น จะเป็นข่าวดีหรือข่าว ร้าย"	

จากการศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์แห่ง
 พระราชนิพนธ์สยาม พบความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา เครื่องรางของขลัง เวทมนต์คาถา
 และโชคกลาง

2.3 เอกสารประเภทคำให้การ

เอกสารประเภทคำให้การ คือ จดหมายเหตุประเภทหนึ่ง ซึ่งราชการ
 ได้ทำการจดบันทึกเรื่องราว ประเพณี หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามคำบอกเล่าจากผู้ทรงความรู้
 สำหรับคำให้การของคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษามี 2 ฉบับ คือ คำให้การ
 ขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) และคำให้การชาวกรุงเก่า ซึ่งปรากฏความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์
 ดังต่อไปนี้

¹เดี่ยวเอกา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นนกแสก ขุนหลวงหาวัดเกี่ยวกับสัตว์จับ
 เรือนได้ในบทที่ 1 หน้า 38 - 39.

ตาราง 16 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในคำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง)¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाบเทวดา	เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะยกทัพไปเมืองหงสา นั้น ระหว่างทางพระองค์ได้ตีเมืองเรียว และเมืองหาง ซึ่งเป็นเมืองลาวไว้ได้ จึงจะยกทัพไปเมืองหงสา เมื่อพระองค์เสด็จออกจากเมืองหาง คำให้การได้บันทึกความเชื่อเรื่องผีสาบเทวดาไว้ว่า "ก็เห็นเมืองทางไกลได้เจ็ดวัน จึงหันไปหน้าเขาเขียวดงตะเคียนใหญ่ จึงมีศาลเทพารักษ์อยู่ที่ต้นตะเคียนใหญ่ มีอานุภาพศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก เสนาจึงทูลเชิญเสด็จให้ลงจากช้างพระที่นั่ง เมื่อจมีเหตุมาขึ้น พระนเรศวรจึงถามเสนาว่า เทพารักษ์นี้เป็นเทพารักษ์ผู้ชายหรือผู้หญิง เสนาจึงทูลว่าอันเทพารักษ์เป็นนาง	หน้า 314-315

¹คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) เป็นคำให้การของคนไทยที่เข้ามาได้ไปเมื่อครั้งตีกรุงศรีอยุธยาแตก เมื่อ พ.ศ. 2310 ต้นฉบับภาษามอญตกเข้ามาเมืองไทยเมื่อใดไม่ทราบ ทราบแต่ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดฯ ให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงอำนวยการแปลออกจากภาษามอญ เป็นภาษาไทย ให้ชื่อว่า "พระราชพงศาวดารแปลจากภาษามอญ" ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2426 ก.ส.ร.กุหลาบ พิมพ์คำให้การขุนหลวงหาวัด ที่โรงพิมพ์หมอมิตรที่บางคอแหลม โดยดัดแปลงต้นฉบับเดิมไปบ้าง และตั้งชื่อว่า "คำให้การขุนหลวงหาวัด"

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2454 หอพระสมุดวชิรญาณได้หนังสือคำให้การขุนหลวงหาวัดที่เป็นต้นฉบับหลวง ครั้งรัชกาลที่ 4 มาส่วนหนึ่ง (ไม่ครบ) สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงชำระเพิ่มเติมในลักษณะที่ว่า "ตรงไหนขาด ได้เอาความที่แปลจากฉบับหลวงภาษาพม่า (ซึ่งคือคำให้การชาวกรุงเก่า) มาลงไว้แทน และได้บอกไว้เป็นสำคัญทุกแห่ง" และให้ชื่อว่า คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง).

สมเกียรติ วันทะน. เล่มเดิม. หน้า 25 - 26.

ตาราง 16 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ผีसाงเทวดา	ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก พระนเรศวรจึงตรัสว่าอันเทพารักษ์นี้เป็นแต่นางเทพารักษ์ดอก ถ้าจักเป็นเมียเราก็จักได้ เราไม่ลงจากช้าง ครั้นพระนเรศวรตรัสดังนี้แล้ว ก็ทรงช้างพระที่นั่งผ่านหน้าศาลนางเทพารักษ์นั้นไป จึงเห็นเป็นตัวแมลงภูบินตรงมาหน้าช้างแล้วก็เข้าตอยเอาที่อุณาโลม องค์พระนเรศวรนั้นก็สลบอยู่กับหลังช้างพระที่นั่ง แล้วก็เสด็จสู่สวรรคตที่ตรงหน้าเขาเขียว" ในปี พ.ศ. 2306 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศ¹ เจ้าเมืองทวายได้นำเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายของเป็นจำนวนมากในกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าอังวะทรงทราบจึงมีราชสาส์นให้ไทยส่งเจ้าเมืองทวาย ถ้าไม่ส่งจะยกทัพมารบ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศไม่ยอมส่งให้ พระองค์ทรงสั่งให้เตรียมเครื่องคัสตราวุธไว้ป้องกันข้าศึกทั้งนอกเมืองและในเมือง ดังคำให้การขุนหลวงหาวัดได้บันทึกไว้ว่า "ทหารรักษาช่องเสมาอันหนึ่ง มีคนรักษาอยู่ถึงคนทั้งกลางวัน กลางคืน แล้วเชิญเทวดา คือ พระเสื้อเมือง ทรงเมือง ทั้งเทวดารักษาพระศาสนาและพระโพธิ์เจ้าป่าทั้งหลาย แล้วให้มีงานการบวงสรวง เครื่องกระยาสังเวศครบครันเป็นอันมาก ให้มาช่วยอภิบาลรักษาบ้านเมืองไว้"	หน้า 432

¹สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเอกทัศ ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2301 - พ.ศ.

ตาราง 16 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. ฤกษ์ยาม	ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช¹ พระองค์ทรงต้องการพระพุทธรูปมากร 2 องค์ ซึ่งอยู่ที่เชียงใหม่ คือ พระพุทธสิริหังส และพระแก่นจันทร์แดงลงมาประดิษฐานที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งจะต้องยกทัพไปชิงเอามา คากให้การขุนหลวงหาวัดได้บันทึกถึงฤกษ์ยามในการเดินทางไว้ว่า "ครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์แล้ว ช้างขุนทรภะก็ลั่นฆ้องชัยประกาศติดังครมครื้น ยิงปืนมหาฤกษ์มหาชัยสองนัดแล้ว พลาก็พร้อมกองก็กาบทั้งแม่น้ำ เสียงฆ้องกลองศึกก็ดังครึกครื้นครื้นสนั่นไป"	หน้า 349
4. เครื่องรางของขลังและเวทมนต์คาถา	สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสั่งให้จัดกองทัพเพื่อยกไปเชียงใหม่ ชิงเอาพระพุทธสิริหังส และพระแก่นจันทน์แดงมาไว้ที่กรุงศรีอยุธยา แม้ทัพที่ยกทัพไปนั้น ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีวิชาความรู้ ดังคากให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวไว้ว่า "อันเจ้าพระยาโกษาซึ่งเป็นแม่ทัพใหญ่นั้นเป็นคนดีมีความรู้ เป็นคนรู้ครบนการทหารนั้นดีนัก ทั้งดาราพิชัยสงคราม ทั้งยามยาตราก็มีภาณี แต่แต่งตัวนุ่งผ้าขึ้นม้าแล้ว อันว่าไพร่ทั้งบวงก็หนีไปด้วยเกรงนาม อันเจ้าพระยาราชวังสรรค์เสนาบดี ข้างพันมีภาณี รู้ว่าวันนั้นทัพผู้นั้นออกไปชิงชัยจะมีชัยก็รู้ จะเสมอก็รู้ อันพระยาสีหราชเดโชนั้น ข้างสองทนต์และอีกาจ ได้ตั้งอยู่คงกระพันชาตรี"	หน้า 342

¹สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2199 - พ.ศ.

ตาราง 16 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
5. เครื่องราง ของขลังและ เวทมนต์คาถา	ในสมัยสมเด็จพระสุริเยนทราธิบดี พระองค์ทรงมีทหารรักษาพระองค์ ที่เฝ้าอยู่ 2 คน ชื่อ พานศรเพลิง และ ตาเกิงณรงค์ ทหาร 2 คนนี้ คบให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวไว้ว่า "มีวิชาการเชี่ยวชาญขนาดนักหนา ทั้งอยู่คงกะพัน และส่องหน ทั้งจิตใจก็ได้ ทั้งรู้วิชาป็นที่หลักแหลม อันแบบ คายป็นกลนี้ดีนักหนา รู้จักที่จึงยิงได้ตั้งใจหมาย ได้ยิงแต่ สำเนียงมาก็ยกปืนขึ้นยิงแล้วไม่รู้ผิด ถึงจะแอบจะยังอยู่ให้ มิดก็ยิงถูกได้ตั้งใจ"	หน้า 362-363
6. เวทมนต์คาถา	เจ้าพระยาศรีสุรศักดิ์ เป็นโอรสลับของสมเด็จพระนารายณ์ กับเจ้าจอมสมบุญพระสนม เป็นคนมีวิชาความรู้ในเรื่องเวทมนต์คาถา คบให้การขุนหลวงหาวัดได้กล่าวถึงตอนที่เจ้าพระยาศรีสุรศักดิ์ ไปลักพาตัวบุตรสาวของเจ้าพระยาราชวังสรรค์ไว้ว่า "ครั้นเวลาสักสองยามเศษ จึงเจ้าพระยาศรีสุรศักดิ์ นั้นกับบ่าวที่รักใคร่สนิทกัน จึงเข้าไปดูแบบคายนครันได้ที่แล้ว จึงเสกกรวดแล้วก็บรายเข้าไป อันผู้คนที่นั่นก็กลับไปทั้งสิ้น เจ้าพระยาสุรศักดิ์จึงเข้าไปดับไฟแล้ว ก็เข้าไปอุ้มเอาลูกสาวมา"	หน้า 336
7. โชคลาง	คบให้การขุนหลวงหาวัด ได้กล่าวถึงเรื่องโชคลางเกี่ยวกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครั้นเมื่อพระองค์ประทับอยู่ที่เมืองหงสาวดีไว้ว่า "พระเจ้าหงสามีรับสั่งให้หาพระนเรศร์เข้ามาในพระราชวัง พระนเรศร์ก็เข้าไปตามรับสั่งพระเจ้าหงสา ครั้นพระนเรศร์เข้าไปบนปราสาทใหญ่ปราสาทใหญ่ ครั้นเสนาเห็นเป็นอัศจรรย์จึงทูลกับ	หน้า 302

ตาราง 16 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
8. โชคกลาง	พระเจ้าหงสา พระเจ้าหงสาจึงทนายทนายไว้ว่านานไป เบื้องหน้า มอญเมืองหงสาจักได้ไปเกี่ยวพญาช้างเมืองกรุงไทย" สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ยกพลหนีจากหงสาวดี พระมหาอุปราชารอสของพระเจ้าหงสาวดีได้ยกทัพเพื่อไปตามจับสมเด็จพระนเรศวร จึงได้เกิดการสู้รบกันขึ้น จนกลายเป็นสงครามยุทธหัตถีในที่สุด ทำให้การรุกรานหลวงหัววัดได้กล่าวไว้ว่า "เมื่อจักมีบรมโพธิสมภาร จึงบันดาลให้ประจักษ์ในทัพจันทร์ ในเวลากลางวันก็บันดาลให้มีอัศจรรย์มา พระอาทิตย์นั้นก็ทรงกลด อันแดดนั้นก็มิได้ต้องพระองค์ รมอยู่สักศอกปลาย ส่วนที่นอกนั้นก็สว่างเป็นแสงแดดอยู่ ก็เห็นเป็นอัศจรรย์ทั่วกันไปสิ้นทั้งทัพ แล้วแลเห็นพระบรมธาตุเสด็จลงมากกลางอากาศ มีพระรัศมีเป็นอันมาก ปาฏิหาริย์แล้วผ่านมาที่หน้าพลับพลาไป ก็เห็นเป็นมหาพิชัยฤกษ์ใหญ่หนักหนา"	หน้า 305
9. โชคกลาง	สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง¹ เดิมทีพระองค์มีนามว่า พระรามาริเบศรี สาเหตุที่พระองค์ได้พระนามใหม่ว่าพระเจ้าปราสาททอง เพราะ "ครั้งอยู่มาพระรามาริเบศรีทรงพระสุบินนิมิตว่า อันจอมปลวกที่เล่นเมื่อยังย่อมอยู่นั้น มีปราสาททองอันงามวิจิตรอยู่ที่นั่นได้จอมปลวกนั้น	หน้า 323-324

¹สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2172 - พ.ศ.

ตาราง 16 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
10. โชคกลาง	ครั้นเข้าพระองค์จึงเสด็จไป แล้วก็พิจารณาคนที่ตำบลอันนั้น จึงให้ชุดที่จอมพลกั้นนั้น จึงเป็นมหัศจรรย์อยู่หนักหนา เสียงนั้นดังครั้นแตรไปทั้งสิ้น ครั้นชุดลงไปจึงได้ปราสาททองเป็นจตุรมุข ... จึงสมมุตินามเรียกว่าเจ้าปราสาททองมาแต่ครั้งนั้น" สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อครั้งเป็นพระ- โอรสธิดาราชทรงพระนามว่า พระนรินทกุมาร ครั้นในพม่า¹ ลงพระที่นั่งมิ่งคลาภิเษกมหาปราสาท พระองค์ได้เสด็จขึ้น ไปดับเพลิง "บรรดาคนทั้งปวงจึงเห็นเป็นสิกรทั้งสิ้น ก็เป็น นิมิตาพหุผลวงหนักหนา... จึงสมมุติเรียกว่า พระนารายณ์"	หน้า 326-327
11. โชคกลาง	สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ครั้นที่ยกทัพมา เชียงใหม่ว่าเพื่อจะทำการชิงเอาพระพุทธรูปสิงห์ และพระ- แก่นจันทร์แดงนั้น เมื่อพระองค์เสด็จถึงเชียงใหม่นั้นแล้ว "จึงทำพิธีประหารคัสกร ตัดไม้ข่มนามตามประสงฆ์"	
12. โชคกลาง	สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร² พระโอรสของสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อแรกจะมีพระครรภ์สมเด็จพระ พระเจ้าอุทุมพร (เจ้าฟ้าคอกเตือ) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บรมโกศได้ทรงพระสุบินนิมิตว่า "ได้คอกมะเตือ พระองค์ ทรงทนายมันพระองค์เอง อันว่าคอกมะเตือนี้ไม่มี หายาก นัก ก็มาได้คอกมะเตือนี้เป็นลาภอาพหุคตินักหนา เป็นที่ยังอยู่ ในโลก พระองค์จึงคิดจะให้ครอบครองราชสมบัติสืบไป"	หน้า 398

¹พม่า ในที่นี้คือ พม่าลงพระที่นั่งมิ่งคลาภิเษกมหาปราสาท.

²สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร ทรงครองราชย์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2301 - พ.ศ. 2301.

ตาราง 16 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
13. โชคกลาง	เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จะสวรรคตนั้น ค่ำให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวไว้ว่า เมื่อกาลจะมาถึงที่ ด้วยพระองค์เป็นอธิบดีได้เป็นใหญ่อยู่ในพิภพแลนคร จึงมี วิปริตด้วยเทพสังหรณ์ต่าง ๆ อันกลาบาดนั้นก็ตกลงมาที่ใน เมือง ทั้งฟ้าก็แดงตูดั่งแสงเพลิง อันน้ำที่ในแม่น้ำนั้นก็ บันดาลให้เดือดแดงเป็นสีเลือด รุมเกตุก็ตกถูกปราสาท ทั้งอินทรรณูทุกอันดาวหางก็ขึ้นมา ทั้งคลองช้างเผือกก็ ขวางขึ้นมาตามอากาศ ทั้งกรีกาละลาจักรก็ขึ้นมา ทั้งดาว ก็เข้ามาในพระจันทร์ ทั้งพระอาทิตย์ ก็ให้มืดเป็นเบือกบทั่ว ทุกทิศ ทั้งพระจันทร์ก็แดงเหมือนแสงเพลิง...ด้วยนิมิตที่ พระองค์จะนิพพาน"	หน้า 398-399
14. โชคกลาง	เมื่อใกล้จะเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2306 ซึ่งตรงกับแผ่นดินของพระเจ้าเอกทัศ ค่ำให้การขุนหลวง หาวัดได้กล่าวไว้ว่า "ในเมื่อเวลานาทีเมื่อกาลใกล้จะถึง พระนคร จึงเกิดวิปดินานาเพราะกรรมเวราสังหาร ทั้ง อายุพระศาสนาและพระนครจักสิ้นสุดสภาวะจึงเป็นไป ก็พอ พระมาได้ครองพาราณในเมื่อจะสิ้นชะตากรุงไทย ก็มาวิบัติมี ำให้เป็นไป จึงเกิดเหตุเภทภัยบัดนี้"	หน้า 428

จากการศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ในคำให้การขุนหลวงหาวัด พบความ
เชื่อเรื่องผีसागเทวดา ฤๅษียาม เครื่องรางของขลัง เวมนต์คาถา และโชคกลาง

ตาราง 17 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่า¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคลาง	เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังเขาสุวรรณบรรพต เมื่อพระองค์เสด็จจากเขาสุวรรณบรรพต ไปยังตำบลบ้านพ้อแอ้งในข้างทิศตะวันตก ตำบลนั้นมีป่าใหญ่แห่งหนึ่ง ใกล้ป่านี้มีพฤกษชาติใหญ่ต้นหนึ่ง มีกิ่งก้านใบอันสมบูรณ์ สมเด็จพระพุทธองค์ก็ทรงกระทำปาฏิหาริย์อยู่เหนือยอดพฤกษชาตินั้น คือทรงนั่ง ทรงไสยาสน์ ทรงพระดำเนินจงกรม และทรงยืน บนยอดกิ่งไม้ใหญ่ มีพระอิริยาบถทั้งสี่เป็นปกติมิได้หวั่นไหว "ฝ่ายพฤกษเทพคายทั้งหลาย ได้เห็นพระปาฏิหาริย์ของพระองค์เป็นมหัศจรรย์ดังนั้นก็บังเกิดปีติสมนัสเลื่อมใสในพระคุณของพระองค์ จึงนำผล	หน้า 3

¹ เป็นหนังสือที่พระเจ้าอภัยวงศ์โปรดฯ ให้เรียบเรียงจากคำให้การของไทยที่ได้รวบรวมเมื่อครั้งที่เสียกรุงศรีอยุธยา

เมื่อ พ.ศ. 2454 หอพระสมุดวชิรญาณได้ค้นฉบับหนังสือนี้ ซึ่งเป็นภาษาพม่ามาจากหอสมุดเมืองร่างกุ้ง หม่องต่อได้แปลออกเป็นภาษาไทยเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2455 ในการจัดพิมพ์นั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ในพระนิพนธ์คำนำว่า เหตุที่ทำให้ชื่อว่า คำให้การชาวกรุงเก่า เพราะ "หนังสือเรื่องนี้ เมื่อได้ค้นฉบับมาสอบสวนถึงที่สุดแล้ว ได้ความเป็นแน่ว่าเป็นพงสาวดารตอนหนึ่ง เป็นทำเนียบตอนหนึ่ง มีชื่อแต่พงสาวดารอย่างเดียว จนเรียกว่าหนังสือพงสาวดารฉบับหลวงในรัชกาลที่ 4 ก็ไม่ตรง ครั้นจะเรียกว่าคำให้การขุนหลวงหาวัดอย่างที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน ก็ไม่ตรงอีก ด้วยรู้แน่ว่าเป็นคำให้การของคนหลายคน มีชื่อแต่ขุนหลวงหาวัดพระองค์เดียว กรรมการหอพระสมุดฯ จึงได้ตกลงให้เรียกชื่อหนังสือเรื่องนี้ว่า คำให้การชาวกรุงเก่า"

ดู คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงสาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. พระนคร : คลังวิทยา, 2507. หน้า 10.

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ผีसा่งเทวดา	สมอติงและผลสมอไทยอันเป็นของเทพโอสถ มากระทำ อภิวาท น้อมเข้าไปถวายแด่พระพุทธรองค์" คำให้การชาวกรุงเก่า ได้กล่าวถึงพระเจ้าบรม- สุริยวงศ์ ซึ่งครองราชสมบัติอยู่ที่เมืองอินทปรัสด์ พระองค์ มีกำเนิดมาจากดอกบัว โดยมีพระสุภัทตภาณีได้นำพระองค์ มาเลี้ยงดังคำให้การกล่าวไว้ว่า "จึงนาคูมารกับเครื่อง ทิพยอาภรณ์มายังบรรณศาลาที่อาศัยกระทำพิธีบวงสรวง เทพยดาตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าจะเลี้ยงกุมารนี้ได้ ขอให้มียานพาหนะออกมาจากกองคูสี่แห่งข้าพเจ้าเทอญ ในทัน ใดซึ่งธรรมาภิบาลออกมาจากนิ้วมือแห่งพระภาณี... ครั้นอยู่มา พระสุภัทตดาบสจึงบวราภว่า กุมารผู้นี้ต่อไปในภายหน้า จะเป็นผู้มีบุญญาธิการ หรือหาบุญวาสนาได้ประการใด ผู้เป็นเจ้าจึงตั้งสัตยาธิษฐานขอมิติดพันธ์ต่อเทพยดาให้เป็น เทวดาสิบสองชั้น ซึ่งเรียกกันว่าเทวดาบอกเหตุให้ ครั้น พระผู้เป็นเจ้าจ้าวัดกลับใจ ก็นิมิตฝันว่า สมเด็จจอมรินทรา- ธิราชเสด็จลงมาจากดาวดึงส์เทวโลกตรัสบอกเหตุว่า กุมาร ที่ท่านได้ในดอกประทุมนั้น เป็นผู้มีบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ จะได้เป็นบรมกษัตริย์ครองราชสมบัติในเมืองอินทปรัสด์"	หน้า 5
3. ผีสา่งเทวดา	พระยาโคตรตะบอง ครองเมืองนครสวรรค์บุรี ก่อนที่พระองค์จะขึ้นครองราชย์นั้น พระองค์ได้ทำงานอยู่ กับพวกท้าวแม่ และได้อยู่เฝ้ารักษาที่ชุมชุม คือที่พักอาศัย คอยหุงข้าว ทำอาหาร เมื่อพระองค์ได้หุงข้าว ไม่มีไม้จ้ำ (ทัพพี) คนหื้อข้าว พระองค์ช่วยได้ไม้จ้าวคามาคนข้าว	หน้า 30 - 31

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
4. ผีसाংเทวดา และโชคกลาง	ทำให้ข้าวดำ พระองค์เลยเสวยข้าวดำหมดหม้อ ทำให้พระองค์มีกำลังมากมาย พระองค์ได้หักดันยางใหญ่ ๆ และเหี่ยวดันยางใหญ่ ๆ ลงมาแขวนหม้อข้าว พอถึงเวลากินอาหารพวกตัดฟันมักกลับมาเห็นหม้อข้าวหม้อแกงแขวนไว้บนยอดคาง "ต่างสำคัญว่าเขมดป่าหรือรุกขเทวดาแกลังน่า ขึ้นบ่อนไว้" จึงถามผู้เฒ่าที่ขุมรุมว่าเหตุผลอย่างไรจึงเป็นดังนี้ พระองค์จึงตอบว่า ถ้าท่านทั้งบวงหิวข้าวแล้วเราจะหยิบหม้อข้าวหม้อแกงลงมาให้ พระองค์ได้น้อมดันยางให้ ยอดอ่อนลงมาถึงมือ หยิบหม้อข้าวหม้อแกงส่งให้แกพวกตัดไม้เหล่านั้น พระยาโรคตระบองเมื่อได้เป็นพระมหากษัตริย์ พระองค์จะตรัสแก่เสนาอำมาตย์อยู่เสมอว่า "มนุษย์ในชมพูทวีปนี้ไม่มีใครจะต่อกรกับเราได้ เรามีก้าวสู่ใด เว้นไว้แต่มนุษย์ซึ่งเหาะมาได้ทางอากาศเท่านั้น เราจึงจะกลัว" และเมื่อมีผู้มีบุญจะมาเกิด ทำให้เกิดแผ่นดินไหว พระองค์จึงให้โรหิตทำนายว่าจะเกิดเหตุร้ายอย่างไร โรหิตพยากรณ์ว่า "บัดนี้ผู้มีบุญมาบังเกิดอยู่ในครรภ์มารดา จึงบันดาลให้แผ่นดินไหว" พระองค์เกรงว่าผู้มีบุญจะมาชิงราชสมบัติของพระองค์ จึงให้จับหญิงมีครรภ์ประหารชีวิตหมด แต่หญิงที่มีบุญมาเกิดในครรภ์นั้นสามารถหนีรอดไปได้ และตอนคลอด "ก็เกิดแผ่นดินไหว" อีก โรหิตพยากรณ์ว่า ผู้มีบุญได้คลอดจากครรภ์มารดาแล้ว พระองค์จึงให้จับเด็กทารกทุกคนมาคลอกเพลิง ฤๅมรผู้มีบุญนั้นก็ถูกจับไปด้วย	หน้า 32 - 37

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
5. ผีसाงเทวดา และโชคลาง	แต่เพลิงหาได้ไหม้ทั้งตัว ได้แต่ลวกเอาตามมือและเท้าเท่านั้น คนรักษาป่าช้าได้เข้ามาเลี้ยงไว้ เมื่อ कुमारจะถึงที่มีบุญญาธิการได้เป็นกษัตริย์มีศีกคานภาพ "จึงร้อนถึงสมเด็จพระนรินทรราชิราชลงมาดลใจให้ชายหญิงชาวบ้าน พุดคุยกันว่าผู้มีบุญใหม่ จะขี่ม้าเหาะมาทางอากาศ" कुमारผู้พิการก็ไปอุ้มผู้มีบุญด้วย ครั้นเกินมาถึงต้นโพธิ์ใหญ่จนจะถึงเมือง"สมเด็จพระนรินทรราชิราชจึงนิมิตเพศเป็นมนุษย์ผู้เฝ้าสูงมามีเครื่องอาภรณ์ครบตัว 1 กับพ่อข้าวทิพย์ 1 พ่อ ขวดน้ำมัน 1 ขวด เครื่องอาภรณ์สำหรับกษัตริย์ 1 พ่อ อันมีพร้อมทั้งพระขรรค์ด้วย มามองให้แก่มุการพิการนั้นรักษาไว้ จึงสั่งว่าถ้าหิวข้าวเมื่อใดจงแก้พ่อข้าวนั้นออกกินเถิด ครั้นแล้วสมเด็จพระเจ้าสุทนต์เทวราชก็อันตรธานหายไปจากสถานที่นั้น" เมื่อหิวข้าวกุมารพิการก็แก้พ่อข้าวอาหารทิพย์กิน ทาให้เกิคมันละก้าง และได้อาหารนั้นมาทาร่างกาย รอยบาดแผลที่เกิดจากไฟไหม้ก็หายไป เมื่อแก้พ่ออาภรณ์ออกออกก็เห็นเครื่องอาภรณ์ของกษัตริย์ จึงแต่งตัวเหินพระขรรค์แล้วก็ขี่ม้า ม้านั้นก็หาใช่ม้าธรรมดาของมนุษย์เป็นม้าเทวดาก็พา कुमारเหาะขึ้นไปในอากาศเหนือพระนครสวรรค์บุรี ให้พระยาโคตรตะบองทอดพระเนตร พระเจ้าอุทอง ซึ่งครองราชย์อยู่ที่พระนครเพชรบุรี พระองค์ได้ทรงพระสุบินนิมิตว่า "มีเทพดาองค์หนึ่งมาแจ้งเหตุต่อพระองค์ว่า ในทางทิศอุดรแต่พระราชวังนี้ไปเป็นระยะทางประมาณ 500 เส้น คือ ระยะหนึ่งกับ 100 เส้น	หน้า 48

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
6. ผีसाงเทวดา	ในตำบลนั้นมีทรัพย์แผ่นดินทั้งแก้วแหวนเงินทองมูลทองเป็นอันมาก หามีเจ้าของไม่ เป็นทรัพย์อยู่ในแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ ก็เป็นของพระองค์ทั้งสิ้น ขอเชิญพระองค์เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรให้คนชุกและชนเอาจมาไว้ในพระคลังหลวง พระองค์จะได้ใช้ในราชการ และทรงบำเพ็ญทานเป็นการพระราชกุศลสืบไป" ครั้นพระองค์ขึ้นบรรทมขึ้น ก็ทรงระลึกตามพระสุบินว่า เป็นเทวดาสั่งให้เทพดาบอกทรัพย์ให้ทั้งนี้เป็นพระราชลาภของพระองค์ พระองค์จึงเสด็จไปที่ตำบลนั้น มีรับสั่งให้คนชุกได้ทรัพย์แผ่นดินทั้งแก้วแหวนเงินทองเป็นอันมาก "สมตามเทพดาบอกเล่าในพระสุบินนั้นทุกประการ" พระองค์ได้ทรงบริจาคบำเพ็ญทานการพระราชกุศลเป็นอันมาก "ทรงอุทิศผลและพระราชกุศลไปยังเทพดาผู้มาบอกเล่า และเหล่าเทพนิกรทั่วทิศานุทิศ" คำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงหนองโสน ครั้นหน้า 51 พุทธกาลที่พระพุทธองค์ได้เสด็จมาถึงที่แห่งนั้นว่า "ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้มีป่าแห่งหนึ่ง ในที่ใกล้ป่านี้มีหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่งเรียกว่าหนองโสน ในที่ใกล้หนองนั้นมีดอไม้ใหญ่ดอหนึ่ง พระพุทธองค์ก็เสด็จประทับอยู่บนดอไม้นั้น ในขณะนั้นเทพดาและพรหมได้นำผลสมอทิพย์มาถวายพระพุทธองค์ เป็นทิพย์โสด ให้เกิดบุญกุศลินิยานิสงส์แก่เทพดาและพรหมผู้เลื่อมใสในพระคุณ" พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นมด และได้ตรัสพยากรณ์ว่า "มดเล็กตัวนี้ไปในอนาคตกาล	หน้า 51

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
7. ผีสาวเทวดา และโชคลาง	เบื้องหน้า จะได้บังเกิดเป็นกษัตริย์มีศักดิ์านุภาพมาก จะสร้างราชธานีอยู่ ณ ตำบลหนองโสนนี้" พระเจ้าอยู่ทอ้งได้อพยพผู้คนจากพระนครเพชรบุรีเพื่อมาหาที่สร้างพระนครใหม่ เสนาพัฒนาผดภัย ได้เล่าเรื่องราวพุทธทำนายให้พระองค์ฟัง ซึ่งพระองค์ตรัสว่า "ตัวเราเองเห็นจะต้องด้วยพุทธพยากรณ์" คือเป็นมงคลเล็กมานอดีตชาติก่อน จึงสั่งให้เสนามาตย์แยกย้ายกันไปค้นหาหนองโสนให้พบ เมื่อพบแล้วพระองค์ได้เสด็จมาถึงตำบลหนองโสนประทับพักพลอยู่ ณ ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำนั้น "ในขณะนั้นมีเทพดาซึ่งพิทักษ์รักษาอยู่ ณ ลานแม่น้ำที่กล่าวนี้ จึงบันดาลคลาญปลากคคลังใหญ่ตัวหนึ่งมาแม่น้ำนั้น ให้กระโดดขึ้นมาบนฝั่งร้องด้วยเสียงอันดังตามเพศของปลา และในทันใดนั้นร้องขับาบทหนึ่งซึ่งมีมาในกองทัพลวงไม่มีผู้ใดเคยได้ยินเลย เพื่อยุเมืองนั้นบันดาลให้มีเสียงลั่นดังขึ้นเอง เสียงร้องกับเสียงปลานั้นดังประสานกันเป็นเสียงเดียวกัน ดูจสาเนียงคนผู้ใดบอกว่าตำบลนี้เป็นที่สมควรสร้างพระนคร" พระเจ้าอยู่ทอ้งได้ทรงสดับศัพท์นิมิตอันเป็นอัศจรรย์ ดังนั้นก็ตีพระทัย จึงทรงพระราชดำริว่า "เทพดาจะให้เราสร้างพระนครลงในที่นี้จึงสร้างบ้านคาลาหิบลาคุดขึ้นมาร้องและบ้านคาลม้องขับาบทลั่นดังขึ้นเองเป็นเสียงประสานกันเหมือนเทพดาจะบอกให้รู้แก่เรา และให้ไพร่พลทั้งปวงได้ยินทั่วกันดังนี้ เป็นรัชชชัยนิมิตมงคลอันประเสริฐ เราจะสร้างพระนครลง ณ ตำบลจังหวัดนี้ ตามเทพดาบอกเหตุจึงจะสมควร"	หน้า 52

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
8. ผีसाংเทวดา	เมื่อพระเจ้าอุทุมพรจะสร้างพระนครลงในที่ตำบลหนองโสนนั้น "เทพดาอารักษ์ซึ่งสิงสถิตรักษาอยู่ในตำบลจังหวัดหนองโสนนั้น มีจิตยินดีจะช่วยเชิดชูพระบุญญาบารมี และพระวริยบารมีของพระเจ้าอุทุมพรให้เป็นพระเดชานุภาพปรากฏแก่คนทั้งปวง จึงสั่งพรหมบันดาลพวงพลานกองทัพทั้งสิ้น ให้นำร้องบอกเหตุปรากฏขึ้นว่า ถ้าผู้ใดจะสร้างพระนครลงในตำบลหนองโสนนี้แล้ว ผู้นั้นต้องมีฤทธิเดชกินเหล็กได้ และยิงลูกศรไปลูกศรกลับมาหาเอง ไม่ต้องใช้คนนำเก็บ" พระองค์ได้แสดงความปริชาฉลาด ำพระบุญญาบารมี และพระวริยบารมีให้พวงพลานกองทัพเห็นว่า พระองค์สามารถทำได้ตามเทพสังหรณ์ พระองค์จึงสร้างพระนครลงในที่ตำบลหนองโสน เพราะได้ "ที่ชัยภูมิดี มีรัชชชัยมงคลนิมิต และค้ำพิทเทพสังหรณ์"	หน้า 54
9. ผีสาংเทวดา และโซกลาง	ขณะเมื่อพระเจ้าอุทุมพรสร้างพระนคร พระองค์ให้ "โหรพราหมณ์ตั้งการพระราชพิธีบูชาเทพดาตามตำรา" ให้นำสร้างพระมหาปราสาท 3 องค์ เสาปราสาททุก ๆ ต้นนั้นให้ตั้งวนเวียนกันเช่นรูปสังข์ทักษ์กัณฐ์ อันเวียนแต่ซ้ายไปขวา ให้นำวางอิฐ 8 แผ่นเรียงกันไปตามเสาปราสาททุก ๆ ต้น บนอิฐทั้ง 8 แผ่นนั้น ตั้งพานทอง "มีหน้าพรกทั้ง 8 พาน เป็นการเสี่ยงทายตามแบบพิธีพราหมณ์" เมื่อยกเสาพระมหาปราสาท 3 องค์ ลงหลุม และยกเครื่องบนพระมหาปราสาทขึ้นได้เป็นหลายวันแล้ว "หน้าพรกเสี่ยงทายในพานทองทั้ง 8 พานนั้น คมมิได้ประพรมน้ำชำระ	หน้า 56 - 57

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
10. ผีसाงเทวดา	ก็ยังคงขึ้นเป็นปรกติตามเดิม เป็นที่มุ่งหมายเสียงายกัน ว่า พระนครที่สร้างใหม่นี้จะรุ่งเรืองสุกาสเป็นสุขสืบไปนาน ภายหลังสิ้นกาลช้านาน..." และกลางพระนคร พระองค์ ทรงให้สร้าง "ศาลเทพารักษ์เป็นศาลใหญ่แห่งหนึ่ง" เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพออกจาก เมืองหาง ไปทางตำบลเขาเจ็ญนั้น คำให้การชาวกรุง- เก่าได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีสางเทวดาไว้ว่า "เทพารักษ์ซึ่งรักษาเขาเจ็ญนั้น บันดาลให้พระองค์เสด็จ สวรรคตบนคอช้างพระที่นั่งพิชัยราชา ณ ตำบลเขาเจ็ญนั้น"	หน้า 97
11. ผีสางเทวดา เวทมนต์คาถา และโชคกลาง	ในสมัยพระเจ้ามหาธรรมราชาเกิดภาวะฝนแล้ง ราษฎรทำนาไม่ได้ผล ผู้คนในสมัยนั้นเชื่อกันว่า เทวดา เบื้องบนทำให้เกิดภาวะฝนแล้ง จะทำอย่างไรให้ฝนตก พระเจ้ามหาธรรมราชาจึงรับสั่งให้โพนัดพระอาจารย์ อริยวงศาหรือวงศัมพหุหา (คือสมเด็จพระอริยวงศาสดาญาณ) กับพระอาจารย์ความวาสีพระพิมลธรรมมาแล้วจึงรับสั่งว่า "บัดนี้เกิดภัยคือฝนแล้งราษฎรพากันอดอยาก ท่านอาจารย์ ทั้ง 2 จะคิดประการใด จึงจะให้ฝนตกได้ พระอาจารย์ ทั้ง 2 ก็รับอาสาว่า ถึงวันนั้นคืนนั้นจะทำให้ฝนตกให้ได้ แล้วพระอาจารย์ทั้ง 2 นั้น ก็ไม่กลับไปยังพระอาราม อาศัยอยู่ในพระราชวังตั้งบริกรรมทางอาบกุศล และ เจริญพระพุทธรูปขอฝน ด้วยอำนาจสมาธิและพระพุทธรูป ของพระผู้เป็นเจ้าทั้ง 2 นั้น พอถึงกำหนดวันสัญญา ก็เกิด มหาเมฆตั้งขึ้นทั้ง 8 ทิศ ฝนตกลงมาเป็นอันมาก"	หน้า 153

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
12. ผีसाงเทวดา	ในปี พ.ศ. 2306 มະกะโรชาอุตองส่งเจ้าเมืองทวายนำเครื่องบรรณาการเข้ามาถวายขอเป็นข้าขึ้นในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ ครั้นปี พ.ศ. 2307 พระเจ้าอังวะมีราชสาสน์มาให้ส่งเจ้าเมืองทวาย ถ้าไม่ส่งจะยกทัพมารบ พระเจ้าเอกทัศไม่ยอมส่งให้สั่งให้ตระเตรียมเครื่องศัสตราวุธไว้ป้องกันข้าศึกโดยแข็งแรงตามด่านและหัวเมืองต่าง ๆ ส่วนทางพระนครก็ให้ซ่อมแซมค่ายคูประตูหอรบให้มั่นคง เอาปืนใหญ่ขึ้นประจำตามช่องเสมา "ตั้งพิธีบวงสรวงเทพารักษ์" แล้วตั้งกองสอดแนมคอยตรวจตรามิได้ขาด	หน้า 170
13. ฤกษ์ยาม	พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ ผู้ครองเมืองอินทปรีสถ์ ได้ยกทัพเรือสำเภาไปเมืองจีน เพื่อขอพระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีนชื่อ นางสร้อยดอกหมาก คึกให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวไว้ว่า "จึงตรัสสั่งให้จัดกระบวนทัพเรือสำเภาใหญ่น้อย พร้อมด้วยพวกพลพลริชาเป็นอันมาก ตั้งเป็นกระบวนพยุหยาตราชลัญจกรพร้อมสรรพทุกประการ... ครั้นถึงสุภาวามหุดฤกษ์ พระองค์ก็เสด็จเคลื่อนนาวาพยุหยาตราชลัญจกรออกจากท่ากรุงอินทปรีสถ์ แล่นออกสู่พระมหาสมุทร"	
14. ฤกษ์ยามและ โชคกลาง	เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชจะทรงกระทำยุทธหัตถีกันนั้น คึกให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามและโชคกลางไว้ว่า "เวลานั้นข้างทรงของพระนเรศวรกำลังติดมัน เมื่อแต่งพระองค์เสร็จพร้อมทั้ง 2 ฝ่าย แล้วต่างก็คอยฤกษ์อยู่ในขณะนั้นด้วย	หน้า 93

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
15. ฤกษ์ยาม	บุญญาภิหารของพระนเรศวรที่จะได้ชัยชนะแก่พระมหาอุปราชา ทั้งจะได้เป็นพระมหากษัตริย์ด้วย ก่อนเมฆฝนอากาศบันดาลเป็นรูปเสวตฉัตรกางกั้นอยู่ตรงพระคชาธารพระนเรศวร พระบรมธาตุโรตเท่าผลมะงั่วก็ทาบาภิหารีย์เสด็จผ่านมาทางกองทัพพระนเรศวร พระองค์ก็ทรงยินดียกพระหัตถ์ขึ้นนมัสการ พร้อมทั้งนายทัพนายกองทั้งปวงพอได้ฤกษ์แล้วต่างพระองค์ก็ให้ถอนธงสัญญาที่ปักไว้ ทั้ง 2 พระองค์ ก็เข้าท่ายุทธหัตถิชนช้างกัน" สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงฯให้จัดกองทัพไป	หน้า 119
16. ฤกษ์ยามและ โชคกลาง	เชียงใหม่ เพื่อทำสงครามนำพระพุทธรูปมากร 3 องค์ คือ พระพุทธรูปที่มีพระรูปคล้ายพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง, พระพุทธสิหิงค์ และพระนาคปรกแกะด้วยไม้จันทน์แดงองค์หนึ่ง มาสักการบูชาที่กรุงศรีอยุธยา ทำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวไว้ว่า "เมื่อพระนารายณ์ให้จัดทัพยกทัพเรือเสร็จแล้ว ครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์ก็ให้ลั่นฆ้องชัยสามลาค่เลื่อนพยุหยาตรา พร้อมทั้งทัพยกทัพเรือมีจำนวนพลถึง 250,000 เต็มไปทางน้ำและทางบก เสด็จยกออกจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ยกทัพถึงตำบลบ้านวังฉันทน์ แขวงเมืองเชียงใหม่ จึงรับสั่งให้ตั้งค่ายหลวงลงที่ตำบลบ้านวังฉันทน์ "แล้วให้ทำพิธีตัดไม้จันทน์เสร็จแล้ว ครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์ จึงให้เจ้าพระยาราชวังสันเป็นแม่ทัพให้พระยาสิทธิราชเดโชกับเจ้าพระยาธรรมาธิปไตยเป็นปีกซ้ายปีกขวา แล้วเสด็จยกทัพหลวงไปตีเมืองเชียงใหม่"	หน้า 120

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
17. ฤกษ์ยามและ โชคกลาง	ก่อนที่พระเจ้าเอกทัศจะขึ้นครองราชสมบัตินั้นได้เกิด "นิมิตมหัศจรรย์ลมพายุพัดดั้นเมฆเคื่องซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือออกแห่งพระราชวังหัก ยอดเมฆเคื่องที่หักนั้นหักมาทางพระราชมนเฑียร" จักรราชการทั้งปวงเห็นอัศจรรย์ดังนั้นก็มีความขึ้นกราบบังคมทูล พระเจ้าเอกทัศจึงรับสั่งว่า "นิมิตซึ่งเกิดขึ้นนี้เป็นมงคล พวกเจ้าทั้งหลายจงนำม้เมฆเคื่องนั้นมาทำเป็นแท่นเกิด จักรราชการทั้งปวงก็ไปตั้งพิธีบวงสรวงมีมโหรีสพสมโภช แล้วตัดม้เมฆเคื่องนั้นมาทำเป็นพระแท่น จัดการราชาภิเษกให้เจ้าฟ้าเอกทัศ เสร็จแล้วเชิญขึ้นประทับเหนือพระแท่นม้เมฆเคื่อง ครั้นได้ฤกษ์แล้วบุรพิตอาจารย์ก็โหมอ่านคาถาชัยมงคล พวกพราหมณ์ก็เป่าสังข์ทักษิณาวุธ ชาวพระโหมก็ประโคมเครื่องดนตรี พระอลักษณ์จึงเชิญพระสุพรรณบัฏประดับพลอยรอบ 3 ชั้น ซึ่งจารึกพระนามว่านถวายเป็น	หน้า 157
18. เวทมนต์คาถา	พระร่วงเมืองสุโขทัย ซึ่งมีกำเนิดมาจากนางนาค ได้ถูกขยกับตานาไปเลี้ยง เมื่อตอนเป็นกุมารไม่ยอมนอนบนเบาะเบาะ มักร้องไห้เลือกกายขึ้นไปเสียบเบื้องบน ขยกับตาจึงไปถามโรหอาจารย์ว่าอาการดังนี้จะร้ายได้อย่างไร โรหอาจารย์ทนายว่า กุมารนี้เป็นผู้มีบุญ ถ้าจะให้กุมารนี้หลับนอนเป็นปกติต้องตัดลำไม้ไผ่ที่ขึ้นอยู่บนดอไม้มาสานเป็นเสื่ออ่อนปูหั่นนอน และผ้าห่มนอนนั้น "ให้ลงเลขยันต์อาคมเสียบก่อนแล้วจึงให้ห่ม" ขยกับตาทำตามโรหอาจารย์ กุมารนั้นก็นอนโดยปกติ	หน้า 13

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
19. เวทมนต์คาถา	ในสมัยสมเด็จพระพันวษา ¹ พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง ต้องการมีสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา จึงส่งพระราชธิดามาเพื่อถวายแด่พระพันวษา ระหว่างทางได้ถูกพระโหราสารทวารกุมารพระเจ้าแผ่นดินนครเชียงใหม่เวลานั้น แ่่งชิงพระราชธิดาไป เมื่อพระพันวสาทรงทราบจึงสั่งให้เตรียมกองทัพเพื่อยกไปเชียงใหม่ ได้ตรัสสั่งให้พระหมื่นศรีมหาดเล็ก จัดหาอาหารที่มีฝีมือกล่าศึกสงครามเข้ามาถวาย ซึ่งพระหมื่นศรีได้กราบทูลว่า "ในทหารไทยเวลานี้ผู้ใดจะเป็นทหารเอกยอดดีไปกว่าขุนแผนนั้นไม่มี ด้วยขุนแผนเป็นผู้รู้เวทมนต์เชี่ยวชาญกล่าหาญเป็นยอดเสนา และมีใจกตัญญูทเวที่รู้พระเดชพระคุณเจ้า หาดหัวเปรียบได้ยาก" พระพันวสาจึงโปรดให้ตั้งขุนแผนเป็นแม่ทัพถืออาญาสิทธิคุมกองทัพทหารไทยยกขึ้นไปตีนครเชียงใหม่	หน้า 62 - 63
20. เวทมนต์คาถา	เจ้าพระยาสิทธิจักร (คือศรีสุรศักดิ์) ² เมื่อมี	หน้า 111-112

¹ตำนานบางแห่งกล่าวว่า พระพันวษา ในท้องเรื่องดังกล่าวก็คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แต่ก็ยังยึดถือเป็นหลักฐานที่แน่นอนไม่ได้นัก ความจริงบางอย่างที่สนับสนุนในเรื่องนี้ก็คือ การที่เสด็จยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2058 แต่ก็ก็เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น หลักฐานบางส่วนอาจจะคลาดเคลื่อนไปบ้าง.

กรองแก้ว บุระกิจ. อยุธยาอาลัย. 2527. หน้า 63.

²โอรสลับของพระนารายณ์มหาราชกับนางกุสาวดีนางสนม ซึ่งต่อมาก็คือพระสุริเยนทราธิบดี หรือพระเจ้าเสือ.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. หน้า 110.

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
21. เวทมนต์คาถา	อายุเจริญรุ่นหนุ่มแล้ว ได้รักใคร่กับบุตรสาวเจ้าพระยาราชวังสัน คอยหาโอกาสที่จะร่วมรักลักพาอยู่เสมอ แม้ว่าเจ้าพระยาราชวังสันจะหาวิธีป้องกันแล้วก็ตาม ในที่สุดเจ้าพระยาสีหสูจักรก็สามารถลักลอบไปหาบุตรสาวเจ้าพระยาราชวังสันได้ เพราะเป็นผู้ที่มีความรู้ทางเวทมนต์คาถา ดังคำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวไว้ว่า "ครั้นศึกประมาณ 2 ข้ามเศษ เจ้าพระยาสีหสูจักรจึงเอาทรายมาเสกเป่าแล้วสอดเข้าไปในพวกที่รักษา พวกที่รักษาถูกทรายสะกดของเจ้าพระยาสีหสูจักรก็เคลิ้มหลับไปสิ้น เจ้าพระยาสีหสูจักรจึงลอบเข้าไปหาบุตรสาวเจ้าพระยาราชวังสันได้ร่วมรักเป็นสามีภรรยากันนานคืนวันนั้น" พระยาสีหราชเดโชขุนทหารคนสำคัญของพระนารายณ์ มีความรู้ในเรื่องเวทมนต์คาถา เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ยกกองทัพไปเชียงใหม่ พระยาสีหราชเดโชได้แสดงความสามารถในเรื่องเวทมนต์คาถาให้เป็นที่ยปรากฏแก่ข้าศึก ดังคำให้การชาวกรุงเก่าบันทึกว่า "พระยาสีหราชเดโชเห็นลาวนิ่งอยู่ไม่ออกมาสู้รบตั้งนั้น จึงถือดาบขึ้นหลังม้ากลันจายหยาตัวควบไปควมมาให้ลาวแลเห็นแต่ดาบกับได้ยินแต่เสียงมิได้เห็นตัว พวกลาวเห็นดังนั้นก็สะดุ้งตกใจกลัวพากันแตกหนีไปเป็นขบวน"	หน้า 121

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
22. เวทมนต์คาถา	เมื่อทัพของสมเด็จพระนารายณ์ถึงเมืองเชียงใหม่ ทรงตั้งทัพหลวงห่างจากเมืองเชียงใหม่ 1 โยชน์ ¹ พระองค์ได้ยินเสียงฆ้องขานยาม จึงมีรับสั่งว่าครั้นจะอาสาไปเอาฆ้องได้บ้าง ขณะนั้นมีพวกที่ท้าวคิดล่วงพระราชกำหนดกฎหมายต้องโทษจำขังอยู่ 20 คน รับอาสาจะไปเอาฆ้องมาถวายให้ได้ นักโทษทั้ง 20 คน ก็เตรียมเครื่องศาสตราวุธครบมือแล้ว ก็พากันไปถึงกำแพงเมืองเชียงใหม่ "เสกเวทมนต์สะกดพวกรักษาหน้าที่เชิงเทินแล้ว ลอบเข้าไปลักเอาฆ้องมาให้ได้ นำมาถวายพระนารายณ์ ๆ ก็ให้ขุนบำเหน็จรางวัลแก่นักโทษทั้ง 20 คน เป็นอันมาก แล้วรับสั่งให้ลงรักปิดทองฆ้องนั้นเป็นอันดี"	หน้า 122
23. เวทมนต์คาถา	สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงศึกษาวิทยาคมในสำนักพระอาจารย์พรหม ซึ่ง "เป็นผู้ชำนาญทางเวทมนต์ มีอานุภาพเหาะเหินเดินอากาศได้ เพราะฉะนั้นพระนารายณ์จึงมีบุญญาภิหารและอิทธิฤทธิ์มาก วันหนึ่งเสด็จทรงเรือพระที่นั่งเอกชัยอันเวลาน้ำขึ้น รับสั่งว่าให้น้ำลดแล้วทรงเอาพระแสงพญาลง น้ำก็ลดลงตามพระราชประสงค์ ครั้นน้ำลดลงแล้ว จึงรับสั่งให้น้ำขึ้นแล้วทรงพระแสงพญาลงอีก	หน้า 127

¹มาตราวัดระยะไทย

12 นิ้ว เป็น 1 คืบ 2 คืบ เป็น 1 สอก

4 สอก เป็น 1 วา 20 วา เป็น 1 เส้น

400 เส้น เป็น 1 โยชน์ ดังนั้น 1 โยชน์ จึงเท่ากับ 19 กิโลเมตร กับ 2 เมตร.

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
24. เวทมนต์คาถา	น้ำก็ขึ้นตามพระราชประสงค์ พระนารายณ์มีพระราชประสงค์ อย่างไรก็เป็นไปตามทั้งสิ้น" คำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวถึงพระเจ้าสุริยเมทรา ธิบติ (สมเด็จพระเจ้าเสือ) ไว้ว่า "มีบุญญาภิหารและ อิทธิฤทธิ์ ชำนาญในทางเวทมนต์กายสิทธิ์มาก เวลากลาง คืนก็ทรงก้มพระกายเสด็จประพาส พังกิ่งสุขทุกข์ของราษฎร และทรงตรวจตราโจรผู้ร้ายมิได้ขาด ทรงชุบเลี้ยงคนที่มี เวทมนต์ให้เป็นมหาดเล็กใกล้ชิดพระองค์ รับสั่งใช้ให้ก้ม กายออกตรวจตราโจรผู้ร้ายในราตรี ถ้าทรงทราบว่าใครมี เวทมนต์ดีแล้ว ห้ามมหาดเล็กลอบไปทําร้ายในเวลาหลับ ผู้ใดไม่เป็นอันตรายก็ให้พามาเลี้ยงไว้เป็นข้าราชการ ผู้ใด ที่ชั่วอวดทดลองไม่ได้จริงก็ให้ลงพระราชอาญา พระเจ้า- สุริยเมทราธิบติให้ทรงเป็นแม่เฒ่าผู้เสมออายุ นกกาบินร้องมา ในเวลากลางคืนก็ยิ่งถูก เต่า ปลา มัจฉาชาตินั้นน้ำเตพอ แลเห็นเงาก็ยิ่งถูก และทรงชำนาญในทางโหราศาสตร์ รู้คำนวณฤกษ์ยามชะตาบ้านเมือง"	หน้า 131
24. เวทมนต์คาถา	สมเด็จพระมหาธรรมราชา หรือสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวบรมโกศ ก่อนขึ้นครองราชทรงเป็นพระมหาอุปราช เมื่อสมเด็จพระภูมิทรราช สวรรคต เจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้า ปรเมศกิดกันจะเอาราชสมบัติ บิดความมาให้แพร่พรายให้ ใครรู้ว่าพระราชบิดาเสด็จสวรรคต แต่ได้มีผู้เขียนหนังสือ ลับไปบอกพระมหาอุปราชให้ทรงทราบความจริง โดยผูกติด กับช้างต้นพระเกษยเดชปล่อยไปจากพระราชวัง พวก ข้าราชการในพระมหาอุปราชเห็นดังนั้นก็พากันจับ เห็น	หน้า 139-140

ตาราง 1" (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
26. โชคกลาง	หนังสือผูกติดกับข้างกันนำไปถวายพระมหาอุปราช ในเวลานั้นม้าทรงของพระมหาอุปราชตัว 1 หลุดพลัดออกจากโรงเพี้ยวเตะถีบขบกัดหญิงชายเป็นอลหม่าน พวกชาวเมืองกลัวม้านั้นเป็นกำลังพากันร้องอ้ออิงไปว่า "พระมหาอุปราชให้ทหารหาญตัวขึ้นขี่ม้าเพี้ยวปราบปรามข้าศึก กิตติศัพท์ทราบไปถึงเจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าบรมศ และไพร่พลของเจ้าฟ้าบรมศต่างก็พากันยอทอดจากกลัวเป็นอันมาก" พระเจ้าบุษสิริวงศ์ เมื่อยังทรงเป็นกุมารที่พระสุภัทตาภยาได้นำไปเลี้ยงจนเจริญวัยนั้น พระสุภัทตาภยาต้องการที่จะทราบว่าต่อไปในภายหน้ากุมารจะเป็นผู้มีบุญญาธิการ หรือหาบุญวาสนาไม่ได้ประการใด จึงตั้งสัตยอธิษฐานขอมิตต์นต่อเทพยดา ครั้นพระผู้เป็นเจ้าจำวัดหลับไป "ก็มิตต์นว่า สมเด็จพระนรินทรธิราชเสด็จลงมาจากดาวดึงสเทวโลกตรัสบอกเหตุว่า กุมารที่ท่านได้นาคอกประทุมนั้นเป็นผู้มีบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ จะได้เป็นบรมกษัตริย์ครองราชสมบัติในเมืองอินทปรัสถ์"	หน้า 5
27. โชคกลาง	พระมະกะโรท พระเจ้าแผ่นดินแห่งมตะมะ เมื่อยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์ เป็นนายสินค้าคุมลูกหาบสิ่งของสินค้าเพี้ยวค้าขาย อยู่มาวันหนึ่งเดินทางมาถึงเชิงเขาวันรัตนศรีเด็กคนใช้คนหนึ่งเกิดป่วย มะกะโรทจึงให้คนช่วยกันหามเด็กที่ป่วยนั้นขึ้นไปพักรักษาตัวอยู่บนยอดเขา คำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวไว้ว่า "ในเวลานั้นมิใช่เทศกาลฤดูฝนวันดาลฝนตกฟ้าร้องเป็นอันมาก ในทันใดนั้น อสนีบาตผ่าถูกปลายไม้คานของมะกะโรทแตกส่งออกไป แต่หากถูกผู้ใด	หน้า 19 - 20

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
28. โรคกลาง	เป็นอันตรายาม เมื่อมะกะโทได้ยื่นฟ้าผ่าลงมาดั่งนั้น จึงแลไปบนอากาศเห็นแสงฟ้าเป็นปราสาทราชมณเฑียร ประดับด้วยราชวัตรฉัตรธง" มะกะโทคิดเห็นประหลาดใจ แต่ยังไม่หาว่าร้ายและดีเป็นประการใด จึงหาโรหอาจารย์ให้ทายนิมิตให้ โรหอาจารย์จึงบอกว่า "นิมิตที่เห็นนั้นเป็นสิริสวัสดิมงคลใหญ่หลวงยิ่งนัก ... ในเวลาไม่ช้านานท่านจะได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองใหญ่โต มีอาณาเขตมาก เพราะฉะนั้นท่านอย่าทำการค้าขายเลย จงอุตส่าห์ทำราชการเถิดจะได้เป็นาหมื่นยศศักดิ์รุ่งเรือง" พระยาภูลาหมผู้เป็นพระพี่เลี้ยงพระเจียร (พระเจียรต่อมาภายหลังคือ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) คิดจะกำจัดขุนชินราช เพื่อเชิญพระเจียรขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ จึงได้ปรึกษากับพระพิเรนทรเทพเพื่อหาทางกำจัดขุนชินราช ก่อนที่จะลงมือกำจัดขุนชินราชนั้น ก็ได้พากันไปเลี้ยงเทียนที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ โดยจุดเทียนแทนพระเจียรเล่ม 1 แทนขุนชินราชเล่ม 1 แล้วอธิษฐานว่า "ถ้าพระเจียรจะมีบุญจากการสมควรครองบ้านครองเมือง และจะมีชัยชนะแก่ขุนชินราชไซ้ ขอให้เพลิงเทียนเสี่ยงทายของพระเจียรรุ่งเรืองงามดี ถ้าพระองค์จะหาบุญ มิได้จะพ่ายแพ้แก่ขุนชินราช ขอให้เทียนเสี่ยงทายดับก่อนเทียนขุนชินราช" ครั้นอธิษฐานแล้ว พระยาภูลาหมก็จุดเทียนทั้ง 2 เล่มพร้อมกัน "สักครู่หนึ่งก็เกิดอัศจรรย์ สันแดงเหตุที่พระเจียรจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เทียนของขุนชินราชก็ดับเองเหมือนคนดับ ส่วนเทียนของพระเจียรนั้นรุ่งเรือง	หน้า 73 - 74

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
29. โชคกลาง	เป็นปรกติอยู่" พระยาภิรมย์กับพระพิเรนทรเทพเห็น ดังนั้นก็มีความยินดีคิดกันว่า การกำจัดขุนชินราชคงจะ สำเร็จเป็นแน่แท้ พระมหาอุปราช เมื่อทราบข่าวสมเด็จพระนเรศวร ได้หนีไปจากกรุงหงสาวดี ก็ยกทัพจะไปจับสมเด็จพระนเรศวร แม้ว่าพระเจ้าหงสาวดีจะห้ามไม่ให้ไป เพราะพระเจ้า- หงสาวดีได้เห็นบุญญาธิการของสมเด็จพระนเรศวร "ได้ เรียกพระนเรศวรเข้ามาเฝ้า พอพระนเรศวรย่างเข้ามา ถึงอัมรินทร์ พระราชมนเฑียรที่ปิดอยู่ในวันนั้น พัดจึง เห็นว่าพระนเรศวรมีบุญมากเจ้าอย่าไปเลย" พระมหา- อุปราชหาฟังคำทัดทานไม่	หน้า 91
30. โชคกลาง	สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้พระนามว่า พระเจ้าปราสาททองเพราะ "ทรงพระสุบินนิมิตว่า ที่จอมพลกึ่งพระองค์เคยเสด็จขึ้นว่าราชการเล่นแต่เมื่อ ครั้งยังเป็นกุมารนั้น มีปราสาททองฝังอยู่" พอรุ่งเช้าตื่น จากบรรทมแล้ว ทรงให้คนไปขุดดูที่จอมพลกึ่งนั้น ก็ได้ ปราสาททอง 9 ชั้น สูงประมาณ 1 ศอก จึงรับสั่งให้ขนาน ประดิษฐานไว้ที่หอพระ เพราะที่ได้ปราสาททองนั้นเป็นเหตุ พระเจ้ารามธิบดีเบสรจึงมีพระนามปรากฏอีกอย่าง 1 ว่า พระเจ้าปราสาททอง	หน้า 103
31. โชคกลาง	ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้เกิดฟ้าผ่า ลงพระที่นั่งมัยลาภิเศก เกิดเพลิงไหม้ขึ้น ข้าราชการช่วย กันดับ 1 ไฟก็ไม่ยอมดับ พอพระสุนทรภุมาร (สมเด็จพระ	หน้า 105

ตาราง 17 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
32. โชคกลาง	นารายณ์) ขึ้นไปช่วยดับ ๖ พงศ์ดับ เมื่อพระสุรินทรกุมาร ขึ้นไปนั้น "ข้าราชการและประชาชนทั้งปวงเห็นเป็น 4 กร จึงร้องกันอื้ออึงไป และพากันนิมนต์พระสุรินทรกุมารว่า เป็นผู้มิบุญแต่ไหนมา เมื่อพระเจ้าเสือจะมาประสูติในครรภ์ของนาง- กุสาวดี ซึ่งเป็นพระสนมของพระนารายณ์หาราชนั้น "พระ- นารายณ์ทรงพระสุบินนิมิตว่า รอรสที่เกิดกับนางกุสาวดีนั้น มิบุญมาก" รุ่งเช้าได้นิมนต์พระอาจารย์พรหมเข้ามายังพระ- ราชวัง พระองค์ทรงเล่าพระสุบินนิมิตให้ฟัง พระอาจารย์- พรหมจึงถวายพระพรว่า "นิมิตของพระองค์นี้เป็นมหามงคล วิเศษนัก พระองค์จะได้พระราชโอรสผู้มิบุญพระองค์ 1 ซึ่ง เกิดแต่นางกุสาวดี"	หน้า 110
33. โชคกลาง	ก่อนที่สมเด็จพระนารายณ์จะตีเมืองเชียงใหม่นั้น พระองค์ทรงตั้งทัพพลวงห่างจากเมืองเชียงใหม่ถึง 1 โยชน์ ตกเวลากลางคืนพวกลาวพากันตีฆ้องขานยาม เสียงฆ้อง ได้ยินไปถึงพระกรณสมเด็จพระนารายณ์ สมเด็จพระนารายณ์ จึงรับสั่งถามเจ้าพระยาโกษาธิบดีว่า ทางไกลกันถึงโยชน์ 1 เหตุใดจึงได้ยินเสียงฆ้องขานยาม เจ้าพระยาโกษาธิบดีได้ กราบทูลว่า "ซึ่งได้ยินเสียงฆ้องขานยามดังนี้ เป็นนิมิตดี ที่พระองค์จะตีได้เมืองเชียงใหม่ และฆ้องนั้นจะมาสู่พระ- สมภารของพระองค์"	หน้า 122
34. โชคกลาง	เมื่อสมเด็จพระนารายณ์หาราชสวรรคต ขุนนาง ข้าราชการทั้งปวงก็เชิญเจ้าพระยาสุรสีห์ขึ้นครองราชสมบัติ	หน้า 128

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
35. โชคกลาง	เจ้าพระยาสุรสีห์ ¹ ทรงตั้งพระสุดาเทวีราชธิดาพระนารายณ์ เป็นมเหสีฝ่ายซ้าย พระสุดาเทวีมีพระราชโอรสองค์ 1 พระนามว่า พระขวัญ ² "ในเวลาที่พระขวัญประสูติจาก ครรภ์พระมารดานั้น มีเหตุเป็นนิมิตต่าง ๆ เป็นต้นว่า แผ่นดินไหว ประชาชนพากันเลื่องลือว่าผู้มีบุญมาเกิด" เมื่อสมเด็จพระเพทราชาสวรรคต จักรพรรดิ ทั้งปวงจึงเชิญพระมหาอุปราชขึ้นครองราชสมบัติ ในวันเมื่อ	หน้า 129

¹เจ้าพระยาสุรสีห์ หรือสมเด็จพระเพทราชา ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2231 - พ.ศ. 2246.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. หน้า 128.

²พระขวัญ ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า (ตามต้นฉบับของกรมราชบัณฑิต) กล่าวว่า ประสูติมาจาก "สมเด็จพระอัครมเหสีฝ่ายขวากรมหลวงโยธาเทพ ซึ่งเป็นพระบรมราชภคินีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช".

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า (ตามต้นฉบับของกรมราชบัณฑิต). พิมพ์ในงานพระราชนิพนธ์มหาเสวกเอก เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (ม.ร.ว.มูล ดารากร) ม.ป.ท., 2501. หน้า 304.

ความแตกต่างของหลักฐานที่ว่า พระขวัญ เป็นพระราชโอรสที่ประสูติจากสมเด็จพระอัครมเหสีฝ่ายขวากรมหลวงโยธาเทพ ซึ่งเป็นพระบรมราชภคินีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หรือสมเด็จพระอัครมเหสีฝ่ายซ้ายกรมหลวงโยธาเทพ ซึ่งเป็นพระราชธิดาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น จากการตรวจสอบกับ พงศาวดารและหลักฐานอื่น ๆ พบว่า พระขวัญประสูติมาจาก "สมเด็จพระอัครมเหสีฝ่ายขวากรมหลวงโยธาเทพ" ในความเห็นของผู้วิจัย ผู้วิจัยมิได้ให้ความสำคัญว่า "พระขวัญ" ประสูติมาจากใคร แต่สิ่งที่ผู้สนใจให้ความสำคัญคือ เมื่อประสูติพระขวัญ มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นนิมิตตรงกัน.

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
36. โรคกลาง	ทาการราชาภิเษกนั้นเกิด "มหัศจรรย์มีแสงสว่างทั่วปทั้งพระราชวัง ชำราชาการทั้งปวงถึงเอานิมิตนั้นเป็นเหตุถวายพระนามว่า พระเจ้าสุริเยนทราธิบดี" เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชา (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) จะสวรรคตนั้น คำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องโรคกลางไว้ว่า "เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาจวนเสด็จสวรรคตนั้น เกิดนิมิตหลายประการ เป็นต้นว่าอุกบาตตกลงในท่ามกลางพระนคร และเกิดมีดาวหาง อากาศแดงเป็นไฟ สันแดงเหตุใหญ่หลายประการ เป็นนิมิตสำหรับผู้มีบุญจะสิ้นอายุ"	หน้า 154 - 155
37. โรคกลาง	ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อใกล้จะเสียกรุงศรีอยุธยา นั้น ได้เกิดกลางร้ายต่าง ๆ คือ "พระพุทธ-ปฏิมากรใหญ่ในวัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหล พระพุทธ-ปฏิมากรโลกนาถ ซึ่งแกะด้วยไม้พระศรีโพธิ์นั้นพระทรวงแยกออกเป็นสองภาค พระพุทธปฏิมากรทองคำเท่าตัวคน และพระพุทธสุรินทร์ซึ่งหล่อด้วยนากอันประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในพระราชวังนั้นมีพระฉวีเส้าหมอง พระเนตรทั้งสองหลุดหล่นลงอยู่บนพระหัตถ์ มีกาสองตัวติดกัน ตัวหนึ่งโผลงตรงยอดเหมฉัตรเจดีย์ที่วัดพระธาตุอกสวลงตรงยอดพระเจดีย์เหมือนดังคนจับเสียบไว้ เทวรูปพระ-นเรศวรนั้นมีน้ำพระเนตรไหล และเบ่งศัพทสาเนียงเสียงอันดัง อสุบาตตกลงหลายครั้งหลายหน พระราชวงศานุวงศ์ ชำราชาการก็มาตั้งอยู่ในสังฆกรรม สันแดงเหตุที่จะเสียพระนครศรีอยุธยาหลายอย่างหลายประการ"	หน้า 174 - 175

จากการศึกษาคำให้การชาวกรุงเก่า พบความเชื่อไสยศาสตร์เรื่อง ผีसाงเทวดา, ฤกษ์ยาม, เวทมนต์คาถา และโรคลาง แต่ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องเครื่องรางของขลัง

ในการศึกษาจดหมายเหตุทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ จดหมายเหตุพร จดหมายเหตุชาวต่างชาติ และคำให้การขุนหลวงหาวัด กับคำให้การชาวกรุงเก่า ทำให้สามารถมองเห็นภาพของความเชื่อไสยศาสตร์ที่ได้ถูกบันทึกไว้ในจดหมายเหตุอย่างสม่ำเสมอ สามารถจําแนกจำนวนครั้งของความเชื่อไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยาที่พบได้ในจดหมายเหตุดังต่อไปนี้

ตาราง 18 แสดงจำนวนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ได้พบในจดหมายเหตุที่ทำการศึกษทั้ง 3 ประเภท

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้บันทึกไว้
1. ความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดา	25
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	11
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	4
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	17
5. ความเชื่อในเรื่องโรคลาง	46
รวม	103

จากตาราง 18 แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องโรคลางได้ถูกบันทึกไว้ในจดหมายเหตุทั้ง 3 ประเภท มากที่สุดถึง 46 ครั้ง รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดา 25 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 17 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 11 ครั้ง ความเชื่อที่ได้ถูกบันทึกไว้น้อยที่สุดในจดหมายเหตุทั้ง 3 ประเภท คือ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ได้ถูกบันทึกไว้เพียง 4 ครั้งเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ต่อไป

จากการศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : พงศาวดาร และจดหมายเหตุ ทั้ง 2 ประเภท พบว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ถูกบันทึกไว้ทั้งหมด 134 ครั้ง ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 19 แสดงจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : พงศาวดารและจดหมายเหตุ

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้บันทึกไว้	ร้อยละ
1. ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา	26	18.57
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	21	15.00
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	4	2.86
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	23	16.43
5. ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง	66	47.14
รวม	140	100

จากตาราง 19 แสดงให้เห็นว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดารและจดหมายเหตุนั้น ความเชื่อในเรื่องของโรคกลางได้ถูกบันทึกไว้มากที่สุดถึง 47.14% รองลงมาได้แก่ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา 18.57% ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 16.43% ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 15.00% และความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังได้ถูกบันทึกไว้น้อยครั้งที่สุดเพียง 2.86% ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เป็นลำดับต่อไป

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : กฎหมายและวรรณกรรม

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา คือ กฎหมายและวรรณกรรม โดยจะทำการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. กฎหมาย กฎหมายคือคำสั่งของผู้ปกครองประเทศต่อพลเมือง บัญชาให้กระทำ หรือห้ามกระทำได้บางอย่างโดยหนึ่ง การศึกษากฎหมายในฐานะหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์มีคุณค่าที่สำคัญคือ หลักกฎหมายซึ่งบัญญัติขึ้นใช้บังคับและลงโทษประชาชนในแต่ละ ยุคสมัยนั้น แม้ว่าจะมีผู้แย้งว่ากฎหมายบางฉบับที่บัญญัติขึ้นไม่ได้บังคับใช้จริง แต่อย่างน้อย ข้อความของกฎหมายนั้น "ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน และระหว่าง ประชาชนแต่ละชุมชนในแต่ละยุคสมัย รวมทั้งสภาพสังคมได้เป็นอย่างดี"¹ กฎหมายตราสามดวง ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เพื่อศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยานั้น อาจกล่าวได้ว่า "เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่สุดในการศึกษาลักษณะรัฐดั้งเดิมของไทย"²

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวถึงกฎหมายตราสามดวงไว้ว่า "เป็นเอกสาร ทางประวัติศาสตร์ในการให้ข้อมูลเรื่องราวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เด่นชัดและมีความ สมบูรณ์พอสมควร ทำให้แลเห็นพัฒนาการและการสืบเนื่องของบ้านเมืองและรัฐ ตั้งแต่ก่อนสมัย การสร้างพระนครหรืออยุธยามาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้เป็นอย่างดี"³

¹ วิภา เอี่ยมประไพ. เล่มเดิม. หน้า 67.

² เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. "รัฐไทยในกฎหมายตราสามดวง," กฎหมายตราสามดวง กับสังคมไทย. 2535. หน้า 73.

³ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม. "กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของคนไทย," กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. 2535. หน้า 93.

กฎหมายตราสามดวงเท่าที่หลงเหลืออยู่ ได้มาจากการรวบรวมกฎหมายสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อปี พ.ศ. 2347 หรือ จ.ศ. 1166 ด้วยเหตุนี้ในบางครั้งจึงเรียกกันว่าประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 ซึ่งในความเป็นจริงได้รวมกฎหมายอยุธยาเอาไว้ด้วย เมื่อได้ประทับตราสำคัญขึ้นเป็นฉบับหลวงจึงมักเรียกกันว่ากฎหมายตราสามดวง¹

ส่วนสำคัญของกฎหมายตราสามดวงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ พระธรรมศาสตร์ และพระราชศาสตร์² เนื้อหาของสิ่งที่มีอยู่ทั้งในธรรมศาสตร์และราชศาสตร์สะท้อนให้เห็นลักษณะความเชื่อนานาประการ ที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของกฎหมาย ศาสนา สถาบันกษัตริย์ และพัฒนาการของบ้านเมืองทางสังคม และวัฒนธรรมได้อย่างดี ดังจะศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงต่อไปนี้

¹กฎหมายตราสามดวงที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ฉบับของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่ง อาจารย์ ร. แลงการ์ด ได้รวบรวมพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2481 ต่อมาทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้นำต้นฉบับมาพิมพ์ซ้ำอีกในปี พ.ศ. 2529 ทั้งนี้โดยคงชื่อประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1166 เอาไว้ มีทั้งหมด 3 เล่ม ถือกันว่าหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมกฎหมายตราสามดวงที่ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด.

²พระธรรมศาสตร์ คือ ส่วนที่มีลักษณะหยุดนิ่งและค่อนข้างตายตัว เป็นสิ่งที่เน้นอุดมคติในเรื่องความยุติธรรม การกำหนดแบบแผนหน้าที่ของบุคคลที่เป็นตุลาการ กระบวนการในความยุติธรรม ตลอดจนการแบ่งลักษณะของมูลคดีวิวาทที่เชื่อว่าเป็นลักษณะสากลมาแต่โบราณ

พระราชศาสตร์ คือ ส่วนที่มีลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมเพราะเป็นเรื่องของอรรถคดีที่ใช้ในการตัดสินคดีความที่สัมพันธ์กับสถานที่เวลา ตลอดจนสถานการณ์

ทั้งธรรมศาสตร์และราชศาสตร์สัมพันธ์กันในลักษณะที่ ธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายแม่บท (static) ส่วนราชศาสตร์ (dynamic) เป็นแนวคำพิพากษาที่ต้องใช้ประกอบควบคู่กันไป.

ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม. เล่มเดิม. หน้า 93 -

1.1 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายโบราณ

ตาราง 20 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายโบราณ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ฤกษ์ยาม	มาตราที่ 144 กล่าวไว้ว่า "อนึ่งพรพราหมณ์ ทนายเคราะห์ทนายศึกทนายฤกษ์ผิบด ลงอาชาลูกประคักใหญ่ แขวนคอ"	เล่ม 1 หน้า 106
2. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 69 ๖๑๑กล่าวไว้ว่า "อนึ่งผู้ใดทัก- กฤษณเจเรียนมนต์คุณวิริยาคมเสดะประตั่ววัง แลเปิดโชน ทวารเข้าไปในพระราชมณเฑียรสถาน ถักภาสาวใช้กักนัล แลลักพระราชทรัพย์ ๖ให้ลงโทษโดยมหันตโทษแล้วให้ฆ่าเสีย ถ้าทรงพระกรุณาฯให้ฆ่าเสีย ๖ให้ลงโทษ 5 สถาน โดยพระราชอาชาท่านกล่าวไว้	เล่ม 1 หน้า 82

¹กฎหมายโบราณ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการปกครอง กำหนดฐานะของพระราชโอรส เช่นเกิดแต่แม่เหลือเป็นสมเด็จเหนือพระพุทธเจ้าฯ และสิทธิที่จะได้ครองยศ กำหนดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในพระราชวัง และการเข้าเฝ้า การเสด็จทางชลมารค สดลมารค บำเหน็จความชอบของขุนนางเมื่อออกศึกสงคราม เช่น ผู้ใดชนช้างกับข้าศึก แล้วสามารถฟันข้าศึกขาดคอช้างหรือจับข้าศึกกระดืบพระยา ได้บำเหน็จพานทอง หมวกทอง ร่มทอง คานหามทอง และได้เมียนางด้วย และกำหนดพระจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์ในรอบวันและรอบปี ในกฎหมายโบราณยังแสดงให้เห็นความหวงใยของกษัตริย์ต่อพสกนิกรอยู่มาก เช่น ถ้าเกิดไฟไหม้โรงรับสั่ง สัตว์อาละวาด แม้บรรทมอยู่ก็ต้องปลุก หรือเมื่อทรงพิโรธ แล้วตรัสเรียกหาพระแสง ห้ามเจ้าพนักงานถวาย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. "กฎหมายตราสามดวง." ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย
อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2537. หน้า 13.

ตาราง 20 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. โชคกลาง	ความเชื่อในเรื่องโชคกลางได้มีกล่าวไว้ในมาตราที่ 86 และ 87 ดังนี้ มาตรา 86 "อนึ่งหัวหมื่นเรือผู้ถือธงหัวเรือแลท่าให้คันหักขาดปลิวลงน้ำ แลเอาข้างบนลงเอาข้างล่างขึ้น โทษพันเคอริบเรือนทั้งปอโชน ถ้าการพระราชพิธีแซกเมืองถวายเป็นมงคล ฆ่าเสียทั้งโคต" มาตรา 87 "อนึ่งหัวหมื่นแสนสมมุทประทานก็ดี นายแวงก็ดี นืออริมาให้คันหักหลุด โทษพันเคอริบเรือน ถ้างานพระราชพิธีแซกเมืองถวายเป็นมงคล ฆ่าเสียทั้งโคต"	เล่ม 1 หน้า 87
4. โชคกลาง	มาตราที่ 139 กล่าวไว้ว่า "อนึ่งวิวาทตบตีกันทางกัน ให้โลหิตตกในพระราชวังก็ดี แลหญิงสาวใช้ทาสทาสีใด คลอด แท้ง ลูกในพระราชวังก็ดี ท่านให้มันพลีวัง ท่าน ให้ตั้งโรงพิธี 4 ประตูปะศรี 4 ถารับ บัด 5 ชั้น 4 อัน ให้ประตูละตู ให้วัง ค่าย คา รอนพระราชวัง นิมนพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป 3 วัน ให้หาชีพอพราหมณ์ ซึ่งรู้พิธีกรรมมากระทำวงสรวงตามทำเนียม ให้มีระบำรำเต้น พิณพาทย์องกลองดุริยดนตรีประโคมทั้ง 4 ประตูละตูเสร็จการพิธีแล้ว จึงให้เอาแก่นไม้บดสอยเสียนอกเมืองให้มันมาสะเดียดจัญไรโดยอุบาย ไปให้พันพระนครท่าน"	เล่ม 1 หน้า 103
5. โชคกลาง	ในมาตราที่ 145 ได้กล่าวถึงพระราชพิธีและพิธีกรรม¹ ในรอบปีไว้ว่า	เล่ม 1 หน้า 106-107

¹ศึกษารายละเอียดพระราชมติและพิธีกรรมได้ในบทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์.

ตาราง 20 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	"เดือน 6 พิธีโศกขยจรดพระราชองค์ เดือน 7 ทูลน้ำล้างพระบาท เดือน 8 เข้าพระวษา เดือน 9 ตูลาถาร เดือน 10 พัทธบทพิธีสาท เดือน 11 อาสยข่งเรือ เดือน 12 พิธีจองเปรียงลตขุดลอยโคม เดือน 1 ไล่เรือ เถลิงพิธีตริยาพวย เดือน 2 การพิธีนฤตยาภิเศกเจวียรพระโค กินเลี้ยง เดือน 3 พิธีธามะเทาะห เดือน 4 การสัทธิษณ	

จากการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน พบเฉพาะความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม
เวทมนต์คาถา และโชคลางเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องผีสงเทวดา
และเครื่องรางของขลัง

1.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระธรรมบท

ตาราง 21 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระธรรมบท¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसा่งเทวดา และเวทมนต์คาถา	ในมาตราที่ 15 กล่าวไว้ว่า "อนึ่งมีพระธรรมบท ² กฤษดี- ไว้ว่า หากันว่าเป็นกระสือ จะกละ กระหางจมน ² กฤษดี- ยาอาคมใส่หัวนยา แลทาเสน่ห์ท่ายาแผดยาเมา แลรึด ลูกเสีย สารพัดทั้งปวงประการใด แต่ที่หนีถึงตายนั้นก็ดี พรหมณาจารย์อาทรรโยศิกิริยมเทศะสารตริทั้งปวงเป็น โจทก็ดีเป็นจำเลยก็ดีหาความกัน เป็นแพ่งอาชาประการใด ก็ดี เป็นกระทรวงแพทยาได้พิจารณา ถ้าหัวเมือง เป็น กระทรวงขุนหมื่นกรมแพทยา หัวเมืองได้พิจารณา"	เล่ม 1 หน้า 138

¹พระธรรมบท เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีสืบญัตติ กำหนดว่าคดีความเรื่องใดจะขึ้นศาลใด เช่น ปล้นสะดม ลักทรัพย์ฆ่าเจ้าเรือนตาย ลักลูกเมีย ลักช้างม้าโคกระบือ ต้องขึ้นศาล กระทรวงนครบาล แต่ถ้าเจ้าทรัพย์ไม่ถึงตายต้องขึ้นศาลขุนพรหมสุภา ถ้าเป็นเรื่องการค้า สบประมาณ ช่มชู้แต่ไม่ถึงฆ่าเรา หย่ากันแล้วแบ่งสิ่งของสมบัติ ต้องขึ้นศาลกระทรวงแพ่งกลาง.

วุฒิชัย มุลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 14.

²จมน จะกละ กระสือ กระหาง คำว่า จมน ยังหาคนแปลไม่ได้ ในการสัมมนากฎหมาย ตราสามดวงที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจัดขึ้น เมื่อวันที่ 13 - 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 นั้น มีผู้เสนอว่า จมนเป็นคำที่ใช้กันในภาคใต้ ส่วนคำว่า จะกละ รศ.ศรีศิริกร วัลลิโภดม สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเรื่องผีกระสือที่มีกล่าวถึงในภาคเหนือ ส่วนกระสือ กระหางนั้น รู้แน่ชัดว่าหมายถึงผีกระสือและผีกระหาง กระสือเป็นผีที่เกิดกับผู้หญิง ส่วนกระหางเป็นผีที่เกิดกับผู้ชาย.

จากการศึกษาพระธรรมบุญ พบความเชื่อเรื่องผีसांगເຫວດາและเวทมนต์คาถา ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่อง ฤกษ์ยาม เครื่องรางของขลัง และเวทมนต์คาถา

1.3 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการพรมศักดิ์

ตาราง 22 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการพรมศักดิ์¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. เวทมนต์คาถา	ในมาตรา 2 กล่าวไว้ว่า "ถ้าผู้ใดบังอาจหันแทงทูปตีกันให้ตายก็ดี ท้าวมบ กฤษดิดา ให้ตายก็ดีเสีย ให้กันตายก็ดี อนึ่งมิได้แก่ล้งให้ตายก็ดี แลทักให้ตายด้วยหาพิจารณามาได้ก็ดี แลลงสินไหมก็ดีตามโทษ หนัก เบา นั้นตามค่าคน" ²	เล่ม 1 หน้า 163

¹พระไอยการพรมศักดิ์ เป็นกฎหมายที่กำหนดค่าตัวคนที่จะต้องชดใช้ เมื่อไปทำร้าย ทำบาดเจ็บหรือทำให้ตาย โดยทุกคนมีค่าตั้งแต่เกิด เช่น อายุ 1 - 3 เดือน มีค่า 6 บาท ค่าตัวคนสูงสุด เมื่ออายุระหว่าง 33 - 40 ปี คือ 14 ตำลึง หรือ 56 บาท จากนั้นค่าตัวจะลดลงเรื่อย ๆ จนอายุ 91 - 100 ปี จะเหลือค่าตัว 4 บาท ผู้ที่ไปทำร้ายคนอื่น เช่น ทำให้ตาบอดหรือหูหนวก จะชดใช้ 1 ใน 5 ของค่าตัว แต่ถ้าทำถึงตาย นอกจากชดใช้ค่าตัวแล้ว ยังได้รับโทษให้ตายตามด้วย เพราะผู้คนเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมือง นอกจากนี้พระไอยการพรมศักดิ์ยังได้กำหนดค่าไถ่โทษไว้ด้วย เช่น โทษตัดนิ้วมือ นิ้วเท้า ไล่ได้ด้วยเงิน 1500,000 เปี้ย.

จุลชัย มุลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 13.

²พระราชกฤษฎีกาพิทักษ์ค่าคนดูรายละเอียดได้ในภาคผนวก ก.

จากการศึกษาพบเฉพาะความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่นในพระไอยการพระมศักดิ์

1.4 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะรับฟ้อง

ตาราง 23 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะรับฟ้อง¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. พิสาขเทวดา	มาตรา 21 ได้กล่าวถึงด้อยคำตัดฟ้อง 20 ประการ ซึ่งในข้อที่ 20 นั้นได้กล่าวไว้ว่า "อนึ่งเบณสั่งว่า เบณณม จะกละ กะสือ แลมาฟ้องร้องเรียกแก้มุขถูกขุนก็ดี 20 แลราษฎรผู้ต้องคดีมีด้อยคำตัดฟ้อง 20 ประการนี้ ท่านให้มูลถูกขุนพิจารณาตามบทพระไอยการพระราชกฤษฎีกา ถ้าต้องด้วยพระไอยการห้าม 20 ประการนี้แล้วหักฟ้องเสีย"	เล่ม 1 หน้า 305-306
2. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 27 ได้กล่าวถึงด้อยคำตัดสินนวนไว้ 9 ประการ ในข้อที่ 8 ได้กล่าวไว้ว่า "อนึ่งมันทาเลขยัน นั้ฉันมกรูดส้มป่อยฝังรูปแก่กันด้วยประการใด ๆ ก็ดี สืบสวน เบณสั่งให้พิจารณาตามพระราชกฤษฎีกา 8" "ถ้าผู้มีคดีมีด้อยคำตัดสินนวนประการนี้ ต้องด้วย บทพระไอยการห้าม สืบสวนเบณสั่งให้กดเอาคดีเป็นแพ้"	เล่ม 1 หน้า 309-310

¹พระไอยการลักษณะรับฟ้อง เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีสำนวนคดี กำหนดว่า บุคคลเช่นใด ที่ไม่สามารถฟ้องร้องได้ เช่น คนวิกลจริต บ้าใบ้ ยาจก คนสูงอายุหลงเหลือ ต่อเมื่อมีการสอบสวนและมีพยานรู้เห็นจึงให้รับฟ้องได้ นอกจากนี้เป็นการกำหนดกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้อง เช่น ห้ามฟ้อง 2 ศาลในเวลาเดียวกัน ห้ามบุตรฟ้องบิดามารดา ทาส ฟ้องนายเงินได้แต่ต้องส่งค่าตัวก่อน.

วุฒิชัย มูลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 14.

ตาราง 23 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. เวทมนต์คาถา และเครื่องราง ของขลัง	มาตราที่ 28 กล่าวว่า "ทวยราษฎร์ผู้มีศรัทธาในสุภาพระลาการ ถ้าฝ่ายโจทจำเลยยื่นอาคมถมนาคมคนคาถาใส่แผ่น ทอง เงิน ตะกั่ว ทองแดง สมุด กะดาษใบลานใบตาล ใบตอง ใบไม้ สิ่งอันใดใด กะตุต¹ พิสมอน แลน้ำขมิ้นมะกรูดขมิ้นปอ² และรูปปั้นรูปท้าวด้วยวิยาคุณประการใด ๆ ที่ฝ่ายจำเลยก็ดี จำเลยจับได้ที่โจทก็ดี ท่านว่าให้พิจารณาสืบสวนจงเป็นสัจฉริยะก่อน ถ้าเป็นสัจฉริยะจริงผู้ใดทำเองก็ดีให้หมอบทักดี ท่านว่าความมั่นคงจริงมันจึงท้าวจะให้ข้างหนึ่งเสียตัว ท่านว่าให้กดเอาจะดีมันผู้กระทำให้แพ้น้ำ แลหมอบทักนั้นให้เอาขึ้นจากหาง 3 7 วัน แล้วให้ปลงลงทวนด้วยลวดหนัก 30 50 ที่ตามรอยหนักเบา โดยพระราชกฤษฎีกา"	เล่ม 1 หน้า 311

¹กะตุต น่าจะเป็นตะกรุดใช้เป็นเครื่องราง ศึกษารายละเอียดได้ในภาคผนวก ก. เครื่องรางของขลังของไทย.

²ขมิ้นปอ ปัจจุบันเขียน ส้มปอoy ลักษณะทั่วไปคล้ายกระถิน ตลอดทั้งต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลม ใบมีรสเปรี้ยวจัดคล้ายใบส้มเลี้ยวผักแบบเล็ก ขึ้นตามป่าเบญจพรรณและที่รกร้างว่างเปล่าทั่ว ๆ ไป คติความเชื่อเกี่ยวกับใบส้มปอoy คือ ใบส้มปอoy ใบเงิน ใบทอง ใบมะกรูด หน้าพรก ใบราชพฤกษ์ ใบมะตูม และใบหมากผู้หมากเมีย ใช้เข้าพิธีทำขวัญคนไข้ สะเดาะเคราะห์ สะเดาะโรค ใช้กันมาแต่ครั้งโบราณเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน บางแห่งเชื่อกันว่า ปลุกต้นส้มปอoy ไว้จับภูตผีปีศาจ.

ศึกษารายละเอียดได้จาก รศ.สุนทร ปุณณทก. "ต้นไม้มงคลกับความเชื่อ," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการโดย เพ็ญศรี ด้ก และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 3. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. หน้า 633 - 689.

จากการศึกษาพระโอยการลักษณรับฟ้อง พบความเชื่อเรื่องผีसागเทวดา เวทมนต์คาถา และเครื่องรางของขลัง ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่อง ถักขั้วยาม และโชคลาง

1.5 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระโอยการลักษณะพยาน

ตาราง 24 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระโอยการลักษณะพยาน¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसागเทวดา	ก่อนที่จะมีการพิจารณาคดีความ "ผู้พิพากษาสุภา- กระลาการทุกกระทรวงทบวงการ" จะต้องให้ผู้ที่เป็นพยาน มากล่าวคำสาบาน พร้อมกับกล่าวคำสาปแช่งสำหรับผู้ที่เป็น พยานเท็จดังนี้ "...ขอเทพยดาทั้งหลาย คือ พระอินท พระพรหม พระยมราช แลท้าวจาดูโลกบาล พระจันท พระอาทิตย์ ภูมิอารักขาอากาศเทพยดาผู้รักษา พระพุทธ- ศาสนา แลเทพยดาอันรักษาซึ่งขอบันธสีมาแลพระมหากษัตริย์	เล่ม 1 หน้า 329-330

¹พระโอยการลักษณะพยาน เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีสำนัญญัติ กำหนดบุคคลบางประเภท ไม่ให้เป็นพยาน เช่น เป็นญาติของคู่ความ คนหูหนวก ตาบอด โสเภณี กำหนดบุคคลที่เป็น พยานประเภทต่าง ๆ ซึ่งควรแก่ความเชื่อถือมากน้อยต่างกัน คือ ทักขพยาน ได้แก่ พระภิกษุ พราหมณ์ นักปราชญ์ อุตฺรพยาน ได้แก่ จำเริญเสมียน นักการ พ่อค้า แม่ค้า คนทำไร่ไถนา อุตฺรียาน ได้แก่ ญาติ เพื่อนของผู้อ้าง ก่อนสืบพยานมีการประกาศชุมนุมเทวดาเพื่อแข่งพยาน เท็จให้มีเหตุเป็นไปต่าง ๆ และให้กำลังใจแก่พยานที่ให้การสัตย์จริง.

วุฒิชัย มูลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 15.

ตาราง 24 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	เสวตรฉัตรจงเสด็จมาประชุมให้พร้อมกันในสถานที่นี้ พังซึ่ง คาคคนจะเป็นสักขีพยานแก่กัน ถ้าเฒ่าให้ว่าเฒ่า ได้ยินเฒ่าว่า ได้ยินเฒ่าว่า... แลคนอันหาความสัจหามีได้นั้น ครั้นจุติ จากมนุษย์แล้ว เฒ่าไปบังเกิดเป็นเปรตในเชิงเขาศิขณมิตัว อันสูงได้สามศกพุด มีปากเท่ารูเข็ม เอาเล็บตนแกะ ซึ่ง โลหิตในกายกิน เฒ่ารักษาหารสิ้นทุกอันตรก็กลับหนึ่ง"	

จากการศึกษาพระไตรปิฎกการลักณะพยาน พบความเชื่อเพียงเรื่องเดียวคือ
 ความเชื่อเรื่องผีसागवेत्ता ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในพระไตรปิฎกการลักณะพยาน

1.6 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณ

ตาราง 25 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีสามเทวดา	ในมาตรา 1 กล่าวไว้ว่า "อนึ่ง ถ้า ไรท จาเลย จะถึงพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณ ให้ตระลาการปักหลักห่างกัน 6 ศอก เมื่อจะจุดธูปบูชาพระพิรุณ โรง สาน บวงสรวง เทพดา แล้วให้แต่งเครื่องบวงสรวงขึ้นสามจงถันดังนี้ ผ้าขาว 5 คืบ 2 ผืน เบค 2 ตัว ไรท 2 ตัว หม้อเข้าหม้อ 4 ใบ หม้อแกงหม้อ 4 ใบ เครื่องบายสี ครบ จุด ทุบ เทียน บูชาเทพดาก่อน	เล่ม 1 หน้า 359
2. ผีสามเทวดา	ก่อนที่จะจุดธูปบูชาพระพิรุณที่ 7 กล่าวไว้ว่า "จะจุดธูป บูชาพระพิรุณเอาธูปจากริษฐาน ² อ่านประกาศเทพดา" ก่อน	เล่ม 1 หน้า 365

¹ การพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีบัญญัติ เป็นการพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณที่เกี่ยวกับผีทั้งหลาย การพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณนี้ใช้ก็ต่อเมื่อพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณอื่นคือ การมีพยานไม่ได้แล้วเท่านั้น กฎหมายลักษณะนี้มีความระมัดระวังมากในการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายได้เปรียบของคู่กรณี ก่อนทำพิธีพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณจะมีการอ่านคำสาธยายฐานอันเชิญเทพดา ผีร้ายมาเป็นสักขีพยาน ขอให้เทพดาคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ให้ผีร้ายทั้งหลายเข้าเดิมผู้ผิดให้เห็นทันที ข้าวของที่ใช้ในการทำพิธี คู่กรณีต้องไปซื้อพร้อมกันสถานที่เดียวกัน และโดยความเห็นชอบร่วมกัน การพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณนี้ตัดสินให้ผู้ผิดขึ้นมาจากหน้าก่อนเป็นผู้ผิด ส่วนการพิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณโดยการลှ่ดเพลิงตัดสินโดยดูเท้าพองมากกว่ากันหลังจากที่เวลาผ่านไป 3, 5 หรือ 7 วันแล้ว ถ้าพองเท่ากันให้พิธีจุดธูปบูชาพระพิรุณโดยการด้น้ำอีก.

วุฒิชัย มูลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 15.

² คำสาธยายฐาน คือ คำอธิษฐาน บทกล่าวคำสาธยายฐาน ดูที่ภาคผนวก ง.

จากการศึกษาพิสูจน์ด้านน้ำลุยเพลิง พบความเชื่อเพียงเรื่องเดียว คือ ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในพิสูจน์ด้านน้ำลุยเพลิง

1.7 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะตระลาการ

ตาราง 26 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะตระลาการ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसांगเทวดา	ผู้ที่จะเป็นตุลาการ จะต้องพิจารณาดีความให้ถูกต้องตามพระธรรมศาสตร์ ดังพระไอยการลักษณะตระลาการกล่าวว่า "ถ้ากระลาการผู้ใดให้กำลังแก่ผู้ความผู้เท็จ กินสินจ้างมิได้บังคับบัญชาโดยพระธรรมศาสตร์ อันว่ากระลาการผู้นั้นครั้นกระทำ กาลกิริยาตายแล้ว ก็จะไปหม้อยู่ในอภายภูมิ ทนทุกข์เวทนาอยู่จริงการ เปนเปรต มีเล็บมือใหญ่เท่าใบจอบมีเปลวไฟลุกรุ่งเรือง ควักเอารูธิระมั่งสะแห่งตน บริโภคเป็นนักษัตรอาหาร"	เล่ม 1 หน้า 376

¹พระไอยการลักษณะตระลาการ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับวิธีสำนวนคดี ที่กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการพิจารณาคดีตัดสินคดี ซึ่งคู่คดีโจทก์และจำเลยจะต้องมาอยู่ที่บ้านของตุลาการระหว่างการตัดสินคดี แต่โจทก์หรือจำเลยที่มีศักดินาสูงกว่า 400 สามารถแต่งตั้ง "ทนาย" ไปแทนตัวได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้เป็นตุลาการที่ดี คือ มีความยุติธรรม ปราศจากอคติ 4 คือ จันทรคติ โทศคติ ภยาคติ โมหาคติ และแข่งตุลาการที่ไม่ยุติธรรมว่า ถ้าตายไปให้ตกนรกเป็นเปรต ถ้าเกิดใหม่ให้เป็นคนพิการ ปากเหม็น คุณสมบัติของตุลาการจะปรากฏในกฎหมายลักษณะอันทนด้วย.

วุฒิชัย มุลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 15.

จากการศึกษาพระไอยการลักษณะตระลาการ พบความเชื่อเรื่องผีบางเทวดา
เท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ

1.8 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพั้วเมีย

ตาราง 27 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพั้วเมีย¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคลาง	พระไอยการลักษณะพั้วเมีย ได้กล่าวถึงการลงโทษ ผู้หญิงที่กระทำผิดไว้ว่า "ส่วนหญิงอันร้ายให้เอาเงลว ปะหน้า ทัดดอกจนาแดงสองหู ร้อยดอกจนาเบมาไลย ใส่ ศีสะ คอ ให้นายจะมองตีมองน้าหน้าประจานสามวัน ถ้าจางโทษประจาน ให้นำได้ตามกระเสียรอายุสมหญิงเบ ข้าข้าช้างหลวง ถ้าชายพั้วมันยังรักเมียมันมิให้ประจานให้ ให้เอาสินไหมเข้าพระคลังหลวง	เล่ม 2 หน้า 2
2. โชคลาง	มาตราที่ 7 ได้กล่าวถึงหญิงแพศยาและบทลงโทษ ไว้ว่า "มาตราหนึ่ง หญิงใดทำชู้นอกใจพั้ว มันเอาชายชู้ นั้นมาร่วมประเวณีในวันเดียว 2 คน ขึ้นไป ท่านว่าเบหญิง แพศยา มิให้ปรับไหมชายชู้มันเลย ให้เอาปูนเขียนหน้า หญิงร้ายนั้นเบตราจร้อยดอกจนาเบมาไลยใส่ ศีสะ คอ แล้วเอาขึ้นหาอย่างพจาน..."	เล่ม 2 หน้า 6

¹พระไอยการลักษณะพั้วเมีย เป็นกฎหมายสารบัญญัติ แบ่งลักษณะเมีย การกำหนด
โทษเมื่อละเมิดเมียผู้อื่น การมีชู้ ตลอดถึงการแบ่งทรัพย์สินเมื่อมีการหย่า เป็นต้น.

วุฒิชัย มุลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 14.

ตาราง 27 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. โชคกลาง	ในมาตราที่ 27 ก็ได้กล่าวถึงการลงโทษโดยเอา เฉลวปะหน้าผาก ดังนี้ "หญิงใดไปสู่พ่อท่านแลมันอ้าง สามีหาว่าทอนงักคิดแก่หญิงเจ้าพ่อ พ่อจึงให้เรียกเจ้าพ่อก็คือ เจ้าพ่อพ่อจึงให้เรียกหญิงนั้นก็ตี แลมันเถียงว่ามิได้ว่าร้าย ถึงถามแลมันจนแก่พิจารณาไซ้ ท่านให้ตีฝ่ามันเท่า 1 นิ้ว ให้มันพุ่งคาดเดี่ยว เอาเฉลวปะหน้าผากมันเอาขึ้นหาหย่าง ไว้ แล้วจึงให้ปลงลงตีด้วยไม้หวาย 3 ลาที่หนึ่ง โดยโทษ อันมันเถียงเจ้าพ่อนั้นแล"	เล่ม 2 หน้า 13
4. โชคกลาง	ในมาตราที่ 35 และ 36 ได้กล่าวถึงเสนียด จัญไร เนื่องจากความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างผู้คนใน ครอบครัวที่เป็นสายเลือดเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งผิดธรรมชาติ ของความเป็นมนุษย์ ถือเป็นข้อห้าม (Incest taboo) จะนําลงที่ไม่ได้แก่ความวิบัตินานาประการมาสู่ชุมชน ผู้ที่ ถูกละเมิดจะถูกลงโทษด้วยการจับใส่ให้หันไปจากชุมชนอย่าง หลิกเลียงไม่ได้ หรือสิ่งนอกเหนือธรรมชาติจะลงโทษด้วย ดังปรากฏในมาตราที่ 35 ดังนี้ "หลานท้าวด้วยเมียลูก คาปูอ่าว อาน่า ฟัดตนเอง มันผู้มิกกล้าเกรง มันมิอ้ายแก่ขาม ดังนั้น ให้เอามันคนร้ายจากใส่ ตรวน ชื่อ คา เอานํามิก สักหน้าทั้ง หญิง ชาย เอาเชือกหนึ่งผูกคอ เอามือตึงตะเวน รอบตลาดแล้ว เอาขึ้นหาหย่างยิงด้วยลูกสั้นโรคด แลให้ตี ด้วยลวดหนึ่งละ 25 50 ที แล้วให้หันพลอยเสียนอก เมือง อย่าให้ดูเบี่ยงกัน ถ้าจะใดลูกสั้นโรคดมิให้ยิงเล่มละ 3000"	เล่ม 2 หน้า 16 - 17

ตาราง 27 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
5. โชคกลาง	และในมาตรา 36 กล่าวว่า "พ่อแม่ลูกพี่น้อง ยายหลาน ตาหลาน ลุงน้า หลานท้าวกันไว้ ให้ทานเพ ลอยผู้ขึ้นเสียนชะเล¹ ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลี เมืองท่านทั้ง 4 ประตุ ทั่ว 8 ตัว ให้พระสงฆ์พรหมณาจารย์สวดมนตร ทาพิธีการระงับอุบาทว์จันไร น้ำ ฟ้า ผน จึงจะตกเบเน ประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทมิ ขอบมิได้ว่ากล่าว ท่านว่าเลมิดาให้ลงโทษโดยโทษาตุโทษ"	เล่ม 2 หน้า 17
	ในมาตราที่ 92 ได้กล่าวถึงการลงโทษหญิงที่มีชู้ ว่า "หญิงคนเดียวมันทำชู้ด้วยชายคนหนึ่งก่อน แล้วหญิงนั้น มาทำชู้ด้วยชายคนหนึ่งเล่า ชู้ก่อนมันพ้นทางชู้หลังตายก็ดี ชู้หลังมันพ้นทางชู้ก่อนตายก็ดี ท่านว่าเป็นหญิงร้าย ให้ทวน มัน 30 ที แล้วให้เรือนศรีสะหญิงนั้นเป็นตะแลงแกงทักดอก ละบาสองหูขึ้นขาอย่างประจาร 3 วัน แล้วให้ฆ่าชายชู้พ้น ทางนั้นให้ตกไปตามกัน..."	เล่ม 2 หน้า 48

จากการศึกษาพระไอยการลักษณะผิดเมีย พบความเชื่อเพียงเรื่องเดียวคือ โชคกลาง ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในพระไอยการลักษณะผิดเมีย

¹ชะเล คือ ทะเล.

1.9 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะลักพาลูกเมียผู้คนที่ท่าน

ตาราง 28 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะลักพาลูกเมียผู้คนที่ท่าน¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ฤกษ์ยาม	ในมาตราที่ 31 ได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่อง ฤกษ์ยามไว้ว่า "ผู้ใดดูฤกษ์ยามเจรจาแนะนำเจ้าคนลูกเมีย ท่านให้หนี เจ้า ทาษ คน เสียบาเหน็จจึงได้ตัวมา บาเหน็จนั้นตกแก่ผู้ดูฤกษ์ยาม เจรจาแนะนำแก่เจ้าคนลูกเมีย ท่านแล"	เล่ม 2 หน้า 138

จากการศึกษาพระไอยการลักษณะลักพาลูกเมียผู้คนที่ท่าน พบความเชื่อเพียงเรื่องเดียวคือ ฤกษ์ยาม ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในพระไอยการลักษณะลักพาลูกเมียผู้คนที่ท่าน

¹พระไอยการลักษณะลักพาลูกเมียผู้คนที่ท่าน เป็นกฎหมายที่กำหนดโทษผู้ลักพาผู้คนที่คนอื่นทั้งที่เป็นลูกเมีย หรือเป็นทาส และทาง การถือว่าผู้ลักพาเป็นโจร การลงโทษคลุมไปถึงบุคคลที่เลี่ยมสอนการหลบหนีให้ที่พักพิง ให้อาหารแก่ผู้หลบหนี โทษที่กำหนดไว้มีตั้งแต่ปรับไหม ชดใช้ค่าเสียหาย ถึงประหารชีวิตสำหรับบุคคลที่พาผู้คนที่ท่านตายหรือขายผู้คนที่ท่านออก ราชอาณาจักร.

วุฒิชัย มุลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 13.

1.10 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ

ตาราง 29 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसा่งเทวดา	ในมาตราที่ 33 ได้กล่าวถึงแม่โพสพไว้ว่า "ผู้ใดลักพันรี้วทลายรี้วไรนา ท่านเสียให้วัวควายเข้าไรนา ท่าน พิจารณาเป็นสังข์ไซ้ ให้ทวนโดยสกรรจ์หมี่ สกรรจ์ แล้วให้ทวน 3 วัน ให้ร้องว่าคนทั้งหลายอย่าเอาเข้าเป็นทาเนียม ข้าพันรี้วทลายรี้วไรนาท่านเสียแล้ว ให้ข้าของ ท่าน เพราะมันถูกแก่แม่โพสพซึ่งเลี้ยงมันมาหาที่ขุนบาน หมี่ได้"	เล่ม 2 หน้า 210
2. ผีสา่งเทวดา	ในมาตราที่ 36 ได้กล่าวถึงการท้าววันแม่โพสพไว้ดังนี้ "ผู้ใดทงองอาจเอากระดูกมือใบใดเข้าท่านเมื่อ เป็น ต้น ใบ ท่านให้ไหม 440000 ถ้าเข้ากล้าท่านให้ไหม 550000 ถ้าเข้านั้นออกรวงให้ไหม 660000 ถ้าใด ถึงไร่ 1 2 3 ไร่ขึ้นใบ ให้ไหม 110000 แล้วให้เอาผู้ร้ายแต่งหมูตัวหนึ่ง เบดตัวหนึ่ง เล้าไทยหนึ่ง เครื่องกระยาสูบเทียนบูชา ท้าววันนางพระโพสพ ตามกระบิลเมือง"	เล่ม 2 หน้า 210

¹พระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ เป็นกฎหมายสารบัญญัติ ที่ประมวลกฎหมายหลายลักษณะ ที่มีผลต่อมูลคดีวิวาท เช่น โจท กระบือ ช้าง ม้า ใบเหยียบย่ำ กิน ทาละลาย พืชผล ข้าวกล้าของผู้อื่นจะได้รับโทษ ใบส้มปลา แทะปลาในนาของผู้อื่น จะได้รับโทษ ใบขี้หน้างนาของผู้อื่น ออกก็จะได้รับโทษเช่นกัน นอกนั้นเป็นการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน การงานของทรัพย์ การยืมทรัพย์สิ่งของสัตว์เลี้ยง การว่าจ้างผู้คนไปทำงาน ถ้ามีปัญหาจะพิจารณาลงโทษอย่างไร.

วุฒิชัย มุลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 14.

ตาราง 29 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. มีสาางเทวดาและ เวทมนต์คาถา	าณาตราที่ 156 ได้กล่าวว่า "จักกล่าวลักษณ ณบ จกละ กระสือ กระหาง แลคนผู้เรียนรู้เวทวิทยาคม แลภษติยาคุณ กระทำให้กันตายฉิบหายด้วยอุบายต่าง ๆ... ผู้รู้ กรรมกร ผู้พิจารณาความ ณบ จกละ กระสือ กระหาง ใบฆ่าเสีย ำให้บอกส่งเข้าไปยังกรุง ำให้ไว้แต่ นอกเขนอน จะให้พิจารณาก่อนถ้าเจ้าเมือง กรรมกร ำบอก ส่งเข้าไปยังฆ่าเสียแล้ว จึงบอกเข้าไปยังกรุงต่อพายุหลัง ำให้มีโทษถึงสิ้นชีวิต"	เล่ม 2 หน้า 261 - 262
4. มีสาางเทวดาและ เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 157 กล่าวไว้ว่า "ผู้ใดสอนว่าบน ณบ ภษติยา รู้ว่ายา รู้วิทยาคณ กระทำให้ท่านตาย พิจารณาเป็นสัจแลหากโทษสอน ท่านให้ลงโทษ โดยโทษานุโทษ แล้วให้โทษจบคำตัวผู้สอน ถ้าเป็นสัจดู ผู้สอน ท่านให้ฆ่ามันผู้รู้คุณ ว่ายา ณบ จกละ ภษติยานั้น เสีย เพราะมันจะทำบาปภายหน้า ส่วนทรัพย์สิ่งสินมันนั้น ำให้เอาเข้าพระคลังหลวงจงสิ้น"	เล่ม 2 หน้า 262
5. มีสาางเทวดา	มาตราที่ 158 ได้กล่าวว่า "ผู้ใดคำท่านว่าบน กระสือ ณบ จะกละ กิณบุตรภรรยาท่านให้ถึงสิ้นชีวิตก็ดี แลกินช้างม้าโคกระบือสรรพสัตว์ของท่านให้สิ้น ชีวิตก็ดี แต่มิได้ออกชื่อ ฝ่ายข้างหนึ่งออกเจมมากสาาหาท่านว่า ๆ มิได้เลย เพราะเหตุคำมิได้ปรากฏชื่อ"	เล่ม 2 หน้า 262
6. มีสาางเทวดาและ เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 159 ได้กล่าวว่า "คำ ว่า คู่ ท่านว่า รู้ณบ ภษติยา รู้ว่ายา แลวิทยาคณ กระทำให้ท่านตาย ถ้าเป็นสัจจริงดังนั้น ำให้ถามเอาครุมันด้วย ฆ่า ตัว ครุ	เล่ม 2 หน้า 262 - 263

ตาราง 29 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
7. ผีसा่งเทวดา	มันเสียให้ตกตามกัน ถ้ามิเป็นสัจ แลมันเสกสัน คำ ว่า คู่ ท่านนั้น" มาตราที่ 160 กล่าวว่า "ผู้ใด คำ ส่อ ท่านว่า เป็นกระสือ กระหาง จะกละ พิจารณามิเป็นสัจหาก คำ ส่อ ท่านดั่งนั้น ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ แล้วให้ไหมเท้า คำตัวผู้คำ ส่อ นั้นเป็น สิบไหม หินย กิ่ง ถ้าเป็นสัจ ว่า เป็นกระสือ กระหาง จะกละ จริงใช้ ให้เอาไม้ผู้เป็น กระสือ กระหาง จะกละ มาขวิดธารภาเสีย ทรัพย์สิ่งสิน มันให้เอาเข้าพระคลังหลวง"	เล่ม 2 หน้า 263
8. ผีสา่งเทวดา	มาตราที่ 161 กล่าวว่า "คนใช้กระสือกินแล เขาหาหมอนั่งค้ำานที่บ้านเขา แลมีผู้เข้ายกหม้อแกงบลา ลงแลพราภาไฟเสียแลเอาไฟไปก็ดี ให้มีโทษแก่ผู้นั้นโดยเป็น ฉนบ จะกละ กระสือ เหตุเขาดั่งกล่าวหาตัวกระสือ ผู้นั้น เป็นกระสือจึงร้อนตัวมาทักให้เขาเสียกิจการดั่งนั้น ถ้าแล บกินเขา ๆ จึงได้ให้จับเอาจงสันทั้งโรคตาให้ทำตามพระ- โอยการ"	เล่ม 2 หน้า 263 -
9. ผีสา่งเทวดา	มาตราที่ 170 กล่าวไว้ว่า "ชาย หญิง เป็นผู้ เมียกันเคียดชุนน้อยใจกัน ชายก็ดีหญิงก็ดีไปบลตันไม้ อันมีผี ให้ชายผู้ชายผู้แลหญิงนั้นให้เจ็บล้มตาย ฝ่ายผู้มีได้บลผู้เจ้า ให้เจ็บล้มตาย ผู้ใดไปบลผู้เจ้าพิจารณาเป็นสัจ โทษตกแก่ มันผู้นั้นเสมอฉนบ กฤตยากระทำท่านให้ตายนั้น"	เล่ม 2 หน้า 267
10. ผีสา่งเทวดาและ โรคกลาง	มาตราที่ 173 กล่าวไว้ว่า "ผู้ใดเอาผีไปไว้ใน บ้าน เรือนท่าน ให้ผีสืบบ้านเรือนท่านเล่าหาหมหนึ่ง หัวหมู เมี่ยง หมากพลูกล้วยกล้วยให้หมอเสียดเดียวจันไร แลให้	เล่ม 2 หน้า 268

ตาราง 29 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
11. ผีसाংเทวดาและ ราชกลาง	พระสงฆ์สวดมนต์ทำบุญเอาเบี้ย 12000¹ ๑ห่อแถม ๑ ถ้าเอา ผีไปบูชาวันที่เรนาเรียกสวนท่าน ๑ห่อผีเสาะขอหนึ่ง ๑ห่อ ตัวหนึ่ง เข้าสาร เมืองหมากพลุ ราชวัดฉัตรตรงสวดพระ- พุทธมนต์ฉัน 3 5 วัน ถ้ามีผีเรือนที่บ้าน เรนา เรียก สวนท่าน ผู้คนของท่านเจ็บไข้ ๑ห่อรับไหม ถ้าตายหาย ๑ห่อค่าของซึ่งตายหายนั้นเป็นสามส่วน ๑ห่อรับไหมส่วนหนึ่ง เพราะมันหาพิจารณาไว้ได้" ในมาตราที่ 174 กล่าวว่า "ผู้ใดเสียเคราะห์ แลเอากระบานผีไปไว้ในบ้านท่าน ๑ห่อผีที่บ้านหัวหมู่เมือง หมากพลุ กล้วยอ้อย ๑ห่อสำหรับหนึ่ง ฉัตรตรงบูชเพียนให้ สวดมนต์ทำบุญ ถ้ามีผีที่บ้านนั้น ผู้คนแลสัตว์ของท่านป่วย ไข้ ๑ห่อรับไหมถ้าตายหาย ๑ห่อค่าสิ่งของนั้นเป็นสาม ส่วน๑ห่อรับไหมส่วนหนึ่ง"	เล่ม 2 หน้า 264 - 265
12. ผีสาংเทวดาและ ราชกลาง	ในมาตรา 175 กล่าวว่า "ผู้ใดพลีการแก่ ท่านแลเทพดาก็ดี พลีการแก่ภูตปิศาจก็ดี ถ้าเอาใบเสีย ขายคาท่าน แลพันบันไดท่านแลเจ้าเรือนเกิดอุปัชฌาย์ ควรให้เสียค่ายาโรคแก่ท่าน ถ้าเจ้าเรือนถึงแก่ภรรณภาพ ควรให้ผู้นั้นเสียค่าตัวผู้ถึงภรรณภาพนั้น"	เล่ม 2 หน้า 261

¹การแลกเปลี่ยนเงินตามอัตราราชการในสมัยนั้น 800 เบี้ย = 1 เฟื้อง หรือ
12 สตางค์ ดังนั้น 12,000 จึงมีค่าเท่ากับ 15 เฟื้อง หรือ 1 บาท 80 สตางค์.
อัมรินทร์พงศ์ จัตุราคม. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. 2527. หน้า 28 - 29.

ตาราง 29 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
13. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 163 ๖๕๕ กล่าวว่า "ผู้ใดสาธยายยาให้ท่านกิน ท่านเหงามีเรื่องจะตายแลแก่โรคก็ดี อนึ่งผู้รู้กระทำยาให้ท่านปวดหัวมัวตาลามักด้วยประการใด ๆ ก็ดี ท่านจับได้ ๖ ให้เอาตัวมันผู้เอางัวงายมาทำให้ท่านกินแลผู้กระทำท่านนั้นขึ้นหาอย่างประจาร์แล้วปลงลงทวนด้วยลวดหนัง 60 ที แล้วให้ไหมปลุกตัวเป็น สีนไหม พิณย กิ่งแล้วส่งตัวจาวัว ๗. ลูก โดยยถากรรม ถ้าท่านตายให้ฆ่ามันเสีย"	เล่ม 2 หน้า 264
14. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 164 กล่าวว่า "ผู้ใดสาธยายยาเมื่อ มาให้ท่านกินเมามีรู้ศึกตัว แลเกบเอาทรัพย์สิ่งสินท่าน ๆ ว่า ผู้ร้ายยิ่งจริง ถ้าเป็นสัจจะขึ้นหาอย่างประจาร์ แล้วปลงลงทวนด้วยลวดหนัง 60 ที แล้วเอาทรัพย์ซึ่งมันเกบเอาไปนั้น ตั้งไหมตรีคูณเป็น สีนไหม พิณย กิ่ง แล้วให้ไหมปลุกตัวแล้วจาวัว ๗. ลูก กว่าจะตาย ถ้าผู้กินยานั้นตาย ให้ฆ่าผู้ให้กินยานั้นให้ตายตกไปตามกัน ถ้ามีเพื่อนรู้เห็นด้วยหลายคน ให้ลงโทษด้วยลวดหนังคล 30 ที แล้วให้ไหมดั่งจริง เหตุว่าอย่าให้มีคนร้ายได้เลย"	เล่ม 2 หน้า 164
15. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 165 กล่าวว่า "ผู้ใดสาธยายแก่ลูกท่านกินเป็นบ้า ให้มันรักษาลูกท่าน ถ้ามันรักษาหายให้ทวนมันนั้น 30 ที ถ้ามันรักษามีหาย ให้ไหมปลุกตัวแล้วทวน 60 ที เอาขึ้นหาอย่างประจาร์แล้วจาวัว ๗. ลูก"	เล่ม 2 หน้า 265
16. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 166 กล่าวว่า "ผู้ใดสาธยายแก่ท่านกินลูกในท้องตายให้เอาคำตัวแม่มันกิ่งหนึ่งตั้งไหมทวิคูณเป็น สีนไหม พิณย กิ่งแล้วให้ทวน 60 ที เอาขึ้นหาอย่างประจาร์แล้วจาวัว ๗. ลูก ถ้าตายทั้งแม่ทั้งลูก ให้มันตายตก	เล่ม 2 หน้า 265

ตาราง 29 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
17. เวทมนต์คาถา	ไปตามกัน" มาตราที่ 167 กล่าวว่า "ผู้ใดคิดผูกแอกอ้างกันจ้างวานหมอบให้กระทำ หมอเหเมแก่เบี้ยสินจ้างจวนเข้ารับจ้างรับวานแล้ว แลหมอยังมีทันกระทำแก่ท่าน ท่านจับได้ ๑ ให้เอาหมอแลคน ผู้จ้างวาน นั้นขึ้นหาอย่างประจาร์แล้วให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง 30 ที แล้วเอาขึ้นหาอย่างประจาร์ให้เขารู้ทั้งเมือง ถ้าหมอกระทำท่านมีอันเบบแต่ยังมีตายให้เร่งแก่จนได้ ถ้าแก้ได้ให้เอาหมอแลผู้จ้างวานนั้นขึ้นหาอย่างประจาร์แล้วทวนด้วยลวดหนึ่ง 60 ที แล้วให้หมอผู้จ้างวาน เรียงตัวเบบเบี้ยปลุกตัวแล้วจ่าส่งไว้ ณ.คุก ถ้าหมอมันกระทำให้ตาย ท่านให้เอาหมอแลผู้จ้างวานนั้น ขึ้นหาอย่างประจาร์แล้วปลงลงทวนด้วยลวดหนึ่ง 90 ที แล้วให้ฆ่าเสีย"	เล่ม 2 หน้า 266
18. เวทมนต์คาถา	มาตราที่ 168 กล่าวว่า "หญิงก็ดีชายก็ดีเป็นชู้เมียกัน หญิงจะใคร่ให้ชายนั้นรัก ให้แม่หมอหมอบกระทำมนต์คณมกรูด สัมป่อย สรรพการ เสน่ห์ ดังนั้น ท่านว่าหญิงท่านแต่จะให้ชายรัก ชายท่านแต่จะให้หญิงรัก หวังจะให้เป็นประโยชน์จาเรื้อแก่ตัวสืบไป แม้น ชาย หญิงก็ดี เคาระห์ร้ายหากให้เจ็บตาย จะใส่โทษแม่หมอหมอบนั้นมิได้เลย เบบกันแก่ผู้ตายนั้น เทวดายังรู้จุติมนุษย์หาจะอยู่ได้"	เล่ม 2 หน้า 266
19. เวทมนต์คาถา	ในมาตราที่ 169 กล่าวไว้ว่า "ผู้ใดจะให้ผู้อื่นพิศวงงงงวยในตนแลปรกอบ กฤตยาคุณเบบยาแผดด้วยสิ่งใด ๆ ให้ท่านกินก็ดี ใส่ให้ท่านด้วยประการใด ๆ ก็ได้	เล่ม 2 หน้า 267

ตาราง 29 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
20. โชคกลาง	แลปั้นรูปฝังรูปด้วยวิทยาคฤประการใด ๆ ก็ดี พิจารณาเป็น สิ่ง ๑ หัววน 60 ที่ เอาขึ้นหาอย่างประจักษ์แล้วทวง บก 3 เรือ 3 วัน แล้วฆ่ามันเสีย ถ้าหากให้ผู้ฆ่านั้นกินรู้ ด้วยประการใด ๆ พิจารณาเป็นสิ่ง ๑ หลังโทษจตุรเศว แล้วส่งตัวให้ชายผู้ตามแต่ใจมัน" ในมาตราที่ 172 กล่าวไว้ว่า "สตรีผู้ใดประสูติ บุตรในเคหสถานแห่งท่าน ๑ ให้ปลีเรือนท่านผ่านง่าม สำหรับหนึ่งทอง $\frac{1}{10}$ (1 สลึง) ขมิ้นเมกรูด ส้มป่อยเข้าน้ำ โคอ่อน ควรขอโทษแก่เจ้าเคหสถานนั้น ถ้าผู้นั้นเป็นคน ยาก ควรให้มีแต่ผ้าสำหรับหนึ่งเส้นเสียแต่ทอง ถ้าสตรีผู้ใด ไปสิ้นชีวิตในเคหสถานท่าน ๑ ทรัพย์อยู่ด้วยอาตมาเท่าใด ควรให้แก่เจ้าเคหสถานนั้น"	เล่ม 2 หน้า 268
21. โชคกลาง	มาตราที่ 176 กล่าวว่า "ถ้าจะปลีบ้านเรือน เรือนสวน ๑ ไร่ นา ๑ ไร่ ๑ โนนพระสงฆ์ 7 รูป จาเรือนพระปรีด 3 วัน ทักษัตร 3 ชั้น ใบศรีสำหรับหนึ่ง เบด 1 ไร่ 1 เสาโพง 1 คชเรือนวงหนึ่ง สายสินรอบที่จะปลีนั้น เงินติด $\frac{1}{10}$ (1 บาท 2 สลึง) ปี่พาทย์ฆ้องวงหมอบัด เสนียดจันทร ถ้าความผิดนั้นมากกว่าให้ทวีขึ้น พระสงฆ์ 13 รูป ใบศรี 3 สำหรับ บัตร 8 ชั้น สายสิน 3 รอบเรือน ถ้าจะใดคชเรือนวงละ $\frac{1}{10}$ (1 บาท 2 สลึง) ใบศรีเบด ๑ ไร่ได้แก่เจ้าเรือนเจ้าที่ เงินติดเทียนได้แก่หมอซึ่งบัด เสนียดจันทรนั้น"	เล่ม 2 หน้า 269

จากการศึกษาพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ พบความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่อง ผีसाบเทวดา เวทมนต์คาถา และโชคกลาง ไม่ปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์เรื่อง ฤกษ์ยาม และเครื่องรางของขลัง

1.11 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะวิวาท ดี คำกัน¹

ตาราง 30 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะวิวาท ดี คำกัน

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคกลาง	ในมาตราที่ 19 กล่าวว่า "ผู้ใดคบดีข้าไทถูกเมียตน มันเล่นหนีไปจับบนเรือนท่านแลเลียดตกลงที่เรือนท่าน ให้นำผู้คบดีนั้นพลีเรือนท่าน ให้นำเงินพระสงฆ์ 7 รูป สวดมนต์ฉันต์บั้งพลี ๆ เรือนท่าน"	เล่ม 2 หน้า 277

จากการศึกษาพระไอยการลักษณะวิวาท ดี คำกัน พบความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่องโชคกลางเพียงเรื่องเดียว ไม่ปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่องอื่น ๆ

¹พระไอยการลักษณะวิวาท ดี คำกัน เป็นกฎหมายสารบัญญัติ ที่กำหนดโทษบุคคลที่ทะเลาะวิวาทดี คำกัน โทษที่กำหนดไว้มีลักษณะเป็นกลาง ๆ เมื่อลงโทษจะต้องนำคดีมาพิจารณาประกอบด้วย การลงโทษมีตั้งแต่ปรับไหม ถึงประหารชีวิตในกรณีที่ทะเลาะวิวาทถึงตาย การลงโทษรวมไปถึงผู้ที่ยุ้ให้มีการทะเลาะวิวาท ผู้ที่ไม่ห้ามปรามเมื่อเห็นคนอื่นทะเลาะวิวาท แล้วมีเหตุถึงตายขึ้นมา.

วุฒิชัย มูลศิลป์. เล่มเดิม. หน้า 13.

ในการศึกษาความหมายต่าง ๆ ในกฎหมายตราสามดวง พบว่าได้มีการบันทึกความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ทั้ง 5 ประเภทไว้ สามารถจำแนกจำนวนครั้งของความเชื่อไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยาที่พบได้ในกฎหมายตราสามดวงดังต่อไปนี้

ตาราง 31 แสดงจำนวนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ได้พบในกฎหมายตราสามดวง

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้บันทึกไว้
1. ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา	18
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	2
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	1
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	16
5. ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง	13

จากตาราง 31 แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา ได้ถูกบันทึกไว้ในกฎหมายตราสามดวงมากที่สุดถึง 18 ครั้ง รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 16 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง 13 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 2 ครั้ง ความเชื่อที่ถูกบันทึกไว้น้อยที่สุดในกฎหมายตราสามดวง คือ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังได้ถูกบันทึกไว้เพียง 1 ครั้งเท่านั้น

2. วรรณกรรม

คำว่า "วรรณกรรม" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ดังนี้ "งานหนังสือ งานนิพนธ์ที่สร้างขึ้นทุกชนิด ไม่ว่าแสดงออกมาโดยวิธีหรือในรูปร่างใด เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปรากฏา เทศนา คำปราศรัยสุนทรพจน์ สิ่งบันทึกเสียงภาพ"¹

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 754.

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ให้ความหมายไว้ว่า วรรณกรรม คือ ศิลปกรรมประเภทหนึ่ง เปรียบเหมือนกับจิตรกรรมหรือประติมากรรม มีรูปเป็นหนังสือ ซึ่งอาจเขียนหรือพิมพ์ก็ได้ อาจเป็นเอกสารวิชาการ บทความออกอากาศทางวิทยุหรือลงพิมพ์ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ และคำอวยพร¹

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้กำหนดความหมายของ วรรณกรรม ว่าเป็นบทประพันธ์ที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยรวมวรรณกรรมที่ประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา ทั้งนี้เนื่องจากวรรณกรรมเป็นสื่อซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แนวความคิดความเชื่อของผู้คนในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตามอาจมีผู้เสนอความเห็นว่ วรรณกรรมมิใช่เป็นเรื่องจริงทั้งหมด ทว่า "ภายในจินตนาการของนักประพันธ์ ย่อมเป็นกระบวนการเก็บรักษา และสะสมข้อมูล ซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ชีวิตจริง"² วรรณกรรมจึงอาจนำมาเป็นหลักฐานเอกสารที่จะสืบค้นหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ และแม้ว่าวรรณกรรมสมัยอยุธยาที่สืบทอดมาส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมในราชสำนัก ซึ่งอาจทำให้มองเห็นภาพของชีวิตชาวบ้านไม่ชัดเจนจากการค้นคว้าของผู้วิจัย พบว่า วรรณกรรมสมัยอยุธยา นอกจากจะสะท้อนให้เห็นลักษณะการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ของกลุ่มผู้ปกครองแล้ว ยังพบว่าได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอยุธยาซึ่งมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วยเช่นกัน

กรุงศรีอยุธยาเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งทางด้านวรรณกรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรม ระยะเวลากว่าสี่ร้อยปีที่อยุธยาดำรงความเป็นอาณาจักร มีวรรณกรรมเกิดขึ้นมากมาย นักวรรณคดีจึงนิยมแบ่งช่วงวรรณกรรมออกเป็น 3 ช่วง³ เพื่อความสะดวกในการศึกษาดังนี้ คือ

1. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 2072) จากรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 รวมเวลา 179 ปี
2. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง (พ.ศ. 2153 – พ.ศ. 2231) จากรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมเวลา 68 ปี

¹บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. อ่านวรรณกรรม. 2529. หน้า 112.

²วิชา เอี่ยมประไพ. เล่มเดิม. หน้า 68.

³วันเนา ยูเด็น. ประวัติวรรณคดีสมัยสุโขทัยและอยุธยา. 2527. หน้า 62.

3. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2275 – พ.ศ. 2310) จาก
รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ รวมเวลา 35 ปี

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวรรณกรรมแต่ละสมัยว่า มีวรรณกรรมเรื่องใดบ้างที่ปรากฏ
ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

1. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 2072) จาก
รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 รวมเวลา 179 ปี
ในระยะเวลาดังกล่าวมีงานวรรณกรรมที่สำคัญ 5 เรื่อง คือ ลิลิต戎การแข่งน้ำ มหาชาติ
คาพลวง ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตพระลอ และโคลงนิราศหริภุญชัย แต่พบความเชื่อทางไสยศาสตร์
ในวรรณกรรมต่อไปนี้

1.1 ลิลิต戎การแข่งน้ำ¹ วรรณคดีฉบับนี้ เดิมเรียกว่าประกาศแข่งน้ำเป็น
ประกาศหรือ戎การที่พราหมณ์ใช้อ่านหรือสวดนาคิธิน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือพระราชนิธิ
ศรีสังจปานกาล ซึ่งเป็นนิธิทางจิตวิทยาของพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์²
กระทำเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยให้มีการดื่มน้ำสาบานถวายสัตย์
ปฏิญาณว่าจะมีความซื่อตรงต่อพระมหากษัตริย์

นิธิ戎การแข่งน้ำ พราหมณ์จะอัญเชิญเทพเจ้าทั้งสามได้แก่ "พระอิศวร
หรือพระศิวะ พระนารายณ์ หรือพระวิष्ณู และพระพรหม" ซึ่งเรียกว่า "ตรีมูรติ"³ นอกจากนี้
ยังมีผีสงเทวดาที่ศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งพระรัตนตรัยให้เป็นพยาน "นาคิธิน้ำจะมีการเตรียมสิ่งของ
ต่าง ๆ เช่น หม้อน้ำมนต์ เหล็กกล้า หน้ำแพรก งามะตูม และอาวรุท"⁴ จากนั้นจึงใช้

1ลิลิต戎การแข่งน้ำ ลักษณะคำประพันธ์เป็นโคลงฉันท์สลับกับร่าย จึงเรียกว่า ลิลิต
ไม่ปรากฏชื่อผู้ประพันธ์ แต่สันนิษฐานว่าแต่งในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1.

2เบ็ลื่อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. 2510. หน้า 43 – 44.

พระนารายณ์ หมายถึง เทพเจ้าผู้รักษา

พระอิศวร หมายถึง เทพเจ้าผู้ทำลาย

พระพรหม หมายถึง เทพเจ้าผู้สร้างสรรค์.

3พศ.สาม ครูทเมือง. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดี. 2527. หน้า 255.

4แหล่งเดิม.

อาวุธจุ่มลงในน้ำให้ประจักษ์แก่ตา ในพิธีนี้พวกพราหมณ์จะเป็นผู้ช่วยพร ซึ่งมีสาระว่า ถ้าผู้ใด
ชื้อตรงเมื่อดื่มน้ำนี้แล้วจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อตายแล้วจะไปสู่สุคติ และสาบแช่งผู้ที่คิดคดไม่
ชื้อตรงน้ำนี้ก็จะมีบาปสาหัส และมีสาบแช่งที่ศักดิ์สิทธิ์จะลงโทษอย่างร้ายแรง พิธีนี้จึงเรียก
ว่า พิธีแช่งน้ำ

วรรณคดีเรื่องนี้ถือเป็นวรรณคดีที่ใช้ในพิธีการ มีเหตุผลทางการเมือง
การปกครอง เป็นประเด็นสำคัญ "โบราณยังถือเป็นพิธีระงับยุคเชษฐของบ้านเมืองอีกด้วย
กำหนดให้มีพิธีนี้ปีละ 2 ครั้งเป็นประจำ คือ ในเดือนห้าขึ้นสามค่ำ และในเดือนสิบแรมสิบสาม
ค่ำ"¹ ซึ่งปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

ตาราง 32 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในลิลิตเรื่องการแข่งขันน้ำ² (ประกาศแข่งขันน้ำ
โคลงห้า)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाบเทวดา	คำอันเชิญ พระนารายณ์ พระอิศวร และพระคเณศ " โอมลิตธิสรวรศรีแก้ว แผ้วมฤตยู เอาจู เป็นแท่น แก้วนกลินฟ้า กลินดิน บินเอาครุฑมาจี สีมือถือ สังข์จักรพรรดิ ภิรูวดาร อสุร แลงลาญหัก ทักษิณจระนย (แทงพระแสงศรปลั้ววาด) โอมบรมเมศวราย พายพาหลวงอะคร้าว ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี่ยวช้าง อ้างัดจันทร์ เป็นปิ่น ทรงอินทรชญา สามตามพระพร่ง แก้วเพชร กล้า ฆ่าผินจัญไร ฯ (แทงพระแสงศรอัคนีวาด)	หน้า 6

¹วันเนา ๖ เดือน. เล่มเดิม. หน้า 63.

²กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

ตาราง 32 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ผีसा่งเทวดา	โรมชัยชัยโชโสฬสพรหมญาณ บานเคียรเกล้า เจ้าคลี่บัวทอง พย่องเหนือขุนห่าน ท่านรังก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ โทมิตรดา มหากฤตราไตร อมไคยโลเทศ จงตรีกัดท้าน พิณณปรมาธิเบศ ไทธเรศสุรสิทธิ์พอ เสวยพรหมาศ์กัณเฑาะว์ ประณมบุญการดิเรก บูรพา บรู๊กร้อย ก่อมา (แทงพระแสงศรพรหมมาศ)" อันเชิญผีสา่งเทวดา มาเป็นพยาน และสาบแช่งผู้ที่ไม่เชื่อสัตย์ " ฟ้าขรแข่งหกคลองช่วยดู คุยมคลองแผ่นข้างเผือก ฝักกลางหวาหารแ่อนช่วยดู ฟันได้ชื้อกามภูมิ ฯ ฟ้ากระแฉ่นเรือนพยองช่วยดู เอาธงเป็นหมอกห้วย เจ้าผาดำสามเส้าช่วยดู แสนผีฟิงยอมท้าว ฯ เจ้าผาดำพาเผือกช่วยดู หันเหี้ยววุ่นสมิงพราย เจ้าผาหลวงผากลายช่วยดู ฯ ดีร้ายบอกคนจำ ผีพรายผีขรหมื่นดำช่วยดู การุณกลืนเป็นเปลว บ่ชื่อน้ำตัดคอ ฯ"	หน้า 7 - 8
3. ผีสา่งเทวดา	อีกตอนหนึ่งได้กล่าวอันเชิญผีสา่งเทวดามาเป็นพยาน และกล่าวสาบแช่งผู้ที่ไม่เชื่อ " บล้าเงี้ยวรอรูราญรงค์ ผิดงผีหมื่นดำ ล้าหมื่นผา มาหนน้ำ หนบก ดกนอกบอกฟ้าแมน แคนฟ้าตั้งต่อ หล่อ หลวงदैำ ทั้งเหง้า ภูติพนัสบดี ศรีพรหมรักษ์ ยักษ์กุมาร หลายบ้านหลายท่า ล้วนผีฟ้าผีเหว เร็วยิ่งลมบ้า หน้าเท่า แผง แรงไถยเอาขวัญ... ผู้บดบื้อ ชื่อเฝ้าจรจกด ขบถแก่ เจ้า ผู้ผ่านเกล้าอยุธยา สมเด็จพระรามาริบัติ ศรีสินทรบรม	หน้า 8

ตาราง 32 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	มหาจักรพรรดิศร ราชาริราช ท่านมีอำนาจมีบุญ คุณเนกา... ตนทั้งหลาย มาเพื่อจะทำขบถ ทดโทษ แก่เจ้าตนในสร้อย จงเทพบุตร สูงนี้ให้ ตายในสามวัน อย่าให้ทันในสามเดือน อย่าให้เคลื่อนในสามปี อย่าให้ มีสุขสวัสดิ์..."	

จากการศึกษาลิลิตเรื่องการแข่งขันน้ำ (ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า) พบเฉพาะความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดานั้น ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่องอื่น ๆ ในลิลิตเรื่องการแข่งขันน้ำ (ประกาศแข่งน้ำโคลงห้า)

1.2 ลิลิตพระลอ วรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอยังไม่ทราบแน่ชัดว่ากวีท่านใดเป็นผู้แต่งและแต่งในสมัยใด

สมเด็จพระยาตราพระราชานาภได้ประทานอธิบายเกี่ยวกับหนังสือลิลิตพระลอไว้ในหนังสือบันทึกสมาคมวรรณคดี ปีที่ 1 ฉบับที่ 5 วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ว่า "ลิลิตเรื่องพระลอนั้นแต่งในกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ราวในระหว่าง พ.ศ. 1991 จนถึง พ.ศ. 2031 ส่วนผู้แต่งนั้น จะว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด พระองค์หนึ่งก็ดำดั่งนั้นเป็นอันรู้ไม่ได้แน่"¹

ลิลิตพระลอแต่งขึ้นจากนิทานพื้นเมืองของล้านนาไทย เมื่อพิจารณาจากภูมิประเทศ วัฒนธรรม ประเพณี และศัพท์ในเรื่องจะเกี่ยวข้องกับไทยทางเหนือเป็นส่วนใหญ่ในเรื่องความเป็นมานี้ ประจักษ์ ประภาพิตยากร อธิบายว่า

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1. หน้า 9. (อ้างอิงมาจาก สมเด็จพระยาตราพระราชานาภ. บันทึกสมาคมวรรณคดี. 1(5) ; มิถุนายน 2475).

ลิลิตพระลอ เป็นนิยายพื้นเมืองของไทยทางเหนือ มีเค้าโครงเรื่องว่า เกิดขึ้นในแคว้นล้านนา ระหว่าง พ.ศ. 1616 ถึง 1693 ท้องที่อันเป็นถิ่นฐานของพระลอเชื่อว่า อยู่ในจังหวัดแพร่ และลำปาง ปัจจุบันเมืองแมนสรวงอันเป็นเมืองของพระลอขึ้น เข้าใจกันว่า เป็นเมืองกาหลง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแฉัง จังหวัดลำปาง แต่บ้างก็ว่าอยู่ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ส่วนเมืองสรองอันเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง เชื่อว่าอยู่ในบริเวณ สุ่มน้ำมตอนหนึ่งของอำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่"¹

วรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอเริ่มต้นโดยการกล่าวถึง เมืองแมนสรวงกับ เมืองสรองเป็นศัตรูกัน ท้าวแมนสรวงได้ยกทัพไปทำศึกกับท้าวพิณพิสาครและฆ่าท้าวพิณพิสาคร เจ้าเมืองสรอง ท้าวพิชัยพิณบุตรได้ขึ้นครองราชย์แทนทรงมีพระมเหสีนามว่า คาราวดีและมี พระธิดา 2 องค์ คือ พระเพื่อนและพระแพง ทางฝ่ายเมืองแมนสรวงเมื่อท้าวแมนสรวง สิ้นพระชนม์ พระลอได้ครองราชย์สืบมา

พระลอเป็นกษัตริย์ผู้รูปร่างงามยิ่ง จนเป็นที่เลื่องลือกันทั่วไป เมื่อพระเพื่อน พระแพงได้ทราบก็หลงใหล ร่วมกับนางรื่นนางรวยพี่เลี้ยง ำหู่เจ้าสุมิงพรายทาเสน่ห์ พระลอ จึงทิ้งบ้านเมือง ทั้งพระมารดา และพระขยา เสด็จมาเมืองสรองกับนายแก้วนายขวัญพี่เลี้ยง²

พระลอได้ลอบมาอยู่ร่วมกับพระเพื่อนพระแพง เรื่องของพระลอนี้รู้ไปถึง เจ้าย่า ซึ่งแค้นพระราชนิดาพระลอที่ฆ่าสามีตน จึงนำทหารไปจับพระลอ ในที่สุดพระลอ พระเพื่อน พระแพง นายแก้ว นายขวัญ และนางรื่น นางรวย ต่อสู้จนต้องอาวุธตายหมด

พระพิชัยพิณบุตรทราบเรื่องก็กริ้วสั่งประหารชีวิตเจ้าย่าเสีย เพราะไม่เชื่อ มารดาแท้จริง จากนั้นเมืองทั้งสองก็กลับเป็นมิตรไมตรีต่อกัน³ ซึ่งปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้

¹ประจักษ์ ประภาทิพยากร. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย. 2522. หน้า 42.

²ทัศนีย์ ทานตวนิช. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย. 2524. หน้า 76.

³พศ.สาม กรฐาเมือง. เล่มเดิม. หน้า 286 - 287.

ตาราง 33 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในลิลิตพระลอ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाบเทวดา	พระเพื่อน พระแพงอันเชิญเจ้าสมิงพรายให้มา ปรากฏตัวเพื่อหาญเจ้าสมิงพรายช่วยเรื่องพระลอ	
	โคลง 4 สุภาพ	หน้า 369
	สองผจงอาราธนาไหว้ อารักษ์ ²	
	ขอท่านแสดงสิทธิศักดิ์ ³ อย่าง้า	
	ขอเป็นที่พำนัก นิตยแต่ เพื่อนา	
	ขอพระปู่เจ้าตั้ง แต่ง ⁴ ให้เป็นตัว ๆ	
	โคลง 4 สุภาพ	หน้า 369
	บัดเดี้ยวพระปู่ให้ เห็นองค์ ท่านนา	
	งามรูปงามโฉมยง อะเคื้อ ⁵	
	บ่พอมบ่พืพรง บ่พุ่ม งามนา	
	บ่แก่ผมผิวเนื้อ ปากคิ้วตาตรุ ⁶ ๆ	
	โคลงสุภาพ 4 สุภาพ	หน้า 369
	สองเจ้าเห็นปู่เจ้า สองชม ชื่นนา	
	สองกราบกรบังคม เกี่ยมไหว ⁷	

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2529.

²อารักษ์ : เทวดาผู้รักษา.

³สิทธิศักดิ์ : ความสำเร็จอันทรงไว้ซึ่งอำนาจ.

⁴ตั้งแต่ง : เสมอไป.

⁵อะเคื้อ : งาม.

⁶ตรุ : งาม.

⁷เกี่ยมไหว : ไหวด้วยความเคารพ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ผีसाংเทวดา	สองถวายเครื่องอุดม¹ สบสิ่ง แลนา ผจงแต่ง² บูชาให้³ ปู่เจ้าจงเอา ฯ โคลง 4 สุภาพ แล้วสองกราบไหว้บา บวง⁴ สรวง ท่านนา ความยากแกลงทั้งบวง ถี้ถ้อย ขอพระช่วยชูทรง ทุกขเทว⁵ ไล่พ่อ ลุลาก⁶ เจือข้าซ้อย⁷ ทำได้โดยจง ฯ เมื่อปู่เจ้าสมิงพรายมาปรากฏกายให้พระเพื่อน พระแพง และพี่เลี้ยงเห็น ก็บอกว่า ไม่ต้องมาบนบานที่นา ก็เพราะต้องการช่วยเหลือให้พระเพื่อนพระแพงให้พ้นจาก ความทุกข์ใจ และได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของปู่เจ้าสมิง- พราย ดังโคลงต่อไปนี้	หน้า 369

1 เครื่องอุดม : หมายถึงเครื่องสักการบูชาอย่างมากมายหลายอย่าง.

2 ผจงแต่ง : ตั้งใจ ประดับ ตั้งใจจัด.

3 บูชาให้ : ถวายพระปู่เจ้า.

4 บวง : บนบาน.

5 ทุกขเทว : ความยาก ความเดือดร้อน คร่ำครวญ.

6 ลุลาก : บรรลุความสำเร็จ.

7 เจือ : พระแพง

ข้า : พี่เลี้ยงทั้งสอง

ซ้อย : พระเพื่อน.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 4 สุภาพ ปูฟุ้งปูว่าฮ้า อดสู ¹ บารนี้ สองอย่างนนานดู เกลียดจ้าง รักดี ² สิ่งเดียวดู ดียิ่ง ดีนา ความโรค ³ เจือจกร้าง อย่างร้อนใจเจือ ฯ โคลง 4 สุภาพ ำช่งกล ⁴ มีไ้ชาค ⁵ เสม ⁶ อยากนา เรร้อนชวนชวายหา ⁷ เดรต้อง ⁸ ชุกเห็จ ⁹ กล่าวมารชา ¹⁰ จำทำน บนน ทำบามาเลี้ยงห้อง ราง ¹¹ ร้ายถาอาย ฯ	หน้า 370

¹อดสู : ละอายแก่ใจ.

²รักดี : ความจงรักภักดี.

³ความโรค : ความไข้ใจ.

⁴ำช่งกล : ำช่งจะเหมือน.

⁵มีไ้ชาค : มีโครช มีคดยาก (มีห้องเลว ครอบมีห้องเลวในเหวด้า).

⁶เสมอ : แสร้งมา แกล้งมา.

⁷ชวนชวาย : เสาะแสวงหา.

⁸เดรต้อง : เรมาพบ.

⁹ชุกเห็จ : คิดดูไม่เชื่.

¹⁰กล่าวมารชา : กล่าวหลอกลวง.

¹¹เลี้ยงห้องร้าง : เลี้ยงห้องเลี้ยงร่างกายของตัว.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลงจิตวาทีที่ เรานี้เทพเจ้า ¹ จอมพา ² ไร่นา เขาใส่สมญาเรา ปู่เจ้า ³ แรงบุญส่งสนองมา พูลเพิ่ม แลแม่ ส่วยพิภพล้านข้าว ⁴ ข้าวฟ้าส้มกลีบ ⁵ ฯ	หน้า 370
3. ผีसाงเทวดา	ปู่เจ้าสมิงพรายท้าวทิดีเรียกผีสางเทวดา เพื่อไป ยังเมืองแมนสรวง น้าพระลอมาห้แก่พระเพื่อนพระแพง ร้าย ปู่ราฟึงถึงเทพดา หากันมาแต่ป่า มาแต่ท่าน แต่น้า มาแต่ถ้ำคูหา ทุกทิศมานั้นเฝ้า พระปู่เจ้าทุก ตำบล ดนบริพารทุกหมู่ ตรวจตราอยู่ทุกแห่ง ปู่แต่ง- พระพนัสบดี ⁶ ศรีพรหมรักษ์ยักษ์กุมาร บริพารภูตปิศาจ ดาเดียรดาษมहिมา นายกคนแลคน ดนเทพผู้ห้าวท้าว ผู้หาญ ⁷ เรื่องฤทธิ์ ชาญเหลือหลาย ตั้งเป็นนายเป็นมูล	หน้า 375 - 376

¹เทพเจ้า : เทวดาผู้เป็นเจ้า.

²จอมพา : เจ้าใหญ่.

³ปู่เจ้า : ปู่เจ้าสมิงพราย.

⁴ล้านข้าว : ล้านปี (โบราณนับระยะข้าวตกครั้งหนึ่งเป็นปีหนึ่ง).

⁵ส้มกลีบ : ส้มกลีบาวสาน.

⁶พระพนัสบดี : เจ้าป่า (ตามศัพท์ให้ความหมายถึง รุกขเทวดาที่รักษาด่านไพร ดันไพร
และด่านมะเดื่อชุมพร).

⁷ดนเทพผู้ห้าว : เป็นเทวดาผู้ห้าว ท้าวผู้หาญ : เป็นเทวดาผู้หาญ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า						
	ตัวขุนห้าช้าง บ้างชี้เสือชีสิงห์ บ้างชี้หมีจิ้งหมี บ้างชี้งู ชี้เงือก ชี้ม้าเผือกผ่นผาย บ้างชี้ควายชี้แรด แผลร่องก้อง นากลัว ภูตแปรตัวหลายหลาก แปรเป็นกาภาษา¹ เป็น หัวกาหัวแร้ง แสร้ง เป็นหัวเสือหัวช้าง เป็นหัวกวาง หัวมัน ตัวต่างกันพันลึก ลึกกุ่มอาวุธ เครื่องจะยุทธยงยิ่ง เดินโลดวิ่งระเบง ถูกเครงเสียงคะครั้น ฟ้าผ่าไล่หินผา คายตากันผาดแผ่ รุ่งร้อนก้องกู่เกรียง เสียงสะเทือน ธรณี เทียบพลีเสร็จสรรพ ปูกันขั้มทุกประการ จึงบอก สารอันจะใช้ ำให้ทั้งยามนัตถล บอกทั้งกลอันจะทำ ำให้ยา ยาเขาเผือด มนตราเหือดหายศักดิ์ ำให้อำรักษ์เขาหนี ผีเขาแพ้แล้วไล่ ภูจึงจะใช้สลาเห็น เดินเวหาใบสู่ เชิญพระภูธรท้าว ชักมาสู่สองหย้า อย่ายล้าคาญ สิ่งนี้ ำ							
4. ผีสางเทวดา	านโคลงและรายต่อไปนี้แสดงให้เห็นอาทิจาอิทธิฤทธิ์ ของผีที่ปู่เจ้าสมิงพรายส่งไปยังเมืองแมนสรวง โคลง 4 สุภาพ <table><tr><td>นำดูพลปู่เจ้า</td><td>จอมผา</td></tr><tr><td>อิงอัด² อัมพรคลา</td><td>คลาสเต้า</td></tr><tr><td>ผีผาภูตคณา</td><td>นับโรญ³ เกรียงแฮ</td></tr></table>	นำดูพลปู่เจ้า	จอมผา	อิงอัด ² อัมพรคลา	คลาสเต้า	ผีผาภูตคณา	นับโรญ ³ เกรียงแฮ	หน้า 376
นำดูพลปู่เจ้า	จอมผา							
อิงอัด ² อัมพรคลา	คลาสเต้า							
ผีผาภูตคณา	นับโรญ ³ เกรียงแฮ							

¹กาภาษา : ชาติกา.²อิงอัด : ดั่งอีกทีก ดั่งแปน ดั่งสะท้าน³คณานับโรญ : นับได้โรญ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลกลีพลลลาเต้า ส่วนได้โดยโพยม ¹ ฯ	
	โคลง 4 สุภาพ	หน้า 376
	พิศเพี้ยน ² ศิพวกพ้อง เพียงพล มาร ³ แช	
	เต็มป่าพฤกษ์ไพรสมันท์ แผลกหลู ⁴	
	ปนานก็มาดล แคนราช ⁵	
	ศิฝ่ายแคนชุก ⁹ เร่งเร่ง ⁶ เรียงกัน ฯ	
	ร่ายสุภาพ	
	มากลากลาศ ⁷ กันแดน ศิแซก ⁸ แค้นเช่นชุก ⁹	
	ศิแดนรุกรบพุ่ง แสนใส่ยุงโรดเดิน บ้างหลบบ้างหลีกเร้น	
	บ่ได้ตอบดี ฯ	
	โคลง 4 สุภาพ	หน้า 376
	ศิยุงรบกับด้วย ศิแขวง ¹⁰ แคนนา	
	ศิพมศิใส่แทง ผาดฝ้าย	

¹โดยโพยม : โดยทางอากาศ.

²พิศเพี้ยน : ดูเหมือน ดูคล้าย.

³พลมาร : เสมอพลของพญามาร.

⁴แผลกหลู : แผลกหลูเพราะพลศิเหยียบต้นไม้แผลกและโอนลู.

⁵แคนราช : แคนเมืองสรวง เมืองของพระลอ.

⁶เร่งเร่ง : เร่งรัด เร่งร้อง.

⁷กลากลาศ : เกลือกกล่น.

⁸ศิแซก : ศิมาจากที่อื่น.

⁹เช่นชุก : ดีกันที่.

¹⁰ศิแขวง : ศิแดน (หมายถึงศิเฝ้าเมืองสรวง).

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ผืนแพงแพดรบ¹ แรง ร้องเร่ร่อน พลนา ผีแซกรุกรานร้าย รบเร้ารอนพลาญ² ฯ ร้ายสุภาพ ผียู่รบกัณ ครรชิตฤทธิราวี ผีมุขมิไล่แทง รบแรงผืนผึงแพด³ ผีเจ้าแฉดจ้ายจ้าย⁴ ร้องเร่ร่อนพล- คล้าคล้าย⁵ ผาดผ้ายรุกราน⁶ ฯ ร้ายสุภาพ ผิบันดาลเพคคูลัม⁷ ำให้ควันถูลัมเวหา ด้วย แรงยาแรงมนต์⁸ ผิแดนทนทานยาก จึงผากข่าวแก่ลม กีกก้องอมพรมี่ ลัดพลัดบรีบรีงมา บอกแก่เทพดาเลื้อเมือง⁹ ฟ้าหล้าเหลือองอุบาทว์¹⁰ อากาศคูลัมเป็นควัน ฟ้าเครง	หน้า 376 หน้า 377

¹แพดรบ : ร้องรบ.

²รบเร้ารอนพลาญ : เร่ร่อนฆ่าฟัน.

³ผึงแพด : เพ่งร้อง.

⁴แฉดจ้ายจ้าย : ร้องน้อย ๆ.

⁵เร่ร่อนพลคล้าคล้าย : เร่ร่อนให้พลเคลื่อนเข้ามา.

⁶ผาดผ้ายรุกราน : ผ่านเข้าไปเพื่อรุกราน.

⁷คูลัม : มีดมนที่อันตราย.

⁸แรงยาแรงมนต์ : กำลังยา กำลังเวทมนต์.

⁹เทพดาเลื้อเมือง : เทวดาผู้รักษาเมือง (แต่ตามปกรณ์ต่าง ๆ ว่า เป็นผีหรือยักษ์ มีเทือกเถาเหล้าออกมาจากท้าวจตุรโลกบาล คอยรักษาบ้านเมืองให้แก่ผู้เคารพบูชาทั่ว ๆ ไป).

¹⁰ฟ้าหล้าเหลือองอุบาทว์ : คืออุบาทว์ พระนารายณ์ ทำให้เกิดฟ้าหล้าเหลือองและแผ่นดินมีดมนเป็นควัน.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า						
	ครรรชิตผ่า ใจเมืองบ้ำดั่งจะผก หัวอกเมืองดั่งจะพัง เทพดาฟ้งพั่น ตกใจสั่นระรัว กลัวฤทธิ์พระปู่ ผู้มีเดช เกรียงไกร หมอสิทธิไชยเล็งเห็น ที่นี้เชิญเกิดใหญ่ ปู่หมอคร่าจตุ ครุฑซ้ำให้เห็น อันเป็นนั้บปรตย์กษ¹ ด้วยสิทธิศักดิ์มีสง จากคําประพันธ์ดั่งที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็น ว่าปู่เจ้าสมิงพรายได้เข้าไปให้ผีป่าเข้ามายังเมืองแมนสรวงของ พระลอ ผีเมืองไม่สามารถสู้อำนาจของผีป่าได้จึงพ่ายแพ้ ยอมให้ผีป่าเข้ามายังเมืองได้							
5. ศิสาางเทวดาและ และเวทมนต์คาถา	ในโคลงและรายต่อไปนี้แสดงให้เห็นอำนาจ อิทธิฤทธิ์ของผีป่าและ เวทมนต์คาถาของปู่เจ้าสมิงพราย ด้วยการใช้สลาเหิน จนพระลอเกิดอาการคลุ้มคลั่ง มาหา พระเพื่อนพระแพงที่เมืองสรวง โคลง 4 สุภาพ <table><tr><td>ปู่ปู่ว่าพัน</td><td>แรงนัก² แม่ฮา</td></tr><tr><td>เทพดาสิทธิศักดิ์³</td><td>ท่านาไซ</td></tr><tr><td>ศิสาางสุรารักษ์⁴</td><td>เราพ่าย หนีนา</td></tr></table>	ปู่ปู่ว่าพัน	แรงนัก ² แม่ฮา	เทพดาสิทธิศักดิ์ ³	ท่านาไซ	ศิสาางสุรารักษ์ ⁴	เราพ่าย หนีนา	หน้า 377
ปู่ปู่ว่าพัน	แรงนัก ² แม่ฮา							
เทพดาสิทธิศักดิ์ ³	ท่านาไซ							
ศิสาางสุรารักษ์ ⁴	เราพ่าย หนีนา							

¹ปรตย์กษ : ประจักษ์ แจ่มแจ้ง.

²พันแรงนัก : พันกำลังเสียแล้ว พันกำลังยังนัก.

³เทพดาสิทธิศักดิ์ : (หมายถึงปู่เจ้าสมิงพราย) เทวดาผู้ศักดิ์สิทธิ์.

⁴สุรารักษ์ : เทวดาผู้กล้า (สุรา + อารักษ์) ผู้อารักขา.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ยาท่านเดิม¹ มาให้ เสื่อมข้างยาเรา² ๓ โคลง 4 สุภาพ ที่³ ดูที่⁴ จักกัน แลนา ทุกเทพีสงสรรค์ พายแพ ยังยาหยูก⁵ ทุกอัน เราเสื่อม⁶ วนา มนต์แลยา⁷ จักแก่ ท่าน⁸ ใดฉันใด ๓ ร้ายสุภาพ ฝิภายในแล่นออก แลนา ฝิภายนอกแล่นเข้า แลนา เทพดาปุเจ้าสิ่ง แลนา มาทาดังปุสอน แลนา าห้อยหย่อนทุกสิ่ง⁹ แลนา จึงให้สาราบอกกล่าว แลนา จึงให้ข่าวไปถึง แลนา สมิงพราย¹⁰ ผู้เฒ่า แลนา ปุเจ้าฟังแล้วไล่ แลนา ปุจึงใช้สลาเิน¹¹ แลนา	หน้า 377 หน้า 377-378

¹ยาท่านเดิม : ท่านกระทำเพิ่ม หรือ ท่านเดิมยาเพิ่มจันอีก.

²ให้เสื่อมข้างยาเรา : เพื่อให้ยาที่ต่อต้านป้องกันฝ่ายเราเสื่อมกำลังลง.

³ที่³ : การที่จะ³.

⁴ดูที่⁴ : เห็นว่าหมดทาง เห็นว่าสิ้นทาง.

⁵ยาหยูก : ยาอันประกอบด้วยเวทมนต์.

⁶เสื่อม : ทราบคุณสมบัติ สิ้นฤทธิ์สิ้นกำลัง.

⁷มนต์แลยา : การเสกเป่าและการรักษา.

⁸จักแก่ท่าน : จักกันท่าน.

⁹ทุกสิ่ง : ทุกสิ่ง.

¹⁰สมิงพราย : สมิงพราย (หมายถึงปุเจ้าสมิงพราย).

¹¹สลาเิน : หมากร้อน หมากเพาะ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า								
6. ผีสา่งเทวดาและ เวทมนต์คาถา	เดินเวหาไปสู่ แลนา ตกลงอยู่ระคน แลนา บนหมาก เสวย¹ ท่าน้ำที่ แลนา ครั้นท่านได้หยิบเสวย แลนา บนานเลยลอรราช แลนา ใจจะขาดรอนรอน แลนา ถึงสายสมรพี่น้อง คิดบ่ลู่² เลยข้อง ชุ่นแค้น อาดูร ฯ พระนางบุญเหลืออ่อนวอนมิให้พระลอไปจากเมือง แมนสรวง แต่ก็ไม่สามารถทัดทานพระลอไปได้ พระนาง บุญเหลือจึงอ่อนวอนเทพยดาให้ปกป้องรักษาพระลอระหว่าง การเดินทางไปเมืองสรวง ดังโคลงต่อไปนี้ โคลงจิตวาที <table><tr><td>ผีสา่งเขาส่งข้า</td><td>เต็มมา มากนา</td></tr><tr><td>มนตร³ มายา⁴ ยา⁵</td><td>หยูก⁶ ข้า</td></tr><tr><td>อันไครราชลีลา</td><td>ยกอย่าง ไปนา</td></tr><tr><td>อกแม่พอมำไซ้ขว้า</td><td>หล่ม⁷ หล่มพระองค์ ฯ</td></tr></table>	ผีสา่งเขาส่งข้า	เต็มมา มากนา	มนตร ³ มายา ⁴ ยา ⁵	หยูก ⁶ ข้า	อันไครราชลีลา	ยกอย่าง ไปนา	อกแม่พอมำไซ้ขว้า	หล่ม ⁷ หล่มพระองค์ ฯ	หน้า 378
ผีสา่งเขาส่งข้า	เต็มมา มากนา									
มนตร ³ มายา ⁴ ยา ⁵	หยูก ⁶ ข้า									
อันไครราชลีลา	ยกอย่าง ไปนา									
อกแม่พอมำไซ้ขว้า	หล่ม ⁷ หล่มพระองค์ ฯ									

¹หมากเสวย : หมากสำหรับพระลอเสวย.

²คิดบ่ลู่ : คิดไม่สำเร็จ.

³มนตร : คำศักดิ์สิทธิ์ เวทมนตร์.

⁴มายา : การล่อลวง เล่ห์กล.

⁵ยา : กระทำในทางเวทมนตร์อย่างขลัง.

⁶หยูก : ยา.

⁷หล่ม : ล่ม ทรงตัวไม่อยู่.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 4 สุภาพ ขอฝากฝูงเทพ¹ ไว้ ภูมินทร์² อากาศ³ พฤษยา⁴ ลินธุ์⁵ ปากว่าง อิศวรนารายณ์อินทร์ พรหมเมศ กิติ ช่วยรักษาเจ้าช้าง⁶ อย่างให้มีภัย ๆ	หน้า 384
7. ผีसाงเทวดา	พระเพื่อนพระแพงอันวอนเทพดาให้พระลอ เสด็จมายังเมืองสรองโดยเร็ว ดังโคลงต่อไปนี้ โคลง 4 สุภาพ ลมพัดเชิดทวนท้าว เสด็จมา หนึ่งรา ลมแล่นเวหา หา ทวนไว้ พฤษเทพบดี⁷ อา- รักย์เร่ง พระรา ดาวคายเดือนต่างได้⁸ สองท้าวเสด็จล ๗	หน้า 409

¹ฝูงเทพ : หมู่เทวดา.

²ภูมินทร์ : เทวดาผู้รักษาแผ่นดิน.

³อากาศ : เทวดาผู้รักษาอากาศ.

⁴พฤษยา : เทวดาผู้รักษาป่า.

⁵ลินธุ์ : เทวดาผู้รักษาน้ำ.

⁶เจ้าช้าง : เจ้าผู้เป็นใหญ่ หรือเจ้าแห่งช้างเผือก.

⁷พฤษเทพบดี : เจ้าแห่งป่า (เห็นจะหมายถึง พันสบดี) เทวดาที่สิงอยู่ที่ต้นไม้.

⁸ต่างได้ : รัชต่างได้ (โบราณนิยมาใช้ได้จุดสองทางในยามเดินทางกลางคืน

เรียกได้เสม็ด ก็มี ได้จี่รุ่งก็มี ใช้ท้าวด้วยกากไม้แห้ง ๆ ผสมน้ำมันยางแล้วใช้ใบตาลหรือใบลานมัดเป็นปล้อง ๆ จุดไฟติดสองทางได้แต่ต้องเจียว้อย ๆ มิเช่นนั้นจะมอด.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
8. เวทมนต์คาถา	โคลงจิตวาที บุญน¹ ทุกเทพเจ้า จอมผา² ทั้งเทพฤๅษี³ สิง หนูไม้ ขอพระช่วยราชา เจริญสู่ สม⁴ นา ลูลาภ⁵ แล้วจักไหว้ ปู่เจ้าทุกสถาน ฯ นางรีนนางโรยบอกพระเพื่อนพระแพงว่าจะหา หมอผู้รู้เวทมนต์มาทำเสน่ห์ให้พระลอหลง แต่ไม่มีหมอผู้ เวทมนต์คนไหนกล้าทำให้ ได้บอกให้นางรีนนางโรยไปหา ปู่เจ้าสมิงพราย ดังโคลงและรายต่อไปนี้ โคลง 4 สุภาพ ไปหอน⁶ เหลือคิดช้า คิดคิด คิดสิ่งใดเป็นกลคิด ชอบแท้ มด⁷ หมอ⁸ แห่งใดสิทธิ์⁹ จักสู่ ธ แม่	หน้า 432 หน้า 360

1บุญน : ทาบุญแล้วบอกกล่าวอันนวย.

2เจ้าจอมผา : เจ้าแห่งยอดเขา (คงหมายถึงปู่เจ้าสมิงพรายด้วย).

3เทพฤๅษี : รุกขเทวดา.

4เจริญสู่สม : เจริญมาอยู่ร่วม.

5ลูลาภ : บรรลุลาภ.

6หอน : เคย.

7มด : ผู้รู้เวทมนต์ที่เป็นหญิง.

8หมอ : ผู้รู้, ผู้ชำนาญ มักจะรวมเรียกว่า มดหมอ.

9สิทธิ์ : สำเร็จ ศักดิ์สิทธิ์.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	๑ หักลอนลง¹ ท้าว² แล อยู่ใต้ฉันทะ ๗ ร้ายสุภาพ จึงแสวงหายายมด³ ไปจรด⁴ ผู้ยาย⁵ จาเอาแต่ผู้สิทธิ์⁶ รู้คิดใช้กล⁷ คลอง⁸ บอกท่านองทุกอัน คร้าน ๘. ช่วยดูได้ ดูจะให้ลากจูงครัน⁹ จะให้รางวัล จูงพอ ครันพระลอสมสอง¹⁰ แล้ว อยู่ข้าง¹¹ ยายมดแก้ว อะคร้าวาคร ปานเปรี๊ยะเลย ๗	หน้า 362

¹ ลอง : กระทำด้วยกตยาคุณ (เช่น ฟังฟังรอยหรือผูกจิตใจด้วยอาคมเป็นรูปกระทำยาแฝด เป็นต้น).

² ท้าว : พระเจ้าแผ่นดินหรือผู้เป็นใหญ่ หมายถึง พระลอ.

³ ยายมด : แม่มดผู้ชำนาญเวทมนต์กตยาคุณ.

⁴ ไปจรด : ไปถึง.

⁵ ผู้ยาย : ผู้กระทำกตยาคุณประสิทธิ์.

⁶ ผู้สิทธิ์ : ผู้ศักดิ์สิทธิ์.

⁷ ใช้กล : ชำนาญกล เวทมนต์.

⁸ คลอง : คล่องแคล่ว.

⁹ จูงครัน : จูงมาก.

¹⁰ สมสอง : ร่วมสองคน.

¹¹ อยู่ข้าง : อยู่อย่างใหญ่โต.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 3 สุภาพ ยายพึ่งสารยายสันหัว ยายเคยลอง¹ แต่ตัวชั่วตัวซ้ำ² ยายจักลองเจ้าหล้า บ่ได้หลานเอย ฯ โคลงบทนี้แสดงชัดเจนว่า แม่มดผู้นี้เป็นคนเจียมตัว ไม่กล้าลองกตยาคุณแก่พระเจ้าแผ่นดิน ผู้อยู่ในฐานะที่เป็นที่เคารพสักการะและอยู่ในฐานะสูงสุดอันแผ่นดิน นางร่ำนางรยได้อ่อนน้อมให้แม่มดหาผู้ที่สามารถทำเวทมนต์ให้พระลอหลงพระเพื่อนพระแพงได้ ซึ่งแม่มดก็บอกว่า จะมีก็แต่ปู่เจ้าสมิงพรายเท่านั้น ที่สามารถจะกระทำได้ ดังโคลงและรายต่อไปนี้	หน้า 362
	โคลง 2 สุภาพ ยายเคยโครยา³ ไล่ ยายช่วยยายชักให้ ต้องแท้ จักไป ฯ	หน้า 362
	รายสุภาพ ยายว่าเปียบกระโดด⁴ เขาทุกผู้ ทุรู้จักเขาหัว หน้า บ่อมชั่วซ้ำมิเป็นกล เห็นแต่ตูสามคนแก่แม่มดเฒ่า	หน้า 362

¹ลอง : กระทำกตยาคุณ (ภาษาถิ่นเรียกว่า "ลองยา" หรือทดลองดูผลของกตยาคุณที่ประกอบขึ้นแก่บุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ เรื่องนี้เกี่ยวแก่ไสยศาสตร์ คัมภีร์คุณไสย).

²ตัวชั่วตัวซ้ำ : คนต่ำ คนเลว คนชั้นธรรมดา.

³โครยา : โครผู้กระทำขลัง (ยา : กระทำ, ขลัง, ศักดิ์สิทธิ์).

⁴เปียบกระโดด : ท้าสู้รบ

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	แก่เจ้าแม่ผไทใหญ่ จะลอง ใครใครก็มา จะหาใคร ใคร ก็ไต่¹ เว้นแต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ธ. ฐิติ² ฐิติศาสตร์ ธ.มีอำนาจมีบุญ คุณอุกอลท่านให้ สองราช³ นั้นฤาได้ อาจยื้อฤาถึง เลยนา ฯ ร้ายสุภาพ ตั้งจึงดูจะรู้จัก หมอสิทธิศักดิ์⁴ สามคน ฐิติพระมณ⁵ มีฤทธิ์ ลูกศิษย์ ปุสุมิงพราย⁶ ยายกินน้ำบอ ถึงจรวด⁷ หมอแล้วมา ข้าก็เข้าไปสู่ ปุหมอเฒ่า เจ้าหมอลวง บำบวงบอกทุกประการ วาน ธ.ช่วยกังวล หมอล่าวกล⁸ ยายมด ดูนี้ยั้งดำ ลองแต่ลำพอดี พอแรงผีแรงมณ⁹ เจ้าสากลผ่านหล้า หน้าผู้ใดจะลองดู สนองนางทุทร¹⁰ ว่า ธ เอ็นดูรู้จัก ผู้มีศักดิ์สิทธิ์ ผู้มี	หน้า 362

¹ไต่ : ไป.

²ฐิติ : มีฝีมือทางใดทางหนึ่ง (ศิลปศาสตร์ : ตีความรู้อาด้วยวิชา 18
ประการ).

³สองราช : คือ สองราช : กระทานแก่พระเจ้าแผ่นดิน.

⁴หมอสิทธิศักดิ์ : หมอผู้สำเร็จวิชาศักดิ์สิทธิ์.

⁵พระมณ : ศักดิ์สิทธิ์ คาเสกอันประเสริฐ.

⁶ปุสุมิงพราย : ผู้เป็นเจ้าแห่งผี.

⁷จรวด : ทางชอกเล็ก ๆ.

⁸กล่าวกล : กล่าวเหมือน.

⁹แรงผีแรงมณ : กำลังผี, กำลังเวทมนต์.

¹⁰ทุทร : คื่นรน ร้อนใจ ยินช่าวไม่ดี.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ฤทธิ์มีอำนาจ อาจลอง ฐ มาได้ ดูจะให้ลามจงเต็มกอง ดูจะให้ทองเต็มโกฏิ¹ ทั้งผู้บอกรสตะรางวัล เชิญออก พลันอย่าช้า จงดูรู้หน้า ท่านให้เต็มใจ หนึ่งรา ๆ ร้ายสุภาพ หมอนว่าในได้ฟ้า ทัวแหล่งหล้าผู้ใด ใครจัก เทียม จักคู่ ปู่เจ้าปู่สมิงพราย ฐ ว่าให้ตายก็ตายทันเห็น ฐ ว่าให้เป็นก็เป็นทันใจ จะลองใคร ใครก็มา จะหาใคร ใครก็บอญ จะไปสู่ท่านได้ ไว้ดูจะนาไป เผ่าว่าทาง ไกลจรส่า² วันนี้คำสองนางเมือ พรั่งเข้าเจือเจียว³ มา สองนางลาสองเผ่า ไปบอกแก่สองเจ้า สองอ่อนท้าวอินดี ยี่งนา ๆ	หน้า 363
9. เวทมนต์คาถา	ปู่เจ้าแปลงกายเป็นรูปต่าง ๆ มาปรากฏให้นางริน นางโรยเห็น ดังรายต่อไปนี้ ร้ายสุภาพ ตามองเลือนพรึบ⁴ เห็นเลือนกลับเป็นแมว แถวจราศ⁵ สุกลักษณ์⁶ มลักเห็นโฉมปู่เจ้า	หน้า 366

¹โกฏิ : สิบแสน.²จรส่า : ไปนานกว่าจะถึง.³เจียว : เร่ง, รีบ.⁴บพรึบ : ตาไม่กระพริบ.⁵จราศ : ลายตลอด.⁶สุกลักษณ์ : ลักษณะงดงาม.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	แปรรูป¹ เฝ้าหอกสกา² คิ้วขาวขนตาเฟือก กลับ- ตระเลือก³ เป็นบ่าว⁴ พึงมสาว⁵ โจมกล้องแก้ง งามอรรธ⁶ งดงาม ทรงลักเลง⁷ เสสรวล⁸ สดราญ ครอบงามถนัด ระเบิด⁹ เป็นกลางแก่ ตระแห่ง¹⁰ รูป ลักษณะดี มีมารยาทเลี่ยมสาร¹¹ ส่องถวายสการบูชา¹² อันแต่มาทุกสิ่ง¹³ จึงทูลสารสองไว้ ส่องราชกัมกราบ ไหว้ พระบาทเจ้ากูมา ฯ	

¹แปรรูป : เปลี่ยนรูป.

²สกา : ขาว.

³ตระเลือก : กลาย.

⁴บ่าว : หนุ่ม.

⁵พึงมสาว : พึงงาม, ซึ่งงดงาม.

⁶อรรธ : งาม.

⁷ทรงลักเลง : รูปร่างเหมาะ เป็นชายแท้.

⁸เสสรวล : หัวเราะด้วยความพอใจ.

⁹ระเบิด : ทันทีทันใด.

¹⁰ตระแห่ง : ทำที่, ท่วงที.

¹¹เลี่ยมสาร : สงบเสงี่ยม.

¹²สการบูชา : เคารพนับถือบูชา.

¹³ทุกสิ่ง : ทุกอย่าง ทุกสิ่ง.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
10. เวทมนต์คาถา และเครื่องราง ของขลัง	ปู่เจ้าสมิงพรายบอกแก่พระเพื่อนพระแพง ว่า มีหมอผู้รู้เวทมนต์มาแก่เวทมนต์ที่ปู่ได้กระทำกับพระลอ พระลอจึงยังไม่เสด็จมาหาพระเพื่อนพระแพง ปู่เจ้าสมิง- พรายจึงต้องกระทำเวทมนต์ใหม่ เพื่อคลาไคลพระลอมาหา พระเพื่อนพระแพง ดังโคลงและร่ายต่อไปนี้ โคลง 4 สุภาพ หมอเฒ่า¹ หมอแก่แก่² คุณความ มากนา จักกำหนด³ รอยตาม ไปได้ หลานเองค่อยพยายาม ฤาโรค⁴ เราเลย บ่ร้างนาง⁵ นึกทำ ธิราช⁶ ฝ่าย⁷ ถึงเรา ฯ ร่ายสุภาพ เฉียวฉิว⁸ ถึงที่อยู่ ปู่เอาไม้เลี้ยง⁹ ไม้ส่ำ¹⁰	หน้า 371 หน้า 371

¹หมอเฒ่า : หมอผู้เฒ่า.²หมอแก่แก่ : หมอผู้จัดเจนแก่คุณไสย.³จักกำหนด : จักตรงวันเวลา.⁴ฤาโรค : ไม่รอดพ้น.⁵บ่ร้างนาง : (บ่ร้างนาง) ไม่ช้านาน.⁶ทำที่ธิราช : กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่.⁷ฝ่าย : เคลื่อนจากที่ (โดยความแปลว่า : มา).⁸เฉียวฉิว : ราบเรียบเร็วอย่างลมพัด.⁹ไม้เลี้ยง : ไม้กอนิดหนึ่ง.¹⁰ไม้ส่ำ : ไม้ชนิดหนึ่ง ไม้มีขนาม บล่องยาว ใช้จักตอก และจักสาน.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ไม้ไผ่¹ ไขว้² ลูกกลม เขียนพระตนกลม³ อยู่กลาง เขียน สองนางข้างแล⁴ องค์ สองอนงค์กอดรูปท้าว งามน้าว ชักชวนมา ยันต์มายารายรอบ รายขอบทั้งสี่คู่ ปู่ชบดมนต์ เมืลไม้มื ย่างใหญ่ได้เจ็ดอ้อม ปู่บ้านเมื่อตีค้อม ยอลตั้งตีส ดิน ฯ รายสุภาพพนี้ เป็นการแสดงให้เห็นภาพพุทธรักษา คุณไสย ลองกฤตยาคม พระล่อ คือเอาไม้หลายประเภท (ไม้เลื้อย ไม้ไผ่ ไม้ไผ่) มาสานทำเป็นลูกกลม แล้ว เขียนรูปพระล่ออยู่กลาง เขียนพระเพื่อนพระแพงข้างละองค์ เป็นลักษณะกอดพระล่อ เป็นการรำนมน้าวชักเอามา แล้ว เขียนยันต์มายาการรอบ ๆ รูปที่เขียนขึ้นทั้งสี่คู่ ครั้นแล้ว พระปู่เจ้าก็ชุบด้วยมนต์ เห็นย่างใหญ่ต้นหนึ่ง เจ็ดอ้อม ปู่บ้านเมืลตีดัดเดียวเดียว ก็ร้งลงมา จนกระทั่งยอดมาตั้ง ติดอยู่กับดิน รายสุภาพ ครั้นย่างยีนค้ำปู ใจพระล่ออยู่บมิกกลม⁵ ปู่เอาลูกกลมปักบลายยาง วางมือบัดเดียวดาย⁶ บลายไม้มื	หน้า 371

¹ไม้ไผ่ : ไม้กอชนิดหนึ่ง ลำต้นสูง ปรังเป็นปล้อง.

²ไขว้ : ทำ สาน ไขว้ จัด.

³ตนกลม : รูปงาม ใช้สำหรับขาย ถ้าเป็นหญิงใช้ เหวกลม.

⁴แล : คำนี้เป็นภาษาไทยโบราณ แปลว่า "ละ".

⁵ใจพระล่ออยู่บมิกกลม : ใจพระล่ออยู่ไม่เป็นปกติ.

⁶บัดเดียวดาย : ประเดี้ยวเดียวเท่านั้น.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
11. เวทมนต์คาถา และเครื่องราง ของขลัง	ผายยัน¹ ใบไม้พินัยย้าย² คล้ายลูกตรงตระบัด³ ลมพัด ลูกลมพิน กุลกัณฑ์คคว้าง⁴ ลอ⁵ บพิตร⁶ เจ้าช้าง⁷ บันเพียลมพิน ฯ พระลอเมื่อโดนเวทมนต์ของปู่เจ้าสมิงพราย ท้าให้ เกิดอาการคลุ้มคลั่ง จนพระนางบุญเหลือต้องพาคนมาแก้ไข เสน่ห์คุณไสยให้แก่พระลอ เมื่อปู่เจ้าสมิงพรายรู้ว่ามีคนมา แก้ไขเสน่ห์คุณไสยให้แก่พระลอ จึงได้ทำเสน่ห์ฟ้าให้แรงมาก ขึ้นกว่าเดิม ดังโคลงและร่ายต่อไปนี้ โคลง 4 สุภาพ นายแก้วจิกอยู่เร้ง⁸ ใบหา เร็วเร้งพระโหร⁹ มา อย่าช้า	หน้า 372

¹ผายยัน : ค่อยเคลื่อนเหมือนถูกยันให้ตรงขึ้นทีละน้อย (ยะยัน : ค่อยยัน, ท้าให้ตรง).

²พินัยย้าย : หมุนไปมา (พิน : หมุน เช่น จักรพิน).

³ตระบัด : บัดเดี๋ยวนั้น บัดเดี๋ยวจักร ทันใด.

⁴คคว้าง : หมุนลอยอยู่ หมุนแคว้งอยู่.

⁵ลอ : พระลอ.

⁶บพิตร : พระเจ้าแผ่นดิน.

⁷เจ้าช้าง : เจ้าผู้เป็นใหญ่.

⁸เร้ง : เร้ง.

⁹พระโหร : พระโหรราชิบดี (ขุนนางเจ้ากรมโหรหน้า คู่กับพระโลกทีย เจ้ากรมโหรหลัง).

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	หาหนูนมื่นแพทยา ¹ หมอภูติ ² มานา หาแม่มด ³ ถ้วนหน้า หมูแก็กฤติยา ⁴ ฯ	
	โคลง 2 สุภาพ	หน้า 373
	สองบัวบุษย์ ⁵ อยู่ถ้ำ พังข้าวพระลอซ้ำ ออกร้อนคือไฟ ฯ	
	จ้หับเดือนปู่เจ้า ปู่ว่ามีหมอเถา แก่แก่คุณ ⁶ เรามากนา ฯ	
	ร้ายสุภาพ	หน้า 373
	ปู่ก็เอาธงสามชาย ⁷ รายยันต์ ⁸ มากกว่าเก่า เขียนพระลอเจ้าอยู่กลาง เขียนสองนางแนบสองข้าง กอดเจ้าข้างรัตรึง ชักทิ้ง ⁹ ท้าวชวนเต้า แล้วปู่เฒ่า	

¹หนูนมื่นแพทยา : ชุมนางกรมแพทย์หน้า.

²หมอภูติ : ผู้ชำนาญรักษาโรคทางภูติผีปีศาจอาถรรพ์ กระทำคุณไสย.

³แม่มด : หญิงหมอผี.

⁴กฤติยา : เสน่ห์ เล่ห์กล.

⁵สองบัวบุษย์ : สองนางผู้งามเหมือนดอกบัว หมายถึง พระเพื่อน พระแพง กวีโบราณมักเปรียบผู้หญิงงามเหมือนดอกบัว หรือเหมือนพระจันทร์ หรือเหมือนทอง.

⁶แก่แก่คุณ : ชำนาญแก่งฤติยาคม (แก่ : รู้มาก ชำนาญ, คุณ : ไสยศาสตร์ อาถรรพ์).

⁷ธงสามชาย : ธงชนิดหนึ่งมีสามชาย เป็นธงสำหรับลงเลขยันต์ ถ้าใช้ในกระบวนทัพ เรียกธงชัยสามชาย ถือว่ามีพรมาจากกลุ่มดาวฤกษ์.

⁸รายยันต์ : เขียนยันต์ ลงยันต์.

⁹ชักทิ้ง : เหนี่ยวรั้ง เหนี่ยวดึง.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ตะเคียนใหญ่ แก้วอ้อมมาฆสามาญ¹ ปลายไม้กรานก้มลง ปูเอาธงปักหลักขึ้น ต้นไม้พื้นพิน² ราบไม้สันพัด³ ลัดลูก ขึ้นเป็นตรง ลมลิ่วรงทัก⁴ พัดถูกธงทาว⁵ ลมสร้าง⁶ เสียวเฉียวฉิว⁷ ปลิวกระพือยาหยุก ถูกพระองค์ท่านให้ ถนัดดังสองนางไล่ ลูบให้แลเห็น องค์กรนา ฯ ร่ายบทนี้แสดงให้เห็นว่า พระปู่เจ้าสมิงพราย เห็นมีหมอมามากพระลอไว้ได้ งามมาตามที่ได้กระทำ กฤติยาคุณดั่งนั้น จึงทักหมาให้แรงยิ่งขึ้นไปอีก คือเขียน ยันต์มากกว่าว่า เขียนรูปสองนางสองพี่น้องกอดพระลอ ดึงกรพระลอให้มาเมืองสรอง เอาตะเคียนใหญ่แก้วอ้อม มาแทนยางเจ็ดอ้อม พอดันตะเคียนลัดขึ้นตรง ก็ถูกลมพัด เอายาที่ปู่เจ้ารยาวันยันต์ผูกไว้กับปลายตะเคียนปลิวไป ถูกพระลอ ทักให้พระลอเกิดความคลุ้มคลั่งขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ดังรายต่อไปนี้	

¹มาฆสามาญ : มาฆธรรมดา (สามาญ : สามัญ หรือใช้ สามานย : แปลว่า
 มาฆชั่ว หมายถึงใหญ่มากก็ได้).

²พิน : สันสะเทือน.

³พัด : พาด.

⁴ทัก : สะบัด ถูก ถึง.

⁵ทาว : ถู น้อม ย่อน เอน.

⁶สร้าง : เร่ง เตือนใจ.

⁷เฉียวฉิว : พัดแรงเร็ว.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
12. เวทมนต์คาถา	ร้ายสุภาพ ท้าว ฐ เป็นหนักเสากว่าก่อน ดังเห็นสองอ่อน¹ แก่ตา มาชักไว้ ฐ สู้หยา² มาเชิญท้าว ฐ สู่เรือน ใจท้าว ฐ เพื่อนพ้อง สิ้นพระองค์ท้าว น้าว³ พระองค์ ยยัน พันพระพักตร์⁴ บพิตร ไบยังทิศตะวันออก⁵ เขาจึง บอกนางบุญเหลือ ฐ รีบเมื่อยังลูกไว้ ให้มาพลาจรรันทด สลดกัณฑ์พระองค์ ทรงนั่งลงแลพระพักตร์ พระลอลักษณ์เด็ก ทาบ⁶ ดือกร้องไว้ มือทุมทรวง⁷ ไล่ไล่ ลูกแก้วกับตน แม่เอย ฯ พระนางบุญเหลือให้หาผู้รู้เวทมนต์มาช่วยแก้ไข พระลอลักษณ์จากอาการคลุ้มคลั่ง ดังโคลงและรายต่อไปนี้	หน้า 373

¹สองอ่อน : สองนางงาม คำ "อ่อน" นี้ โบราณมักเขียนเป็น "อร" และเขียนคำ "อ่อนไว้" เป็น "อรวท".

²หยา : เรือน.

³น้าว : เหนียว.

⁴พันพระพักตร์ : ผินหน้า.

⁵ทิศตะวันออก : ทิศวันจัน หมายความว่า หันหน้าไปยังทิศที่เมืองสรองตั้งอยู่ เมืองสรองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก เมืองแมนสรวงอยู่ทิศตะวันตก โดยมีลำน้ำกาหลงขวางอยู่กลาง.

⁶ทาบ : เอามือทับลงบนอก.

⁷มือทุมทรวง : มือทูปอก.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 4 สุภาพ นายขวัญนายแก้วเร่ง ขวนขวาย ¹ หนึ่งรา ² หาหม่อมทั้งหลาย ท้วหน้า มาเร็วเร่งยา ³ สาย สมรแม่ ⁴ เร็วรา เดินด่วนอย่าได้ช้า ช่วยด้วยหัวใจ ฯ	หน้า 374
	โคลง 4 สุภาพ หาสิ้นสบส่าแว่น มดหมอ ทั้งแผ่นดินฤาหลอ ⁵ อยู่ได้ มาแก่ ⁶ พระเลื่องล่อ ฤาเคลื่อน คลาย ⁷ เอย พระแม่ทักเห็นทัก ลูก ⁸ ท้าวพิสง ⁹ ฯ	หน้า 374
	โคลง 4 สุภาพ ตรวจไตร ¹⁰ หาหน้าหมู มดหมอ ¹¹	หน้า 374

¹ ขวนขวาย : เสาะแสวงหา.

² หนึ่งรา : หน้อยเกิด.

³ เร่งยา : เร่งรักษา.

⁴ สายสมรแม่ : ลูกผู้เป็นสายใจของแม่.

⁵ ฤาหลอ : ไม่เหลือ.

⁶ มาแก่ : มารักษา.

⁷ ฤาเคลื่อนคลาย : ไม่หายผ่อนเบาขึ้นเลย.

⁸ ทักลูก : กษัตริย์ผู้เป็นลูก.

⁹ ท้าวกษัตริย์ : นางกษัตริย์สงสัยประหลาดใจ.

¹⁰ ตรวจไตร : สอดส่องแล้วกำหนดไว้.

¹¹ หม่อมมดหมอ : หม่อมทั้งหลาย.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ดิจะยังเหลือหลอ อยู่บ้าง สิ่งใดจะพึงพอ ถัดเร่ง ถัดนา าดชอบ¹ ทาอย่าร้าง² เร่งเชิญเร็วทำ ฯ ร่ายสุภาพ มนตรี³ จาพระกฤษณ์กา⁴ ตรวจหาหมอมทุกผู้ จึงรู้ว่าหมอสัทธา⁵ นั้น ออกาปอยู่ป่า รุ่มลัก⁶ กว ทั้งหลาย คุณทันลาย⁷ พันเล็ก⁸ ตรีกาตรศาสดราคม⁹ บันสม¹⁰ สิทธิ¹¹ สามารถ ข้างจัด¹² โดยคุณ¹³ โดยฤทธิ์¹⁴	หน้า 374-375

¹าดชอบ : สิ่งใดชอบ.

²ทาอย่าร้าง : ทาอย่าช้า.

³มนตรี : ที่ปรึกษาราชการ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่.

⁴พระกฤษณ์กา : พระราชโองการ กติกา.

⁵สัทธา : ชื่อหมอ ผู้มีความสำเร็จเป็นชัยชนะ.

⁶รุ่มลัก : รุ่มาก รุ่มื่น.

⁷ทันลาย : มากมาย.

⁸พันเล็ก : นากลัว.

⁹ศาสดราคม : ทรงคุณวิชาความรู้ทางอาคม ถึงพร้อมด้วยวิชา.

¹⁰บันสม : รวมกัน.

¹¹สิทธิ : ความสำเร็จ.

¹²ข้างจัด : ขะจัด เด็ดขาด แม่นยำ ขลัง.

¹³โดยคุณ : โดยคุณความสามารถ.

¹⁴โดยฤทธิ์ : โดยอิทธิและสำเร็จ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	๕ ประกาศิตเสร็จสรรพ เขาเร่งรับปูเข้ามา บู๊ตั้ง ลาภณ์พิธิ¹ พลีเทพผู้มีฤทธิ์² สักดิ์สิทธิ์มนตราคม บันสม ทำโดยศาสตร์ ให้พระลอราชหายหลง ให้ทำว ธ สรง อุทกมนต์³ เจ้าสากลสว่างไสย เสวยโรสดบประสิทธิ์⁴ อันมีฤทธิ์พิเศษ สรรพระเกษพระสกันธ์ ตั้งมณฑลสามชั้น ขึ้นในไวยารักษ์ กลางไวยักษ์บริบาล⁵ ทวารนอกไวยาสาง⁶ อากาศไวยุตคณา อยู่รักษาทุกแห่ง แล้วแต่งการเอิกเกริก เบิกสมรภพพิธิ เบิกบายศรีท้าวขัณธุราช พระบาทให้รางวัล สรรพอุปโภค⁷ พิพิธ แก่หมอลิทธิไชย หมอด้ดไปโดยลำดับ ให้สำหรับเสื่อผ้า ให้แก่หมอด่วนหน้า ผู้อยู่เฝ้ารักษา ท่านนา ฯ	
13. เวทมนต์คาถา	ระหว่างเดินทางไปเมืองสรอง พระลอได้รำพึง ถึงนางลักษณวดี แต่ก็ต้องไปพบพระเพื่อนพระแพงให้จงได้ เพราะเวทมนต์คาถาของปูเจ้าสึงพรายนั้นแรงมาก ดังโคลงต่อไปนี้	

¹ลาภณ์พิธิ : ทาพิธิก่อไฟ พิธิบูชาไฟ.

²พลีเทพผู้มีฤทธิ์ : ให้เทพผู้มีฤทธิ์.

³สรงอุทกมนต์ : อาบน้ำมนต์.

⁴โรสดบประสิทธิ์ : ยาขนานศักดิ์สิทธิ์และสำเร็จ.

⁵ยักษ์บริบาล : ยักษ์ดูแลรักษา.

⁶ไวยาสาง : ให้เฝ้าอยู่.

⁷สรรพอุปโภค : เครื่องใช้สอยต่าง ๆ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
14. เวทมนต์คาถา	โคลง 4 สุภาพ ทนหลัง¹ เสาวภาคย์ล้วน ความรัก ยาหยูก² เขาขลังนัก³ ฝ่ายหน้า⁴ จักคีน⁵ พระลอลักษณะ ฤาคร์ กีนเลย ตัดฝ่ายคีนเจ้าหล้า แต่ตั้งจักไป ฯ	
	นางรีนนางโรยได้ทูลพระเพื่อนพระแพงว่า ปู่เจ้า สมิงพรายบอกว่าพระลอมาอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกาหลงแล้ว และ ปู่เจ้าสมิงพรายได้ใช้เวทมนต์คาถาเพื่อให้พระลอเสด็จมา เร็วยิ่งขึ้น ดังโคลงและรายต่อไปนี้ โคลง 4 สุภาพ ข้า⁶ ไปเตือนปู่เจ้า จอมพา⁷ แม่ชา ปู่ว่าพระลอมา ฝั่งน้ำ กาหลงฝ่ายแดนรา ชาคร้า กรวณนา มาจะข้าไปข้า ชักท้าวเสด็จพลัน ฯ	หน้า 401

¹ทนหลัง : ทางข้างหลัง หมายถึง พระนางลักษณวดี.

²ยาหยูก : กฤติยาคุณ การกระทำด้วยเวทมนต์คาถา.

³ขลังนัก : ศักดิ์สิทธิ์นัก.

⁴ฝ่ายหน้า : ข้างหน้า หมายถึง พระเพื่อนพระแพง.

⁵คีน : กลับ.

⁶ข้า : หมายถึง นางรีนนางโรย.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	ร้ายสุภาพ ปู่กระสัน¹ ถึงเฒ่าพรพฤกษ์² ปู่รำลึกถึงเฒ่า³ เฒ่าก็มา ปู่รู้ก็คณากี่หมู่⁴ ปู่เลือกเฒ่าตัวงาม ทรงทรมวย ทรมแรง⁵ สร้อยแสงแดงพราย ขนเขียวลายยับ ปีกสลับเบญจรงค์⁶ เลื่อมลายหงส์สิบบาท ขอบดาขาดพริ้ง สิ่งคลัง⁷ หงอนพรายพรรณ จันจวนเสียงเออาใจ เดียว งอนไสสีระรอง⁸ สองท้าวเทียมนพมาศ เพียงฉลุขาดทรง ปู่ก็ใช้ฝืน⁹ แก่เฒ่า เฒ่าแก้วไชรรับมิกลัว ชุกผกหัว¹⁰ องอาจ ผาคันตีปีกป้อง ร้องเรื่อเยื่อจาดฉาน เสียงจันจวน แฉ่วแฉ่ว ปู่ก็สั่งแล้วทุกประการ มินาน ผาคณผยอง ลงโดยคลองบึง ครั้นถึงพระเลื่องล่อ ยกคอจันจวน ร้อง ตีปีกป้องผายผัน จันเอื้อยเอื้อย¹¹ ไร้ไร้ แล้วไ้	หน้า 401

¹ปู่กระสัน : ปู่คะนิง.

²ถึงเฒ่าพรพฤกษ์ : ถึงเฒ่าป่า.

³ปู่รำลึกถึงเฒ่า : ปู่คิดถึงเฒ่า.

⁴ปู่รู้ก็คณากี่หมู่ : ไม่รู้ว่าเฒ่ามากันกี่พวกกี่หมู่.

⁵ทรงทรมวยทรมแรง : รูปงามแข็งแรง.

⁶เบญจรงค์ : ห้าสี คือ ดำ แดง เขียว ขาว เหลือง.

⁷สิ่งคลัง : งามสง่า งามน่ารัก.

⁸เดือยงอนไสสีระรอง : เดือยงอแหลม.

⁹ฝืน : ฝืนเข้าทรงเฒ่า.

¹⁰ชุกผกหัว : ทำหัวผกทันที.

¹¹จันเอื้อยเอื้อย : จันเสียงยาวและแข็งแรง.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	บิณฑูต¹ งามสาอางสาอาง¹ ทำว ๖ ผาดเห็นเป็น ราชการ ภูบาลบานหุทัย งามพอใจพอตา มีทันทาธาร ธาร² ทรงมณู³ ภูษาสรพ⁴ จัปพิชัยอาวุธราชพล บัดดล ๖ ลูกได้ หวังได้ไถ่ตัวงาม ยกทัพตามจอมราช ครั้นคลาศ⁵ไถ่อยู่ท่า เห็น ๖ ชั่วไถ่ขึ้นเรียก ไถ่กระเหียว⁵ ตาญ ครั้นภูธรจะทัน ไถ่ค่อยผันค่อยผาย ระร่ายราย⁶ ดินเดิน ดำเนินหงส์ยกย่าง ครั้นเห็นห่างไถ่หยุด ครั้นจะ สุดแดนป่า⁷ ครั้นจะผ่าแดนบ้าน ไถ่ท้าวคร้านมารยา เห็น ไถ่ช้า ๖ ก็สรว⁸ ไถ่เห็นหาวหายเนตร⁹ ภูเบศร์¹⁰ อุอัมภิส¹¹ บพิตรจิตพระองค์ ภูมามาหลงแก่ไถ่ ไถ่ผิไขว¹²	

¹สาอางสาอาง : งามสะอาด.

²ทาธารธาร : ทาเครื่องหอม.

³ทรงมณู : ทรงเครื่องสวมพระเศียร.

⁴ภูษาสรพ : เครื่องนุ่งห่มพร้อม.

⁵กระเหียว : เหลือกตา ขาเลื่อง.

⁶ระร่ายราย : เดินกราย เดินได้จั้งหวะ.

⁷สุดแดนป่า : หมดเขตป่า.

⁸สรว : รืบก้าวเท้าเดิน.

⁹หายเนตร : หายไปกับตา มองไม่เห็น.

¹⁰ภูเบศร์ : พระเจ้าแผ่นดิน (พระลอ).

¹¹อุอัมภิส : อุมีตมัวไปทุกทิศ.

¹²ไขว : ทา.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
15. โชคกลาง	เอาฤ ท้าว ธ เหลียวดูที่เลี้ยง สองพี่กล่าวคำเกลี้ย ถั่ววันทั้งมวล ฯ พระลอฝันเห็นพระเพื่อนพระแพงชวนไปเมืองสรอง ดังโคลงต่อไปนี้ โคลง 4 สุภาพ ฝันเห็นพระเพื่อนไว้¹ แพงทอง² สองแนบนอนแนมสอง ทราย³ ไว้ สองศรีสอดกร⁴ ทรายทอง⁵ กอดราช แสนา ชวนชักไปไล่ไล่⁶ สู่บ้านเมืองสรอง ฯ	หน้า 371
16. โชคกลาง	ก่อนที่พระลอจะเสด็จไปเมืองสรองได้ทรงเสี่ยง ทายที่แม่น้ำกาหลง ถ้าพระองค์ไปแล้วปลอดภัยกลับมา เมืองแมนสรวงได้ขอให้น้ำไหลไป แต่ถ้าไม่รอดกลับมา ขอให้น้ำไหลวนหมุนเวียน ผลของการเสี่ยงทาย น้ำไหลวน ดังโคลงต่อไปนี้	

¹พระเพื่อนไว้ : พระเพื่อนผู้ใหญ่.

²แพงทอง : พระแพงผู้น้อง.

³ทราย : ช้าง ฟาก.

⁴สอดกร : สอดมือ.

⁵ทรายทอง : กอด.

⁶ไล่ไล่ : บ่อย ๆ ไม่ขาด.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 4 สุภาพ มาจะเสียงน้ำ ¹ นอนไป ปรีนา น้ำช่อกาหลงไหล เชี่ยวแท้ ผีวจะคลาไคล บรอด คินนา น้ำจูงเวียนวน ² แม้ รอดใส่จิงไหล ฯ	หน้า 398
	โคลง 4 สุภาพ ครันวางพระโอรส ³ น้ำ เวียนวน อยู่มา เห็นแก่ตาแดงกล เลือดข้อม ⁴ หดทัยระทดทน ⁵ ทุกข์ใหญ่ หลวง ⁶ นา ถนัดตั้ง ⁷ ไม้ร้อยข้อม ⁸ เฝ้าท้าว ⁹ ทับทรวง ฯ	หน้า 398

¹เสียงน้ำ : เสียงทลายด้วยอธิษฐานใจ เอน้ำเป็นสิ่งที่พิสูจน์ หรือพยากรณ์.

²น้ำจูงเวียนวน : ขอรให้น้ำหมุนเวียนอยู่อย่าไหล.

³วางพระโอรส : สิ้นดำรง.

⁴แดงกลเลือดข้อม : แดงเหมือนเอาเลือดมาข้อม นอกจากไม้ไหลแล้ว ยังแดงเป็นเลือดอีกด้วย.

⁵หดทัยระทดทน : มีใจระทดระทวยก็จำทน.

⁶ทุกข์ใหญ่หลวง : เพราะเป็นทุกข์มากนัก.

⁷ถนัดตั้ง : เหมือนอย่าง เหมือนตั้ง.

⁸ไม้ร้อยข้อม : ไม้ขนาดโต ชนิดต้องเอาคนมาโยงรายล้อมถึงร้อยคนด้วยกางแขนออก แล้วจับปลายมือซึ่งกันและกันหมดทั้งร้อยคนจึงจะรอบต้นไม้ หมายความว่าถึงเป็นต้นไม้ที่ใหญ่.

⁹เฝ้าท้าว : ส้มลง.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
17. โชคลาง	โคลง 2 สุภาพ ลูกตายก็ตายแล้ว เจ็บตายเห็นหน้าแก้ว ¹ เกิดเกล้ากูมา ฯ น้ำตาไหลหลังให้ เป็นเลือดตก ² ออกริม ³ ออกท้าวฤาเห็น ลูกเอย ฯ ลางเชิฐ ⁴ เห็นแห่งน้ำ ออกลูกเพียงผกขว่า ⁵ ออกท้าวบุญ ลูกเอย ฯ	หน้า 399
	พระเพื่อนพระแพง นางรินนางรอยได้ผัน และ ต่างก็แก้ผันให้แก้กัน ดังรายและโคลงต่อไปนี้ รายสุภาพ ดับนั้นสิ้นนางผัน เห็นอัศจรรย์ ⁶ นิमित ⁷ ดิดใจ จามขขึ้น ตื่นตระบัด ⁸ อ่อนไว้ พระเพื่อนคิดจาได้ กล่าวแก้ความผัน ฯ	หน้า 409

¹หน้าแก้ว : หน้าอันประเสริฐ แก้วคำนี้ หมายถึงนางบุญเหลือ.

²เลือดตก : หมายถึงน้ำตาไหลเป็นเลือดร่วงหล่นลง.

³ออกริม : ต่อมตมใจ.

⁴ลางเชิฐ : อาเพศให้เห็นว่าจะได้รับความยากเชิฐ.

⁵ผกขว่า : พลิกคำว่า.

⁶อัศจรรย์ : แปลก ประหลาด.

⁷นิमित : ผัน ลาง.

⁸ตระบัด : ทิ้งที่ ทิ้งใจ.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 4 สุภาพ ฝันว่าได้ดอกฟ้า ¹ มามือ หอมยิ่งหอมงาฤา เปรียบได้ มาลาดีลก ² คือ เกลิมโลก ³ ๗แสน เป็นปิ่นทิพย์ ⁴ ทัดไว่ กิ่งเกล้า ⁵ สองเผื่อ ฯ	หน้า 401
	โคลง 4 สุภาพ ฝันว่าสุริเยศ ⁶ ท้าว เสด็จมา เป็นปิ่นปักเกศา ⁷ กิ่งเกล้า พระจันทร์ส่องพักตรา ⁸ ต่างแว่น ทอง ⁹ นา ดาวดาษ ¹⁰ ทายทัดเกล้า ¹¹ ดุจสร้อยแขนผม ¹² ฯ	

¹ดอกฟ้า : ดอกมณฑารพ.

²มาลาดีลก : ดอกไม้งามเลิศ พวงดอกไม้งามเลิศ.

³เกลิมโลก : ยอดโลก.

⁴ปิ่นทิพย์ : เครื่องประดับผมอันเป็นทิพย์.

⁵กิ่งเกล้า : กลางเศียร.

⁶สุริเยศ : พระอาทิตย์.

⁷ปิ่นปักเกศา : ปิ่นปักประดับผม.

⁸ส่องพักตรา : ส่องหน้า.

⁹ต่างแว่นทอง : ต่างกระจกทอง.

¹⁰ดาวดาษ : ดาวมากมาย

¹¹ทายทัดเกล้า : ถือทัดไว่เหนือเศียร.

¹²ดุจสร้อยแขนผม : เหมือนดอกไม้แขนผม.

ตาราง 33 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	โคลง 4 สุภาพ พี่เลี้ยงพี่รินแก้ว ผัน ¹ ถวาย ผันอ่อนเอาดาวราย รอบเกล้า ผันงูกระหวัด ² สาย สมรเกล้า ³ กลิ่นนา ลอราชจักพลันเต้า ⁴ แขกท้าว ⁵ ทั้งสอง ฯ	หน้า 410
	โคลง 4 สุภาพ นางโรยสนองนาฏ ⁶ ข้า กลอยผัน ⁷ ผันอ่อนเสวยไอศวรรย์ พากฟ้า ⁸ สองเสวยอมฤตป้อน ⁹ รสรวม กันนา ลอบพิตรเจ้าพล้า พรั่งไมมาถึง แม่แลฯ	

¹ แก้วผัน : อธิบายความผันให้หายสงสัย.

² กระหวัด : รัตรึงรัด.

³ แก้ว : ากลั, เกือบ.

⁴ พลันเต้า : พลันมา.

⁵ แยกท้าว : มาเยี่ยม.

⁶ สนองนาฏ : อธิบายแก่นาง.

⁷ ข้ากลอยผัน : ข้าพลอยผัน.

⁸ ผันอ่อนไอศวรรย์ พากฟ้า : ผันว่าพระเพื่อนพระนางได้ครองราชสมบัติ.

⁹ ออมฤตป้อนรส : รสทิพย์ต่าง ๆ 5 อย่าง คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสอันเป็นทิพย์.

จากการศึกษา ลิลิตพระลอ พบความเชื่อไสยศาสตร์ เรื่อง ผีสาว เทวดา เครื่องรางของขลัง เวทมนต์คาถา และโชคลาง ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ ในเรื่องฤกษ์ยาม

1.3 โคลงนิราศหริภุญชัยเป็นโคลงโบราณ เป็นโคลงนิราศเรื่องแรก เดิมแต่งเป็นโคลงลาวที่เมืองเชียงใหม่ มีภาษาถิ่นพายัพและภาษาโบราณปะปนอยู่มาก ต่อมาวิสมัย กรุงศรีอยุธยาเข้ามาแต่งซ่อมแปลงให้เป็นโคลงไทย ซึ่งมีคาบทางที่ถอดความมาจากฉบับเชียงใหม่ คลาดเคลื่อนไป¹

สำหรับอายุของโคลงนิราศหริภุญชัยนี้ สันนิษฐานกันว่าแต่งราว ปี พ.ศ. 2060² แต่ก็ยังมีผู้ไม่เห็นด้วย โดยกล่าวว่าอาจแต่งหลังจากนั้นก็ได้ ในนิราศระบุเพียงว่า แต่งในปีฉลู นพศก เดือนสิบเอ็ด ตรงกับวันอังคาร

เนื้อหาเริ่มจากการนมัสการลาพระพุทธรูปสิ่งสี่ ขอพรพระเจ้าเม็งรายแห่ง เชียงใหม่ แล้วกล่าวถึงการเดินทางไปนมัสการพระธาตุหริภุญชัย ครั้นครวญอาลัยถึงนางที่รักชื่อ "ทิพ" ซึ่งปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ดังต่อไปนี้

ตาราง 34 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศหริภุญชัย³

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีสาวเทวดา	กวีได้ขอพรจากเทพดาปกป้องรักษาคนรักตลอดการเดินทาง เห็นหมิงราชเจ้า สูงศักดิ์ ยังบง ⁴ อารักษ์ ราชโอรส	หน้า 10

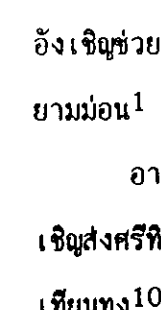
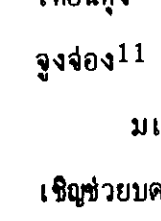
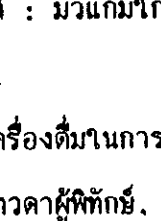
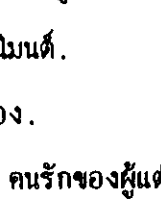
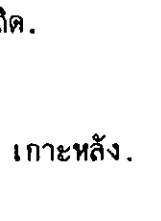
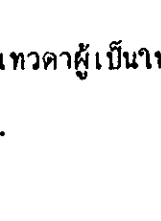
¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2. 2530. หน้า 3.

²ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร. คำอธิบายนาเรื่อง โคลงนิราศหริภุญชัย สอดค้น ฉบับเชียงใหม่. 2510. หน้า 12.

³กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.

⁴บง : บ่ลิม ไม่ลิม.

ตาราง 34 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	      	

1ม่อน : ดิน.

2มัวเกลียดกาลล์ : มัวแกมกาลล์.

3เร้า : เร่ง.

4ชัยบาน : เครื่องดื่มในการมีชัย.

5อารักษ์ : เทวดาผู้พิทักษ์, ปกป้องรักษา.

6อาราธน์ : นิมนต์.

7เรื่อง : เรื่อง.

8ศรีทิพนาย : คนรักของผู้แต่ง.

9ร่า : เร็วเกิด.

10ทุง : ชง.

11จ่อง : จุง, เกาะหลัง.

12เมื่อ : ๖๒.

13มเหสีกษ : เทวดาผู้เป็นใหญ่.

14ผาน : ทุกข์.

ตาราง 34 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	บเห็นพี่รักคราน ใจเช่น ชั้นนี้¹ เมื่อว่าวไขน้องรู้ ร่วมเปื่องยาถนอม² ฯ เรียงนั้น³ อาวาสแก้ว กุญ์คำ ทุกขต่างนเรียมจา เจตโหว เทพาพิทักษ์ทา พุทธศาสนาย จาเจตณงค์น้องไว้ ธิบร้างคลเด็นฯ ม่วน⁴ ย้งย้งหัน⁵ ร่ม เรียงริก⁶ วานเทพทั้งไพรพฤกษ์ นาน้อง รพคินทั่วทั้งทีก แถวนาน น้แม่ เชิดส่งสารพันห้อง ขาวจำขอยินฯ เนสาก⁷ ผาดแผ่นค้าย⁸ เภาโพ พินเฮ⁹ พะพรียบเสียงพองโพ เภาพุง	หน้า 14 หน้า 24

1ชั้นนี้ : ฉันทน์.

2ร่วมเปื่องยาถนอม : ร่วมเปื่องบาถนอม บา = ชายหนุ่ม.

3เรียงนั้น : เรียงนั้น.

4ม่วน : สนุก, สุข.

5หัน : นั้น.

6ริก : รุกข์.

7เนสาก : พรานป่า.

8ค้าย : ไป.

9เภาโพ พินเฮ : เภาพร พินแม่.

ตาราง 34 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	อมพตย์ทนต์ลาย สายเจ็ด ม่อนแฮ รักเทพยดาคนดั่ง เดือด ¹ ดั่ง ² ออกรีมมา	

จากการศึกษาโคลงนิราศหรืออุโฆษยพบเฉพาะความเชื่อเรื่องผีสงเทวดาเพียงเรื่องเดียวไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่นในโคลงนิราศหรืออุโฆษ

2. **วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง พ.ศ. 2153 – พ.ศ. 2231** จากรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ถึง รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมเวลา 68 ปี ในระยะเวลาดังกล่าวมีงานวรรณกรรมที่สำคัญดังนี้คือ สมุทรโฆษคำฉันท์, จินตามณี, อนิรุทธคำฉันท์, กัศรवलศรียาญ, คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมช้าง, กาพย์ห่อโคลง, โคลงทวาทศมาส, โคลงเฉลิมพระเกียรติพระนารายณ์มหาราช, โคลงนิราศนครสวรรค์, โคลงอักษรสามหมู่³ เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง⁴ แต่พบความเชื่อทางไสยศาสตร์ในวรรณกรรมต่อไปนี้

2.1 **สมุทรโฆษคำฉันท์** เป็นวรรณคดีชิ้นเยี่ยมเรื่องหนึ่งในจำพวกวรรณคดีไทยโบราณมีระยะเวลาแต่งยาวนานตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาตอนกลางถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ระหว่าง พ.ศ. 2199 – พ.ศ. 2392) กวีผู้ประพันธ์ ได้แก่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหาราชครู และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่า

¹เดือด : โกรธ.

²ดั่ง : สะดั่ง.

³วันเนา ๖ เดือน. เล่มเดิม. หน้า 123.

⁴กรมศิลปากร วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. 2531. คำนำ หน้า 3.

เป็นยอดวรรณคดีประเภทหนึ่ง¹

เนื้อหาเริ่มจาก พวกพราหมณ์ได้พบช้างป่าฝูงใหญ่ จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูล พระสมุทรโฆษ พระองค์จึงทูลลาพระบิดาออกประพาสป่า ในขณะที่ประทับแรมในป่า พระโพธิ์ เทพารักษ์อุ้มไปสมนางพินทุมดีแล้วจากกันตอนใกล้รุ่ง นางธารีพี่เลี้ยงของนางพินทุมดีช่วยให้ทั้งสอง องค์พบกัน และได้เข้าพิธีสมรส เนื่องจาก พระสมุทรโฆษยกโลหน์ได้ แล้วเริ่มกล่าวถึง พินยาธร ชื่อ รมณิมุข บาดเจ็บจากการสู้รบกับรณบุตรซึ่งแย่งภรรยาของตนไป² จบตอนที่ แต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษาแค่ตอนที่แต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น ดังปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ต่อไปนี้

ตาราง 35 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสมุทรโฆษคัมภีร์³

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसा่งเทวดา	การดำเนินเรื่องและไหว้ครูเล่นหนัง ไหว้เทพดาอา- รักษ์ทั่วทิศ ขอสวัสดิขอพร ลุแก่ใจตั้งใจหวัง	หน้า 116
2. ผีสา่งเทวดา	พระสมุทรโฆษเสด็จประพาสไพร เทวดาอวยพรให้ พระสมุทรโฆษ เสียงเทพอวยอาศิรวาท กัศรอากาศ ภาเลวงไชยไชย	หน้า 136

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2. หน้า 4

²รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงปรียา หิรัญประดิษฐ์. "วรรณคดีสมัยอยุธยา พ.ศ.2172 - 2310.". ใน พัฒนาการวรรณคดีไทย. 2533. หน้า 146

³กรมศิลปากร วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.

ตาราง 35 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. ผีसा่งเทวดา	พระสมุทรโฆษกราบไหว้ผีก่อนบรรทม พระโผไท่เทพารักษ์อุ้มพระสมุทรโฆษไปสมนางพันทุมดี อ้าพระอันรักย์สัตว์โลก- ยและโลกยควรครอง อ้าพระอันรักษและจ้านอง สัตว์โลกยสงสาร อ้าพระอันรักษจะมารัก- หยอคล้ายพยาบาล กันสรพรพิษจงอย่าพาล ภยในพนาไลย เกรงกันปลาพลนิกร อันมานอนในพงไพร กันสรพรพิษและจัญไร จงอย่าร้อนและปรารมภ์ เสร็จพระบิณฑวงแก่อมรา- รักษแล้วบรรทม เหนือรัตนบรรจรรณิกรมย์ รถทองที่ไสยา บางนั้นท่านไท่เทพา ผู้สิงรักษา พระโผไท่อันพรายสายสาร ฟังพระเสาวนีย์บาล พระสรวลเปรมบาน สุขามฤตย์เอมอร โกรหงศ์สำเนียงเสียงกร วิกบรรสานสมร แลเทพยฟังสิดการ	หน้า 159
4. ฤกษ์ยาม	พระสมุทรโฆษเตรียมพลก่อนออกเดินทางทรงให้ดู ฤกษ์ยามดังต่อไปนี้ เลือกหาโยธาทวยทรง คุณอาจอาจงค์ กระหลักในการสงคราม หาผู้รู้ศิลปปี่ขาม แม่นแจ้งเจียรยาม คำนวณคัมภีร์โหรา	หน้า 188

ตาราง 35 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
5. เวทมนต์คาถาและ โรคล้าง	หมอเผ่าทาทิธีเบิกไพรวังช้าง บางนั้นธำหมอ สิทธิกรรมแก้วนกล าให้เข้ายังไพรสม- ทพระสงฆ์จะเบิกไพร หมอเผ่าเอารั้พล ศิษย์คนทั้งหลายไป เข้าในพนาไลย แลเสียบหาอุพทุกษา พบไม้หนึ่งงามสม สุขรมยสมญา สามารถหนักหนา ศุภลักษณ์สาพล หมอจึงเอาพัสดรา มาปรุงไม้อันณมล สวดมนต์ละลายคน- ธวีเลนบสรพรสม ธงจักรภูษา ประดับสรรพโดยอาคม พนักโรธอันพาดศมภ์ สาทรับรอบร เวียนกรรม บุชายถาศัก- ดิและการยทุกอัน ล้วนแล้วลบบองบรร- พ ประสงค์เบิกไพรฯ ดูเดิมชวักขอบโดยความ หมายต้นตุมงาม แลควรที่ทำการกรรม จึงคืนเอาพลจบจรัล ช่ายชวาญนบัน แลไปโดยทางเก่ากล หมอเผ่าถึงก่อนร้พล ยังต้นตุมตน สำคัญแล้วเข้าบูชา เทียนรูปธงฉัตรมสลา เหล้าเข้าเนื่อปลา ประดับด้วยภูษากาญจน์ พาดพาวพนักโรธโดยสาร บังคับสบสถาน แลตั้งจิงเว็จรอบราย	หน้า 138 หน้า 141

ตาราง 35 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	เข้ารอบเอวไม่มีนัยหมาย มนต์สังวัธยาย ก็สร้างสรรค์เสริมพญา ไม้เนื้อคือองค์พระอุมา อมาตมาโรสภา คือองค์พระอิศวร จึงกล่าวป่าวพหลุมวณุ ไพโรพโยนิยวน แลแสนรเวียนทุกพาย ตาเหลววังกันรอบราย หักไม้ไห้หลาย แลปักเป็นเขื่อนขอบัง ตาเหลวล้อมรอบเวียนวัง พลแสนย้ายยัง ทุกด้านทุกแดนจรเจียร กองไพโรบรู้อาเกียรณ์ พลร้องรอบเวียน แลดีจระขาบจับลอง ด้วยเดชสุดดีพระกรรม์ คชคงโงษจรร แลคืบทั้งแคว้นคอกัง	
6. เวทมนต์คาถา	กษัตริย์ผู้ทำการรบกับพระสมุทรธมของค์หนึ่งมีความ รู้ทางเวทมนต์คาถา	หน้า 194
	ขุนโคอันทรงมณูกร กุมกระบองกระบเญหาญ เห็จขึ้นในเหมรถยาน จมรอันเทียมสรรพ ท้าวเน้นทรงนามชื่อสมเด็จ จิตตเสนคนธรรพ มีมนต์อาจจะกรลับ กรลายรูปหลากหลาย	
7. เวทมนต์คาถา	สองพิทยาทนแย่งนางกลางหวา	

ตาราง 35 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	เสร็จสองนฤมิตรีพล ด้วยเดชมนต์ ตระศีกดีสองมหิมา เพี้ยเพียบเพียบทั้งคัณดา ดุจพลอมรา- ธิราชเรียบกลางรณ สิ้นศัสตราคมแรงมนต์ ยังแต่สองตน ก็เข้าประทะสหัสสา ต่อดาวรุตรันไปมา วนกลางเวหา ครั้นคเณรรบกัน	หน้า 222 หน้า 223

จากการศึกษาสมุทรโฆษกฉันท์ พบความเชื่อไสยศาสตร์ เรื่อง ผีसा่งเทวดา
ฤกษ์ยาม เวทมนต์คาถา และโชคกลาง แต่ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่อง เครื่องราง
ของขลัง

2.2 เสือโคกฉันท์ เป็นวรรณคดีที่เชื่อกันว่าเป็นฉันท์เล่มแรกที่แต่งจบบริบูรณ์
โดยพระมหาราชครูในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งนำเค้าเรื่องมาจากพลคำวิชาดก
ในปัญญาสชาดก ที่ภิกษุชาวเชียงใหม่แต่งไว้

เนื้อความกล่าวสรรเสริญคุณเทพยดา พระรัตนตรัย กษัตริย์ แล้วจึงเริ่ม
เรื่องโดยเล่าถึงแม่เสือ แม่โค อาศัยอยู่ป่า วันหนึ่งแม่เสือออกไปหาอาหาร ลูกโคสงสารจึง
บอกแม่ให้หันม來看ลูกเสือ ลูกเสือและลูกโคจึงรักกันดุจพี่น้อง และให้แม่เสือสาบานว่าจะไม่
ทำร้ายโคแม่ลูก เมื่อแม่เสือไม่รักษาสัตย์จับแม่โคกิน ลูกเสือและลูกโคจึงช่วยกันสังหารแม่
และออกไปหากินด้วยกันจนพบพระฤาษี พระฤาษีเมตตาชุบให้เป็นคน ลูกเสือเป็นพี่ ชื่อพลวิชัย
ลูกโคเป็นน้องชื่อคาวิ พระฤาษีมอบพระขรรค์ให้ทั้งสอง คาวิได้ฆ่ายักษ์ที่ทำร้ายชาวเมืองมคธ
จึงได้นางสุรสุดา ธิดาเจ้าเมืองมคธ แต่ก็ถวายเป็นภรรยาพลวิชัย และพี่น้องก็แยกจากกันโดยเสียง

ดอกบัวไว้นคนดอก คาวีเดินทางไปพบเมืองร้างมีกลองใหญ่ตีไม่ดัง ผ่าออกดูพบนางจันทร์ผอม หอม ธิดาท้าวมหาราชและนางแก้วเกษรแห่งรมยนคร เหตุที่เมืองร้างเพราะนกยักษ์ (อินทรี) มากิน บิดามารดาและราษฎรของนาง คาวีฆ่านกยักษ์ตายและได้นางเป็นชายา วันหนึ่งนางจันทร์ลง สรงน้ำและเอาผมมาใส่ผอบลอยน้ำไป ท้าวศกุนิเจ้าเมืองพัททวิไสยเก็บได้ จึงใช้นางทาสีบนหน้าตัว มาถวาย นางทาสีหลงความลับจากนางจันทร์ จึงไปเอาพระขรรค์ของพระคาวีไปเผาไฟแล้ว พานางมาให้ท้าวศกุนิ แต่เข้าใกล้นางไม่ได้ เนื่องจากกายนางร้อนด้วยอำนาจความจงรักต่อ พระคาวี พหลวิไชยเห็นดอกบัวอธิษฐานเที่ยว จึงออกเดินทางตามหาพระคาวี ช่วยชุบชีวิต ำให้ฟื้น แล้วออกตามหานางจันทร์ พหลวิไชยแปลงเป็นฤาษีอาสาชุบท้าวศกุนิให้เป็นหนุ่มแล้ว ฆ่าเสีย ำให้คาวีออกมาแทน คาวีและนางจันทร์อภิเษกกันแล้วครองเมืองพัททวิไสย¹ จึงมี ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังต่อไปนี้

ตาราง 36 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในสื่อโศกทัศน์²

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाงเทวดา	บทไหว้ครูก่อนเผา สรรเสริญคุณเทพยดา พระรัตนตรัย กษัตริย์ ข้าขอประณมกรประณอง บงกชบทเรีองรอง ธาดาวราฤทธิจันอง สฤทธิโลกยสพสกล ธัมมโวรโรรักษคชก สัตว์ทั่วธาตล เทวาสุราสรอนน ตปรนตบุชา ข้าตั้งกฤษณากรบังคม บรมอิศวเรนทรา เทเวนทร์สุเรนทราสุรา ไลยถวายนมัสการ เป็นจอมมณูวิสุทธิโก อัลลันคิवासถาน คิवासถานครณณ นวิโรจรังษี	หน้า 321

¹ รองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงปรีชา หิรัญประดิษฐ์. เล่มเดิม. หน้า 147 - 148.

² กรมศิลปากร วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.

ตาราง 36 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ผีसाงเทวดา	เดชเดชฤทธิ์ตระศักดิ์ ดิสมรรตทงตรี ศุรางค์วิธอันมี สิทธิศักดิ์สังหารณ์ ถูกเลือกกับลูกหลานสามัญสามัญว่าจะเป็น พี่น้องกัน ถูกลือลือลือลือลือลือลือ ดรีด้วยอุบาย พศกสุทธเสนาหา จึงทำพิธีฐานสัตยา สรรพทั่วเทวา พนมพนอมไพรพฤษ จงเป็นสากนียัทมาก แต่ดูข้ามฤค อันมีมรณเที่ยงธรรม ถ้าข้าใจเกียจเคียดฉันท์ คัดคดแก่กัน จึงเทพดาลาผลาญ ถ้าข้าใจสุทธาสานต์ จงดูข้ามาน พิพัฒน์สวัสดือจล	หน้า 323-324
3. ผีสางเทวดา	พระพลวิไชย ออกตามหาพระคาวิ ได้ตั้งจิต อธิษฐานขอให้เทพดาลบันดาลาให้เจอพระคาวิ พลราชบังคมเจียรจร กุณของค้อร ก็สั่งสุดาเทพี แล้วเสด็จออกจากพระบุรี ตั้งสัตยวาที ประณมประนตเทพา ถ้าข้ามีจิตจรจินดา ชื่อซ่อมเสนาหา บ่สุดบ่สา่งใจรัก	หน้า 359-360

ตาราง 36 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
4. ผีसाংเทวดา	แต่พระคาวิณงลักษณ์ ขอเทพาชัก ไปพบประสพโดยจง เป็นตายจงให้เห็นองค์ น้องผู้ยง อันมีฤไทยภักดี นางจันทรรกราบขอรักพระคาวิ ที่หลงกลเชื่อ นางทาสี จนเอาพระขรรค์ของพระคาวิไปเผาไฟ ทาให้ พระคาวิตาย ได้ขอพรเทวดาให้ช่วยปกป้องรักษาพระคาวิ ทุกเทพทุกทศทิสำ สิ้นธุสมุทรรบักบวง ไพโรพมพนาครตรทรวง กรรณทรินทรอุหา พร้าพร้องประกาศอมรแมน วิศณุเทพยธาดา จวบจบในภพจักรพา หักพัฒน์สถาน ขอข้าพระบาทบริจา ริกไทธราธาร อย่ามีจลาจลพาล ชิบดินทรแบบบน ด้วยเดชะศีลสัตยา ยุติธรรมสาพล หวังแต่พระบาทมยุคล วรราชสามี เดชนาภาพมहिมา กฤติยศธิเบศร์ศรี ท้ายศภูมิจฤดี รศรวมสรมสร	หน้า 370
5. เวทมนต์คาถา	พระฤาษีขุบลูกเสือ ลูกธิดาให้เป็นมนุษย์	

ตาราง 36 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	เมื่อนั้นอรุณภูมิบุณีสารุณผยอง แจ่มจัทธเจิมจง ชญา เฉวียงสายพรรณรายสูตรวิภูสนพัตรมา ลัยเลปนีกามา ตระศัก เบญจางคจิตรงานงจันการรฐอนรรณ เกาปณชินชัก ประดับ นวนวนันบอนามิกากรก็สรับ กับด้วยประวิช ก็ธาร โอมอ่านอาคมเวทอวยพรพิศาล เสกสองยุพาพาล กระษัตริย์ อวยฤทธิเดชยาราชพัทธ อวยสิทธิอวยสวัสดิ์ สองเสมอ แล้วซึ่งองค์ศิวราชราจรจะ เปรอ ให้อสองลีลาเลอ ประภาษา	หน้า 331
6. เชกกลาง	พระพลวิไชยและพระคาวี ได้ใช้ดอกบัวเสี่ยงทายไว้ คนละดอก ก่อนที่พระคาวีจะออกเดินทาง ถ้าเราทั้งสอง ตั้งอยู่ในคลอง ความสัถย์ประทาน เราอยู่ในธรรม โอรหาริการ เชิดโลกบาล ทานทั่วจงฟัง บัวดอกหนึ่งใช้ พิจักเอาไว้ โดยตั้งใจหวัง ถ้าเจ้ามีทุกข์ ชุกช่องเคืองชัง เทียวแห่งหายรัง รศเร้าอภัย ถ้าเจ้าเสวยสวัสดิ์ จงดอกบัวบัวมัย สดอยู่อย่าคลาย กลิ่นเกลี้ยงเสาวคนธ์ นฤมลเปรมปราย ดอกหนึ่งเจ้าหมาย รู้ข่าวพิยา เสรีจสอาธิฐาน คาวีกุมาร กระท้อลา เวียรไวสามรอบ แล้วจบบาทา พระผู้เชษฐา ใส่เกล้าบังคม	หน้า 334-335
7. เชกกลาง	พระพลวิไชยเห็นดอกบัวเสี่ยงทายเทียว ก็รู้ว่าพระคาวี กำลังได้รับอันตราย จึงออกเดินทางตามหาพระคาวี	

ตาราง 36 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	จึงบัวธินฐานราชา ราเชนทรยุพา บุพินทรคาวิ ก็เพียวแห่งอภัยหายศรี พหลราชี ก็ร้อนฤทัยจินดา อาสขรอยน้องกุกุคา วิมวามรณา แลจึงกุสมร่าให้ลา คือโพลนลูกในกลาง แดเคื่อคเ็จจาง บรู๋ก็โสกชุกเข็ญ	หน้า 358-359

จากการศึกษาเลือนครคัมภีร์ พบความเชื่อไสยศาสตร์ เรื่องผีसागเทวดา เวทมนต์คาถา และโชคกลาง ไม่ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ในเรื่อง ฤกษ์ยาม และเครื่องรางของขลัง

2.3 เจริญพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง พระมหาราชครู ได้ประพันธ์ขึ้นเป็นคัมภีร์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ระหว่าง พ.ศ. 2200 - พ.ศ. 2230 เพื่อเจริญพระเกียรติพระเจ้าปราสาททองซึ่งเป็นพระราชบิดาของสมเด็จพระนารายณ์ ตามต้นฉบับเรียกชื่อว่า สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระประวัติในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยสรุป ตั้งแต่ประสูติจนได้เสวยราชสมบัติแล้วโปรดเกล้าฯ ให้ลอบสังหารท้าวบ้านเมือง ประกอบพระราชกุศล ตามแนวทางพระพุทธศาสนา สร้างเสริมกำลังทหารและมีสัมพันธไมตรีกับมิตรประเทศ¹ ดังปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ต่อไปนี้

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. หน้า 6.

ตาราง 37 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसा่งเทวดา	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ท้าวพิชัยสักราช เทวดาต่างมาชุมนุมถวายพระพร รู้ว่าบั้นเกล้าอยุธยา กอบการมหา พิธีพิชิตโดยหมาย เทพอารักขเหลือหลาย ชุมชอมกันถวาย ประนมบังคมกราบกราน บ้างเด็ดดอกดวงพวงมาลัย กรองเบ็นสร้อยสาร กนกนาภอรณพรรณ บ้างปรายรายลงแต่สวรรค์ ก้มเกล้าโอนัญ ชลิตเหนือศีรสาร บ้างร้องส้องสาธุการการ สรรเสริญสมภาร มฤตยูเกล้าอยุธยา ฝูงทေးก้อะเต็มอาณา เขตชั้นธานี พิภพแมนมณฑล ฤทธิวิทย์วิทยาจรจล มาแต่อนันต อนันตจักรวาฬ กลางถวายพวงแก้วแพร้วมา ไลยวิเลปสุธา มฤตยูเสด็จจรจร บ้างนิมิตรอาตยเอองค เล็กเท่าผุยผง ทุลิล่อลอลองอาย	หน้า 32-33

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

ตาราง 37 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	บทเบียดเสียดกันมาถวาย กนธมาลาอายุ ตรลบตรเลาเอาใจ	

จากการศึกษาเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง พบความเชื่อ
ไสยศาสตร์ เรื่องผีसाงเทวดาเท่านั้น ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในเฉลิมพระเกียรติ
พระเจ้าปราสาททอง

3. วรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2275 – พ.ศ. 2310)

จากรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ รวมเวลา 35 ปี
ในระยะเวลาดังกล่าวมีงานวรรณกรรมที่สำคัญ ดังนี้คือ โคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์, จินตามณี
ฉบับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ, โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย, นันทบั่นทนต์สุตรางคหหลวง, พระมาลัยคหหลวง
บทเห่เรือ, บทเห่เรื่องกาเกี, บทเห่สังวาส และบทเห่ครวญ, กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง,
กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก, เพลงยาวพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์, บุษบวงศาภัณฑ์,
โคลงนิราศพระพุทธรูปบาท, กลบทศิริวิบุลกิตติ์, บทละครเรื่องนางมณีนีรา, บทละครเรื่องสังข์ทอง
แต่พบความเชื่อทางไสยศาสตร์ในวรรณกรรมต่อไปนี้

3.1 โคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์¹ พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ
เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ได้กล่าวถึงการชะลอองค์พระพุทธรูปไสยาสน์

¹พระพุทธรูปไสยาสน์วัดป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ยาวถึง
22.58 เมตร พระวิหารซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปองค์นี้แต่เดิมนั้นปรากฏานแผ่นดินสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ.

วัดป่ารมก¹ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ ที่มาของวรรณกรรมเล่มนี้เนื่องมาจากตลิ่งหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์วัดป่ารมกถูกน้ำกัดเซาะพังเข้าไปถึงหน้าพระวิหารจนพระพุทธไสยาสน์อาจพังลงน้ำ สมเด็จพระเจ้าท้ายสระรับสั่งให้พระราชสงครามเป็นแม่กองในการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูป ดังนั้นพระนิพนธ์เรื่องนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะบันทึกเหตุการณ์ห้ศรียที่สามารถชะลอพระพุทธไสยาสน์สำเร็จ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติบุญญาภิหารสมเด็จพระเจ้าท้ายสระให้ปรากฏ²

ตาราง 38 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงชะลอพระพุทธไสยาสน์³

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ฤกษ์ยามและ โชคกลาง	13 วันดีมีโชคเข้า	เสด็จพลัน
	ยอพูห์สู่สถานอัน	ต่างไว้
	ตรวจไตรพรพลจันทร์	ขั่นขั่น
	สำหรับจัดการให้	เลื่อนล้นสกลากร ๗
	14 พุทธวงษ์ทรงฤกษ์รู้	เรียนขยัน
	นิมิตรทศโคถลักัน	ล่องไว้
	สกุณสุนทรสรรพ	ทวยถูก
	นาที่มีสวัสดิได้	โชคเข้าสุภผล ๗

¹วัดป่ารมกนี้เดิมชื่อว่า วัดใต้ หรือวัดใต้ท้ายตลาด ได้ชื่อวัดป่ารมกเมื่อภายหลังที่ชะลอพระพุทธไสยาสน์มาประดิษฐานแล้ว.

กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. หน้า 50.

²รศ.ร.อ.หญิง ปรีชา หิรัญประดิษฐ์. เล่มเดิม. หน้า 172.

³กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

จากการศึกษาโคลงชะลอพระพุทโธไสยาสน์ พบเฉพาะความเชื่อเรื่อง
ฤกษ์ยามและโชคกลางเท่านั้น

3.2 โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย¹ โคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัยซึ่งเป็นงานพระนิพนธ์
ของเจ้าฟ้าอภัยนั้น มีเพียง 25 บท เข้าใจว่าอาจจะยังไม่จบ หรืออาจจะสูญหายไป เนื้อความ
พรรณนาความรู้สึกที่ต้องจากนางที่รัก เดินทางจากกรุงศรีอยุธยาไปลพบุรี ผ่านทุ่งสมอคอน
วังวารี แล้วทรงเช่นบวงสรวงศาลเจ้าแห่งหนึ่ง เข้าใจว่ามีความมุ่งหมายเพียงเพื่อแสดง
ความสามารถทางกวีนิพนธ์ และเป็นธรรมเนียมในการเดินทางของกวีเท่านั้น²

ตาราง 39 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย³

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसाงเทวดา	18 เจริตประดิษฐ์แก้ง ฉัตรและธงเจลาเปลา มาลาแสงเส้า- หอมตระการรสเพียน	เกลาเพรา ปลอดเสี้ยน วคนธ์กลิ่น ขจรแย ผิดม้านไพรสณฑ์ ฯ
		หน้า 98 - 99

¹เจ้าฟ้าอภัย ทรงเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ซึ่งทรงมีพระราช
โอรส 3 พระองค์ คือ เจ้าฟ้านเรนทร์ (กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์) เจ้าฟ้าอภัย และเจ้าฟ้าบรมศรี
เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระทรงพระประชวรได้พระราชทานราชสมบัติให้ ทั้งนี้เพราะกรม
พระราชวังบวรสถานมงคล (สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) ผู้เป็นสมเด็จพระอนุชาธิราชยัง
ทรงผนวช และเจ้าฟ้านเรนทร์ก็กำลังทรงผนวชอยู่เช่นกัน ทว่าเจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าบรมศรี
ถูกสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสำเร็จโทษทั้ง 2 พระองค์.

รศ.วันเนาวิ ยูเด็น. เล่มเดิม. หน้า 246.

²กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. คานา หน้า 2.

³กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

ตาราง 39 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. รัชกาล	19 ปู่เจ้าเขาทำทอง	พรหมที่
	ปู่เจ้าถิหารพ-	เวศนี้
	ปู่เจ้าฮวยหนองน	โคแห่ง นีน
	มารับสังเวช	ซึ่งซึ่งเชิญถวาย ฯ
	20 เทพพฤษชาติเรื่อง	รามาย
	อารักษ์รักษาสถา	ที่นี้
	อากาศเทวาว	เมตภาพ เรียบนา
	ภูมิเทวาช	ช่วยำหานางเห็น ฯ
	25 อัสจรรยบารนี้หน้า	โหร
	กาถทำรงกา	ที่แจ้ง
2. รัชกาล	จัดระไชยชัพกษา	กาช
	เป็นนิมิตเทพสร้าง	ส่งำให้สุภผล ฯ

จากการศึกษาโคลงนิราศเจ้าฟ้าอภัย พบเฉพาะความเชื่อเรื่องผีसाग
เทวดาและรัชกาลเท่านั้น

3.3 ภาพยนตร์โคลงนิราศธารโศก เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์มีพระประสงค์ที่จะทรง
นิพนธ์ภาพยนตร์โคลงเรื่องนี้ให้เข้าชุดกับบทเห่เรือและภาพยนตร์โคลงนิราศธารทองแดง ลักษณะ
การเขียนคือ การร่ายในเชิงนิราศอาศัยการพรรณานานรอบปี ทรงนิพนธ์พรรณนาไว้โดย
ละเอียด ทั้งวัน เดือน และปี ตั้งแต่เช้าจนค่ำ เดือนทั้ง 12 เดือน ปีทั้ง 12 ปี¹ ซึ่ง

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ หน้า 3.

ปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ดังต่อไปนี้

ตาราง 40 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในภาพหล่อโลหะนิตราศารัตน¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. โชคลาง	55 เดือนห้าอำรุงงาม การออกสนามตามผีโกล สงกรานต์การบุญไป ไหว้พระเจ้าเข้าบิณฑบาต เดือนห้าอำรุงงาม งามฉาย การออกสนามเหลือหลาย หลากหลั่น สงกรานต์การบุญผาย ตามผี พระพุทธรูปฤา เว้น แต่งเข้าบิณฑบาต ฯ	หน้า 261
	56 เดือนหกสรงผนสวรรค์ จรดนั่งคัลตามพิธี แรกนาเข้าธานี พิธีเจ้าเบส่าจหายฯ เดือนหกตกครันครัน ผนสวรรค์ พิธีจรดนั่งคัล ก่อเกล้า แรกนาจอมไอศวรรย์ กรุงเทพ พี่แลบเห็นเจ้า เบส่าแล้วจหาย ฯ	
	58 เดือนแปดเจ้าพิศลา เจ้าพระวษาสังฆาราม พรั่งพร้อมเจ้าย่อมตาม ไปด้วยพิธีพันถวายฯ เดือนแปดพุทธบุตรเข้า พระวษา ทายกมีศรัทธา ต่างได้ งามงามตามเรียบคลา นอนอบ เมืองหมีสี่พันเข้า ชูบโน้มเทียนถวาย ฯ	หน้า 262

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

ตาราง 40 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	60 เดือนสิบเจ้าสร้อยสวาท พิธีราชตามโบราณ ช้างม้าอ่าสระสนาน ผัดพานไล่ไม่เหินอร ฯ ภัทรบทลมาศแก้ว สงสาร สารทพิธีโบราณ ห่อนเว้น ช้างม้าอ่าสระสนาน วรรณูป เขาผัดพานไล่เหล่าน ไปได้เหินอร ฯ 61 เดือนสิบเบ็ดเสร็จสามแดง เรือกิ่งแข่งตามพิธี พายงามตามชลธี พี่แลเจ้าเบสาเบนดาฯ อาสุชลมาศแคว้น กรุงไกร เรือกิ่งกระพระหมวย ชื่นสู้ กิ่งไกรสรจักรโคล เทียบท่า ทองอร่ามงามแข่งขู้ พี่นคนเดียว ฯ 62 เดือนสิบสองถ้องแถวโคม แสงสว่างโคมโสมนัสฯ หน้า 263 เรืองรุ่งกรุงอยุธยา วันทาแล้วแก้วไปเหินฯ กติกมาศถ้อง แถวโคม แสงสว่างแลลอยโคม ผ่องแผ้ว อยุธยาเปรียบแสงโสม าส่อง ชมชื่นวันทาแล้ว นมน์องตาเหิน ฯ 63 เดือนอ้ายผายกรุงท้าว พิธีว่าวกล่าวกลแสดง เดือนนี้พิธีแกลง กลุ่มท้องฟ้าคลาอระโกลฯ มฤคเศียรตลมาศกล้า ลมแรง ว่าวงามพิธีแสดง แหล่งหล้า เรียกชื่อพิธีแกลง โดยที่ สาวส่งขึ้นลอยฟ้า ร่ายร้องคณิงสาว ฯ	

ตาราง 40 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	64 เดือนยี่เจ้าพี่เอ๋ย เจ้าย่อมเคยตามพี่ชาย ดูราย้มพวย พี่ที่ผ่านผ่านอยุธยา ฯ บุศมาสตามพี่ด้วย เดือนฉาย อร่ามพี่ริมพรายกาย ดวงหน้า ดิรัจฉาวยสหาย ดูเลิศ พี่ที่ผ่านผ่านฟ้า กรอบแคว้นแดนดิน ฯ 65 เดือนสามเคยตามพี่ ดูพิธีฐานันท์เทาะที่แสดง เผาเข้าเจ้างามแฝง พงศ์พวกพี่น้องเคยดู ฯ มาฆมาสอาจเบ่งถ้อย เรียมแคลง ฐานันท์เทาะที่พิธีแสดง บอกเบื่อง เผาเข้าเจ้าเคยแฝง พงศ์พวก จินนาคบุรยาตรเบื่อง ย่างหน้าเอ็นดู ฯ 66 เดือนสี่พิธีตรุษ เจ้างามสุดผุดผาดดี ชำระพระชินศรี หมดผงเผาเข้าบิณฑกวาง ฯ การบุญผดุงมาศน้อง นารี ขาวสุดผุดผาดดี ส่องแก้ว ชำระสระสรงสี พุทธรูป ผงเผาเท่าหมดแล้ว แต่งเข้าบิณฑกวาง ฯ	

จากการศึกษาภาพหอระโกลงนिरास्त्रारोक्क พบเฉพาะความเชื่อเรื่อง

โศกลางเท่านั้น

3.4 โคลงนิราศพระพุทธรบาท ของ พระมหานาค วัดท่าทราย ดั้งเดิมรวมอยู่ในหนังสือโคลงกวีโบราณ ซึ่งพระยาตรัง กวีในสมัยรัชกาลที่ 2 บันทึกรวบรวมไว้ แต่เนื้อความขาดหาย ไม่ครบบริบูรณ์ มีอยู่เพียง 25 บท เนื้อหาพรรณนาถึงการเดินทางไปพระพุทธรบาท ปัจจุบันตั้งอยู่ในอำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ในทำนองนิราศจึงเป็นที่เข้าใจกันว่า พระมหานาค วัดท่าทราย นิพนธ์โคลงนิราศเรื่องนี้ขึ้นเพื่อให้อภัยกับบุญเรือน วาทีคำลันท์¹ ซึ่งปรากฏความเชื่อไสยศาสตร์ดังต่อไปนี้

ตาราง 41 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในโคลงนิราศพระพุทธรบาท²

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีสงเทวดา	8 ถาโบทเวศร่าห์ ชิดา ทานนา ซึ่งสำนักนี้ในผา ตกนี้ ไฟจะบูชา ชมรูป แม้ว่าจริงจงชี้ ช่องให้เห็นองค์ ฯ 9 จุดเทียนประทับแหวน เวียนถวาย รูปพระที่ปรีชมราย รอบล้อม ทักษิณสารรวมกาย อภิวัต เสร็จสมโภชแล้วน้อม นอบเกล้าบทศรี ฯ 11 ถีบถึงบางโขมดไร่ อัมฤกษ์ ควนโขมดพาหลง หลอกเหล่าน ยามเย็นยิ่งเื่องค์ หลงเดือน หลงที่กรุยตรงเส้น สี่ร้อยรายทาง ฯ	หน้า 356

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. คำนวณ หน้า 4.

²กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,

จากการศึกษาโคลงนิราศพระพุทบาท พบเฉพาะความเชื่อเรื่องผีसाग
เทวดาเท่านั้น

3.5 บทละครเรื่องนางมณฑิรา และบทละครเรื่องสังข์ทอง เป็นบทละครครั้ง
กรุงเก่า ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ไม่ทราบนามผู้แต่งและระยะเวลาที่แต่ง¹
สำหรับบทละครเรื่องนางมณฑิรา และบทละครเรื่องสังข์ทอง ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานี้ ผู้วิจัยศึกษา
จากหนังสือ วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3 ที่กรมศิลปากรได้จัดพิมพ์ คือ บทละครเรื่อง
นางมณฑิรา ตอนนางมณฑิราถูกจับไปถวายพระสุธน และบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์
ตีกลี ซึ่งปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ดังต่อไปนี้

ตาราง 42 แสดงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในบทละครเรื่องนางมณฑิรา และบทละคร
เรื่องสังข์ทอง²

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีसागเทวดา	บทละครเรื่องนางมณฑิรา ตอนนางมณฑิราถูกจับ ไปถวายพระสุธน เมื่อวันนั้น โฉมนางมณฑิรา มารศรี นางเจ้าได้ ฟังด้วยคำที่ เทวีเจ้านี้ก้อยไปมา ข้าจะไหว้ภูมิจานท่าน เจ้าที่ ทั้งนางธรณีเมขลา ข้าไหว้พระพรอินคงคา เมตตาอย่าลืมนัดมาเถิดใจ ข้าจะลงสระในวันนี้ เมตตา ปราณีอย่ามีภัย เจ้าน้ำเจ้าท่าสุราลัย อย่าได้เถิดใจ จัดขบวน ประกาศแล้วเท่านั้นนางโฉมยง ปลดเปลื้อง เครื่องทรงลงวาง ทราบชมหม่นผ้าสบาง เห็นมธมา อย่างลงมา	หน้า 450

¹กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ หน้า 4.

²กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. เวทมนต์คาถา	นางมรินทร์รา จะหนีไปเล่นน้ำ จึงต้องใช้เวทมนต์คาถาถอดคกลอนประตูดังนี้ บัดเดียวมิทันหึ่ง นางเจ้ามาถึงประตูดังนี้ มาเจ้าก็ย่างไป นางอย่างแต่ซ้ายมาหาขวา ภูจะเข้าไปก็ไม่ได้ นางไทถอยหลังออกมา มาบอกเจ้าสุดท้อง โฉมน้องผู้เจ้ามรินทร์รา โพยยนต์พระมารดา มันคงตรึงตรา เป็นเหลือใจ วันนี้จะคิดประการใด จะได้ไปเล่นพระคงคา เมื่อนั้น โฉมพลผู้เจ้ามรินทร์รา โพยยนต์พระมารดา ไขนังงานเข้าจะแก้ให้ โฉมเจ้ามรินทร์ราแม่นางทมิฬาก็ย่างวางมาไว นวลนางจึงร่ายพระคาถา มิซาก็เป่าลงไป โพยยนต์ขึ้นใน จึงหลุดออกไปมิช้า ๆ รัว ๆ	หน้า 448
3. โชคลาง	นางจันทกนิรี แม่ของนางมรินทร์ราฝันว่านางมรินทร์รากำลังมีเคราะห์ ยามฝัน แม่ฝันเมื่อยามไม่สู้ดี ฝันต้องนาง อีกขมุขี อาทิตย์มาทักกับพระจันทร์ พระเคราะห์ที่พระเคราะห์เดือน พระเคราะห์คืนพระเคราะห์วัน ในลักษณะมาสมจันทร์ พระเคราะห์นั้นมาตกลิน ส่วนขุนมันอยู่ข้างอุดร ส่วนมอญมันอยู่ข้างทักษิณ พระเคราะห์นั้นมาตกลิน ได้เจ้าบุญปลูกลูกสุดท้อง เกรงเอื้อยเกรงอีว่าให้เกรงทั้งพี่เกรงทั้งน้อง บัญญัติให้ได้ลูกสุดท้อง โฉมน้องผู้เจ้ามรินทร์รา เจ็ดวันพระองค์เอย อย่าให้ขึ้นน้ำลงท่า แม้ว่าจะไม่ได้แก่จรป่า จะได้นายพรานที่เดินไพร นกขัลดิตวา นาคาจะรัดเอานางไว้ นาคราชเกลือกกล้า ในฝันนี้พระคงคา ๆ เจรจา ๆ	หน้า 441

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
1. ผีสาวเทวดา	บทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์ตีคลี พระสังข์ไม่ยอมใส่เครื่องทรงที่ท้าวสามนต์เอามา ให้ จะใส่เครื่องทรงของพระอินทร์ ถึงจะยอมถอดรูปเงาะ เมื่อนั้น นางรณาทรมวย ได้ฟังถ้อยคำของ ท้าวท เอาเครื่องทรงใหม่ประทานมา ยอกรับคมพระ บิดราช แล้วจึงกราบบาทเจ้าเงาะป่า พ่อเจ้าประคุณของ เมียอา พระบิดาออกมาถึงบ้านเรา เครื่องต้นเครื่องทรง อลังการ สारพัดจัดมาให้แก่เจ้า ถอดเงาะเสียเถิดให้ เพริศเพรา พ่อเจ้าจงได้เมตตา ฯ เมื่อนั้น พระสุวรรณสังข์สิทธิ์ฤทธา พระจึง พิจารณา ว่าเครื่องเอามาไม่ชอบใจ เหมือนกันกับ เครื่องเมื่อตะกี้ เช่นนี้ถ้าจะทรงได้ อายุหน้าข้าศึกจะไย เทพ ผัวทรงไม่ได้ ๗ นางเมีย แม้เครื่องบนฟ้าเอามาให้ เงาะที่สวมใส่จะถอดเสีย จริง ๆ ไม่พราง ๗ นางเมีย ของบรรดาเสียไม่ยดี ฯ เจรจา มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวแสนยโกสัย สัก วิศณุกรรมทันที พระหอยสังข์ยังมีถอดเงาะ เจ้าเลือก เครื่องทรงไม่ชอบใจ ท่านเร่งคลาไคลเร่งเหาะ เอา เครื่องทรงไปให้เจ้าเงาะ จงเร่งรีบเหาะไปพลัน ฯ ได้ฟัง ก็มเกล้ารับสั่งแล้วผายคัน พาเครื่อง ทรงเหาะจาพาพลัน มีช้างก็ถึงเข้าทันที ฯ เชิด เอาเครื่องทรงให้เจ้าเงาะป่า เทวาทอกแจ้ง เป็นถวนดี ซึ่งเจ้าจะเข้าบตีคลี เครื่องนี้ระมยงเอาทรง ไป ครั้นแล้วพระวิศณุกรรม ผายคันกลับมาหาข้ามนั	หน้า 470 - 471

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
2. ผีसा่งเทวดา	เหาะรเห็จเตริจฟ้าสุราลัย กลับไปยังองค์พระอินทรา ฯ เชิด เมื่อนั้น จึงรณณวลนางสุมณฑา ครั้นเห็น เครื่องทรงลงการี กัลยาชื่นชมภิรมย์ใจ เจ้าว่าจะเอา เครื่องบนฟ้า เทวาก็เอาลงมาให้ ศักดาอาญาเป็น พันใจ บุญของทราวม้วยเจ้ารจนา ฯ เจรจา พระอินทร์มาหาท้าวสวิมล เพื่อที่จะให้ท้าวสวิมล ไปพานางจันทรเทวีไปรับพระสังข์ โดยขู่ว่าถ้าไม่ไปรับ กลับจะมาตีให้ตาย มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวหิสาณย์โกสิย์ คิดถึง นางจันทรเทวี มเหสีท้าวสวิมล ซึ่งเป็นมารดาเจ้าหอย- สังข์ ยังทนทุกข์อยู่ในไพรสณฑ์ เทียบกับพื้นชายเลี้ยมตน นถมลายากแค้นแสนทวี ฝ่ายกรุงพาราสามนต์ ประจัญได้ สุขเกษมศรี ยังแต่นางจันทรเทวี ครั้งนี้จะช่วยนางนางเยาว์ ว่ากล่าวท้าวสวิมล รุกรณเอาให้ดังไฟเผา อย่าให้คิดถึง ด้วยฤทธิ์เรา เอาจนให้รับกลับเข้าวัง ฯ คิดแล้ว พระแก้วเสด็จโดยหวัง เหาะรเห็จ เตริคไปด้วยกำลัง ลงยังเมืองยสวิมล ฯ กลม เหาะร่อนอยู่ตรงบัณฑุราชย์ ร้องเรียกเข้าไป เป็นหลายหน เหวย ฯ ท้าวสวิมล จะป่นวันนี้เป็นแบบ จะเชิดเนื้อเถื่อนหนังสักพันชิ้น กากิเมียห้จะเหลือแสน นอนหมอยุ้ยที่ในแท่น ศิริษะจะแบบเป็นแล้ว ฯ เมื่อนั้น ท้าวสวิมลลาได้ยินแหว่ ตกใจเอะใจคร หลากแล้ว ลูกจากแท่นแก้ววิ้งวางมา พระคอยเยียมมอง	หน้า 474

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
3. ผีसा่งเทวดา	ตามช่องแกล แลเห็นตกใจเป็นหนักหนา ระวังตัวสัน ดังตีปลา หนักกลับเข้ามายังแท่นทอง เจริญพาทก็ไม่ได้ จะหายเหนื่อยหายใจก็ขัดข้อง ทานองนั่งหลับกับแท่นทอง ไม่รู้ที่จะร้องไปหาใคร ๆ ฝ่ายว่าสมเด็จจอมรินทร์ จะได้ยินขานมากก็หาไม่ ถีบบัลลังก์ก้าวแว่วว อดหลับด้วยฤทธิ์ม้วน ๗ เชิด เหวี่ยง ๆ ทำวายุศวิล นอนกรนอยู่ใบเรียกไม่ ขาน เป็นพระยาเร่งเงาไม่เอาการ จะสังหารชีวิตให้ มรณา จะตีเสียให้แหลกเป็นป่น เพราะฟังคำคนเป็นนัก หนา ถีบเอาแท่นพิศยา เบล่งวาทาร้องก้องอึง เหวี่ยง ยศวิลคนพาล วันนี้พระกาลจะมาถึง เหตุไรไม่คิดราพิง นอนจึงกรนครอกถาหลอกตาย ทำวายุศวิลบองร้องแรก จะตีเสียให้แตกนิบหาย ถูกตามการามอยู่วุ่นวาย มุ่งหมาย จะตีให้มรณา ๗ ถูกพาทย์ พระอินทร์ได้เล่าเรื่องพระสังข์และนางจันทร์เทวี ให้ทำวายุศวิลฟัง และให้ทำวายุศวิลไปรับนางจันทร์เทวี ให้ได้ ว่าจะเช่นนั้นจะมาเอาชีวิตทำวายุศวิล เมื่อئั้น ทำวายุศวิลราชา ตระหนกตกใจเป็น หนักหนา เห็นพระอินทราทศฤทธิกร แกว่งกระบองเหล็ก เเทลตาล ลนลานไม่จับอะไรได้ องค์กรันปากสันพรันใจ จะหนีไปก็กลัวเทวา จวนตัวแล้วนั่งบังคมทูล เทวัญจง โปรดเกษา จงบอกให้แจ้งกิจจา ท่านจะปรารณาสิ่งอัน ใด ถาจะเอาราชสมบัติ แก้วแก้วเนาวรัตน์จะยกให้ จะมาฆ่าเสียให้บรรลัย ข้าหลวงฟังคำครพระราชา ๗	หน้า 474 - 475

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
4. ผีसा่งเทวดา	ฝ่ายว่าท่านท้าวโรกษิต ตวาดด้วยฤทธิ์ดังฟ้าผ่า เหวยขsvmลราชา เป็นพระยาหลงฟังคำคน นางจันทรนั้น คิดสิ่งอันใด ขบไปสไปอยู่ในพรสมที่ เจ้าสังข์เป็นหน่อศพล ถ่วงลงทะเลวนด้วยอันใด ท้าวขsvmลคนชั่ว รู้ความคิดตัว ฤาหาไม่ ควรฆ่าให้ม้วยบรรลัย กลับภัยไปรับเจ้าสังข์มา ให้เจ้าครองราชสมบัติ เป็นกระษัตริย์สุริวงษ์พงษา แล้ว ให้ไปรับนางจันทรมา มีท้าวตามจะฆ่าเสียบัดนี้ ฯ เมื่อนั้น ท้าวขsvmลเรื่องศรี ได้ฟังพระอินทร์ ก็ยินดี ขลิบรับคำพระอินทรา ขอผิดแต่ในเจ็ดวัน จะเที่ยว สัจจรแสวงหา แม่นได้นางจันทรกลับมา จะไปรับลูกยา เมืองสามนต แม่นได้เจ้าสังข์มาแล้ว จะอภิเษกกลูกแก้ว ให้เป็นผล เมตตอย่าฆ่าให้วายชนม์ จะรีบร้อนชวนขวายนไปรับมา ฯ เจรจา ได้ยิน สมเฒ่าจอมรินทร์เจ้าฟ้า จึงร้องสาทัก ด้วยวาจา ถ้ามิได้นางมาในเจ็ดวัน ครั้นถึงกำหนดจะมาดู ไม่เห็นโฉมตรูจะอาศัย สิ่งเสรีจะเห็จเหาะพลัน ไป เวชยันต์วิมานไชย ฯ เชิด ท้าวขsvmลเล่าเรื่องราวที่พระอินทร์บอกให้นาง จันทาฟัง พร้อมกับว่านางจันทาที่เป็นต้นเหตุให้พระองค์ หลงเชื่อใส่นางจันทรเทวีและพระสังข์ออกไปจากเมือง ณนี้ ไม่เจรจาพาที่มูสา เห็นพระอินทร์องค์ หนึ่ง 480 เผลอลงมา ถือตะบองเหล็กงัดปลวไฟ มีขมิ้นเห็น อย่างเจรจา ได้ตอบอินทราเป็นไหน ๆ พระอินทร์เผลอคาด มาดไว้ มีไปรับมาในเจ็ดวัน ตะบองเหล็กกาญูเท่าลาตาล	หน้า 480

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
5. ฤกษ์ยาม โชคกลาง	มีฆวานจะตีให้อาสน์ เร่งไปเสียเถิด ๗ นางจันทร์ อย่า มาราพันเจรจา ภูไม่เชื่อฟังแล้วครั้งนี้ ไปเสียดี ๆ จะ ดีกว่า ชีชะเล่าให้กลั่นปัญญา ลั่นลมเจรจาก็พอรู้ เองไป เสียเองอย่าเข้าชี้ ท่วงทีของเองกูเกรงอยู่ ครั้งนี้เองมี มาฟังกู ภูนี้ก็มีมาฟังเอง กูชั่วกึ่ก็อายขายหน้า ไปอยู่ ประสาให้เหมาะสม มากล่าวด้วยคำไม่ยำเกรง ตัวกู กับเองจะผิดกัน ๆ ท้าวสามนต์ ทาพิริมอบบ้านเมืองให้พระสังข์ วันนี้ ฤกษ์ดีที่จะให้ท้าวขวัญ กับโฉมรจนางาม จันทร์ พอละมอบไอศวรรย์ให้วันนี้ ว่าแล้วก็สั่งให้แต่งการ พนักงานเตรียมไว้ให้ถ้วนถี่ ให้ยกบายศรีมาทันที เด้าแก่ สาวศรีมาพร้อมกัน ๆ ฝ่ายโฉมรจนางามสุเมธดา แต่งองค์ธิดาเจ็ดจัน ท้าวสามนต์ทรงธรรม์ แต่งองค์พระสุวรรณภูมิ ฯ ได้ฤกษ์ ท้าวไทให้เบิกบายศรี เอาเทียนมา จุดอัคคี สาวศรีรับแว่นเวียนมา ฯ เวียนเอ๋ยเวียนเทียน ให้เวียนแต่ซ้ายมาขวา รับส่งต่อกันเป็นหลั่นมา เสกามะหริมีไป ครั้นถ้วนเจ็ดรอบ ตามจำเนียร ดับเทียนแล้วรับกวันให้ เอาจันทน์จุ่มเจิม เฉลิมไร อวยไชยให้พระพระลูกยา ฯ มหรี	หน้า 473
6. เวทมนต์คาถาและ พิสางเทวดา	นางจันทาถูกท้าวศรีวิมลเวียนตี จึงคิดว่าเสน่ห์ เสน่ห์มนต์ที่ท้าวไว้เสื่อมทรามไปเสีย จึงให้ไปตามยายเฒ่า สุเมธดาเข้ามาทำเสน่ห์อีก ฤกษ์เสน่ห์แล่นไปถึงท้าวศรีวิมล กลับหวนรักนางจันทาขึ้นมา จึงตามลงมายังตำหนัก	

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	หมายว่าจะมาขอโทษที่ได้เจียนตีนาง ครั้นมาถึงตาหนักเห็นยายเฒ่า สุมะธากาลังทาเส้นห้อยกับนางจันทา มีหัวผิโรงพรายอยู่พร้อม ท้าวศรีวิมลก็รู้ว่านางจันทาทาเส้นทำให้หลงไหล จึงสั่งให้จับนางจันทากับยายเฒ่าสุมะธามาชำระความตามเรื่องที่เป็นมา รู้ว่าขุนพรหมเป็นใจด้วยอีกคนหนึ่ง จึงให้เอาใบประหารชีวิตเสียทั้ง 3 คน อย่าพรั่น สิ่งนั้นเจ้าตักนังงานข้า จะให้พระองค์เจ้าลงมา ยังความรู้เข้าเป็นมากมาย จะให้เสนหายิ่งกว่าเก่า รักเจ้าเหมือนจิตรที่คิดหมาย ที่จะไปรับหักกลับมา หมายเจ้าอย่าตกใจ ว่าแล้วยายเฒ่าสุมะธามีข้าจึงแก้มายาใหญ่ เอาหัวโรงพรายออกทันใดตรองตริตามในตำราทำ เอาดินหมารามาทูบใส่ ประสมกันไว้ดินถนุ ยอดเม็ดลาภงแล้วพรมน้ำ จะทำให้เป็นคนขึ้นมา ยายเฒ่าสุมะธามารู้ตัว วันนั้นฤกษ์ชั่วเป็นนักหนา ให้เอาขันสารรดตักนั้นมา เสกตามตำราบังคับไว้ ฯ ยายเฒ่าบิณฑริกรรมเสกนี้พรม ยกขึ้นเพียงผมประนมไหว้ เสกกลางทางวังพรมไป ตั้งใจจะให้ลาภงเป็น บัดใจออกขึ้นเป็นยอด นัยน์ตาแสดแลเห็น พอพระสุริยาเพลเป็น งอกเป็นทั้งลูกทั้งใบ จึงเก็บเอาลูกลาภงมา ผสมพรายตายห้าประสมใส่ บดให้ละเอียดทันใด บัดใจจึงว่าแก่กัลยา จะขอเอาเลือดในอกเจ้า ประสมกันเข้ากับยาข้า มิได้เลือดในอกนางกัลยา ขาดในตำราไม่ได้เลย นวลนางจันทาก็ว่าไป ตามใจจะเอาเถิดยายเฒ่า	หน้า 482 - 483

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	สุดแต่ตำราไม่ว่าเลย ตามเคยของยายมาเอาไป ยายเฝ้าเอาเม็ดเข้ากรีดดอก รสพิศพลดกลดหลังไหล ร่องเอาเลือดนั้นมาทันใด รสลูกกับลูกกับลูกพงบด ประสมกับปูนจิบพลู ใครกินก็รักเอ็นดูหมด แม้ท้าวเธอมา แม่อย่างด เอาให้ท้าวสวามิภักดิ์ แล้วนั้นเป็นรูปพระราช รูปนางจันทาเจดดิน กอดกันพลวันยาวนาน ทาสีแล้วสำ ไล่เทียน ให้นำางโฉมงามตามเทียนไชย ห้ามใจอย่าคิด สถิตย์เสถียร แม่สุสำนึกตั้งความเพียร ตามเทียนอยู่ใน ห้องสองคน ๆ สารการ จันทาตั้งจิตพิจารณา กราบไหว้มีการได้สาม ทน ขอให้ท้าวสวามิภักดิ์ ร้อนรนป่วนปั่นในวินนี้ ลงมาหา ข้าที่ห้องใน รักใคร่ภิรมย์สมศรี พอปลื้มชยาราตรี ยายเฝ้าก็มีออกไป ๆ ดระ ๆ ข้า เมื่อนั้น ท้าวสวามิภักดิ์เป็นใหญ่ สถิตย์ยังแท่น รัตนบรรพตใน ฉนวนเดียวพระทัยเข้ามาพลัน คิดถึงจันทา ใจ ต้องโทษโทษไทยจะสอกล้าย เจ้าจะน้อยใจที่ว่าดิฉัน เมียขวัญจะกระชกใจจากใจ จะไปง้ออน อ่อนวอนร่วม รักพิสมัย นางจันทร์เทวีนั่นลืมไป รักใคร่ผูกพันนางจันทา วันนี้จะไปหานางเมียวขวัญ อนิจจาดิฉันเจ้านักหนา คิดแล้ว พระเสด็จไกลคลา สาวศรีซ้ายขวาไม่ทันรู้ ๆ เพลง ถึงห้องมองเห็นนางจันทา กัลยานั่งตามเทียน อยู่ ยายเฝ้าสุเมธานั่งจิบพลู วางอยู่ทั้งหัวหงพราย มันทาอย่างนี้เจียวสืหา วิญญาณจึงระส่ำระสาย เลชยันต์	

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
7. โชคลาง	ของมันมากมาย ภูจึงหายโกรธพิโรธมัน หลงฟังถ้อยคำส่ำมันเสีย จนฆ่าลูกขับเมียไปพรสัณฑ์ ขัดว่ามีห้ารับจันทร์ มันทำให้คลุ้มคลั่งใจ เห็นแล้วพระเสด็จกลับมา ยังปราสาทรัตนาศรีไส เรียกได้เสนามาทันใด พระเสด็จกลับใบัดดล ๆ เชิด ถึงจุเข้าบานห้อง ร้องเหวออีกนอกกุศล เห็นแก่ตาแล้วทั้งสองคน มึงจะพันดาอย่าฟังคิด เหวอ ๆ มหาเสนา ผูกมัดรัดมาอีกคนผิด เสน่ห์เสกกลเป็นพันคิด ชีวิตของมึงจะบรรลัย ๆ นางจันทร์เทวีฝันก่อนที่จะวายสวามิจะให้ทหารมารับเข้าบานวัง นางทรงสุบินนิมิตรฝัน เป็นมหัศจรรย์ข้อใหญ่ ฝันว่านางวายสมุทไทย ปีมะจะจมลงในพระคงคา มีพระอาทิตย์อันปรากฏ ชักรถมาโดยพระเวหา ลงมารับนางกลางคงคา ขึ้นเสัรธาแล้วพาไป ข้ามพ้นจากชลทะเลหลวง ฝันว่าดีทรวงเข้าร้องไห้ คิดว่าจะไกลลูกรักไป ตกใจนางตื่นจากนิทรา ๆ นางลุกขึ้นนั่งรำพึงคิด เร่งประหวั้นพรันจิตร เป็นนักหนา เอะแล้วเหมือนฝันแต่ก่อนมา ยักยามาตัดเอาเศียรไป จนพ้นปราสาทราชวัง เข้างมาอยู่บ้านป่าใหญ่ สิ่งน้อยแม่พลอยมาบรรลัย จะเป็นกระไรไปนอกอาบยากถึงเพียงนี้ยังมิหนำ ไร้อกรรมสิ่งไรเป็นนักหนา สะทอนถอนใจอยู่ไปมา วิญญาณางร้อนดังไฟเสีย นางมา	หน้า 476

ตาราง 42 (ต่อ)

ความเชื่อที่ปรากฏ	เนื้อหา	หน้า
	คำนึงถึงลูกน้อย นางแสนสโสร้อยละห้อยละเหี่ย ครั้งนี้ จะตายก็ตายเสีย แต่เบี้ยสิบเบี้ยก็ไม่มี คิดพลางนางดูเวลา พระสุริยารัศมีอ่อนน้อม ยุกทาบขึ้นบ้านางเทวี จรลีไปตาม มรคา ฯ เพลง	

จากการศึกษาพบความเชื่อเรื่อง ผีसांगเทวดา ฤกษ์ยาม เวทมนต์คาถา และโชคกลาง ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ในเรื่องเครื่องรางของขลัง ในบทละคร เรื่องนางมรินทร์รา และบทละครเรื่องสังข์ทอง

จากการศึกษาวรรณกรรมในสมัยอยุธยา พบว่าได้มีการบันทึกความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ทั้ง 5 ประเภทไว้ สามารถจำแนกจำนวนครั้งของความเชื่อไสยศาสตร์ของคนไทยในสมัยอยุธยาที่พบได้ในวรรณกรรมดังต่อไปนี้

ตาราง 43 แสดงจำนวนความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่พบในวรรณกรรมสมัยอยุธยา

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้บันทึกไว้
1. ความเชื่อในเรื่องผีสาंगเทวดา	27
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	3
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	2
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	10
5. ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง	12

จากตาราง 43 แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในเรื่องผีสา่งเทวดาได้ถูกบันทึกไว้ในวรรณกรรมสมัยอยุธยามากที่สุดถึง 27 ครั้ง รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง 12 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 10 ครั้ง ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 3 ครั้ง ความเชื่อที่ถูกบันทึกไว้น้อยที่สุดในวรรณกรรมสมัยอยุธยา คือ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังได้ถูกบันทึกไว้เพียง 2 ครั้ง เท่านั้น

การศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายและวรรณกรรมอยุธยา ผู้วิจัยพบว่าได้มีการบันทึกความเชื่อทางไสยศาสตร์ไว้รวมทั้งสิ้น 104 ครั้ง สามารถจำแนกจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 44 แสดงจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : กฎหมายและวรรณกรรม

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้บันทึกไว้	ร้อยละ
1. ความเชื่อในเรื่องผีสา่งเทวดา	45	43.27
2. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	5	4.81
3. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	3	2.88
4. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	26	25.00
5. ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง	25	24.04
รวม	104	100

จากตาราง 44 แสดงให้เห็นว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : กฎหมาย และวรรณกรรม ความเชื่อในเรื่องผีสา่งเทวดาได้ถูกบันทึกไว้มากที่สุดถึง 45 ครั้ง หรือ 43.27% รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 26 ครั้ง หรือ 25% ความเชื่อในเรื่องโรคกลาง 25 ครั้ง หรือ 24.04% ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 5 ครั้ง หรือ 4.81% ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ถูกบันทึกไว้น้อยที่สุดใน

กฎหมาย และวรรณกรรม คือ ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังได้ถูกบันทึกไว้เพียง 3 ครั้ง หรือ 2.88%

จากข้อสรุปที่แสดงในตาราง 19 บทที่ 2 และตาราง 44 บทที่ 3 ผู้วิจัยจะนำไปทำการวิเคราะห์ว่าจากการศึกษาความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรมนั้น ความเชื่อใดที่ผู้คนในสมัยอยุธยาได้พบเห็นและจดบันทึกไว้มากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ในบทต่อไป

วิเคราะห์ความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา

การศึกษาถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท คือ พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรม ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และบทที่ 3 นั้น ทำให้สามารถมองเห็นภาพความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารอยุธยาได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 45 แสดงจำนวนครั้งและร้อยละความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา : พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรม¹

ความเชื่อที่ปรากฏ	จำนวนครั้งที่ได้บันทึกไว้	ร้อยละ
1. ความเชื่อในเรื่องโชคลาง	91	37.30
2. ความเชื่อในเรื่องผีसागเทวดา	71	29.10
3. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา	49	20.08
4. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม	26	10.65
5. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง	7	2.87
รวม	244	100

จากตาราง 45 ทำให้สามารถมองเห็นภาพความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภทได้ออกมาอย่างชัดเจนว่าผู้คนในสมัยนั้น มีความเชื่อในเรื่อง

¹สรุปจากตาราง 19 บทที่ 2 และตาราง 44 บทที่ 3.

รัชกลางมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา เวทมนต์คาถา ฤกษ์ยาม และเครื่องรางของขลัง สำหรับบทที่ 4 ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิเคราะห์ว่าการที่คนไทยสมัยอยุธยามีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์นั้นได้ส่งผลอย่างไรบ้างต่อวิถีชีวิต การเมือง การปกครอง การทหาร และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชีวิต ผู้คนในสมัยนั้นได้แก้ปัญหาซึ่งแสดงออกถึงภูมิปัญญา ด้วยการใช้ "พิธีกรรม"¹ เข้ามาช่วย ดังมีปรากฏในตาราง บทที่ 2 และ บทที่ 3 ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามา ทำให้เห็นรูปแบบของพิธีกรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอยุธยาได้ดียิ่งขึ้น

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยเรียงความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตามลำดับครั้งที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนี้

1. ความเชื่อในเรื่องรัชกลาง

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท พบว่า "รัชกลาง" เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารสมัยอยุธยามีความเชื่อมากที่สุด ได้มีการบันทึกไว้ถึง 91 ครั้ง หรือ 37.30% ของความเชื่อทั้งหมดที่ทำการศึกษา อาจวิเคราะห์ได้ว่า คนไทยในสมัยอยุธยา นำความเชื่อทางไสยศาสตร์ทางด้านรัชกลาง เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่าความเชื่อทางด้านอื่น แต่ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปเป็นภาพรวมของผู้คนในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดด้านหลักฐานที่นำมาศึกษาเพียงแค่ 4 ประเภท² เท่านั้น ทว่าผลจากการศึกษา

¹ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะพิธีกรรมที่มีบันทึกและปรากฏในบทที่ 2 และบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เท่านั้น เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดอยู่ในความเชื่อเรื่องรัชกลาง เพราะพิธีกรรมต่าง ๆ จะนำความมีโชค อำนาจสุขมายังผู้ประกอบพิธี หรือจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีให้หมดไปจากชีวิต ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ความเชื่อในเรื่องรัชกลาง บทที่ 1 หน้า 33 - 40 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²หลักฐานทั้ง 4 ประเภท ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาล้วนแต่เป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ยังมีหลักฐานที่นำเสนอเพื่อศึกษาค้นหาความเชื่อทางไสยศาสตร์อีกคือ หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten Sources) ในสมัยอยุธยา ได้แก่ หลักฐานทางโบราณคดี หลักฐานทางศิลปกรรม คาบอกเล่า เพลงพื้นบ้าน เป็นต้น.

สามารถสะท้อนให้เห็นชีวิตของผู้คนในสมัยอยุธยาว่ามีความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่องโชคลาง
ความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่องโชคลาง สามารถแบ่งออกเป็น

1.1 นามธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต อันได้แก่ ชื่อของคน สัตว์ สิ่งของ
และสถานที่ จากการศึกษาไม่ปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ในเรื่องโชคลางเกี่ยวกับนามธรรม
ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

1.2 รูปธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต อันได้แก่ รูปร่างลักษณะของคน สัตว์
สิ่งของ และสถานที่ที่ดีและไม่ดี ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 46 แสดงรูปร่างลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของ และสถานที่ที่ดีและไม่ดี

รูปร่างลักษณะที่ดีและไม่ดี	จากตารางที่/ข้อที่/หน้า ¹	เอกสารที่พบ
คน		
1. สมเด็จพระนารายณ์	17/31/117 - 118	คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า 105
สัตว์		
1. ช้าง	2/9/53 - 54	พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต หน้า 118 - 119
	3/14/63	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 453
	3/18/64 - 65	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 456

¹ผู้วิจัยจะใช้การจัดลำดับเนื้อเรื่องของวิทยานิพนธ์ในบทที่ 2 และบทที่ 3 โดยเรียง
ตามตาราง ข้อที่และหน้าของวิทยานิพนธ์ เพื่อสะดวกในการศึกษารายละเอียด และการยก
ตัวอย่างประกอบของการวิเคราะห์ในบทที่ 4.

ตาราง 46 (ต่อ)

รูปร่างลักษณะที่ดีและไม่ดี	จากตารางที่/ข้อที่/หน้า	เอกสารที่พบ
2. นก	3/22/65 - 66	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 463 - 464
	3/24/67	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 467
	5/1/69 - 70	ประชุมพงศาวดาร เล่ม 8 (ภาค 8 จดหมาย เหตุโหร) หน้า 110
	6/3, 4/73	ประชุมพงศาวดาร เล่ม 47 (ภาคที่ 76 จดหมายเหตุของ โยส เขาเต็น) หน้า 142 - 143
	10/1/78	ประชุมพงศาวดาร เล่ม 20 (ภาคที่ 34 จดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส) หน้า 214 - 215
	3/23/66	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 465
	15/8, 9/91 - 92	ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม หน้า 188 - 191
3. ตึกแดน	17/37/120	คำให้การชาวกรุงเก่า หน้า 174 - 175
	3/22/65 - 66	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 463 - 464
4. ม้า	3/22/65 - 66	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 463 - 463
5. โค	3/12/63	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 451 - 452

ตาราง 46 (ต่อ)

รูปร่างลักษณะที่ดีและไม่ดี	จากตารางที่/ข้อที่/หน้า	เอกสารที่พบ
6. ไม้	3/12/63	พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ หน้า 451 - 452
7. ลิง	15/7/91	ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม หน้า 174
สิ่งของ		
1. เรือ	20/3/126	กฎหมายโบราณ เล่ม 1 หน้า 87
สถานที่		
1. วัด	2/7/52 - 53	พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต หน้า 26

จากตาราง 46 จะพบว่าคนไทยมีความเชื่อในเรื่องโชคกลางเรื่องรูปธรรมของ
สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต และสถานที่ที่ดีและไม่ดี ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนนั้น พบว่า ความเชื่อใน
เรื่องโชคกลางได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ในเรื่องของการสร้างบุญญาธิการให้ประจักษ์ชัด
แก่ประชาชน อย่างกรณีของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่ข้าราชการและประชาชนเห็นว่า
พระองค์มี 4 กร ซึ่งเป็นลักษณะที่ดีของผู้มีบุญเท่านั้น จึงจะปรากฏให้เห็นได้

ส่วนรูปร่างลักษณะของสัตว์ที่ดีและไม่ดีนั้น ผู้คนในสมัยอยุธยาได้สังเกตและบันทึกไว้
ดังปรากฏในตารางว่ามีสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของโชคกลางได้แก่ ช้าง ม้า โค ไม้ นก ลิง
และต๊กแตน โดยเฉพาะช้างซึ่งถือได้ว่าเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทย ส่งเสริมความมีพระราช
อำนาจของพระมหากษัตริย์ ใช้ในการศึกสงคราม ได้ถูกบันทึกไว้มากโดยเฉพาะรูปร่างลักษณะ
ของช้างที่ดีและไม่ดี ที่จะนำความหมายมาสู่บ้านเมืองหรือความโชคดียาสู่บ้านเมือง สัตว์
ประเภทอื่น ได้แก่ ม้า โค ไม้ นก ต๊กแตน และลิงนั้น ได้ถูกบันทึกไว้ในลักษณะรูปร่าง

ที่ผิดปกติ การกำเนิดที่ผิดปกติ เนื่องจากสังคมอยุธยาเป็นสังคมเกษตรกรรม มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าสัตว์ที่ได้ถูกบันทึกไว้เป็นสัตว์เลี้ยงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอยุธยา ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ผิดปกติกับสัตว์เหล่านี้ ผู้คนในสมัยอยุธยาจึงเชื่อว่าจะนำโชคกลางที่ไม่ดีมาสู่แก่ชีวิต หรือไม่เช่นนั้นก็จะเป็นลางบอกเหตุว่าจะเกิดเหตุการณ์ดีร้ายประการใดขึ้นในอนาคต ตัวอย่างกรณีของสมเด็จพระยอดฟ้า ก่อนที่พระองค์จะถูกลอบปลงพระชนม์นั้น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ ได้บันทึกไว้ว่า "วันเสาร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 เสด็จออกสนามให้ชนช้าง และงาช้างพระยาพนันหักเป็น 3 ท่อน หนึ่งอยู่ 2 วัน ช้างคันพระฉัททันต์ใส่ร้องเป็นเสียงสังข์... ถึงวันอาทิตย์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 8 สมเด็จพระเจ้ายอดฟ้าเป็นเหตุ"¹

จะเห็นได้ว่า ลางที่เกิดจากงาช้างหัก และช้างร้องนั้นได้บ่งบอกถึงเหตุการณ์ที่ไม่ดีที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งก็เป็นดังนั้นจริง ๆ คือพระยอดฟ้าถูกลอบปลงพระชนม์

ในปัจจุบันนี้ เมื่อคนมีการศึกษามากขึ้น รู้สาเหตุแห่งความผิดปกติของรูปร่างสัตว์ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่เราก็ไม่อาจปฏิเสธว่า ยังมีผู้คนเป็นจำนวนมากยังคงนับถือกราบไหว้กับการกำเนิดที่ผิดปกติของสัตว์ ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้บ่อย ๆ จากข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ ทั้ง ๆ ที่ผู้คนในยุคสมัยนี้สามารถอธิบายถึงเหตุและผล ไม่เหมือนกับคนไทยในสมัยอยุธยา ซึ่งไม่ทราบถึงความผิดปกติ ที่เกิดขึ้นมานั้นเกิดมาได้อย่างไร

ในเรื่องของสิ่งของที่ได้พบจากการศึกษานั้น ได้แก่ เรือ ที่เป็นลางบอกเหตุว่าจะเป็นอย่างไร สำหรับเรือนั้น กรมหมื่นเจ้าทิศาปาโมกข์ได้ระบุว่าถ้าผู้ใดทำของหัวเรือหัก อภิรมหัก กิติ มีโทษประหารชีวิตทั้งโคตร สาเหตุที่เป็นดังนี้ก็เพราะ การที่ธงหัวเรือหัก หรืออภิรมหัก เป็นการแสดงออกถึงลางร้ายที่อาจหาความวิบัติมาให้กับบ้านเมือง ดังนั้นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ดังกรณีของ พันท้ายนรสิงห์ ในแผ่นดินพระเจ้าเสือ ความในพงศาวดารกล่าวว่า

"...ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งเอกชัย จะไปประพาสทรงเบ็ด ณ ปากน้ำเมืองสาครบุรี ครั้นเรือพระที่นั่งไปถึงตำบลโลกขาม และคลองที่นั้นคนเคี้ยววันัก และพันท้ายนรสิงห์ซึ่งถือท้ายเรือพระที่นั่ง คัดแก่วาฬมันที และศิระเรือพระที่นั่ง

¹จากตาราง 3 ข้อที่ 18 หน้า 64 - 65 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

นั้นโดยกระทบบกั้งไม้อันใหญ่เข้า ก็หักตกลงในน้ำ..."¹ ในครั้งนั้น พระเจ้าเสือทรงพระราชทานอภัยโทษให้ แต่พันท้ายนรสิงห์ได้ขอให้พระองค์ทรงประหารชีวิตเพื่อรักษาประเพณีดังพงสาวดารกล่าวว่า "...พระเจ้าอยู่หัวอย่าทรงพระอาลัยแก่ข้าพระพุทธเจ้าผู้ถึงแก่มรณทศเลย จงทรงพระอาลัยถึงพระราชประเพณี อย่าให้เสียขนบธรรมเนียมไปนั้นดีกว่า อันพระราชกำหนดมีมาแต่โบราณนั้นว่า ถ้าและพันท้ายผู้ใดถือท้ายเรือพระที่นั่ง ให้ศิโรตศ์เรือพระที่นั่งนั้นหัก ท่านว่าพันท้ายผู้นั้นถึงมรณทศ ให้ตัดศิโรตศ์เสีย..."² พระเจ้าเสือจึงต้องทำตามพระราชกำหนดประหารชีวิตของพันท้ายนรสิงห์

สำหรับสถานที่ที่ตีและไม้ตีนั้นพบว่า พงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต จากตาราง 7 ข้อ 2 หน้า 52 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึง วัดราชบูรณะ³ ว่า มีคำทำนายว่า พระเจ้าแผ่นดินองค์แรกที่เสด็จมาวัดนี้จะสิ้นพระชนม์ แต่ก็ไม่มีหลักฐานบันทึกให้เห็นว่ามีพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดที่เสด็จมาวัดนี้ แล้วจะสิ้นพระชนม์ ผู้วิจัยไม่สามารถหาเหตุผลชัดเจนได้ว่าเพราะสาเหตุใด จะเป็นเพราะว่าวัดนี้เป็นที่ถวายพระเพลิงศพของพระมหากษัตริย์ จึงไม่เป็นมงคลแก่พระมหากษัตริย์ที่จะเสด็จมาวัดนี้ เพราะจะเป็นกลางที่ไม่ดีก็อาจจะเป็นไปได้ ถ้าเป็นดังนั้นวัดราชบูรณะก็จะต้องสร้างในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ไม่ให้สร้างในสมัยพระเจ้าอู่ทอง ตามที่วันวลิตได้บันทึกไว้ ซึ่งเรื่องนี้เกินขอบเขตของผู้วิจัยที่จะทำการศึกษา จึงเพียงแต่เสนอเป็นข้อสังเกต

¹พระราชพงสาวดารกรุงสยามหรือพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติชมิวเซียม.

หน้า 563.

²แหล่งเดิม. หน้า 564.

³วัดราชบูรณะ วันวลิตได้กล่าวว่าสร้างในสมัยพระเจ้าอู่ทอง แต่หลักฐานของไทยได้กล่าวว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) เป็นผู้สร้าง ดังความในพงสาวดารกล่าวว่า "...ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าอ้ายพระยา เจ้าพี่พระยา ไปถวายพระเพลิง ที่ถวายพระเพลิงนั้น ให้สถาปนาพระมหาธาตุและพระวิหารเป็นพระอาราม แล้วให้นามชื่อว่าวัดราชบูรณะ"

พระราชพงสาวดารกรุงสยามหรือพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติชมิวเซียม.

หน้า 29.

1.3 ความฝัน เป็นความเชื่อมาแต่โบราณ ความคิดของไทยเชื่อว่า "ความฝันจะเป็นกลางหรือมีนิมิตบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ฝันว่าจะร้ายหรือดีประการใด"¹

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท ผู้วิจัยพบว่าความฝันจะเป็นเรื่องกลางที่ทำนายเกี่ยวกับการเกิด การตั้งชื่อ การมีคู่ครอง การมีบุญญาธิการ การประสบความสำเร็จสมความปรารถนา ซึ่งก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยา ดังต่อไปนี้

1.3.1 ความฝันที่เกี่ยวกับการเกิด เช่น

สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อแรกจะมีพระครรภ์ สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง (เจ้าฟ้าดอกเดื่อ) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ทรงพระสุบินนิมิตว่า "ได้ดอกมะเดื่อ พระองค์ทรงทำนายฝันพระองค์เอง อันว่าดอกมะเดื่อนี้ไม่มี หายากนัก ก็มาได้ดอกมะเดื่อนี้เป็นลาภใหญ่ตักหนา เป็นที่ย่องอยู่ทั่วโลก พระองค์จึงคิดจะให้ครอบครองราชสมบัติสืบไป"²

หรือ ตอนที่พระเจ้าเสือจะมาประสูติในครรภ์ของนางกุสาวดี ซึ่งเป็นพระสนมของพระนารายณ์มหาราชนั้น "พระนารายณ์ทรงพระสุบินนิมิตว่า โอรสที่เกิดกับนางกุสาวดีนั้น มีบุญมาก" รุ่งเช้าได้มีนิตพระอาจารย์พรหมเข้ามายังพระราชวัง พระองค์ทรงเล่าสุบินนิมิตให้ฟัง พระอาจารย์พรหมจึงถวายพระพรว่า "นิมิตของพระองค์นี้เป็นมหามงคลวิเศษนัก พระองค์จะได้พระราชโอรสผู้มีบุญพระองค์ 1 ซึ่งเกิดแต่นางกุสาวดี"³

1.3.2 ความฝันที่เกี่ยวกับการตั้งชื่อ เช่น

สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เดิมทีพระองค์มีนามว่า พระรามาริเบศร์ สาเหตุที่พระองค์ได้พระนามใหม่ว่าพระเจ้าปราสาททอง เพราะ "ครั้นอยู่มาพระรามาริเบศร์ทรงพระสุบินนิมิตว่า อันจอมพลกษัตริย์เล่นเมื่อยังย้อมอยู่นั้น มีปราสาททองอันงามวิจิตรอยู่ทีนาได้จอมพลกษัตริย์ ครั้นเช้าพระองค์จึงเสด็จไป แล้วก็พิจารณาตุ๊กตาพลกษัตริย์นั้น จึงเห็นมหัศจรรย์อยู่หนักหนา เสียงนั้นดังครั้นแตรไปทั้งสิ้น ครั้นจุกลงไปจึงได้ปราสาททองเป็นจตุรมุข...จึงสมมุตินามเรียกว่าเจ้าปราสาททองมาแต่ครั้งนั้น"⁴

¹ ภูมิ พยอมยงค์. เล่มเดิม. หน้า 179.

² จากตาราง 16 ข้อที่ 12 หน้า 98 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³ จากตาราง 17 ข้อที่ 32 หน้า 118 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

⁴ จากตาราง 16 ข้อที่ 9 หน้า 97 - 98 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

1.3.3 ความฝันเกี่ยวกับการมีคู่ครอง เช่น

พระลอฝันเห็นพระเพื่อนพระแพงชวนไปเมืองสรอง ดังโคลง

ต่อไปนี้

โคลง 4 สุภาพ

"ฝันเห็นพระเพื่อนน้ำทิ	แพงทอง
สองแนบนอนแนมสอง	ตราบไท้
สองศรีสอดกรดระกอง	กอดราช แสนา
ชวนชักไปไล่ไล่	สู่บ้านเมืองสรอง ฯ" ¹

หรือตอนที่พระเพื่อนพระแพงฝันว่า ถูกงูรัด นางรินนางโรย
ได้แก้ความฝันว่าพระลอใกล้ที่จะมาหาพระเพื่อนพระแพงแล้ว ดังโคลงต่อไปนี้

โคลง 4 สุภาพ

"พี่เลี้ยงพี่รินแก้ว	ฝันถวาย
ฝันอ่อนเอดาวราย	รอบเกล้า
ฝันงูกระหวัดสาย	สมรแกส กลิ่นนา
ลอรราชจักพลันเฝ้า	แขกท้าว ทั้งสอง ฯ" ²

1.3.4 ความฝันที่ทนายบุญญาธิการ ได้แก้

พระเจ้าบพูนสุริยวงศ์ เมื่อยังทรงเป็นกุมารที่พระสุภัทดาฤาษี
ได้นำไปเลี้ยงจนเจริญวัยนั้น พระสุภัทดาฤาษี ต้องการที่จะทราบว่าต่อไปภายหน้ากุมารจะเป็น
ผู้มีบุญญาธิการ หรือหาบุญวาสนามีได้ประการใด จึงตั้งสัตยอธิษฐาน ขอมิติดฝันต่อเทพดา
ครั้นพระผู้เป็นเจ้าจำวัดหลับไป "ก็มิติดฝันว่า สมเด็จจอมรินทราธิราชเสด็จลงมาจากดาวดึงส์

¹จากตาราง 33 ข้อที่ 15 หน้า 184 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 33 ข้อที่ 17 หน้า 188 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

เทวโลกตรัสบอกเหตุว่า กุมารที่ท่านได้เฝ้าในดอกประทุมนั้นเป็นผู้มีบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ จะได้เป็นบรมกษัตริย์ครองราชสมบัติในเมืองอินทปรัสถ์"¹

1.3.5 ความฝันที่เกี่ยวกับการประสบความสุข ความสำเร็จ ได้แก่ เรื่องสังข์ทอง ความฝันของนางจันทร์เทวี ซึ่งหลังจากนางได้ฝันแล้ว ปรากฏว่าท้าวศรีวิมลได้ให้ทหารไปรับนางกลับเข้าวัง

"นางทรงสุบินนิมิตรฝัน เป็นมหัศจรรย์ข้อใหญ่ ฝันว่านางว้ายสมุทรไทย บิ้มจะจมลงในพระคงคา มีพระอาทิตย์อันปรากฏ ชักรถมาโดยพระเวหา ลงมารับนางกลางคงคา ขึ้นใส่รถแล้วพาไป ข้ามพ้นจากชลทะเลหลวง ฝันว่าดีทรวงเข้าร้องไห้ คิดว่าจะไกลลูกรักไป ตกใจนางตื่นจากนิทรา ฯ"²

จากความฝันทั้ง 5 ประเภทที่กล่าวมา ผู้วิจัยพบว่า ความฝันที่เกิดขึ้นนั้นบันทึกไว้แต่เฉพาะที่เกิดขึ้นกับพระมหากษัตริย์ ไม่ปรากฏว่าบันทึกเรื่องที่ได้เกิดกับประชาชนทั่วไป แต่ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นกับพระมหากษัตริย์ก็ถือได้ว่า ได้เกิดขึ้นกับ "คนไทยในสมัยอยุธยา" เช่นเดียวกัน เพราะสถาบันพระมหากษัตริย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของ "สังคม" การที่เกิดนิมิตรฝันกับพระมหากษัตริย์นั้น ก็เพื่อจะเป็นกลางบอกเหตุว่าจะเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้สังเกตจากการศึกษาในครั้งนี้ว่า รัชกาลที่เกี่ยวกับความฝันนั้นจะเป็นกลางบอกเหตุของการเกิดเหตุการณ์ "ที่ดี" กว่า หรือที่เรียกว่า นิมิตร ดังตัวอย่างที่ได้ยกมาแล้วข้างต้น และความฝันที่เกิดขึ้นนั้นก็จะเกิดเหตุการณ์ขึ้นจริงตามที่ได้ฝัน ความฝันที่สามารถทำนายได้นี้เรียกว่า "บุพนิมิตร"³ จึงอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อในเรื่องรัชกาลที่เกี่ยวกับความฝันนี้ สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนในสังคม แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นหลักฐานที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาทั้ง 4 ประเภท จะเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นส่วนของประชาชนที่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสังคมจึงไม่ได้มีการจดบันทึกไว้ เราจึงไม่ทราบว่ประชาชนที่เป็นขุนนาง ไพร่ ทาส มีความเชื่อในเรื่องรัชกาลที่เกี่ยวกับความฝันกันอย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่สามารถยืนยันว่า ขุนนาง ไพร่

¹จากตาราง 17 ข้อที่ 26 หน้า 115 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 42 ข้อที่ 7 หน้า 221 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³มณี พยอมยงค์. เล่มเดิม. หน้า 180.

ทาส นั้นมีความ เชื่อว่า เรื่องโรคกลางก็เกี่ยวกับความฝัน ก็คือ ผู้คนในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งเป็นลูกหลานของคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นยังคงมีความ เชื่อว่า เรื่องนี้อยู่

1.4 ประสพการณ์ ประสพการณ์บางอย่างจัดว่าเป็นโรคกลางที่จะส่งผลกระทบต่อคนด้านนั้นหรืออย่างนั้น¹ นอกจากนี้สิ่งอุปาทนต้องห้าม ที่บอกเล่ากันต่อ ๆ มานั้นก็เป็นโรคกลางที่เกิดจากประสพการณ์ที่ได้พบเห็นว่ามีทั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดผลดีและไม่ดี เมื่อได้กระทำลงไป²

การศึกษาของผู้วิจัยพบว่า โรคกลางที่เกิดจากการสะสมประสพการณ์ที่จะบอกให้ทราบผลดีและผลไม่ดีขึ้น สามารถแบ่งออกได้เป็น

1.4.1 โรคกลางที่เป็นประสพการณ์เกี่ยวกับ สัตว์ ต้นไม้ เช่น

ในจดหมายเหตุลาลูแบร์ ลาลูแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อในเรื่องโรคกลางของคนไทยไว้ว่า "ชาวสยามถือเสียงเห่าหอนกระหึ่มแหย่ของพาลมฤค เช่น เสือ ช้าง แรด หมี กระต๊อบ เตือน เป็นต้น และเสียงร้องครางครวญหวนของเนื้อ กวาง ลิง ค่าง บ่าง ชนิด นก ว่า เป็นลางร้าย เช่น คนเป็นหลายคนในจำพวกเรา ตกใจเสียงสุนัขเห่าหอนในเวลาราตรีฉะนั้น ขว้างทางจร ฟ้าผ่าต้องเคสดานหรือมีสิ่งอื่นใดตกลงเอง โดยไม่มีเหตุจำเป็นปรากฏชาวสยามตกใจ ถือกันว่าเป็นลางร้าย อวมงคลเป็นเหตุต้องเลิกจ้าง งดการงานที่คิดจะกระทำ ไม่ว่าการสำคัญหรือการเร่งร้อนอย่างใดหมด"³

ความเชื่อในเรื่องของสัตว์จับเรือน ซึ่งนับได้ว่าเป็นโรคกลางที่เกิดจากการสะสมประสพการณ์ที่จะบอกให้ทราบถึงผลดีและผลไม่ดีขึ้น ได้มีปรากฏานประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม ที่พระสังฆราชแห่งตราปาก้าได้พบและบันทึกไว้คือ

"ชนชาวสยามเป็นคนเชื่อมงายเท่ากับสามัญชนในยุโรป จึงเชื่อว่า เมื่อนกตัวใดตัวหนึ่งมาเกาะบนหลังคา ก็แปลว่า ความตายมาสู่คนส่วนหนึ่งของบ้าน เวลานั้นเค้าแมวร้อง ขณะบินเหนือบ้านใดบ้านหนึ่ง เขาเชื่อว่าตนถูกคุกคามจากเหตุร้ายประการ

¹อานนท์ อาภาภิรม. เล่มเดิม. หน้า 83.

²กุหลาบ มัลลิกะมาส. เล่มเดิม. หน้า 62.

³จากตาราง 11 ข้อที่ 11 หน้า 84 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

วณประการหนึ่งก็ใกล้จะมาถึงแล้ว เขายังมีความเชื่อมากมายอีกประการหนึ่ง เกี่ยวก
น "เดี่ยวมอ" (solitaire) ซึ่งมีชื่อดังนี้ก็มีพระบันใบตัวเดี่ยวมอ
ตัวมันรัตนกว่านกประเภทนกกระจอกเล็กน้อย และเป็นสีเดียวกัน เวลามันเกาะ
หน้าบ้านใครและส่งเสียงร้อง เขาก็พิจารณาดูว่า มันมาจากเหนือหรือทางใต้
เพื่อดูว่า ชาวที่เขาคอยนั้น จะเป็นชาวดีหรือชาวร้าย"¹

หรือตอนที่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองจะหาที่สร้างพระนครใหม่ พระองค์
ได้เสด็จมาถึงตำบลหนองรสน ได้มี "ปลาตกคลังใหญ่ตัวหนึ่งขึ้นมาแม่น้ำนั้น ำให้กระโดดขึ้นมาบนฝั่ง
ร้องด้วยเสียงอันดังตามเพศของปลา"² ซึ่งเป็นนิมิตหมายบอกว่าตำบลนี้สมควรสร้างพระนคร
และพระเจ้าอยู่ทองก็ได้ทรงเลือกชัยภูมิที่ ตำบลหนองรสน สร้างพระนครใหม่ คือ กรุงศรีอยุธยา

ในเรื่องที่เกี่ยวกับต้นไม้ มีปรากฏานคำให้การชาวกรุงเก่าก่อนที่
พระเจ้าเอกทัศจะขึ้นครองราชสมบัติถึงการหักของต้นไม้มงคล³ คือต้นมะเดื่อ⁴ ได้หักมาจาก
พระราชมณเฑียร ซึ่งถือว่าเป็นมงคลดังนี้

¹จากตาราง 15 ข้อที่ 9 หน้า 91 - 92 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 7 หน้า 105 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³ไม้มงคล หมายถึง ต้นไม้ที่ปลูกไว้บริเวณบ้านเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน
และเอาเคล็ดจากชื่อในการเรียกขาน หรือมีผู้ทักให้เสียงที่เปล่งออกมาเป็นสิริมงคลแก่ตน
ผู้เป็นเจ้าของและครอบครัว.

รศ.สุนทร บุณรัตก. เล่มเดิม. หน้า 636.

⁴ต้นมะเดื่อ จะปลูกทางทิศอุดร เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นเกลี้ยง
สีนวล ๆ ใบโตขนาดใบโพธิ์ มีผลสากคายมีดอก มีผลกลมโตขนาดผลหมากย่อม ๆ มีเกสรอยู่
ภายในผล ผลสุกมีสีแดง มีแมลงหวี่เจาะเข้าไปพักในผลนั้น พอตัวแก่ ผลมะเดื่อจะสุกพอดี
มีแมลงหวี่พากันเจาะรูออกมา รศ.สุนทร บุณรัตก ยังหาหลักฐานยืนยันในเรื่องความ
เชื่อเกี่ยวกับมะเดื่อมาได้ แต่ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เพราะเป็นไม้มงคล เมื่อใครนำไม้ปลูกก็จะ
นำสิริมงคลมาให้แก่ตัวเองและครอบครัว.

แหล่งเดิม. หน้า 672 - 673.

"นิมิตมหัศจรรย์ลมพายุพัดดั้นมะเดื่อซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งพระราชวังหัก ยอดมะเดื่อที่หักนั้นหันมาทางพระราชมณเฑียร" ข้าราชการทั้งปวงเห็นอัศจรรย์ดังนั้นก็มีความชื่นกราบบังคมทูล พระเจ้าเอกทัศจึงรับสั่งว่า "นิมิตซึ่งเกิดขึ้นนี้เป็นมงคล พวกเจ้าทั้งหลายจงนำมะเดื่อนี้มาทำเป็นแท่นเถิด ข้าราชการทั้งปวงก็ไปตั้งพิธีบวงสรวง มีหรรสพสมโภช แล้วตัดมะเดื่อนี้มาทำเป็นพระแท่น จัดการราชาภิเษกให้เจ้าฟ้าเอกทัศเสร็จแล้วเชิญประทับเหนือพระแท่นมะเดื่อ"¹

1.4.2 รัชกาลที่เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งของ ที่ผู้วิจัยได้พบจากการศึกษาในครั้งนี้ คือ ช้อง ส่องเสียงดัง จะเป็นรัชกาลหรือนิมิตที่ดี ซึ่งได้เกิดขึ้น 2 ครั้ง ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง และสมเด็จพระนารายณ์ ดังนี้

ตอนที่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองจะสร้างพระนครใหม่ คือกรุงศรีอยุธยา นั้น นอกจากปลากดคลั่ง จะส่งเสียงร้องแล้ว คบให้การชาวกรุงเก่าได้บันทึกว่า "ทันใดนั้น ช้องชัยบาหนึ่งซึ่งมีมาในกองทัพหลวงไม่มีผู้ใดเคาะตีเลย เพื่อดูช่องนั้นบันดาลให้มีเสียงลั่นดังขึ้นเอง เสียงช้องกับเสียงปลานั้นดังประสานขึ้นเป็นเสียงเดียวกัน ดุจสำเนียงคนผู้ใดบอกว่า ตาปลาเป็นที่ยอมรับสร้างพระนคร"²

และตอนที่สมเด็จพระนารายณ์จะตีเมืองเชียงใหม่นั้น พระองค์ทรงตั้งทัพหลวงห่างจากเชียงใหม่ถึง 1 โยชน์ (19 กิโลเมตร กับ 2 เมตร) ตกเวลากลางคืนพวกลาวพากันตีฆ้องฆานยาม เสียงฆ้องได้ยินไปถึงพระกรณสมเด็จพระนารายณ์ สมเด็จพระนารายณ์จึงรับสั่งถามเจ้าพระยาโกษาธิบดีว่า ทางไกลกันถึงโยชน์ 1 เหตุใดจึงได้ยินเสียงฆ้องฆานยาม เจ้าพระยาโกษาธิบดีได้กราบทูลว่า "ซึ่งได้ยินเสียงฆ้องฆานยามดังนี้ เป็นนิมิตที่ดีที่พระองค์จะตีได้เมืองเชียงใหม่ และช่องนั้นจะมาสู่โศภนสมภารของพระองค์"³

ในความเป็นจริงแล้ว ระยะทางที่ไกลถึง 19 กิโลเมตร ไม่น่าจะได้ยินเสียงฆ้องฆานยาม แต่ด้วยเหตุที่จะบอกกล่าว จึงทำให้สมเด็จพระนารายณ์ได้ยินเสียงฆ้องฆานยาม ว่าเป็นกลางที่ดี พระองค์จะตีเมืองเชียงใหม่ได้สำเร็จ ความสำเร็จของจิตวิทยาน่าจะเป็นกำลังใจให้แก่กองทัพก็เป็นได้ ว่าจะได้ชัยชนะ

¹จากตาราง 17 ข้อที่ 17 หน้า 110 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 7 หน้า 105 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 17 ข้อที่ 33 หน้า 118 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

1.4.3 โชคกลางที่เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิต ที่ผู้วิจัยได้พบคือในเรื่อง การครองเรือนของประชาชน และการปลงพระชนม์เจ้านาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในพระไอยการลักษณะพัวเมีย ได้กล่าวถึงเสนียดจัญไร เนื่องจากความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างผู้คนในครอบครัวที่เป็นสายเลือดเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งผิดธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ถือเป็นข้อห้าม (Incest taboo) จะนำทางที่ไม่ดีได้แก่ ความวิบัตินานา ประการมาสู่ชุมชน ผู้ที่ถูกละเมิดจะถูกลงโทษด้วยการจับใส่ให้พ้นไปจากชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือสิ่งนอกเหนือธรรมชาติจะลงโทษด้วย ดังปรากฏในมาตราที่ 35 ว่า "หลานท้าวผู้ด้วยเมียลูกตาปูอาว อาน้ำ พิदनเอง มันผู้มิกล้าเกรง มันมีอายแก่บาบ ดังนั้น ำให้เอามันคนร้ายจากสตรวน จื่อ คา เอาน้ำมิกล้ากลัวหน้าทั้งหญิง ชาย เอาเชือกหนึ่งผูกคอ เอาฆ้องตีทะเวนรอบตลาดแล้ว เอาขึ้นขาหย่างยืนด้วยลูกสันโรคด แลให้ตีด้วยลาวคหนังสือ 25 ที่ 50 ที่ แล้วให้ทวนพลอยเสียนนอกเมือง อย่างให้ดูเยี่ยงกัน ถ้าจะเณลูกสันโรคดมิให้ยิงเสมละ 3000"¹

ในจดหมายเหตุแอมป์เฟอร์ แอมป์เฟอร์ได้บันทึกถึงการปลงพระชนม์เจ้านายของไทยไว้ว่า "แล้วพระเพทราชาก็จับพระอนุชาทั้งสองของพระเจ้าแผ่นดินว่าเกี่ยวข้องด้วยกับผลประโยชน์ของพลคอนำให้เอาไป ณ วัดากลั ๆ วัดหนึ่งที่นอกเมืองลพบุรี แล้วทรมานเสียด้วยท่อนจันทน์ ทั้งนี้เป็นประเพณีเพื่อมิให้โลหิตแห่งเชื้อพระองค์ตกหาแผ่นดิน"²

1.4.3 โชคกลางที่เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างบ้านเมือง ในคำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงหญ้าแพรกเสี่ยงทายถึงความเจริญของบ้านเมือง ตอนที่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองจะสร้างกรุงศรีอยุธยา ดังต่อไปนี้

"...บนอิฐทั้ง 8 แผ่นนั้นตั้งพานทอง มีหญ้าแพรกทั้ง 8 พาน เป็นการเสี่ยงทายตามแบบพิธีพราหมณ์ เมื่อยกเสาพระมหามุขปราสาท 3 องค์ ลงหลุม และยกเครื่องบนพระมหามุขปราสาทขึ้นได้เป็นหลายวันแล้ว หญ้าแพรกเสี่ยงทายในพานทองทั้ง 8 พานนั้น คนมิได้ประพรมน้ำชำระก็ยังคงขึ้นเป็นปรกติตามเดิม เป็นที่มุ่งหมายเสี่ยงทายกันว่า พระนครที่สร้างแห่งนี้จะรุ่งเรืองสุกาสเป็นสุขสืบไปนานภายหลังสันกาลช้านาน"³

¹จากตาราง 27 ข้อที่ 4 หน้า 137 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 12 ข้อที่ 2 หน้า 85 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 17 ข้อที่ 9 หน้า 106 - 107 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ความเชื่อในเรื่องหน้าพรก ที่แสดงถึงความเจริญของงานนั้น ปัจจุบันยังสามารถพบได้ในพื้นที่หัวไร่ นอกจากดอกไม้อื่น ๆ ใบที่นำมาไหว้ครูแล้วยังมีดอกมะเขือ ดอกเข็ม และหน้าพรก รวมอยู่ในนั้นด้วยเสมอ

1.4.5 รัชกาลที่เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ที่ผู้วิจัย ได้พบคือในเรื่องของบุญผะเหวด การขึ้นครองราชสมบัติ และการเสวยกรุง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในคำให้การขุนหลวงหาวัด ได้กล่าวถึงบุญผะเหวดของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไว้ ครั้นเมื่อพระองค์ประทับอยู่ที่เมืองหงสาวดีว่า "พระเจ้าหงสา มีรับสั่งให้หาพระนเรศวรเข้ามาในพระราชวัง พระนเรศวรก็เข้าไปตามรับสั่งพระเจ้าหงสา ครั้นพระนเรศวรขึ้นไปบนปราสาทใหญ่ปราสาทใหญ่ ครั้นเสนาเห็นเป็นอัศจรรย์จึงทูลกับพระเจ้าหงสา พระเจ้าหงสาจึงทูลนายว่า นานไปเบื้องหน้า มอญเมืองหงสาจักได้ไปเกี่ยวหน้าช้างเมืองกรุงไทย"¹

และเมื่อพระมหาอุปราชาทราบว่าสมเด็จพระนเรศวรได้หนีไปจากกรุงหงสาวดี จะยกทัพไปจับสมเด็จพระนเรศวร พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงทักท้วงห้ามไม่ให้พระมหาอุปราชไป พระมหาอุปราชหาฟังคำทัดทานไม่ ซึ่งผลต่อมาก็คือสงครามยุทธหัตถีที่พระมหาอุปราชาคอช้างนั้นเอง

การขึ้นครองราชสมบัติของพระมหาจักรพรรดินั้น พระยากลาโหมผู้เป็นพระพี่เลี้ยง พระเจียร (สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) คิดจะกำจัดขุนชินราช จึงได้ปรึกษากับพระพิเรนทรเทพ เพื่อหาทางกำจัดขุนชินราช ก่อนที่จะลงมือกำจัดขุนชินราชนั้น ก็ได้พากันไปเลี้ยงเทียนที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ รอยจุดเทียนแทนพระเจียรเล่ม 1 แทนขุนชินราชเล่ม 1 แล้วอธิษฐานว่า "ถ้าพระเจียรจะมีบุญผะเหวดสมควรครองบ้านครองเมือง และจะมีชัยชนะแก่ขุนชินราชไซ้ ขอให้เพลิงเทียนเลี้ยงทนายของพระเจียรรุ่งเรืองงามดี ถ้าพระองค์จะหาบุญมิได้จะพ่ายแพ้แก่ขุนชินราช ขอให้เทียนเลี้ยงทนายดับก่อนเทียนขุนชินราช" ครั้นอธิษฐานแล้ว พระยากลาโหมก็จุดเทียนทั้ง 2 เล่มพร้อมกัน "สักครู่หนึ่งก็เกิดอัศจรรย์ สันแดงเหตุที่พระเจียรจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เทียนของขุนชินราชก็ดับเองเหมือนคนดับ ส่วนเทียนของพระเจียรนั้นรุ่งเรืองเป็นปรกติอยู่"² พระยากลาโหมกับพระพิเรนทรเทพ เห็นดังนั้นก็มีความยินดีคิดกันว่า

¹จากตาราง 16 ข้อที่ 7 หน้า 96 - 97 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 28 หน้า 116 - 117 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

การกำจัดขุนชินราชคงจะสำเร็จเป็นแน่แท้ ซึ่งผลก็ออกมาดังนั้นจริง ๆ

เมื่อจะเสียดกรูศรีอยุธยา นั้น คำให้การขุนหลวงหาวัด และคำให้การชาวกรุงเก่า ได้กล่าวถึงสาเหตุไว้ดังนี้

คำให้การขุนหลวงหาวัด "ในเมื่อเวลานาที่เมื่อกาลถึงจะถึงพระนคร จึงเกิดวิบัตินานาเพราะกรรมเวราสังหาร ทั้งอายุพระศาสนาและพระนครจักสิ้นสุดถาวรจึงเป็นไป ก็พอพระมาได้ครองพาราณเมื่อจะสิ้นชะตากรุงไทย ก็มาวิบัติมีให้เป็นไป จึงเกิดเหตุเภทภัยบัดนี้"¹

และในคำให้การชาวกรุงเก่า ก็ได้กล่าวไว้ว่า ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศเมื่อใกล้จะเสียดกรูศรีอยุธยานั้น ได้เกิดกลางร้ายต่าง ๆ คือ "พระพุทธปฏิมากรใหญ่ในวัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหล พระพุทธปฏิมากรโลกนาถ ซึ่งแกะด้วยไม้พระศรีโพธิ์นั้นพระทรงแยกออกเป็นสองภาค พระพุทธปฏิมากรทองคำเท่าตัวคน และพระพุทธสุรินทร์ซึ่งหล่อด้วยนากอันประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในพระราชวังนั้นมีพระจวีสระ้าหมอง พระเนตรทั้งสองหลุดหล่นลงอยู่บนพระหัตถ์ มีกาสองตัวติดกัน ตัวหนึ่งโผลงตรงยอดเหมฉัตรเจดีย์ ที่วัดพระธาตุ ออกสวมลงตรงยอดพระเจดีย์เหมือนดังคนจับเสียไว้ เทวรูปพระนเรศวรนั้นแม่น้ำพระเนตรไหล และเป่งค้ำพิศสาเนียงเสียงอันดัง อสุณีบาดตกลงหลายครั้งหลายหน พระราชวงศานุวงศ์ ข้าราชการก็ไม่ได้ตั้งอยู่ในสังขธรรม สำนแดงเหตุที่จะเสียพระนครศรีอยุธยาหลายอย่างหลายประการ"²

จากที่กล่าวมาในข้างต้นเกี่ยวกับโรคลางที่เป็นประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับสัตว์ ดินไม้ สิ่งของ ชีวิต การสร้างบ้านเมือง และการเมืองการปกครองนั้น คนไทยสมัยอยุธยามีความเชื่อว่าลางที่เกิดขึ้นนั้นสามารถบอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นว่าดีร้ายประการใด และจากการศึกษาลางที่บอกเหตุก็จะเป็นจริงทุกครั้งไป

1.5 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สังคมไทยยึดถือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และถือว่าสิ่งที่ปรากฏขึ้นตามธรรมชาติเป็นโรคลางของความโชคหรือโชคร้าย³ จากการศึกษา

¹จากตาราง 16 ข้อที่ 14 หน้า 99 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 37 หน้า 120 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³อานนท์ อาภาภิรม. เล่มเดิม. หน้า 83

ของผู้วิจัยพบว่ารัชกาลที่เป็นปรากฏทางธรรมชาตินั้น จะเกิดในท้องฟ้าเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การเห็นพระอาทิตย์, อากาศ เป็นรูปต่าง ๆ การเกิดดวงดาวในเวลากลางวัน (การเกิดสุริยุปราคา)¹, กลาบาตตก (อุกบาต), การเกิดดาวหาง ซึ่งเมื่อเกิดเหตุการณ์ในท้องฟ้าเหล่านี้ขึ้นมา มักจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยาได้แก่ การเกิดภัยพิบัติ การศึกสงคราม การเมืองการปกครอง การขึ้นครองราชย์ และการสวรรคตของพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังมี การเกิดแผ่นดินไหว ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ได้ถูกบันทึกไว้อีกด้วย ได้แก่

1.5.1 การเกิดปรากฏการณ์ในท้องฟ้า ตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติในสมัยพระเจ้าอยู่ทองหลังจากที่พระองค์ทรงครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยาได้ประมาณ 10 ปี วันวันเกิดได้กล่าวไว้ว่า "...บรรดาไพร่พลและหมอดูทั้งหลายกราบทูลว่าให้เห็นดวงดาวจรไปในทางนาศวามพินาสมาสู่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งดูเหมือนว่าประชาชนทั้งหมดจะต้องตายลง..." จากความเชื่อในการทำนายครั้งนี้ วันวันเกิดได้บันทึกต่อว่า "...พระเจ้าอยู่ทองจึงมีพระบรมราชโองการให้ประชาชนทุกคน ฟังทอง เงิน และ ฯลฯ แล้วหนีไปกับพระองค์สู่นครกันทรวิชัยเป็นเวลา 9 ปี จึงเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยาไปแล้ว"² จึงเห็นได้ว่าการทำนายของโหร ทำให้พระเจ้าอยู่ทอง

¹สุริยุปราคา, สุริยปราคา, สุริยคราส หรือคราสอาทิตย์ ทางภาคเหนือและทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า "กบกินวัน" เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดา ในวันแรม 15 ค่ำ หรือเป็นวัน "อมาวาสี" อุปราคาหรือคราสเป็นปรากฏการณ์ประเภทกลางร้าย ที่เชื่อถือสืบต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ถือกันว่าเป็นกลางร้ายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอันดับหนึ่ง ซึ่งจะนำความเดือดร้อนมาให้แก่บ้านเมืองถึง 5 ประการด้วยกัน คือ ทำให้เกิดฝนแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ประการที่สองคือทำให้เกิดฝนตกมากเกินไปจนเกิดอุทกภัยต่อมาก็คือ ทำให้เกิดความกันดาร อดอยาก ข้าวยากหมากแพง และทำให้แมลง หนู หนอน บ่อนทำลายต้นพืชไร่นา ประการสุดท้ายก็คือทำให้เกิดอุบัติเหตุ มีการตายหมู่เป็นจำนวนมาก ๆ เช่น ศัตรูเข้ามาแย่งชิงดินแดน สงคราม โรคระบาด แผ่นดินแยก แผ่นดินไหว และเกิดพายุใหญ่ เป็นต้น

สุกรัสสร้าง นนทะสูต. "สุริยคราส ปรากฏการณ์แห่งพายุฟ้า ฤาแล้งร้ายแห่งปี," กุลสตรี. 25(595) : 186 - 192 ; ตุลาคม 2538.

²จากตาราง 2 ข้อที่ 8 หน้า 53 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ต้องอพยพผู้คนไปจากกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเหตุการณ์ในตอนนี้อันตรายอยู่ในหลักฐานของไทยเลย ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า วันวลิตบันทึกจากคำบอกเล่าของคนไทยสมัยอยุธยาในปี พ.ศ. 2182 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าปราสาททอง ถ้านับระยะเวลาระหว่างสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองกับสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแล้วห่างกันถึงประมาณ 270 กว่าปี ความคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ย่อมมีมาก การเล่าสืบต่อกันมา อาจมีการเพิ่มเติมตัดแปลงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้เสมอ ซึ่งต้องทำการตรวจสอบกับเอกสารประเภทอื่นต่อไป แต่สิ่งหนึ่งที่วันวลิตได้บันทึกไว้คือ ความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นท้องฟ้าจะส่งผลอย่างไร ซึ่งความเชื่อนี้ได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยไม่ขาดสาย และคนไทยในสมัยอยุธยาก็มีความเชื่อเกี่ยวกับขบวนการปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นท้องฟ้าว่าจะเป็นจริงตามที่เห็น

ในเรื่องการศึกสงครามนั้น ค่ำก่ำให้การขุนหลวงหาเวตได้กล่าวถึงสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชาว่า "เมื่อจกมีบรมโศกสมภาร จึงบันดาลให้ประจักษ์ในทัพจันทร์ ในเวลากลางวันก็บันดาลให้มีอัศจรรย์มาก พระอาทิตย์นั้นก็ทรงกลด อันแดกนั้นก็มีได้ดั่งพระองค์ ร่มอยู่สักสองกลาย ส่วนที่นอกนั้นก็สว่างเป็นแสงแดดอยู่ก็เห็นเป็นอัศจรรย์ทั่วกันไปสิ้นทั้งทัพ"¹ ผลของสงครามครั้งนี้สมเด็จพระนเรศวรทรงได้รับชัยชนะ

ในเรื่องการเมืองการปกครอง จากบันทึกของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ได้กล่าวถึงการกบฏของพวกแขกมอญว่า "เมื่อประมาณ 8 เดือนที่ล่วงมาแล้ว มีแขกมอญคนหนึ่งได้คิดการกบฏ ประทุษร้ายต่อพระเจ้ากรุงสยาม เขาได้อ้างว่า ได้เห็นสิ่งสำคัญอย่างวิเศษบนท้องฟ้าคือได้เห็นดาว 7 ดวง เรียงกัน เป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก และมีดาวอยู่กลางนั้นอีกดวงหนึ่งและเขาได้พูดว่า ตั้งแต่เกิดมาก็ได้เคยเห็นดาวอย่างนี้แต่สามครั้งเท่านั้น ในคราวก่อนสองคราวที่เห็นนั้น ก็ได้เกิดกบฏอย่างร้ายแรงถึง 2 ครั้ง คราวนี้จะเป็นอย่างใดเล่า จะไม่เป็นลางว่าจะเกิดอันตรายแก่ศาสนาพะมหัทธิที่เรานับถืออยู่หรือ หรือจะเป็นลางดีว่าผู้ที่นับถือศาสนาพะมหัทธิจะได้รับความสุขต่อไปประการใดกระมัง แต่ถ้าหากว่าการร้ายจะเกิดขึ้นแก่ศาสนาของเรา เราจะไม่เอาโลหิตและชีวิตเข้าช่วยป้องกันหรือ การที่ผู้คิดคนนี้ได้กล่าววาทะเช่นนี้ก็เพื่อจะทาบทามหาพรรคพวกและ เมื่อได้พูดจาเกลี้ยกล่อมจนพวกแขก

¹จากตาราง 16 ข้อที่ 8 หน้า 97 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ทั้งหลายยอมเป็นพรรคพวกด้วยแล้ว จึงได้นัดกันจะเป็นกบฏต่อพระเจ้ากรุงสยาม"¹ จะเห็นได้ว่า พวกแขกมาภาษาได้นั้นมาปรากฏการณ์บนท้องฟ้ามาเป็นระลอกกลางหาพรรคพวกและก่อกบฏต่อพระเจ้ากรุงสยาม

การขึ้นครองราชย์ คหฬการชาวกรุงเก่าได้ขึ้นทูลถึงพระเจ้าฟ้ารั่ว (มะกะโท) พระเจ้าแผ่นดินแห่งมอญ ขณะเมื่อยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์ เป็นนายสินค้าคุมลูกหาบ สิ่งของสินค้าเที่ยวค้าขาย อยู่มาวันหนึ่งเดินทางมาถึงเชิงเขาวันรัตนศรี เด็กคนใช้คนหนึ่งเกิดป่วย มะกะโทจึงให้คนช่วยกันหามเด็กที่ป่วยนั้นขึ้นไปพักรักษาตัวอยู่บนยอดเขา คหฬการชาวกรุงเก่าได้กล่าวไว้ว่า "ในเวลานั้น ไม่ใช่เทศกาลฤดูฝน บันดาลฝนตกฟ้าร้องเป็นอันมาก ในทันใดนั้น อัสนีบาดผ่าถูกปลายไม้คานของมะกะโทแตกแสงออกไป แต่หาถูกผู้คนเป็นอันตรายไม่ เมื่อมะกะโท ได้ยินฟ้าผ่าลงมาดังนั้น จึงแลไปในอากาศเห็นแสงฟ้าเป็นปราสาทราชมณเฑียร ประดับด้วย ราชวัตรฉัตรธง มะกะโทคิดเห็นประหลาดใจ แต่ยังหาว่าร้ายและดีเป็นประการใด จึงหา ุหราจารย์ให้ทายนิมิตให้ ุหราจารย์จึงบอกว่า "นิมิตที่ได้เห็นนั้นเป็นสิริสวัสดิมงคลใหญ่หลวง ยิ่งนัก...ในเวลาไม่ช้านานท่านจะได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองใหญ่โต มีอาณาเขตมาก เพราะฉะนั้น ท่านอย่าทำการค้าขายเลย จงอุตส่าห์ทำการการเถิดจะได้เป็นใหญ่ยศศักดิ์รุ่งเรือง"²

การสวรรคตของพระมหากษัตริย์นั้น จากคหฬการขุนหลวงหาวัด และคหฬการชาวกรุงเก่า ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจะสวรรคตนั้น ได้เห็นปรากฏการณ์ธรรมชาติในท้องฟ้าที่เหมือนกัน กล่าวคือ

ในคหฬการขุนหลวงหาวัด "เมื่อกาลจะมาถึงที่ด้วยพระองค์เป็น อริบดีได้เป็นใหญ่อยู่ในพิภพแสนคร จึงมีวิปริตด้วยเทพสังหรณ์ต่าง ๆ อันกลาบาดนั้นเกิดกลองมาที่ใน เมือง ทั้งฟ้าก็แดงดุตั้งแสงเพลิง อันน้ำที่ในแม่น้ำนั้นก็บันดาลให้เดือดแดงเป็นสีเลือด รุมเกิด ุทกถูกปราสาท ทั้งอินทรรณูที่ขึ้นดาวหางก็ขึ้นมา ทั้งคลองข้างเพือกก็ขวางขึ้นมาตามอากาศ ทั้งกรีกาลกะลาจักรก็ขึ้นมา ทั้งดาวก็เข้ามาในพระจันทร์ ทั้งพระอาทิตย์ก็หุ้มเป็นเยือกไปทั่ว ทุกทิศ ทั้งพระจันทร์ก็แดงเหมือนแสงเพลิง ...ด้วยนิมิตที่พระองค์จะนิพพาน"³ ในคหฬการ ชาวกรุงเก่าก็ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกัน คือ "เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชา (สมเด็จพระเจ้า

¹จากตาราง 10 ข้อที่ 2 หน้า 78 - 79 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 27 หน้า 115 - 116 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 16 ข้อที่ 36 หน้า 99 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

เกี่ยวกับการเกิดแผ่นดินไหว ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาตินี้ จะเกิดขึ้นกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยจะมีโหรเป็นผู้ทำนายว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจะดีร้ายประการใด ดังที่ได้ยกตัวอย่างกล่าวมาแล้วในข้างต้น

1.6 พิธีกรรม สังคมไทยเชื่อว่าพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการนำสัญลักษณ์แห่งความสุขและความเจริญของชีวิตมาให้ เพราะพิธีกรรมต่าง ๆ จะนำมาซึ่งโชคลางที่ดี¹ จากการศึกษาเอกสารทั้ง 4 ประเภท พบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง การทำพินทุบาทถิน เทศกาล วงจรชีวิต, พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องสังคม การเมือง การปกครอง การสงคราม พิธีกรรมที่ผู้คนในสมัยนั้นได้ปฏิบัติถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของโชคลางที่ดีที่สามารถนำความสุข ความเจริญ มาให้เกิดขึ้นในชีวิตเมื่อได้ปฏิบัติหรือกระทำลงไป ในอีกด้านหนึ่งก็คือ เป็นการขับไล่ทุกข์ภัย ความชั่วร้าย ความอุปัทวภัยให้หมดไปจากชีวิตหรือสังคมชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งผู้วิจัยจะแบ่งพิธีกรรมที่พบจากการศึกษาดังต่อไปนี้

1.6.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตหรือครอบครัว ได้แก่ การเกิด การรับขวัญ การโกนจุก (พิธีโกษรกรรม พิธีโสกันต์) การครองเรือน การตาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การเกิด พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปรากฏในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จจนามาตราที่ 172 กล่าวว่า ถ้าหญิงคนใดไปคลอดบุตรในเรือนของผู้อื่น จะต้องประกอบพิธีต่อไปนี้คือ "ให้พลีเรือนท่านผ้าปูผ้าห่ม" สำหรับหนึ่ง ทอง 1 สลึง ขมิ้นมะกรูด ส้มป่อย เข้าน้ำ รดอ่อน ควรขอโทษแก่เจ้าเคหะสถานนั้น ถ้าผู้นั้นเป็นคนยาก ควรให้มัดผ้าสำหรับหนึ่ง เว้นเสียแต่ทอง ถ้าสตรีผู้ใดไปสิ้นชีวิตในเคหะสถานท่าน ทรัพย์อยู่ด้วยอาตมาเท่าใด ควรให้แก่เจ้าเคหานั้น"²

จึงเห็นว่า กฎหมายได้ออกมาเพื่อเป็นข้อบังคับและข้อปฏิบัติแก่ผู้หญิงที่ไปคลอดบุตรในเรือนผู้อื่น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสภาพสังคมสมัยก่อน การคลอดบุตร

¹พระมหาพรชัย ชิตตุดโต. "ไสยศาสตร์ : ผลกระทบต่อสังคมไทย," พุทธจักร. 36(10) : 30 - 37 ; ตุลาคม 2525.

²จากตารางที่ 29 ข้อที่ 20 หน้า 146 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ในที่อื่นนั้นเป็นเรื่องยุ่งยาก การเดินทางก็ลำบาก อาจเกิดอันตรายก็ว่าได้ จึงไม่นิยมให้ผู้หญิงที่มีท้องแก่ใกล้กำหนดคลอดเดินทางไปไหน ให้อยู่แต่ที่บ้าน เมื่อใกล้จะคลอดก็ไปตามหมอตำแย มาทำคลอดที่บ้าน แต่ถ้าเกิดความจำเป็นจะต้องเดินทางและต้องไปคลอดบุตรบนเรือนของผู้อื่นก็จะต้องทำพิธีพลีเรือนให้แก่ผู้เป็นเจ้าของเรือน เพราะการคลอดลูกอาจทำที่บ้านของผู้อื่นสกปรก ด้วยการให้เสื้อผ้า ทองคำ หรือถ้าเกิดผู้หญิงที่คลอดบุตรตาย ทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ในร่างกายเท่าไร ก็จะต้องยกให้แก่เจ้าของเรือนทั้งหมด นับเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่รู้จักการแก้ไขปัญหา เมื่อมีผู้ทักความเดือดร้อนแก่เจ้าของเรือนดังเช่นการไปคลอดบุตรบนเรือนผู้อื่น จึงออกมาเป็นกฎหมาย เพื่อบังคับและต้องปฏิบัติตาม

การรับขวัญ¹ เป็นการต้อนรับเด็กทารกแรกเกิดหรือเมื่อเหตุการณ์ร้ายได้ผ่านพ้นจากชีวิต ก็จะต้องมีการทำขวัญให้แก่บุคคลนั้น ดังเช่น ท้าวสามนต์และนางสุมณฑาทิพย์รับขวัญให้แก่พระสังข์ทอง และนางรจนา ก่อนที่จะมอบบ้านเมืองให้ ดังต่อไปนี้

"วันนี้ ฤกษ์ดีที่จะให้ทำขวัญ กับโสมรจนาแจ้งจันทร์ พ่อจะมอบไอศวรรย์ให้วันนี้ ว่าแล้วก็สั่งให้แต่งการ พนักงานเตรียมไว้ให้ด้วยดี ให้ยกบายศรีมาทันที ได้แก่ สาวศรีมาพร้อมกัน

ฝ่ายโสมนวนางสุมณฑา แต่งองค์ธิดาเจ็ดฉั่น ท่านท้าวสามนต์ทรงธรรม แต่งองค์พระสุวรรณภูมิฯ

ได้ฤกษ์ ท้าวไทให้เบิกบายศรี เอาเทียนมาจุดธูปสี่ สาวศรีรับแว่นเวียนมา เวียนเอยเวียนเทียน ให้เวียนแต่ซ้ายมาขวา รับส่งต่อกันเป็นหลั่นมา เสภา มโหรีมีใบ ครั้นถ้วนเจ็ดรอบตามจำเนียร ดับเทียนแล้วบอกวันให้ เอาจันทน์จุณเจิม เกลิมโร อวยไชยให้พรพระลูกยา ฯ มโหรี"²

ในปัจจุบันยังสามารถพบการทำขวัญให้เห็นได้อยู่เสมอ ๆ เช่น ในการทำขวัญเดือนของเด็ก การทำขวัญนาคก่อนที่จะอุปสมบท หรือการผูกข้อมือรับขวัญของคนไทยในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เวลาที่เกิดการเจ็บป่วย หรือเดินทางกลับ

¹ศึกษารายละเอียดเรื่อง ขวัญ ได้ที่ภาคผนวก ข.

²จากตาราง 42 ข้อที่ 5 หน้า 218 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

มายังภูมิปัญญา ความเชื่อในเรื่องราชกลางเกี่ยวกับเรื่องขวัญนี้ จึงได้รับการสืบทอดปฏิบัติต่อกันมาโดยไม่ขาดสาย จากสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นการนำมาซึ่งความสุขทางจิตใจ แก่ผู้ที่ได้รับการทำขวัญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การถอนจุก, พิธีโสกันต์, พิธีโกษกรรม เป็นประเพณีโบราณของไทยนิยมมาที่เด็กชายหญิงไว้ผมจุกจนกระทั่งเด็กย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาว คือเด็กชายอายุ 13 ปี เด็กหญิงอายุ 11 ปี จึงจัดพิธีถอนจุกเพื่อเป็นการบอกกล่าวแก่ญาติมิตรและเพื่อเป็นสิริมงคลแก่การเปลี่ยนวัยของเด็ก จากวัยเด็กเข้าสู่วัยหนุ่มสาว พิธีถอนจุกนี้มักจะทำร่วมกับพิธีมงคลอื่น ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญบ้าน ทำบุญวันเกิด เป็นต้น พิธีจะเริ่มต้นด้วยการสวดมนต์เย็นก่อนวันฤกษ์ 1 วัน เช้าวันฤกษ์จึงเลี้ยงพระ แล้วตัดจุกตามเวลาฤกษ์ ตอนบ่ายมีเวียนเทียนสมโภชทำขวัญเด็กตามพิธีพราหมณ์ มีการเลี้ยงแขก หรืออาจมีมหรสพสมโภชด้วยตามฐานะของเจ้าภาพ¹

ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ได้กล่าวถึงพระราชพิธีโสกันต์ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราช ซึ่งเรียกพระราชพิธีนี้ว่า พระราชพิธีโกษกรรม ดังข้อความต่อไปนี้

"สมเด็จพระบรมราชาธิราชให้ประชุมพราหมณ์และเหล่าเสนาอามาตย์ จัดให้มีพระราชพิธีโกษกรรม สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระราชโอรสแล้วพระราชเฉลิมพระนามใหม่ว่า "สมเด็จพระราเมศวรบรมไตรโลกนาถ" พร้อมกับให้มีมหรสพสมโภชเป็นการใหญ่"²

การถอนจุก, พิธีโสกันต์, พิธีโกษกรรม เป็นพิธีที่รับคติมาจากพราหมณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ พิธีโสกันต์จัดเป็นพิธีสำคัญพิธีหนึ่ง จัดทำในพระบรมมหาราชวัง ในกรณีพระราชพิธีโสกันต์ของเจ้าฟ้า บางครั้งได้สร้างเขาไกรลาส สมมุติพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ที่นับถือองค์ใดองค์หนึ่งเป็นพระอิสวรประทับบนเขาไกรลาสชั้นแท่นมุขบก สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จขึ้นบนยอดเขาไกรลาสเพื่อรับพร เป็นการประสาณคติไตรภูมิและคติพราหมณ์เข้า

¹การตี มหาจันทร์. พื้นฐานอารยธรรมไทย. 2532. หน้า 165.

²จากตาราง 1 ข้อที่ 2 หน้า 46 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ด้วยกัน¹

แนวคิดเรื่องการรับพรจากพระอิศวร ทำให้เกิดความนิยมทําศิโร
โสกันต์สำหรับเจ้านาย และพิธีโพนทุกลูกสำหรับชาวบ้านช่วงพิธีตรียัมพวาย ซึ่งเป็นพิธีปีใหม่ของ
พราหมณ์ มีคติความเชื่อว่าพระอิศวรเป็นเจ้าจะเสด็จมาประทานพรแก่ชาวโลกในช่วงนั้น
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล่าว่าวันพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า "ในเวลา
เช้าวันเลี้ยงพระมีราษฎรพาบุตรหลานมาริกันจุกที่เทวสถาน มีจำนวนคนริกันจุกตั้งแต่ 150 เศษ
ขึ้นไปจน 390 คน พระราชครูพิธีได้แจกเงินคนละเฟื้องทั่วกัน และแจ้งความว่ามีจำนวนมากขึ้น
ทุกปี"²

การครองเรือน ได้ปรากฏในพระไอยการลักษณะพัวเมียน
มาตราที่ 36 กล่าวถึงญาติพี่น้องเป็นรู้กัน ถือว่าเป็นเสนียดจัญไร จะต้องทําศิโรระงับอุบาทว์
จัญไรดังต่อไปนี้

"พ่อแม่ลูกพี่น้อง ยายหลาน ตาหลาน ลูกน้าหลานท้าวกันเข้า ให้ทานเปลว
ผู้นั้นเสียชะเล ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลี เมืองทานทั้ง 4 ประตุ ทั่ว 8 ตัว
ให้พระสงฆ์พราหมณาจารย์สวดมนตรทําศิโรการระงับอุบาทว์จันไร น้ำ ฟ้า ผน
จึงจะตกเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่า ลูกหลานท้าวชอบมิได้
ว่ากล่าว ทานว่าเลมิดาให้ลงโทษโดยโทษาตุโทษ"³

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ในกฎหมายตราสามดวงกับ
ความเชื่อของไทยว่า "ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างผู้คนในครอบครัวที่เป็นสายเลือดเดียวกัน
ดังกล่าวนี้นับเป็นสิ่งผิดธรรมชาติของความเป็นมนุษย์" ถือเป็นข้อห้าม (incest taboo) ที่เป็น
สากลทีเดียว จะมีที่ยกเว้นก็แต่บรรดาภักษัตริย์ของบางสังคมเท่านั้น ซึ่งมีการระมัดระวังไม่ให้เป็น
สายเลือดที่สนิทจนเกินไป การละเมิดข้อห้ามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดธรรมชาติของ

¹ฉัตรภัทร นาวิศิวิณ. พระราชพิธีโสกันต์. 2518. หน้า 37.

²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชพิธีสิบสองเดือน. 2514.
หน้า 116 - 117.

³จากตาราง 27 ข้อที่ 4 หน้า 138 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

มนุษย์นี้ ถือเป็นเสนียดจัญไร ที่จะทำความวิบัตินานาประการมาสู่ชุมชนทีเดียว ผู้ที่ละเมิดจะถูก ลงโทษด้วยการขับไล่ให้พ้นไปจากชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นยังต้องทำพิธีขับเป่า รั้งควาน เพื่อให้ชุมชนนั้นพ้นภัยพิบัติที่ธรรมชาติ หรือสิ่งนอกเหนือธรรมชาติจะลงโทษด้วย¹

ในแง่ของวิทยาศาสตร์ การที่พี่น้องผู้คนในครอบครัวที่เป็นสาย เลือดเดียวกัน มีความสัมพันธ์ทางเพศด้วยกันโอกาสที่มีบุตรพิการที่เรียกว่า เด็กปัญญาอ่อน จะเป็นไปได้ค่อนข้างสูง ซึ่งจะส่งให้เกิดผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะครอบครัวที่มีเด็ก ประเภทนี้ ซึ่งช่วยตัวเองไม่ได้ จะมีภาวะความกดดันในจิตใจ และในสมัยอยุธยาซึ่งเป็น สังคมที่ยังไม่ใหญ่โตมากนัก ข่าวสารการรับรู้ของผู้คนในสมัยนั้นย่อมอยู่ในวงแคบ ถ้าเกิด เหตุการณ์ พ่อ แม่ ลูก พี่น้อง และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัวมีเพศสัมพันธ์กันนั้น ย่อมเป็นที่ รังเกียจของสังคมชุมชน วิธีการที่จะลงโทษไม่ให้บุคคลอื่นทำตาม ก็ด้วยการตรากฎหมายออก มาบังคับ ทำให้เกิดความกลัวโดยการลงโทษขั้นรุนแรง ถึงขนาดไล่ออกจากชุมชน และญาติพี่น้อง ก็ต้องทำพิธีพิธีกรรม ผีบ้าน ผีเมือง เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนอื่น ๆ

ปัจจุบันนี้ เราจะพบข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ กรณีที่ญาติผู้ชาย ได้แก่ ปู่, ตา, พ่อ, พี่, อา, น้า, ลุง ทำการข่มขืนลูกหลานในครอบครัวตัวเอง สังคมปัจจุบัน ลงโทษคนพวกนี้ แต่ประนามในการกระทำเท่านั้น แต่ไม่มีบทลงโทษที่รุนแรงอย่างในสมัยอยุธยา ก่อนให้เกิดความวุ่นวายและปัญหาของสังคมตามมานายหลัง โดยเฉพาะสภาพจิตใจของเด็กที่ ถูกข่มขืน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความเชื่อของคนไทยสมัยอยุธยาในเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ดี เพราะเกิด จากความเกรงกลัวจากภายใน การถูกลงโทษโดยกฎหมายและคนในชุมชนของตน ก่อให้เกิด ความสงบสุขแก่สังคมอย่างแท้จริง

การตาย ในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ มาตราที่ 173 ได้ กล่าวไว้ว่า ถ้ามีคนตายและเอาคนตายไปไว้ที่เรือนคนอื่น ในไร่นาของคนอื่น จะต้องพลีเรือน, ไร่นาของท่านดังต่อไปนี้

"ผู้ใดเอาศพไปไว้บ้านเรือนท่าน ให้พลีบ้านเรือนท่านเล่าหามหนึ่ง หัวหมู เมียง
หมากพลุกด้วยอ้อยให้หมอสืบเสียดจันไร แลให้พระสงฆ์สวดมนต์ทำบุญเอาเบี้ย 12000
ให้แก่หมอ ถ้าเอาศพไปซัดไว้ในที่ไร่นาเรียกสวนท่าน ให้พลีเล่าขวดหนึ่ง ไข่ตัวหนึ่ง

เข้าสาร เมียง หมากพลู ถ้ามีพลีเรือนที่บ้าน ไร่ นา เรือกสวนท่าน ผู้คนของ
ท่านเจ็บไข้ ให้ปรับไหม ถ้าตายหาย ให้ทำค่าของซึ่งตายหายนั้นเป็นสามส่วน
ให้มันใช้ส่วนหนึ่งเพราะมันหาพิจารณาได้”¹

การที่จะเอาศพคนตายไปบ้านคนอื่น หรือไปทิ้งไว้ไร่นาของ
คนอื่นนั้นสังคมสมัยนั้นถือว่าเป็นสิ่งผิดจริยธรรม จะต้องทำพิธีพลีบ้านเรือนท่านด้วยเหล้า หัวหมู
หมากพลู กล้วยอ้อย พร้อมทั้งให้เงินแก่หมอผู้มาทำพิธีปลีตรงความให้ สำหรับไร่นาก็เช่นเดียว
กัน จะต้องพลีด้วย เหล้า, ไข่, ข้าวสาร, หมากพลู

สาเหตุที่จะต้องพลี ผู้วิจัยเข้าใจว่า เพื่อเป็นการขออนุญาตแก่
ผีบ้าน ผีเรือน หรือเจ้าที่ เจ้าทุ่ง ซึ่งคนแต่ก่อนนับถือว่าปกปักรักษาบ้าน เรือกสวน ไร่นา
ของตน มีให้ภรรยา ที่เอา ผี (คนตาย) ที่ไม่ช่อกุหลาบ, ญาติพี่น้องเข้ามาในบ้าน หรือไร่นา
ของตัว ก่อนที่จะได้รับอนุญาตด้วยการพลี ขอเสียก่อน หรืออีกประเด็นหนึ่งก็คือ ศพคนสมัยก่อน
ไม่มีการฝังยา การใส่ลงในที่ฝังศพอย่างในปัจจุบันนี้ ดังนั้นการเคลื่อนย้ายศพจากบ้านตัวเอง
ไปยังบ้านคนอื่น อาจจะก่อให้เกิดความลำบาก มองแล้วไม่น่าดู และถ้าเป็นศพที่ตายจากโรคภัย
ไข้เจ็บก็สามารถแพร่กระจายเชื้อโรคไปยังบุคคลอื่นได้ จึงต้องมีกฎหมายออกมาให้ผู้คนยึดถือปฏิบัติ
เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม แม้ในปัจจุบัน การนำศพคนตายไปบ้านก็ไม่ค่อยมีผู้นิยมกระทำ
กันแล้ว โดยเฉพาะในสังคมเมือง เพราะเป็นที่น่ากลัวต่อผู้ที่อยู่ใกล้เคียง ถ้าจะเอาศพไว้ที่บ้าน
ก็เพียงแค่ 3 - 7 วัน ที่มีการสวดอภิธรรมเท่านั้น ต่อจากนั้นก็นำไปเก็บไว้ที่วัด เคยมีเรื่องถึง
ขนาดฟ้องศาลกันมาแล้ว กับการที่เก็บศพไว้ที่บ้านในกรุงเทพฯ เพราะคนที่เป็นเจ้าทุกข์แจ้งว่า
ก่อให้เกิดความกลัวต่อบุตรชาย เพราะบ้านอยู่ติดกัน เปิดประตู หน้าต่าง ตอนไหนก็เจอโรงศพ
ตั้งอยู่

1.6.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับสังคม ได้แก่ การทำมาหากิน การประกอบ
อาชีพ การอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การทำมาหากิน มีบันทึกไว้ในกฎหมายและวรรณกรรมว่า
มีพระราชพิธีอาสภุข ซึ่งเป็นพระราชพิธีแห่งเรือพระที่นั่ง เสาียงท่ายทนายความเจริญของ
บ้านเมือง โดยเฉพาะในเรื่องการทำมาหากินของประชาชน ทั้งการเกษตรกรรมและ

¹จากตาราง 29 ข้อที่ 10 หน้า 142 - 143 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

การพาณิชย์กรรม กระทำในเดือน 11 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มันเหมาะสมแก่การแข่งเรือ¹
เป็นพิธีที่ทางราชการทำให้แก่ประชาชน ดังมีปรากฏในกฎหมายโบราณ ในมาตราที่ 145 ว่า

"เดือน 11 อาสยแข่งเรือ"²

และในภาพหอโศกลงนราศธารโศก

"61 เดือนสิบเบ็ดเสร็จสามแดง	เรือแข่งตามพิธี
พายงามตามชลธี	พี่แลเจ้าเบสาเบนคาย ฯ
อาสยคลมาศแคว้น	กรุงไกร
เรือกิ่งกระพรวนไชย	ขึ้นสู่
กิ่งไกรสรจักรโคล	เทียบท่า
ทองอร่ามงามแข่งงู	พี่น้องคนเดียว ฯ" ³

แม้ในจดหมายเหตุรายวัน การเดินทางไปสู่ประเทศสยามของ
บาทหลวง เดอ ชัวซี ยังมีการบันทึกถึงพิธีนี้ไว้ว่า

"เมื่อสิบสองปีที่แล้วมานี้ พระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกสกำหนดวันประกอบพิธี

¹กรมศิลปากร. "นางนพมาศ หรือ ตารับท้าวศรีจุฬาลักษณ์" ใน วรรณกรรมสมัย
สุโขทัย. 2528. หน้า 315 - 317.

ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระราชพิธีอาสยได้ใน รศ.ดร.สุภาพรรณ
ณ. บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัย
อยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 126 - 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 209 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

อศฺวยุฆมาศหรือพิธิโสณ¹ ปรากฏว่ามีฝนเทลงมาใหญ่ เรือบัลลังก์อันตกแต่งไว้อย่างงดงามนั้นเสียหายหมด พวกโจรอาจารย์ถูกปลดออกจากราชการเป็นระนาวไปทันที และนับตั้งแต่นั้นมาก็มิได้มีการประกอบพระราชพิธีเช่นนั้นอีก เรื่องนี้พวกบาทหลวงมิชชันได้เข้าพิจารณา และพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นการเชื่อถือโศลกต่างเพ²

พระราชพิธีอาสยุช เป็นพระราชพิธีที่มีความสนุกสนาน บุคคลทุกฝ่ายโดยเฉพาะประชาชนได้เข้าร่วม ได้เห็นเรือพระที่นั่ง และเรือต่าง ๆ ซึ่งหาโอกาสดูได้ยาก ในสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ปรากฏว่ามีพระราชพิธีนี้ แต่ปัจจุบันประเพณีการแข่งขันเรือสามารถพบเห็นได้ทั่วไป ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ประเพณีการแข่งขันเรือยาวที่จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นบาปรูปของการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อความสนุกสนานของประชาชน มิได้เกี่ยวข้องกับการทำนายเหมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยา

2. การประกอบอาชีพ คนไทยสมัยอยุธยาประกอบอาชีพ

เกษตรกรรมคือ การทำนาปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก แม้ผู้มิได้ประกอบอาชีพทำนา ข้าวก็เป็นอาหารหลัก เป็นสิ่งอาศัยยังชีพของคนถ้วนหน้า นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของความตั้งมั่นและความเจริญพลูภัยของประเทศ พระราชพิธีและพิธีหลายอย่างจึงได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมกำลังใจและความมั่นใจในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และผลผลิตที่จะได้รับ เป็นเครื่องเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตพื้นฐานของชุมชน³ พระราชพิธีและ

¹พิธีอศฺวยุฆมาศ หรือพิธิโสณ¹ เป็นคนละพิธีกัน เดอ ชัวซีย์ อาจจะเข้าใจผิดว่าเป็นพิธีเดียวกัน เพราะพิธิโสณ¹จะกระทำเมื่อนั้นยังไม่ลดหลังเดือน 12 ยังทรงอยู่จนเดือนอ้ายทางราชสำนักก็จะจัดให้มีพระราชพิธีโสณ¹ที่ลดลง เป็นพิธีทางไสยศาสตร์ที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แสดงพลัง โบกพระวชิรโสณ¹ที่ลดลง

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม. "ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย," ใน มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย. 2536. หน้า 42.

²จากตาราง 9 ข้อที่ 4 หน้า 77 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³รศ.ดร.สุภาพรณ ฌ. บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 264.

พิธีที่เกี่ยวข้องกับการทานา ที่ผู้วิจัยได้พบจากเอกสารทั้ง 4 ประเภทที่ได้ทำการศึกษา มีดังต่อไปนี้

พระราชพิธีโศกนาฏกรรมพระนั่งคัล¹ พระราชพิธีจรดพระนังคัล
กระทำในเดือน 6 จรดพระนังคัล คือ พิธีลงมือโถเป็นพิธีพราหมณ์ นับเป็นการมงคลแรกนาขวัญ
เพราะพระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดให้ผู้แทนพระองค์ ซึ่งถือว่าเท่ากับเป็นพระองค์เอง ทำการจรด
พระนังคัล ลงมือโถเป็นครั้งแรก เป็นปฐมฤกษ์ของการทานานาปีหนึ่ง ๆ อีกทั้งมีการเสี่ยงทาย
ทานาถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหารนาปีนั้น ๆ ด้วย ดังปรากฏในเอกสารต่อไปนี้

ในจดหมายเหตูลาอุแบร์ ได้บันทึกถึงพิธีแรกนาขวัญของคนไทย
ไว้ว่า "พิธีแรกนานั้นบางทีอาจจะเป็นสิ่งซึ่งนึกขึ้นชั่วแต่สำหรับให้เป็นที่ยินยมนการกอบกสิกรรม
โดยองค์พระมหากษัตริย์เองยังทรงโถด้วยพระหัตถ์เป็นตัวอย่าง แต่ผสมด้วยลัทธิขลัง ๆ ต่าง ๆ
สำหรับขับผีร้ายและพลีผีดี ซึ่งจีนญวนและชาวสยาม เชื่อว่าสามารถที่จะช่วยหรือที่จะทำร้าย
ความดีในปฐพีได้ในพิธีต่าง ๆ ที่ออกยาข้าวต้องเช่นสรวงสักการะผีสาวเทพารักษ์ในกลางทุ่งนา
นั้น มีกองข้าวอันหนึ่ง ออกยาข้าวต้องจุดไฟเผาด้วยมือตัวเองตามไสยศาสตร์"²

และในประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม พระสังฆราช
แห่งตราบาก้า ได้บันทึกถึงพิธีนี้ไว้ว่า "แม้ว่าการกสิกรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดกันมาก แต่บรรดา
กษัตริย์โบราณของสยามต้องทรงโถนาเมื่อถึงต้นฤดูทานาทุกปี... ซึ่งบรรดาผู้ต่ำต้อยเท่านั้นที่
ประกอบกรดังก้าวดูเหมือนทำให้เป็นที่สุดหมิ่นดูแคลน แต่กษัตริย์เหล่านั้นทรงเชื่ออย่างจริง ๆ
จัง ๆ จึงทรงเกรงว่า ฟ้าเบื้องบนจะกริ้วที่มีการประทุษร้ายต่อตำแหน่งหน้าที่เช่นนี้ และจะ
ลงโทษให้แผ่นดินแห้งแล้งไม่เกิดพืชผลอีก ดังนั้นเพื่อแสดงให้เห็นว่ามิได้เลิกล้มธรรมเนียมที่มี
มาแต่โบราณกาล จึงมีการยกพระนามกษัตริย์ให้แก่ผู้รับจ้างคนหนึ่ง ซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่กษัตริย์
เป็นเวลาหนึ่งวันและจะได้รับเอกสิทธิทุกอย่างที่ได้แก่ตำแหน่งกษัตริย์เฉพาะในวันนั้น"³

ในกฎหมายโบราณก็ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ 145 ว่า

¹ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธีโศกนาฏกรรมพระนั่งคัลได้จาก รศ.ดร.สุภาพรรณ
ณ. บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 265 - 268.

²จากตาราง 11 ข้อที่ 1 หน้า 80 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 15 ข้อที่ 6 หน้า 90 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

"เดือน 6 พิธีโศกขจรดพระราชองค์"¹

ในโคลงนิราศธารโศก เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ได้ทรงกล่าวถึง
พระราชนี้ไว้ว่า

"56 เดือนหกสรงผนสวรรค์	จรดนั่งคัลตามพิธี
แรกนาเข้าธานี	พิธีเจ้าเบส่าจหายฯ
เดือนหกตกครันครัน	ผนสวรรค์
พิธีจรดนั่งคัล	ก่อเกล้า
แรกนาจอมไอศวรรย์	กรุงเทพ
ที่แลบเห็นเจ้า	เบส่าแล้วจหายฯ" ²

พิธีขอฝนเฉพาะกรณี ในกรณีที่ไม่มีฝนหรือฝนตกน้อยไม่ถูกต้องตาม
ฤดูกาล ผู้คนในสมัยนั้นเชื่อกันว่า เทวดาเบื่องบนทำให้ภาวะฝนแล้ง จะต้องทำพิธีกรรมขอฝน
เพื่อให้ราษฎรทานาได้ปกติ อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นพระเจ้าแผ่นดินก็อาจโปรดให้มี
การทำพิธีขอฝนเป็นกรณีเฉพาะขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อในเรื่อง ผีสางเทวดา
เวทมนต์คาถา และโชคลาง ดังที่เกิดขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชา พระองค์ได้มีรับสั่งให้โณน
พระอาจารย์ อริญญาสิริยวงศ์มหุหา (คือสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ) กับพระอาจารย์
คามวาสีพระโณนธรรม (มา) แล้วจึงรับสั่งว่า "บัดนี้เกิดภัยคือฝนแล้งราษฎรพากันอดอยาก
ท่านอาจารย์ทั้ง 2 จะคิดประการใด จึงจะให้ฝนตกได้ พระอาจารย์ทั้ง 2 ก็รับอาสาว่า
ถึงวันนั้นคืนนั้นจะทำให้ฝนตกให้ได้ แล้วพระอาจารย์ทั้ง 2 นั้น ก็ไม่กลับไปยังพระอารามอาศัย
อยู่ในพระราชวังตั้งบริการทางอาโรคย และเจริญพระพุทธมนต์ขอฝน ด้วยอำนาจสมาธิและ
พุทธมนต์ของพระผู้เป็นเจ้าทั้ง 2 นั้น พอถึงกำหนดวันสัณญา ก็เกิดมหาเมฆตั้งขึ้นทั้ง 8 ทิศ
ฝนตกลงมาเป็นอันมาก"³

¹จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 208 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 17 ข้อที่ 11 หน้า 107 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

พระราชพิธีภัทรบท¹ ทานเดือน 10 เป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว
ราชสำนักและประชาชนมีธรรมเนียมประเพณีนำข้าวอ่อนจากรวงที่เก็บเกี่ยวครั้งแรกมาถวายถวาย
ถวายทานแด่พระสงฆ์และเลี้ยงพราหมณ์ เพื่อความเป็นมงคลแก่ผลผลิตที่ได้ ดังที่กณฺเฑียรบาล
ได้กล่าวไว้ คือ

"เดือน 10 ภัทรบทพิธีสาธ"²

และในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารารักษ์ ก็ได้กล่าวถึงไว้เช่นกันดังนี้

"60 เดือนสิบเจ้าสร้อยสวาท	ธูปน้อมเทียนถวาย
ช้างม้าอาสารสนาน	พิธีราชตามโบราณ
ภัทรบทลดมาศแก่แล้ว	สงสาร
สารทพิธีโบราณ	พอนวัน
ช้างม้าอาสารสนาน	วรรูป
เจ้าผัดบานไล่เหล่าน	ไปได้เห็นอร่า

พระราชพิธีโล้เรือ³ กระทำในเดือนอ้าย (เดือน 1) มีจุด
มุ่งหมายให้น้ำซึ่งขึ้นมาก แต่เดือน 12 ลดลง เพื่อมิให้ข้าวซึ่งรวงแก่ถึงคราวเก็บเกี่ยวเกิด

¹รายละเอียดของพิธีนี้ศึกษาได้จาก

กรมศิลปากร. "นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์," วรรณกรรมสมัย
สุโขทัย. หน้า 313 - 315.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชพิธีสิบสองเดือน. หน้า 648 -
649.

รศ.ดร.สุภาพรพรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 270 - 274.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธีโล้เรือ ได้จาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 67 - 68.

ความเสียหาย เช่น เกียวไม่ได้เพราะน้ำมัน เมล็ดข้าวร่วงลงลงในน้ำหรือข้างเป็นข้าว
เมล็ดหัก มีปรากฏในกฎหมายเชียรบาลมาตราที่ 145 ดังนี้

"เดือน 1 ไล่เรือ เถลิงพิธีตรียัมพวาย"¹

และในจดหมายเหตุพอร์วัง ได้กล่าวถึงพิธีนี้ไว้ว่า

"การเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคที่นับว่ามโหฬารที่สุดนั้นคือ งานพระราช
พิธีไล่เรือ ซึ่งมีทุกปี และเป็นงานพระราชพิธีดำรัสสั่งให้แม่น้ำลดน้อยลง... เรือ
พระที่นั่งสองลงไปถึงตำบลหนึ่งในแม่น้ำแล้ว ทรงชักพระแสงดาบออกพ้นน้ำแล้ว ดำรัส
สั่งให้แม่น้ำลดน้อยลง"²

พระราชพิธีเจวียนพระโคกินเลี้ยง³ กล่าวชื่อตามที่ระบุไว้ในกฎ
มณเฑียรบาลพิจารณาจากการปฏิบัติ เพราะมีการเดินเวียนประทักษิณรอบพระโคสุภราช ตรงกับ
คำว่า "เจวียน" ซึ่งมีความหมายว่าเวียน พระราชพิธีนี้ทำในเดือนยี่ ภายหลังการเก็บเกี่ยว
ข้าว พระราชพิธีนี้ ก็น่าจะมีความต่อเนื่องกับพระราชพิธีอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการทานา
คือเมื่อได้รับผลผลิตแล้ว ก็มีการสมโภชพระโคสุภราชซึ่งเป็นพระโคที่นำการไถเป็นปฐมฤกษ์
ในการพระราชพิธีไถสาจรดพระนังคัลเป็นการให้ความสำคัญต่อพระโคและโคทั้งหลายที่เป็น
องค์ประกอบสำคัญของการทานา มีปรากฏในกฎหมายเชียรบาล มาตราที่ 145 ว่า

"เดือน 2 การพิธีนฤตรายภิเษกเจวียนพระโคกินเลี้ยง"³

1 จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

2 จากตาราง 8 ข้อที่ 1 หน้า 75 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

3 ศึกษารายละเอียดของพระราชเจวียนพระโคกินเลี้ยงได้จาก พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 72 - 73.

4 จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

พระราชพิธีชานยเทาะห์¹ ทำในเดือน 3 เป็นพระราชพิธีชน
ข้าวเข้าลานและเผาฟางและซังข้าวป้องกันโรยภัยต่าง ๆ ขั้นตอนที่สำคัญมี 4 ขั้นตอน คือ
การชนข้าวเข้าสู่ลาน การนวดข้าว การเผาข้าว และการเข็นข้าวกลับเข้าไปเป็นเสบียง
อาหาร พระราชพิธีนี้มีกล่าวถึงในกฎหมายเขียร์บาล มาตราที่ 145 ว่า

"เดือน 3 พิธีชานยเทาะห์"²

และในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก ได้กล่าวไว้ว่า

"65 เดือนสามเคยตามพี	ดูพิธีชานยเทาะห์แสดง
เผาเข้าเจ้างามแพง	พงศ์พวกห้องน้องเคยดู ๆ
มาฆมาศอาจเปล่งถ้อย	เรียบแคลง
ชานยเทาะห์พิธีแสดง	บอกเบื้อง
เผาเข้าเจ้าเคยแพง	พงศ์พวก
โนนนายรยาตรเยื้อง	ย่างหน้าเอ็นดู ๆ ³

การอยู่รวมกันของผู้คนในสังคม อาจเกิดการทะเลาะวิวาทกันได้
ตั้งแต่ในระดับครอบครัว เมื่อมีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น ถึงขนาดตบตีกันจนพระราชวัง หรือ
เรือนบุคคลอื่น แล้วมีเลือดออกเปื้อนพระราชวัง หรือเรือนบุคคลอื่น เหตุการณ์เช่นนี้ถือว่าเป็น
เสนียดจัญไร ผู้ที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์จะต้องทำพิธีพลีพระราชวังและเรือนท่าน เพื่อให้เสนียด
จัญไร ความอุปาทรมหฺมาไปจากพระราชวังและเรือน ดังที่มีบันทึกไว้ในกฎหมายเขียร์บาล และใน
พระไอยการลักษณะวิวาท ดี คำกัน ดังต่อไปนี้

¹ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธีชานยเทาะห์ได้จาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 128 - 132.

รศ.ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 279 - 282.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 210 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

กฎหมายโบราณมาตราที่ 139 กล่าวไว้ว่า "อนึ่งวิวาทคดีพัน
 แวงกันให้โลหิตตกกันพระราชวังก็ดี ... ท่านให้มันพลีวังท่าน ให้ตั้งโรงพิธี 4 ประตุ ใบศรี
 4 สำหรับ บัด 5 ชั้น 4 อัน ให้ประตุละคู่ ให้วังด้วย คา รอบพระราชวัง นิมนพระ
 พระสงฆ์เสวดพระพุทธรณ์ 3 วัน ให้หาชีพอพรหมตั้งรู้พิธีกรรมมากระทำบวงสรวงตามทาทาเนียม
 ให้มีระบำ รำเต้น ฟินพาพ้องกลองดุริยศิลป์ประโคมทั้ง 4 ประตุ ครั้นเสร็จการพิธีแล้ว
 จึงให้เอาท่านนั้นไปปล่อยเสียนอกเมืองให้มันภาสะเตียบจัดอาหารถวายอุปัชฌาย์ ไปให้พันพระนครท่าน"¹

และในพระไอยการลักษณะวิวาท ที่ ต่อกัน ในมาตราที่ 19 กล่าว
 ว่า "ผู้ใดตบตีฆ่าทูกเมียตน มันเล่นหนีไปขึ้นบนเรือนท่านแลเล็ดตกลงที่เรือนท่าน ให้ผู้ตบตี
 นั้นพลีเรือนท่าน ให้นิมนพระสงฆ์ 7 รูป สวดมนต์ขึ้นแต่งบัตพลี ๆ เรือนท่าน"²

จึงเห็นได้ว่าได้มีการออกกฎหมายมาบังคับผู้คนในสังคม ให้เคารพ
 สิทธิซึ่งกันและกัน รวมทั้งการเคารพสถานที่ ถือว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุข หรือถ้า
 เกิดทะเลาะตบตีกันขึ้นมาจริง ๆ ก็ให้มีพิธีกรรมขึ้นมาแก้ไขความไม่ดีให้หมดไป ด้วยการออกเป็น
 กฎหมาย เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายมาก ทั้งนี้
 เพราะเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาท ตบตีกันนั่นเอง

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับเทศกาล ที่มีปรากฏในเอกสารทั้ง 4

ประเภท ได้แก่

พิธีตรียัมปวาย³ เป็นงานนักขัตฤกษ์ขึ้นปีใหม่ของพราหมณ์
 เป็นการต้อนรับพระอิศวรและพระนารายณ์ซึ่งเสด็จมาเยี่ยมโลกมนุษย์ปีละครั้ง ช่วงที่เสด็จนั้น
 อยู่ในเดือนอ้าย วันขึ้น 7 ค่ำ เป็นวันเสด็จลง วันแรม 1 ค่ำ เป็นวันเสด็จกลับ ต่อจากนั้น
 ในวันขึ้น 1 ค่ำ พระนารายณ์เสด็จลง วันแรม 5 ค่ำ เสด็จกลับ นับเป็นช่วงโอกาสของ
 การขอพรและใช้บนต่อหน้าพระเป็นเจ้า

¹จากตาราง 20 ข้อที่ 4 หน้า 126 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 30 ข้อที่ 1 หน้า 147 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³ศึกษารายละเอียดพิธีตรียัมปวายได้จาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 82 - 116.

รศ.ดร.สุภาพรรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 283 - 285.

ในระหว่างพระอิศวรกับพระนารายณ์นั้น คนไทยได้ให้ความสำคัญนับถือพระอิศวรมากกว่าพระนารายณ์ ในกรณีที่ว่าพระอิศวรเป็นพระเจ้าแห่งความช่วยเหลือกำจัดภัยพิบัติต่าง ๆ และประทานพรช่วยให้สมความปรารถนา ส่วนพระนารายณ์เป็นพระเป็นเจ้าผู้ปราบปราม มิได้ประสาทมงคลเหมือนกับพระอิศวร ดังนั้น พิธีต้อนรับการเสด็จมาของพระผู้เป็นเจ้า จึงเน้นที่การเสด็จมาของพระอิศวรเป็นสำคัญ

หลักสำคัญของการปฏิบัติคือ การสมมติให้ท้าวโลกบาลทั้ง 4 มารับสั่งชี้แจงการต้อนรับพระอิศวร พระยานาค และเทพยดามารำเสนาฟันทหรือสาคน้ำ พระเจ้าแผ่นดินทรงทำหน้าที่เป็นพระอิศวร เสด็จประทับในโรงพิธีรับการถวาย การต้อนรับ เนื่องจากการร้องชี้แจง คนทั่วไปจึงมักเรียกพิธีตรียัมปวายนี้ว่า พิธีร้องชี้แจง¹ พิธีนี้มีปรากฏในกฎมณเฑียรบาลและกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก ดังต่อไปนี้

กฎมณเฑียรบาล มาตราที่ 145 กล่าวไว้ว่า

"เดือน 1 เถลิงพิธีตรียัมปวาย"²

และในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก

"64 เดือนยี่เจ้าพี่เอย
ดูร่ายมพวาย

เจ้าย่อมเคยตามพี่ชาย
พิธีท่านผ่านอยุธยาฯ

¹รศ.ดร.สุภาพรรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 283.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

บุศมาส ¹ ตามที่ถ้วย	เดือนฉาย
อรอาพริ้มพรายกาย	ดวงหน้า
ดิราพาวยสบาย	ตุลีส
พิชิตานผ่านฟ้า	ครอบแก้วแดนดิน ๗ ²

พิธีสัมพัจฉรฉินท์³ เป็นนักษัตรฤกษ์วันสิ้นปีเก่าทางจันทรคติ ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 คือ มีนาคม คำว่า สัมพัจฉรฉินท์ แปลว่า ตัดปี ขาดปี

¹เป็นชื่อเดือนของฮินดู ซึ่งสามารถเทียบเป็นเดือนไทยทางสุริยคติและจันทรคติได้ดังนี้

เดือนฮินดู	เดือนไทยทางสุริยคติ	เดือนไทยทางจันทรคติ
๑ ชตรมาส, จิตรมาส	ประมาณเดือน มีนาคม - เมษายน	เดือน 5
๒ วศาสมาส	ประมาณเดือน เมษายน - พฤษภาคม	เดือน 6
๓ เชษฐมาส	ประมาณเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน	เดือน 7
๔ อาสาธ, อาสาหมาส	ประมาณเดือน มิถุนายน - กรกฎาคม	เดือน 8
๕ ศราวณมาส	ประมาณเดือน กรกฎาคม - สิงหาคม	เดือน 9
๖ ภัทรปทมาส	ประมาณเดือน สิงหาคม - กันยายน	เดือน 10
๗ อัศวิมาส (อัสยุธ)	ประมาณเดือน กันยายน - ตุลาคม	เดือน 11
๘ การติกมาส (กัตติกา)	ประมาณเดือน ตุลาคม - พฤศจิกายน	เดือน 12
๙ มารศิรมาส (มิกสิร)	ประมาณเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม	เดือน 1
๑๐ ปุษยมาส	ประมาณเดือน ธันวาคม - มกราคม	เดือน 2
๑๑ มางมาส	ประมาณเดือน มกราคม - กุมภาพันธ์	เดือน 3
๑๒ ฟัลกุนมาส	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม	เดือน 4

พศ.สุเมธ เมธาวิทยกุล. สังกับพิธีกรรม. 2532. หน้า 29 - 30.

²จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 210 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³ศึกษารายละเอียดพิธีสัมพัจฉรฉินท์ได้จาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 82 - 116.

รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 283 - 285.

สิ้นปี คำว่า ทรุษ ก็แปลว่า ตัดหรือขาด คือ ตัดปี ขาดปี สิ้นปี เช่นเดียวกัน พิธีสัมพัจฉรฉินท์ หรือทรุษเป็นพิธีแสดงความยินดีที่ได้มีชีวิตผ่านพ้นมาด้วยดีในรอบปีที่ผ่านมา เป็นโอกาสแห่งการเตรียมตัวที่จะประสบกับชีวิตในปีต่อไปที่ปลอดภัยจากอุปสรรคภัยอันตรายต่าง ๆ ยังสวัสดิมงคลให้เกิดขึ้นด้วยการทำบุญ เพื่อให้อานิสงส์ของการทำบุญช่วยให้ชีวิตมีความสุขและความสำเร็จที่ดี ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสของการพักผ่อนจากการงานและได้รับความสนุกสนานบันเทิงใจ¹ พิธีนี้ ได้มีปรากฏในกฎหมายเขมรบาล และภาพยี่ห่อโคลงนิราศธารโศก ดังนี้

กฎหมายเขมรบาล มาตราที่ 145 กล่าวไว้ว่า

"เดือน 4 การสัทธิพรณิน"²

และในภาพยี่ห่อโคลงนิราศธารโศก กล่าวไว้ว่า

"66 เดือนสี่พิธีทรุษ	เจ้างามสุดมุคผาคดี
ชำระพระชินศรี	หมดผงเผ่าเข้าปิ่นที่ถวายเป็น
การบุญพคุณมาศน้อง	นารี
ขาวสุดมุคผาคดี	สองแก้ว
ชำระสระสรงสี	พุทธรูป
ผงเผ่าเท่าหมดแล้ว	แต่งเข้าปิ่นที่ถวายเป็น" ³

พิธีชักว่าว ในภาพยี่ห่อโคลงนิราศธารโศก ของเจ้าฟ้า ธรรมาธิเบศร์ ทรงกล่าวว่า พิธีชักว่าวมีในเดือนอ้าย ทรงเล่าว่า พิธีนี้มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า พิธีแคลง (หรือพิธีแฉลง) ดังต่อไปนี้

¹รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 285.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 210 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

"63: เดือนอ้ายผายกรงท้าว	พิธีว่างกล่าวกลแสดง
เดือนนี้พิธีแกลง	กลุ่มท้องฟ้ากลาอร่ากล ๗
มฤคเสียดลมาศกล้า	ลมแรง
ว่าวว่างพิธีแสดง	แหล่งหล้า
เรียกชื่อพิธีแกลง	โดยที่
สาวส่งขึ้นลอยฟ้า	ร่ายร้องคณิงสาว ๗" ¹

ไม่มีปรากฏรายละเอียดของพิธีนี้ว่าทำกันอย่างไร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพิธีนี้เป็นพิธีของราษฎร ที่มีขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนได้รับการพักผ่อน และมีความสนุกสนาน อาจจะมีการนำว่าวมาแข่งขันประกวดฝีมือ การท้าวว่าว การชักว่าว เหมือนดังในปัจจุบันนี้ที่นิยมทำกันที่ท้องสนามหลวง ในเดือนเมษายน หรือในต่างจังหวัด ถึงขนาดมีการแข่งขันว่าวในระดับนานาชาติ

พิธีสงกรานต์ ไทยได้แบบอย่างมาจากอินเดีย เป็นนักขัตฤกษ์ขึ้นปีใหม่ทางสุริยคติ คือวันที่ดวงอาทิตย์ก้าวขึ้นสู่ราศีเมษ มักตรงกับวันที่ 13 เมษายน อันเป็นวันที่พระอาทิตย์อยู่กึ่งกลางโลก เวลากลางวันและกลางคืนยาวเท่ากัน เป็นวันเริ่มต้นศักราชใหม่ ไทยเรารับเอาวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่มาดังแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2483 ทางราชการจึงกำหนดให้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่

ประเพณีที่ถือปฏิบัติในวันสงกรานต์คือ ทำบุญตักบาตรในตอนเช้า แล้วต้อนรับด้วยการฟังเทศน์และบังสุกุลกระดูกบรรพบุรุษ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วและผู้มีพระคุณ ต่อจากนั้นจึงสงกรานน้ำพระ แห่พระ ชักพระ ก่อพระเจดีย์ทราย รดน้ำผู้ใหญ่ รับศีลรับพรจากท่าน จากนั้นจึงมีการเล่นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และมีมหรสพเฉลิมฉลองต้อนรับศักราชใหม่ แม้ว่าในปัจจุบันนี้วันที่ 13 เมษายน หรือวันสงกรานต์ จะมิได้เป็นวันขึ้นปีใหม่อีกตามทางราชการของไทยแล้ว แต่วันที่ 13 เมษายน ก็ยังมีประเพณีสงกรานต์อยู่"² ดังมีปรากฏภาพพิธีโละคนในราชนครวัด ดังนี้

¹จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 209 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²การดี มหาจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 173 - 174.

"55 เดือนห้าอำโรงงาม	การออกสนามตามพี่ไคล
สงกรานต์การบุญใบ	ไหว้พระเจ้าเข้าบิณฑเวาย ๆ
เดือนห้าอำรูปล้ำ	โรงฉาย
การออกสนามเหลือหลาย	หลากเหล่น
สงกรานต์การบุญผาย	ตามพี่
พระพุทธรูปฤาวัน	แต่งเข้าบิณฑเวาย ๆ" ¹

พิธีเข้าพรรษา² องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระสงฆ์พุทธสาวกที่จาริกสั่งสอนไปตามหมู่บ้านชนบทต่าง ๆ กลับมายังวัดในช่วงตั้งแต่ แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพื่อพระสงฆ์พุทธสาวกเหล่านั้นจะได้เล่าเรียนพระธรรมวินัย มีประเพณีการลาอุปสมถ์ทั้งสวดพระเวทปาติโมกข์ เป็นการทบทวนความรู้ ความจำเกี่ยวกับพุทธเวท เมื่อพระสงฆ์มาอยู่รวมกันมาก ๆ อุบาสก อุบาสิกา ก็เกิดศรัทธา ร่วมทำบุญครั้งใหญ่มีการถวายผ้าอาบน้ำฝนถวายต้นเทียน เพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้ในระหว่างเข้าพรรษา จึงเกิดประเพณีการแห่เทียนพรรษาขึ้น และเมื่อถึงวันขึ้น 15 เดือน 11 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของพรรษาก็จะมีการทำบุญออกพรรษาอีกด้วย³ ดังมีปรากฏในกฎมณเฑียรบาล และกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก ดังนี้

กฎมณเฑียรบาล มาตรา 145 กล่าวว่า

"เดือน 8 เข้าพระวษา"⁴

และในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก กล่าวว่า

¹จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 208 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²ศึกษารายละเอียดพิธีเข้าพรรษาได้จาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 527 - 549.

³การดี มหาจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 175.

⁴จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

"58 เดือนแปด เจ้าฟ้าคลา	เข้าพรรษาสงฆมารวม
พร้อมเจ้าจอมตาม	ไปด้วยที่สี่พันถวาย ๑
เดือนแปดพุทธบุตรเข้า	พรรษา
ทายกมีศรัทธา	ต่างแต่
จรงงามตามเรียบคลา	นมนอบ
เมียงหมีสี่พันเข้า	รูปน้อมเทียนถวาย ๑" ¹

ประเพณีการทอดกฐิน ประเพณีการทอดกฐินเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ กล่าวคือ เมื่อพ้นพรรษาแล้วอุบาสกอุบาสิกาที่จะถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์เพื่อจะได้ใช้ผลัดเปลี่ยนกับชุดเดิมซึ่งใช้มาตลอดพรรษาแล้ว ประเพณีทอดกฐินนี้ในอินเดียมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล สำหรับประเทศไทยปรากฏหลักฐานว่าพุทธศาสนิกชนนิยมปฏิบัติมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกว่า

"คนในเมืองสุโขทัยมักทาน มักทรงศีล...ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผูกห่มมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากฐินมีพมเบื้อพมหมาก พมดอกไม้ มีหมอนนั่ง หมอนนอน บริวารกฐิน รอยทานแลปีแลฉิบ ล้วนไปสวดญัตติกฐินถึงอรุณกฐัน..."²

ในจดหมายเหตุแกมเบเฟอร์ ได้กล่าวไว้ว่า

"พิธีอีกอย่างหนึ่งเรียกกฐินน้ำ (Ktinam) เป็นขบวนแห่เสด็จทางเรือไปทรงทำพิธีกราลกฐิน ณ วัดหลวง ชื่อวัดบางปะอิน (Banihin) ตั้งอยู่ใต้อยุธยาลงมา ซึ่งตามความเห็นของสาวนุชนทั่วไป พิธีนี้เป็นพิธีตัดกระแสน้ำที่กำลังเอ่อขึ้นสูงที่สุด ณ ถิ่นนั้น ให้นำไหลลดลงไป"³

¹จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 208 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²กรมศิลปากร. ประชุมศิลาจารึกกรุงสุโขทัย. หน้า 8.

³จากตาราง 12 ข้อที่ 1 หน้า 85 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

แกมปีเพอร์! เข้าใจว่าพิธีการทอดกฐิน กับพิธีตัดกระแสน้ำ เป็นพิธีเดียวกัน จากการบอกเล่าของประชาชน ซึ่งอาจจะได้ยินมาผิด แต่ที่จริงเป็นคนละ พิธีกัน พิธีตัดกระแสน้ำที่ลดลงไปนั้นคือ พิธีไล่เรือ แต่ชาวบ้านอาจจะเห็นว่ามีขบวนแห่เสด็จ ทางเรือเหมือนกัน จึงเข้าใจว่าเป็นพิธีเดียวกัน

พิธีตุลาการ¹ กระทำในเดือน 9 เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับการสะเดาะพระเคราะห์หรือบาปพญานาอย่างหนึ่ง มีปรากฏในกฎหมายโบราณกล่าวว่

"เดือน 9 ตุลาการ"²

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสันนิษฐานว่า "พระราชพิธีนี้เป็นการเคยทำอยู่เป็นนิตย์ จนไม่เห็นเป็นการแปลกประหลาดจึงไม่กล่าวพิสดาร หรือจะเข้าใจว่าเป็นพิธีไม่ได้ทำ กล่าวเพียงแต่ให้ครบเดือนตามตำราที่มีอยู่ก็พอใช้ได้ แต่เมื่อดูตามทางที่ว่า ดูเหมือนเป็นอย่างกลาง ๆ นอกจากสองอย่างนี้ ก็จะเป็นแต่ทำการสะเดาะพระเคราะห์ แล้วพระราชทานเงินแก่พราหมณ์"³

ประเพณีลอยกระทง⁴ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากประเพณีการลอยพระประทีปของพวกพราหมณ์ในอินเดีย สำหรับอาณาจักรไทยสันนิษฐานว่ารับประเพณีการลอยประทีปมาตั้งแต่ยังมิได้สถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ต่อมาในสมัยสุโขทัยพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นแทนศาสนาพราหมณ์ จึงมีการปรับปรุงประเพณีการลอยพระประทีป โดยนางนพมาศได้คิดทำกระทงดอกไม้เป็นรูปต่าง ๆ ลอยน้ำในพิธีลอยพระทีป ลอยโคมซึ่งเคยมีในเดือน

¹ศึกษารายละเอียดพิธีเข้าพรรษาได้จาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 586 - 591.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 586.

⁴ศึกษารายละเอียดพิธีสมโภชจรีนที่ได้จาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 25 - 43.

รศ.ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 182 - 186.

สิบสอง แต่เดิมเดือนสิบสองเคยมีพระราชพิธีจองเปรียง¹ คือ พิธีตั้งโคมขึ้นตามเสาเพื่อบูชา พระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์ ซึ่งเรียกว่า ตรีมูรติ การยกโคมขึ้นติดตามเสาจะ เริ่มขึ้นในวันขึ้น 1 ค่ำ จนถึงแรม 2 ค่ำ จึงลดโคมลง แล้วจึงทำพิธีลอยโคมลอยประทีป ต่อมาคติการลอยประทีปเปลี่ยนไปเป็นการลอยบูชาพระพุทธรูป บูชาพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น² ดังกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก และกณณเจียรบาล ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

"62 เดือนสิบสองต้องแถวโคม	แสงสว่างโคมโรมนไส
เรื่องรุ่งกรุงอยุธยา	วันทาแล้วแก้วใบเหิน ฯ
กตึกมาศด้อง	แถวโคม
แสงสว่างแลลอยโคม	ผ่องแผ้ว
อยุธยาเปรียบแสงโรม	ใสส่อง
ชมขึ้นวันทาแล้ว	นิมน้องตาเห็น ฯ" ³

และปรากฏในกณณเจียรบาล มาตรการที่ 145 กล่าวว่

"เดือน 12 พิธีจองเปรียงลดชุดลอยโคม"⁴

ประเพณีลอยกระทงนี้ นิยมปฏิบัติกันทั้งในราชสำนัก และใน หมู่ประชาชน กระทำกันในวันเพ็ญเดือน 12 เป็นประเพณีที่ประชาชนสนุกสนานรื่นเริง และ

¹พิธีจองเปรียง เป็นพิธีเดือน 12 คำว่า จอง ในที่นี้ น่าจะมีความหมายว่า ผูก คำว่า เปรียง หมายถึง น้ำขึ้น โดยเฉพาะน้ำขึ้นเข้ของว้าว เป็นเครื่องใช้สำคัญในการจุด ประทีปบูชา ลักษณะสำคัญของพิธีจองเปรียงคือ มีการผูกโคม จัดทำโคม ซึ่งมีประทีปที่จุด จากน้ำขึ้นเปรียง

รศ.ดร.สุภาพรพรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 183.

²การดี มหาจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 174.

³จากตาราง 40 ข้อที่ 1 หน้า 209 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

⁴จากตาราง 20 ข้อที่ 5 หน้า 127 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ยังปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสุราษฎร์ มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการจัดงานลอยกระทงมาก สามารถดึงดูดเงินตราจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้มาเที่ยวในเทศกาลลอยกระทงได้มาก ที่จังหวัดทางภาคเหนือ การลอยโคมในคืนยี่เป็ง (วันเพ็ญ เดือน 12) ยังคงมีให้เห็นอยู่ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ ในคืนยี่เป็ง ทั้งส่วนราชการและประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ จะปล่อยโคมลอย ซึ่งมีทั้งลูกาใหญ่และลูกเล็ก สวยงดงามมาก ลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า

4. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การทหาร

จากการศึกษาเอกสารทั้ง 4 ประเภท พบว่ามีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การทหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การสร้างพระมหาปราสาท คำนึงการชาวกรุงเก่าได้กล่าว ว่าพระเจ้าอยู่ทอทรงให้ "โหรพราหมณ์ตั้งการพระราชพิธีบูชา เทพดาตามตำรา ให้สร้างพระมหาปราสาท 3 องค์¹ เสาปราสาททุก ๆ ต้น นั้น ให้ตั้งวนเวียนกันเช่นรูปสังข์ทักษ์กัณฐ์ อันเวียนแต่ซ้ายไปขวา ให้วางอิฐ 8 แผ่นเรียงกันไปตามเสาปราสาททุก ๆ ต้น บนอิฐทั้ง 8 แผ่นนั้น ตั้งพานทอง มีหน้าพรกทั้ง 8 พาน เป็นการเสี่ยงทายตามแบบพิธีพราหมณ์ เมื่อยกเสาพระมหาปราสาท 3 องค์ ลงหลุม และยกเครื่องบนพระมหาปราสาทขึ้นได้เป็นหลายวันแล้ว หน้าพรกเสี่ยงทายในพานทองทั้ง 8 พานนั้น คนมิได้ประพรมน้ำชำระก็ยังคงขึ้นเป็นปรกติตามเดิม เป็นที่มุ่งหมายเสี่ยงทายกันว่า พระนครที่สร้างใหม่นี้จะรุ่งเรืองสุกาสเป็นสุขสืบไป ภายหลังจากสิ้นกาลช้านาน..." และกลางพระนคร พระองค์ทรงให้สร้าง "ศาลเทพารักษ์ เป็นศาลาใหญ่แห่งหนึ่ง"²

การที่พระเจ้าอยู่ทอโปรดให้ตั้งเสาปราสาทวงเวียนกันเป็นรูปสังข์ทักษ์กัณฐ์ เวียนแต่ซ้ายไปขวานั้น บางทีจะมีความสืบเนื่องกับการพบสังข์ทักษ์กัณฐ์ วัดคันหันพระราชพิธีบูชาเทพดาที่กระทั่น ก็น่าจะได้บูชาเทพดาประจำคันหันซึ่งเป็นเสมือนเทพดาประจำเมืองด้วย ส่วนพิธีการตั้งหน้าพรกเสี่ยงทาย เป็นวิธีการเสี่ยงการตามแบบ

¹พระมหาปราสาท 3 องค์ คือ พระที่นั่งไพฑูริย์มหาปราสาท, พระที่นั่งไพชยนต์มหาปราสาท และพระที่นั่งไอศวรรย์มหาปราสาท.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 19 หน้า 106 - 107 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

พิธีพราหมณ์¹

นอกจากสร้างพระมหาปราสาทแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง พระองค์ทรงให้ก่อสร้าง "พระราชวังชั้นในมีตึกหนักใหญ่อยู่ทั้งคลังเงินคลังทอง คลังสรรพสิ่งของสิบสองพระคลังด้านนอกมีทั้งโรงช้างโรงม้า และท่อน้ำประปาพระนคร มีป้อมค่ายคูประตูหอรบ ครอบการป้องกันไพร่ และสร้างสวนราชอุทยานอันตระการด้วยผลไม้ สวนขวัญ มีพรรณดอกไม้ต่าง ๆ ขุดสระขุดบ่อให้มีน้ำสาไหลอยู่ไม่ขาดสาย ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกแห่งพระนคร ให้ราบภูมิภาควิเศษราบเสมอเป็นอันดี และให้สร้างถนนหนทางหลายสาย คนเดินไปมาบรรจบถึงกันได้"²

จะเห็นได้ว่า การก่อสร้างในสมัยพระเจ้าอยู่ทองนั้น แสดงให้เห็นถึงอำนาจของพุทธศาสนิกชนในเรืองสถานที่ตั้งเมือง ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น และเน้นอำนาจบุญญาธิการของพระมหากษัตริย์ คติความเชื่อและแบบแผนของพิธีพราหมณ์ด้วย ก่อให้เกิดความอลังการ ศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งใหญ่ อันเป็นหลักหล่อหลอมความเป็นอาณาจักรอยุธยา นครอันไพโรจน์ดังต่อไปนี้³

พระราชพิธีราชาภิเษก⁴ เป็นพระราชพิธีอภิเษกของพระเจ้าแผ่นดิน ผู้ซึ่งได้ราชสมบัติถูกต้องตามกฎหมาย เป็นการสืบราชสมบัติตามสันตติวงศ์ ดังเช่นคำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงว่า "ข้าราชการทั้งปวงก็ไปตั้งพิธีบวงสรวงมีพรสพสมโภช แล้วดัดไม้มะเดื่อนั้นมาทำเป็นพระแท่น จัดการราชาภิเษกให้เจ้าฟ้าเอกทัศ เสร็จแล้วเชิญขึ้นประทับเหนือพระแท่นไม้มะเดื่อ"⁵

พระราชพิธีอินทราภิเษก และพระราชพิธีลบศักราช⁶ เรื่องพระราชพิธีอินทราภิเษก และพระราชพิธีลบศักราช มีหลักฐานกล่าวว่ากระทำในรัชสมัยของสมเด็จพระ

¹รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 52.

²คำให้การชาวกรุงเก่า..., หน้า 56.

³รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 53.

⁴ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธีราชาภิเษกได้จาก รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 58 - 74.

⁵จากตาราง 17 ข้อที่ 17 หน้า 110 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

⁶จากตาราง 3 ข้อที่ 21 หน้า 65 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

พระเจ้าปราสาททอง

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้กล่าวว่า "ในปี พ.ศ. 2100 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้ทำการพระราชพิธีอาจารียาภิเษก และทำการพระราชพิธีอินทราภิเษก ในเดือน 3"¹ มิได้แสดงรายละเอียดของพระราชพิธี

พระราชพิธีอินทราภิเษก เป็นพิธีอภิเษก คือแต่งตั้งหรือยกฐานะพระเจ้าแผ่นดินให้มีบุญญาบารมีและสิทธิศักดิ์อำนาจสามารถพิทักษ์แผ่นดินและปวงชนได้ประดุจดั่งองค์อินทรวชิรราช ผู้เป็นใหญ่แห่งจักรวาล สามารถนำพลังอำนาจจากปวงเทพมารวมกันปราบปรามภัยพิบัติในกาลสุกได้

การลบศักราชที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองจะทรงกระทำนั้น เป็นการค้นแปรกฎเกณฑ์เรื่องกาลเวลาในธรรมชาติ เพราะจะทำให้ช่วงเวลาหนึ่งลหายไป ผู้ที่จะกระทำเช่นนั้นได้ จำต้องเป็นผู้มีภาวะอำนาจสูงศักดิ์ ฐานะที่สามารถควบคุมความเป็นปาวนจักรวาลได้ จึงจำเป็นต้องทำพิธีอินทราภิเษกยกฐานะพระเจ้าแผ่นดิน และขอพลังอำนาจจากปวงเทพในจักรวาลมาช่วยกันจัดภัยพิบัติต่าง ๆ โดยเฉพาะเทพประจำราศรีผู้ซึ่งดูแลความเคลื่อนไหวแห่งกระแสดวง² ดังปรากฏในเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททอง บรรดาปวงเทพทั้งหลายเมื่อรู้ว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททองกระทำพิธีลบศักราช ต่างมาชุมนุมอวยพรดังต่อไปนี้

"รู้ว่าเป็นเกล้าอยุธยา	กอบการมหา
พิธีพิชิตโดยหมาย	
เทพอารักษ์เหลือหลาย	ชุมนุมกันถวาย
ประณมบังคมกราบกราน	
บ้างเด็ดดอกดวงพวงมาลัย	กรองเบนสร้อยสาร
กนกนาภอรณพรรณ	

¹ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธีอินทราภิเษก และพระราชพิธีลบศักราช ได้จากรศ.ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 75 - 82.

²รศ.ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 76.

บ้างปรายรายลงแต่สวรรค์ กัมเกล้าเรือนอัญ
ชลิตเหนือศีรสาร
บ้างร้องลือสาธุการ สรรเสริญสมภาร
มกุฎเกล้าอุททยา

พระราชพิธีทูลน้ำลำพระบาท¹ ในถนนเจริญบาลได้จัด
พระราชพิธีทูลน้ำลำพระบาท เป็นพระราชพิธีในเดือน 7 คือเดือนมิถุนายน ดังที่กล่าวไว้
ในมาตราที่ 145 ว่า

"เดือน 7 ทูลน้ำลำพระบาท"²

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิเคราะห์
วิธีปฏิบัติของพระราชพิธีทูลน้ำลำพระบาท ไว้ดังนี้

"ที่เรียกว่า ทูลน้ำลำพระบาทนั้น น่าจะเป็นแต่คำขยอให้สมควรแต่
พระเจ้าแผ่นดิน ทานองเดียวกับคำว่า เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่าละอองธุลี
พระบาท วิธีปฏิบัติ คงเป็นการถวายน้ำสรง"³

พระราชพิธี พิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีทางคชกรรม⁴
ความรู้ ความชำนาญในเรื่องคชกรรม เป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของผู้ปกครองเรื่อง

¹ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธีทูลน้ำลำพระบาท ได้จาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 501 - 507.

รศ.ดร.สุภาพรณ ฅ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 501 - 507.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 54 หน้า 127 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่มเดิม. หน้า 503.

⁴ศึกษารายละเอียดของพระราชพิธี พิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีทางคชกรรม ได้จาก
รศ.ดร.สุภาพรณ ฅ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 88 - 111.

การคล้องช้าง การได้ช้างก็เป็นเรื่องสำคัญทางการทหารและการเมืองการปกครอง นอกจากเป็นเรื่องความสามารถแล้ว ยังถือเป็นเรื่องบุญญาธิการของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งปรากฏเป็นเรื่องสำคัญในประวัติศาสตร์อยุธยาต่อเนื่องเรื่อยมาในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ความสามารถของพระองค์ในเรื่องช้างศึกและยุทธหัตถีได้ช่วยให้พระองค์กอบกู้อิสรภาพของชาติไทยจากพม่าได้ แต่ในสมัยของสมเด็จพระนเรศวรนี้เอง ได้มีการนำปืนไฟเข้ามาใช้ในการสงครามโดยพวกทหารอาสาโปรตุเกส การศึกสงครามที่อาศัยช้างเป็นหลักน่าจะลดความสำคัญลง มาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เรื่องคชกรรมและพระราชพิธีที่เนื่องกับคชกรรม ได้มีการทำกันอย่างมาก เพราะเป็นพระราชนิยมและเป็นพระปรีชาสามารถพิเศษของสมเด็จพระนารายณ์ ความรู้เรื่องคชกรรมและพระราชพิธี และพิธีที่เกี่ยวข้อง จึงได้สืบทอดต่อมาตลอดสมัยอยุธยา¹

ด้วยเหตุที่เรื่องคชกรรมเป็นเรื่องสำคัญในการปกครองบ้านเมืองทั้งในการรักษาเสถียรภาพความมั่นคงและในการขยายแสนยานุภาพของประเทศ จึงได้มีพระราชพิธีและพิธีที่เนื่องกับการคชกรรมหลายพิธี จากการศึกษาเอกสารทั้ง 4 ประเภท พบพระราชพิธีอาจารย์ภิเษก พระราชพิธีปฐมกรรม พระราชพิธีมัธยมกรรม และพิธีเบิกไพร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระราชพิธีอาจารย์ภิเษก พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้กล่าวถึงพระราชพิธีอาจารย์ภิเษก ในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ปี พ.ศ. 2100 เดือน 3 ว่าโปรดให้ "ทำการพระราชพิธีอาจารย์ภิเษกและทำการพระราชพิธีอินทราภิเษก"²

และในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ก็ยังได้กล่าวถึงพิธีที่เนื่องกับการคชกรรมอีกคือ พระราชพิธีปฐมกรรมและมัธยมกรรม ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2040 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้โปรดให้ "ทำการปฐมกรรม"³

¹รศ.ดร.สุภาพรณ ฃ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 90.

²จากตาราง 3 ข้อที่ 21 หน้า 65 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 3 ข้อที่ 13 หน้า 63 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ปี พ.ศ. 2093 รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระองค์
ได้ "ทำการพระราชพิธีปฐมกรรม ในเดือน 8 ขึ้น 2 ค่ำ ที่ตำบลท่าแดง พระกรรมวาจาเป็น
พฤติมาศ พระพิเชษฐเป็นอัยอาจารย์ พระอินทร์เป็นกรรมการ"¹

ปี พ.ศ. 2096 ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
โปรดให้ "ทำการพระราชพิธีมัธยมกรรม"² ในเดือน 7 ที่ตำบลชัยนาทบุรี

รศ.ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง ได้สรุปในเบื้องต้นว่า
พระราชพิธีอาจาริยาภิเษก น่าจะเป็นพิธีกรรมทาง
ไสยศาสตร์ ซึ่งเสริมให้พระเจ้าแผ่นดินมีสิทธิศักดิ์ ฤทธิอำนาจและพระเดชานุภาพในการพิชัย
สงคราม

พิธีปฐมกรรมและมัธยมกรรม น่าจะเป็นพิธีส่วนต้นและ
ส่วนกลางของแบบแผนขั้นตอนการคล้องช้าง แต่เมื่อพิจารณาจากหลักฐานจากพระราชพงศาวดาร
ว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงโปรดให้ทำพระราชพิธีปฐมกรรมครั้งหนึ่ง และพระราชพิธี
มัธยมกรรมอีกครั้งหนึ่ง ต่างปีกัน พระราชพิธีซึ่งกระทำทั้งสองครั้งในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
ก็คงจะเป็นพระราชพิธีที่มีลักษณะเฉพาะ บางทีจะมีลักษณะทางองเดียวกับการ สวมครอบแก่
ผู้แสดงเจณ คือยกย่องให้ดำรงฐานะสูงในการคล้องช้าง รวมทั้งอาจเป็นพิธีกรรมเหมือน
เป็นการปราสาทพรให้พระเจ้าแผ่นดินผู้จักเสด็จไปคล้องช้างได้รับความสำเร็จได้ช้างดีตามตำรา
และปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ³

พิธีเบิกพร เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงทราบข่าวว่ามีการพบแหล่ง
ช้างแล้วจะทรงโปรดให้ทำพิธีเบิกพร เพื่อบูชาพระกรรมซึ่งนับถือกันว่าเป็นเทพผู้เป็นใหญ่แห่ง
คชกรรมทั้งปวง และขออนุญาตเทพดาเจ้าป่าเจ้าเขาที่จะเข้าไปในป่าเพื่อจับช้าง

ในสมุทรโฆษคณันท์ ได้ปรากฏพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเบิกพร
วังช้าง โดยพระเจ้าแผ่นดินจักรโปรดให้หมอเฒ่าหรือพฤติมาศ ผู้เป็นหัวหน้าครูจับช้างเข้าไป
ทำพิธีก่อน หมอเฒ่าจักเลือกสถานที่ที่มีต้นไม้ ซึ่งมีลักษณะงามใหญ่สมบูรณ์เป็นหลักของสถานที่
ประกอบพิธี ได้แก่ ต้นมะตูม ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนพระอุมา หมอเฒ่าได้ตั้งเครื่องบูชา

¹จากตาราง 3 ข้อที่ 19 หน้า 65 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 3 ข้อที่ 20 หน้า 65 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³รศ.ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง.0 เล่มเดิม. หน้า 94.

สวคมนตรีสรรเสริญต้นมะตูม อีกนัยหนึ่งสรรเสริญพระอูมา และสฤดีพระกรรมี แล้วให้ไพร่พล
ทำเขตล้อมวังข้าง คือ บริเวณที่ทุ่งข้างอยู่ ดั่งขั้นตอนต่อไปนี้

"บางนั้น ฐ ใช้หมอ	สิทธิกรรมแก้วนกล
ให้เข้ายังไพร่สน-	ท ประสงค์จะ เบิกไพร
หมอเผ่าเอารัฟล	ศิษย์คนทั้งหลายไป
เข้าในพนาโลย	แลเลียบหาตฤพฤษา
พบไม้หนึ่งงามสม	สุขรมยสมญา
สามารถหนักหนา	ศุภลักษณ์สาผล
หมอจึงเอาพัสดรา	มานุ่งไม้อันนฤมล
สวคมนตรีละลายคน-	ธวิเลปนาสรรพสม
รงฉัตรภูษา	ประดับสรรพโดยอาคม
หนักโรครันพาดสดมภ์	สำหรับรอบร เวียนกรรม
บุษายฉาศัก-	ดิและการยทุกอัน
ล้วนแล้วลอบองบรร-	พ ประสงค์เบิกไพร
ดูเดิมชวักชอบโดยความ	หมายต้นตุมงาม
แลควรที่ทำการกรรม	ซ้ายขวาบุณบัน
จึงคืนเอาพจจรัล	ยังต้นตุมตน
แลไปโดยทางเก่ากล	
หมอเผ่าถึงก่อนรัฟล	
สำคัญแล้วเข้าบุษ	
เขียนรูปรงฉัตรฉมสลา	เหล่าเข้าเนื่อปลา
ประดับด้วยภูษากาญจน์	
พาดพาวหนักโรครโดยสาร	บังคับสบสถาน
แลตั้งจั้งเว็จรอบราย	
เข้ารอบเอาไว้นั้นหมาย	มนต์สั่งวิธยาย
ก็สร้างสรรค์สรรเสริญพฤษา	

ไม้มันคือองค์พระอุมา	อาตมาโรสุภา
คือองค์พระอิศวร	
จึงกล่าวป่าวพลมุลมวญ	ไพร่พลยืนยวน
แลแล่นร เวียนทุกน่าย	
ดาเหลววังกิ่งรอบราย	หักไม้ไผ่หลาย
แลปักเป็นเขื่อนขอบข้าง	
ดาเหลวล้อมรอบเวียนรวัง	พลแสนย้ายยัง
ทุกด้านทุกแดนจรเจียร	
กองไพร่รอบรื้ออาเกียรณ์	พลร้องรอบเวียน
แลตีจระเข้จับลง	
ด้วยเดชสุดดีพระกรรม	คชคงโจษจร
แลคืบทั้งแคว้นคอกขัง" ¹	

พิธีและการปฏิบัติเพื่อเสริมกำลังใจในการสงคราม ในสมัย

อยุธยา มีการสงครามหลายครั้งทั้งที่เป็นการสงครามป้องกันบ้านเมืองและการสงครามแผ่ขยาย
 แสนยานุภาพ การที่จะได้ชัยชนะในการสงคราม นอกจากความสามารถในการสู้รบ ความ
 รอบรู้ในกระบวนพิชัยยุทธ์ และความเพียบพร้อมของจำนวนทหารและเครื่องศาสตราวุธแล้ว
 ขวัญและกำลังใจของเหล่าทหารก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง จึงเกิดการทําพิธีและการปฏิบัติเพื่อเสริมกำลัง
 ใจในการสงครามขึ้น² ที่ปรากฏหลักฐานเด่นสำคัญ คือ พิธีตัดไม้ข่มนาม ดังปรากฏในคำให้การ
 ขุนหลวงหาวัด ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ครั้นที่พระองค์ยกทัพไปเชียงใหม่เพื่อจะทำ
 การชิงเอาพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ และพระแก่นจันทน์แดงนั้น เมื่อพระองค์เสด็จถึงเชียงใหม่แล้ว
 "จึงทําพิธีประหารคัสกร ตัดไม้ข่มนามตามประสงค์"³ ในคำให้การชาวกรุงเก่าก็กล่าวไว้
 เช่นเดียวกัน⁴

¹จากตาราง 35 ข้อที่ 5 หน้า 196 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 112.

³จากตาราง 16 ข้อที่ 11 หน้า 98 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

⁴ดูตาราง 17 ข้อที่ 16 หน้า 109 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ในผลงานเรื่อง เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย สมบัติ

พลาายน้อย ได้แสดงรายละเอียดของวิธีปฏิบัติพิธีตัดไม้ข่มนาม โดยอาศัยหลักฐาน ตำหรับพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม ซึ่งพระยาสุรพหิทธิเรียงเรียงขึ้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเจ้าว่า วิธีปฏิบัติที่กล่าวถึงในตำรับดังกล่าว จะเป็นแบบแผนการปฏิบัติในสมัยอยุธยาแต่แรก ๆ เพราะพิธีการเหล่านี้ถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ จึงมักรักษาและสืบทอดแบบแผนไว้อย่างคงที่ เพื่อให้เรื่องพิธีตัดไม้ข่มนามซึ่งเป็นพิธีที่มีหลักฐานกล่าวถึงบ่อยครั้งในสมัยอยุธยามีความสมบูรณ์ จึงควรนำรายละเอียดของการประกอบพิธีดังกล่าวตามที่ สมบัติ พลาายน้อยเรียบเรียงจาก ตำหรับพระราชพิธีตัดไม้ข่มนาม มาเสนอไว้ดังนี้

"ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปปราบข้าศึก 4 วัน 4 ราตรี ให้ตั้งโรงพระราชพิธีสามห้องมีเจดีย์รอบ ยกพื้นให้สูงกว่าเจดีย์รอบนอกและมีราชวัตรฉัตรสูงผูกต้นกล้วยต้นอ้อย โดยรอบโรงพระราชพิธีมีไม้พรหมโรงการปักขนราวสี่ทิศ ผูกม่านขาวรองใน บูเลื่อเต็มโรงพระราชพิธี แล้วให้ไม้ต้องนามของข้าศึกกับต้นกล้วยตานียอดม้วนที่งามต้นหนึ่ง (หมายถึงต้นกล้วยตานีที่มีใบอ่อนยังม้วนอยู่)...

เมื่อได้ไม้ต้องนามของข้าศึกและต้นกล้วยตานีมาแล้ว ก็ให้หมอที่ชำนาญการเลขยันต์ผูกขาวหมขาว มาทำพิธีให้เอาดินใต้สะพานสามแห่ง ดินท้าวสามแห่ง ดินป่าช้าสามแห่ง มาประสมปั้นเป็นรูปข้าศึกนั้นให้มีจนครบ แล้วให้เขียนนามข้าศึกลงยันต์พุทธเจ้า ประลัยจักรทับนามลงประจุชาดล้อมรอบยันต์นั้นอีกชั้นหนึ่ง แล้วเอายันต์นี้ใส่จานอกรูปดินให้ผูกผ้าไหมหมผ้าตามแบบอย่างภาษาของข้าศึก แล้วเอาดินที่ปั้นกับต้นกล้วยเข้าไปไว้ในมณฑลพิธีที่จัดไว้ ทำการปลุกเสกสามวันสามราตรี

เมื่อเสร็จพิธีปลุกเสกแล้ว จึงเอารูปใส่ในต้นกล้วย เอาสายสิญจน์ผูกสามแห่ง แล้วจึงจุดหลุมปักไม้ข่มนามข้าศึกกับต้นกล้วยลงในหลุมเดียวกัน ที่หน้าโรงพระราชพิธีมีราชวัตรฉัตรรอบเพลาบายสามโง่ง มีพ่อพราหมณ์เข้าโรงพระราชพิธี ตั้งน้ำวงด้ายรอบแล้วพาดสายสิญจน์ ผูกไม้ข่มนามข้าศึกกับต้นกล้วยนั้น ในโรงพระราชพิธีให้ตั้งเตียงสามเตียง บูชาขาวทั้งสามเตียง เชิญพระอิศวร นารายณ์ พระวิฆเนศพรหมราชา ตั้งเตียงหนึ่งกับตั้งเตียงเนาเคราะห์เตียงหนึ่ง และตั้งเบญจครรรอีกเตียงหนึ่ง แล้วจึงเบิกเครื่องอัญเชิญมาบูชาพระเป็นเจ้า...

เมื่อการจัดสถานที่และเตรียมของที่จำเป็นเสร็จเรียบร้อยแล้วพระครูที่จะเข้าทำพิธีก็ถวายพระเวทบูชาเทวดา แล้วจึงแบ่งน้ำในเบญจครรรออกมาเป็น 3 ส่วน ส่วนหนึ่งให้ บูชาพระเป็นเจ้า อีกส่วนหนึ่งให้ใช้หมพระเพลิง และอีกส่วนหนึ่งให้ใส่สังข์ และกลศทูลเกล้าถวายและให้บูชาพระเป็นเจ้าตามที่ต่าง ๆ เช่น ที่ศุภรพบูชา พระอินทร์ ที่ศอกเนย์บูชาพระอัคนี ที่ศกณินบูชาพระยม ที่ศหรีบูชายักษ์ประจำทิศ ที่สประจิมบูชาพระพิรุณ ที่สพาย์บูชาพระพาย ที่ศอุดร บูชาพระไพลส ที่สอิสาน บูชาพระอิศวร เป็นต้น

อนึ่ง เมื่อเข้ามาผลพิธีแล้ว ให้พระครูพิธีจัดใบสมิตตามมีในตำรับ (คือ กิ่งแห้งของต้นไม้บางชนิด เช่น ต้นโพธิ์ เป็นเชื้อไฟในพิธีหมกหมุ่) บังคับใส่พานแว่นฟ้าเข้าใบทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงจมนพระหัตถ์อธิษฐานแล้วเอาน้ำนั้นมาบูชาหมกหมุ่ พระครูพิธีถวายเข้าเป็น ครั้นจวนจะได้มหาพิชัยฤกษ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมจะให้ผู้ใดผู้หนึ่งแทนพระองค์ออกมา แต่ผู้นั้นจะต้องได้จัดตรงครุฑ ทั้งชื่อก็ให้ข้มนามเข้าศึกที่จะไปปราบนั้น และให้แต่งตัวใส่เสื้อครุฑนุ่งสบักลาย จึงพระราชทานพระธำมรงค์เนาวรัตน์ พระแสงดาบต่อพระหัตถ์ แล้วแห่ออกมายังโรงพระราชพิธี พระครูพิธีแลพราหมณ์มีชื่อ เอาน้ำกลศ น้ำสังข์ ออกจากโรงพระราชพิธีคอยให้น้ำกลศ น้ำสังข์ ขมมะตูม แล้วถวายรับให้พระแก่ผู้แทนพระองค์แต่ต้องให้ไกลจากต้นกล้วยต้นอ้อยที่ฝังไว้ 5 วาเศษ ครั้นได้พระฤกษ์ให้เจ้าพนักงานกลองแขกมาตีเมื่อจะราดาบพันไม้ ผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์ทอดพระแสงดาบอย่างสามมุมใบที่ต้นกล้วย เมื่อถึงจึงพันต้นไม้สามศัตรูที่ต้นกล้วยให้ต้องรูปต้องนามเข้าศึกให้ขาด 3 ที่ แล้วเหยียบกระบี่สามที"¹

จากรายละเอียดข้างต้น เห็นได้ว่า พระราชพิธีติดไม้ข่มนามได้ประสานคติความเชื่อดั้งเดิม คติพราหมณ์ และคติพุทธ เข้ามาประกอบเป็นรูปแบบวิธีปฏิบัติทั้งนี้ทุกคติได้ดัดแปลงให้สอดคล้องสวมรับส่งเสริมกันบนรากฐานของคติไสยเวท เช่น ด้ายสายสิญจน์ ถูกใช้มาเป็นพลังอำนาจผูกมัดนามเข้าศึกกับต้นกล้วยไว้ด้วยกันเพื่อที่จะเข้าสู่พิธีทำลาย

¹สมบัติ ปลายน้อย. เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย. 2513. หน้า 16 - 20.

ต่อไป การเปลี่ยนคติพราหมณ์และพุทธมาเป็นอาณาจักรรับพิธีกรรมซึ่งเป็นเรื่องการทำลาย
ล้างประหัตประหารเช่นนี้ ก็ด้วยความมั่นใจว่า ในการทำสงครามนั้น ฝ่ายผู้ทำพิธีเป็นฝ่ายธรรม
ฝ่ายข้าศึกเป็นฝ่ายอธรรม ดังนั้น จึงเป็นการขอธรรมที่จะอาศัยอาณาจักรธรรมมาช่วยปราบอาณาจักร
อธรรม เพื่อประโยชน์แก่การรักษาความมั่นคงของประเทศ¹

5. พิธีกรรมอื่น ๆ ได้แก่ พิธีเสี่ยงทายของพระลอ โดยการ
ตั้งจิตอธิษฐาน ใช้น้ำเป็นตัวบอกผลให้ทราบว่า จะเกิดเหตุการณ์ร้ายอย่างไร เมื่อไปเมือง
สรอง ดังโคลงต่อไปนี้

"โคลง 4 สุภาพ

มากจะเสี่ยงน้ำ	น้องไป ปรีนา
น้ำชื้อกาหลงไหล	เชียวแท้
ผิวจะคลาไคล	บรอด คีนา
น้ำจูงเวียนวนแม่	รอดใส่ จงไหล ฯ

โคลง 4 สุภาพ

ครั้นวางพระโอรสน้ำ	เวียนวน อยู่นา
เห็นแก่ตาแดงกล	เลือดข้อม
หฤทัยระทดทน	ทุกข์ใหญ่ หลวงนา
ถนัดดั่งไม้ร้อยข้อม	เท่าท้าว ทับทรวง ฯ" ²

นางที่ออกมาบอกผลได้ถูกต้อง เพราะพระลอได้ถูกเจ้ายา
ฆ่าตายพร้อมกับพระเพื่อนพระแพง นายแก้ว นายขวัญ นางริน นางโรย
ในเรือโคกฉันทน์ ที่มีพิธีเสี่ยงทายของ พระพลวิไชยและ
พระคำวี่ โดยใช้ดอกบัว เป็นตัวบอกผลของการเสี่ยงทาย ดังต่อไปนี้

¹รศ.ดร.สุภาพรณ ฃ บางช้าง. เล่มเดิม. หน้า 116 - 117.

²จากตาราง 33 ข้อที่ 16 หน้า 185 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

"ถ้าเราทั้งสอง ตั้งอยู่ในคลอง ความสัตย์ประทาน เราอยู่ในธรรม
 ใจพาริการ เชิญโลกบาล ท่านท้าวจงฟัง
 บัวดอกหนึ่งไข พักเอาไว้ โดยตั้งใจหวัง ถ้าเจ้ามีทุกข์
 ชุกช่องเคืองชัง เหี่ยวแห้งหายรัง รสเร้าอับอาย
 ถ้าเจ้าเสวยสวัสดิ์ จงดอกบัวบัว สดอยู่อย่าคลาย กลิ่นเกลี้ยงเสาวคนธ์
 นฤมลเปรมปราย ดอกหนึ่งเจ้าหมาย รู้ข่าวพินา
 เสร็จสองอธิษฐาน คาวิกุมาร กระทำอาลา เวียรไวสามรอบ
 แล้วจบบาทา พระผู้เชษฐา ใส่เกล้าบังคม"¹

ผลการเสี่ยงทาย ดอกบัวพระคาวิเหี่ยว ซึ่งพระคาวิได้ถูก
 หลอกให้หลงกลโดยนางทาสีเอาพระขรรค์ของพระคาวิไปเผาไฟ ทำให้พระคาวิตาย ดังต่อไปนี้

"จึงบัวธิษฐานราชา	ราเชนทรยุพา
ยุพินทรคาวิ	
ก็เหี่ยวแห้งอับอายหายศรี	พหลราช
ก็ร้อนฤทัยจินดา	
อาสขรอน้องผู้คา	วิมวามรณา
แลจึงกุสุมาให้ลา	
คือไม่ลนลูกในกลาง	แดเคือคใจจาง
บรูก็รักชุกเชิด ²	

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องโชคลางจะเห็น
 ได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิตโชคลางได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับ
 ทั้งในด้านที่ดีและไม่ดี โชคลางสามารถ บอกกำหนดหรือทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ และ

¹จากตาราง 36 ข้อที่ 6 หน้า 201 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 36 ข้อที่ 7 หน้า 202 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

เมื่อมีกลางบอกเหตุว่าจะเกิดเหตุการณ์ที่ดีหรือไม่ดีเกิดขึ้น คนไทยสมัยอยุธยารู้จักแก้ปัญหาด้วยการใช้ "พิธีกรรม" เข้ามาช่วย นับเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่ได้สะสมถ่ายทอดกันสืบเนื่องมาตลอด และได้ปฏิบัติจนได้กลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมไปนานที่สุด

สำหรับผู้ประกอบพิธีก็คือ บุคคลในราชสำนักที่มีหน้าที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมโดยตรง ได้แก่ โหร พระครูพราหมณ์ และบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ ได้แก่ พระสงฆ์ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นที่นับถือในชุมชน เพื่อให้พิธีที่ประกอบเกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์ถูกต้องตามโบราณราชประเพณีและจารีตที่สืบต่อมา

2. ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา

ผีसांगเทวดาเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด จากหลักฐานในสมัยสุโขทัย ได้แก่ ศิลจารึก¹ ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับเรื่องผีसांगเทวดาไว้ให้เห็นสืบเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยา ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา ไม่สามารถแยกออกไปจากวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอยุธยาได้เลย ยามใดที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การดำเนินชีวิตประจำวัน การเมือง การปกครอง การทหาร ซึ่งไม่สามารถหาเหตุผลหรือหาคำตอบได้ว่าทำไมหรือเหตุไรจึงเกิดปัญหาหรือเหตุการณ์ขึ้น ผู้คนในสมัยนั้นก็จะบอกหรือเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็นเพราะสิ่งที่ยู่นอกเหนือธรรมชาติคลันดาลให้เป็นไป ซึ่งสิ่งนอกเหนือธรรมชาติที่กล่าวมานั้นก็คือ "ผีसांगเทวดา" ซึ่งถ้าหากให้ความเคารพกราบไหว้ก็จะคลันดาลให้ชีวิตมีความสุข แต่ยามใดที่ท้าวคิดไม่เคารพ ถูกเหยียดหยาม ก่อจะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีตามมา อาจจะเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต ดังนั้นจึงต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อคลันดาลให้ประสบความสุขได้ประสบความสำเร็จหรือจัดปัดเป่าแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีให้หมดไป และยังเป็นการแสดงความเคารพต่อ "ผีसांगเทวดา" อีกด้วย

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท พบว่า "ผีसांगเทวดา" เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่คนไทยสมัยอยุธยามีความเชื่อจาก ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ได้มีการบันทึกไว้ถึง 71 ครั้ง หรือ 29.10 % ของความเชื่อทั้งหมดที่ทำการศึกษา

ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดาที่ผู้วิจัยได้พบจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า คนไทยในสมัยอยุธยามีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ผีดี และผีร้าย ดังต่อไปนี้

¹ศึกษารายละเอียดได้ หน้า 11 บทที่ 1 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

2.1 ผิดี ได้แก่ เทวดา ผิดิรรมชาติ¹ ผิดิรรมพฤษ² ซึ่งผิดีเหล่านี้อาจดูแล บกัก รักษา คุ่มครอง อำนวยความสุข บันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้ที่เคารพกราบไหว้บูชา แต่ยามใดที่เกิดการดุนัน ไม้เคารพ ผิดีเหล่านี้อาจบันดาลให้เกิดโทษต่าง ๆ อาจเป็นอันตราย ถึงแก่ชีวิต หรือความไม่มีความสุขตัวเอง ครอบครัว และชุมชนบ้านเมืองที่อาศัยได้ ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งประทับอยู่ ณ เมืองรามรัฐ (Rammaradt) ชายฝั่งจอมนล (Coromandel) ได้ส่งทหาร 4 คน เข้ามายังกรุงสยามเพื่อที่จะมาลอบปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินสยาม บราภว่าเมื่อเข้าใน ห้องบรรทม ทหาร 4 คน ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ ดังความในพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวันวลิต ได้กล่าวว่

"...ขอให้พระองค์ปล่อยพวกเขาก่อน และจะกราบทูลความจริงให้ทรงทราบ พระเจ้าแผ่นดินจึงมีรับสั่งให้ทหารเหล่านั้นไปหาเทพดา ดังต่อไปนี้ พระทรงเมือง (Praeh Trong Meungh) พระเลื้อเมือง (Prae Ceua Meungh) และ Prae Canoolij ที่ประตูลัย (Pethoutsiaej) หรือประตูลัย มีเทพดา สถิตอยู่หลายองค์ ทหารเหล่านี้จะต้องสักการะ และสรรเสริญเกียรติคุณของเทพดา ตามที่ชาวสยามถือปฏิบัติ เพื่อว่าเทพดาอาจจะได้ปล่อยพวกเขาเป็นอิสระ เมื่อทหาร เหล่านี้ได้ถวายสักการะแล้ว เขาก็ได้รับการปล่อยให้เป็นอิสระ และสามารถ เคลื่อนไหวได้..."³

¹ผิดิรรมชาติ มีผิบนดิน น้ำ ป่าเขา ถ้ำ ดินไม้ บ้านเมือง ถือว่าผิดีเหล่านี้เป็น "เจ้า" เช่น เจ้าป่า เจ้าทุ่ง เจ้าเขา อีกนัยหนึ่งเป็นเทพารักษ์หรือผู้พิทักษ์รักษา เช่น แม่โพสพ นางกวัก แม่นาง นางตะเคียนหรือพรายตะเคียน นางตานี.

²ผิดิรรมพฤษ ผิดีเหล่านี้เดิมเป็นคน เมื่อตายไปแล้วคนก็ยังเคารพนับถือ เพราะเป็น บรรพฤษ ปู่ย่า ตายาย หรือเป็นคนดีมีความเก่งกล้าสามารถพิเศษ เป็นผู้นำครอบครัว เป็น เจ้าเมืองหรือคนก่อตั้งบ้านเมือง.

³จากตาราง 2 ข้อที่ 1 หน้า 48 - 49 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

จะเห็นว่า เมื่อทหาร 4 คน ได้ทำการสักการะบูชาเทพดาเป็นที่
เรียบร้อยแล้ว เขาก็สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้เป็นปกติ

ในลิลิตพระลอ เมื่อพระลอจะไปหาพระเพื่อนพระแพงที่เมืองสรอง
พระนางบุญเหลือได้อ้อนวอนมิให้พระลอไปจากเมืองแมนสรวง แต่ก็ไม่สามารถทัดทานพระลอ
ไว้ได้ พระนางบุญเหลือจึงอ้อนวอนเทพดาให้ปกป้องรักษาพระลอระหว่างการเดินทางไป
เมืองสรอง ดังโคลงต่อไปนี้

โคลงสี่สุภาพ

ขอฝากผองเทพไท้	ภูมินทร์
อากาศพฤทธาสินธุ์	ปากว่าง
อิศวนารายณ์อินทร์	พรหมเมศ กิติ
ช่วยรักษาเจ้าช้าง	อย่าให้มีภัย ฯ ¹

ในสมุทรโฆษคัมภีร์ เมื่อพระสมุทรโฆษเสด็จประพาสไพร เทวดาก็ได้
มาอวยพรให้พระสมุทรโฆษดังต่อไปนี้

เสียงเทพอวยอาศิรพาท	ภาธรอากาศ
ภาเลวโขยไชย ²	

คนไทยสมัยอยุธยาจะให้ความเคารพสักการะเทพดาเป็นอย่างมาก เมื่อจะ
ทำการใด ๆ ก็ตาม ก็จะมีพิธีกรรมบวงสรวงบูชาผีสงเทวดาเสมอ ในกฎหมายพิสูจน์ค่าน้ำ
ลุยเพลิง มาตรา 1 กล่าวไว้ว่า

"อนึ่ง ถ้าเรา จาเลย จะถึงพิสูจนค่าน้ำกัน ให้ตระลาการปักหลัก ห่างกัน
6 สอก เมื่อจะค่าน้ำให้ปลูก ร่อง สาน บวงสรวง เทพดา แลให้แต่ง

¹จากตาราง 33 ข้อที่ 6 หน้า 164 - 165 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 35 ข้อที่ 2 หน้า 194 บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

เครื่องบวงสรวงขึ้นसानจงถ้วนดังนี้ ผ้าขาว 5 คืบ 2 ผืน เปด 2 ตัว
 ไม้ผู้ 2 ตัว หม้อเข้าหมั 4 ใบ หม้อแกงหมั 4 ใบ เครื่องบวงสรวง ครบ
 จุด ทุบ เทียน บูชาเทพยดาถอน" ¹

ในยามเกิดศึกสงคราม การบูชาบวงสรวงมีสาธเทวดา ก็เพื่อให้นาบกบัก
 รักษาคุ้มครองบ้านเมือง ดังคำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2306 มหะโล
 ชาวดองส่งเจ้าเมืองทวายมาเครื่องบรรณาการเข้ามาถวายขอเป็นข้าขึ้นในกรุงศรีอยุธยา ซึ่ง
 ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ ครั้นปี พ.ศ. 2307 พระเจ้าอังวะมีราชสาสน์มาให้ส่งเจ้าเมือง
 ทวาย ถ้าไม่ส่งจะยกทัพมารบ พระเจ้าเอกทัศไม่ยอมส่งให้ สั่งให้ตระเตรียมเครื่องสวดราฐ
 ไว้ป้องกันข้าศึกโดยแข็งแรงตามด่านและหัวเมืองต่าง ๆ ส่วนทางพระนครก็ให้ซ่อมแซมค่าย
 คูพระคูทอรบให้มั่นคง เอาปืนใหญ่ขึ้นประจำตามช่องเสมา "ตั้งพิธีบวงสรวงเทพารักษ์" ²
 แล้วตั้งกองสอดแนมคอยตรวจตรามิได้ขาด

ในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำมหากิน ความเชื่อในเรื่องมีสาธเทวดาได้เข้า
 มาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนไทยสมัยอยุธยา ซึ่งได้มีกล่าวไว้ในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ
 ดังต่อไปนี้

มาตราที่ 33 ได้กล่าวถึงแม่ทัพว่า

"ผู้ใดลักพันรั้วทลายรั้วไรนา ท่านเสียให้วัวควายเข้าไรนาท่าน พิจารณา
 เปนสัจไซ้ ให้ทวนด้วยสกรรจ์หนี สกรรจ์ แล้วให้ทวน 3 วัน ให้ร้องว่า
 คนทั้งหลายอย่าเอาเข้าเปนทนายนิม ข้าพันรั้วทลายรั้วไรนาท่านเสียแล้ว ให้ไซ้
 ของท่าน เพราะ มันถูกแก่แม่ทัพซึ่งเลี้ยงมันมาหาที่ขุนบานหนีได้" ³

และมาตราที่ 36 ในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จ ก็ได้กล่าวถึงการท้าวขวัญ
 แม่ทัพว่าดังนี้

¹จากตาราง 25 ข้อที่ 1 หน้า 134 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 12 หน้า 108 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 29 ข้อที่ 1 หน้า 140 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

"ผู้ใดทงองอาจเอาโรคกระปือไปโดนาเข้าท่านเมื่อเบนต์น ใบ ท่านให้ไหม
440000 ถ้าเข้ากล้าท่านให้ไหม 550000 ถ้าเข้านั้นออกรวงให้ไหม 660000
ถ้าใดถึงไร่ 1 2 3 ไร่ขึ้นใบ ให้ไหม 110000 แล้วให้เอาผู้ร้ายแต่งหมู่ตัวหนึ่ง
เบดตัวหนึ่ง เล่าไทยหนึ่ง เครื่องกระยาสูบเทียนบูชา ท้าววันนางพระโศภ
ตามกระบิลเมือง"¹

จึงเห็นว่าคนไทยให้ความสำคัญแก่แม่โพสพ² มาก เพราะชีวิตคนไทย
สมัยอยุธยา มีอาชีพประกอบกิจการกรรม คือ การทำนาปลูกข้าว ดังนั้นจึงมีความเชื่อในเรื่อง
โชคกลางคือการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาตั้งแต่เริ่มต้นการปลูก จนกระทั่งเก็บเกี่ยว
และเชื่อมโยงกับความเชื่อในเรื่องผีसागเทวดา คือ แม่โพสพตามตัวอย่างที่ได้ยกมาข้างต้น
สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาของคนไทยสมัยอยุธยาที่มีต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ว่ามีคุณประโยชน์
จึงจำเป็นต้องมีการเคารพกราบไหว้บูชาสักการะเพื่อความโชคดีแก่ตนเองและชุมชนที่ตน
อาศัยอยู่

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงวิถีที่คนไทยสมัยอยุธยาได้ให้ความสำคัญ
กราบไหว้ บูชา แล้วจะส่งผลที่ดีแก่ผู้ที่กระทำ ในส่วนของผีดี ที่ให้โทษก็ได้มีการบันทึกไว้
เช่นเดียวกัน โดยโทษที่จะได้รับนั้นอาจเป็นเพียงแค่คำขู่ คำสาปแช่ง หรือแม้กระทั่ง
เสียชีวิตก็เป็นได้ ดังเช่น บทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์ดีดลิ พระอินทร์ได้มาหา

¹จากตาราง 29 ข้อที่ 2 หน้า 140 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²แม่โพสพ เป็นผีที่คนไทยเชื่อว่าคุ้มครองการทำนาให้ได้ผลดี สมควรให้ความสำคัญ
เมื่อรับประทานข้าวอิ่มแล้ว ผู้ใหญ่สมัยก่อนมักสอนให้เด็กไหว้แม่โพสพทุกครั้ง ในชนบทพวก
ขมยจะไม่ขมยข้าวเพราะเคารพแม่โพสพ และเมื่อมีการซื้อขายข้าวหรือแลกเปลี่ยนกัน
คนกล้วยาจะต้องขอโทษกันเสียก่อนเพราะเกรงว่าแม่โพสพจะโกรธ และไม่เป็นมงคลแก่ตัว
เนื่องจากข้าวอาจขาดเกินกันได้เสมอ

คำว่าแม่โพสพหรือบางทีก็เรียกแม่ประสพ หรือโพสพนั้น เชื่อกันว่าเป็นผู้หญิงสวยงาม
มีผมประบ่า ห่มสไบเฉียง นั่งพับเพียบเรียบร้อยเสมอ

เจือ สตะเวทิน. เล่มเดิม. หน้า 8.

ท้าวศรีวิมล และเล่าเรื่องพระสังข์และนางจันทร์เทวีให้ท้าวศรีวิมลฟัง และได้ช่วยให้ท้าวศรีวิมลไปรับนางจันทร์เทวีให้ได้ ไม่นานนั้นจะมาเอาชีวิตท้าวศรีวิมล ดังบทละครต่อไปนี้

"เมื่อนั้น ท้าวศรีวิมลราชา ตระหนกตกใจเป็นหนักหนา เห็นพระอินทรา
ท้าวฤทธิไกร แก้วงตรบองเหล็กเท่าสาคาล ลนลานไม่จับอะไรได้
องค์สิ้นปากสิ้นพรันใจ จะหนีไปก็กลัวเทวา จวนตัวแล้วนั่งบังคมคัล
เทวัญจงโปรดเกษา จงบอกให้แจ้งกิจจา ท่านจะปรารภนาสิ่งอันใด
ฤาจะเอาราชสมบัติ แก้วแก้วเนาวรัตน์จะยกให้ จะมาฆ่าเสียให้บรรลัย
ข้าหลงฟังคำครพระราชา ฯ

ฝ่ายว่าท่านท้าวฤทธิไกร ตวาดด้วยฤทธิดังฟ้าผ่า เหวยศรีวิมลราชา
เป็นพระยาหลงฟังคำคน นางจันทร์นั้นคิดสิ่งอันใด จับใส่ไปอยู่ในไพรสนต์
เจ้าสังข์เป็นหนอศพล ถ่วงลงทะเลวนด้วยอันใด ท้าวศรีวิมลคนชั่ว
รู้ความผิดตัวฤาหาไม่ ควรฆ่าให้มีบรรลัย กลัวภัยไปรับเจ้าสังข์มา
ให้เจ้าครองราชสมบัติ เป็นกระษัตริย์สุริวงษ์พงษา แล้วให้ไปรับนาง
จันทร์มา มิทาคามจะฆ่าเสียบัดนี้ ฯ

เมื่อนั้น ท้าวศรีวิมลเรื่องศรี ได้ฟังพระอินทร์ก็ยินดี ชลรับคำพระอินทรา
ขอคัดแต่ในเจ็ดวัน จะเที่ยวสัญจรแสวงหา แม่น้ำนางจันทร์กลับมา จะไปรับ
ลูกยาเมืองสามนดี แม่น้ำได้เจ้าสังข์มาแล้ว จะอภิเษกลูกแก้วให้เป็นพล
เมตดาอย่าฆ่าท้าวชชนม์ จะรีบร่นชวนชวายุไปรับมา ฯ เสร็จ

ได้ยิน สมเด็จจอมรินทร์เจ้าฟ้า จึงร้องสาทักด้วยวาจา
ถ้ามิได้นางมาในเจ็ดวัน ครั้นถึงกำหนดจะมาดู ไม่เห็นโฉมตฤ
จะอาลัย สิ่งเสรีจะเห็จเหาะพลัน ไปเวชยันต์วิมานไชย ฯ เสร็จ"¹

¹จากตาราง 42 ข้อที่ 3 หน้า 216 - 217 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ผลของการที่พระอินทร์ได้มาชุบทำให้ท้าวสวิมล ออกตามหานางจันทร์เทวี และพระสังข์จนได้เจอกันในที่สุด นอกจากนี้ผิวยังให้โทษถึงแก่ชีวิตถ้าไม่เคารพในบุญกุศลเหี้ยมหยาม ตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) ได้กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเมื่อจะยกทัพไปเมืองหงสา¹นั้น ระหว่างทางพระองค์ได้ตีเมืองเรียว และเมืองหาง ซึ่งเป็นเมืองลาวไว้ได้ จึงจะยกทัพไปเมืองหงสา เมื่อพระองค์เสด็จออกจากเมืองหาง² คำให้การได้บันทึกความเชื่อเรื่องผีสาวเทวดาไว้ว่า

"ก็เห็นเมืองทางไกลได้เจ็ดวัน จึงหันไปหน้าเขาเขียวคงตะเคียนใหญ่ จึงมีศาลเทพารักษ์อยู่ที่ต้นตะเคียนใหญ่ มีอาณานิคมศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก เสนาจึงทูลเชิญเสด็จฯ หลงจากข้างพระที่นั่ง เมื่อจกมีเหตุมานั้น พระนเรศวรจึงถามเสนาว่า เทพารักษ์นี้เป็นเทพารักษ์ผู้ชายหรือผู้หญิง เสนาจึงทูลว่าอันเทพารักษ์เป็นนางศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก พระนเรศวรจึงตรัสว่าอันเทพารักษ์นี้เป็นแต่นางเทพารักษ์ดอก ถ้าจกเป็นเมียเราก็จักได้ เราไม่หลงจากข้าง ครั้นพระนเรศวรตรัสดังนี้แล้ว ก็ทรงช้างพระที่นั่ง ผ่านหน้าศาลนางเทพารักษ์นั้นไป จึงเห็นเป็นตัวแมลงภูบินตรงมาหน้าช้างแล้วก็เข้าตอยเอาที่อุณาโลม องค์พระนเรศวรนั้นก็สลบอยู่กับหลังช้างพระที่นั่ง แล้วก็เสด็จสู่สวรรคตที่ตรงหน้าเขาเขียว"³

ในคำให้การชาวกรุงเก่าก็ได้กล่าวไว้ตรงกันกับคำให้การขุนหลวงหาวัดว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จสวรรคตที่เขเขียว โดยกล่าวว่า "เทพารักษ์ซึ่งรักษาเขาเขียวนั้น บันดาลให้พระองค์เสด็จสวรรคตบนคอช้างพระที่นั่งพิษณุราชา ณ ตาบลเขาเขียวนั้น"³

จะเห็นได้ว่า การที่สมเด็จพระนเรศวรไม่ให้ความเคารพแก่เทพารักษ์ จึงมีเหตุให้พระองค์สิ้นพระชนม์ ด้วยการถูกแมลงภูตอยที่พระอุณาโลม เหตุการณ์ตอนนี้ไม่ปรากฏ

¹เมืองหาง หรือเมืองหาง ปัจจุบันอยู่ใน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.

²จากตาราง 16 ข้อที่ 1 หน้า 93 - 94 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 17 ข้อที่ 10 หน้า 107 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ในหลักฐานอื่น ๆ¹ ของไทย มีแต่กล่าวไว้เพียง "ทรงพระประชวรหนัก" โดยไม่ได้บอกสาเหตุของการประชวร ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถ้าสาเหตุของการประชวรจากการที่ถูกแมลงกัดต่อย จนกระทั่งสมเด็จพระนเรศวรสวรรคตนั้น ก็อาจจะเป็นไปได้ ดังคำให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวไว้ เพราะสภาพของป่าในสมัยนั้นเป็นป่าที่ดิบ เต็มไปด้วยภัยอันตรายจากสัตว์ร้ายนานาชนิด ๆ และแมลงหรือสัตว์มีพิษต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ก็คงมีขนาดที่ใหญ่มากกว่าในปัจจุบันนี้มาก ดังนั้นจึงอาจมีพิษที่สะสมไว้ในร่างกายมากกว่าในปัจจุบัน เมื่อกัดหรือต่อยในที่สำคัญของร่างกายก็อาจจะทำให้ถึงแก่ชีวิตได้ ประกอบกับความเชื่อในเรื่องผีสา่งเทวดาของผู้คนในสมัยนั้นที่เชื่อว่า สมเด็จพระนเรศวรไม่ทำการเคารพแก่เทพารักษ์ที่อยู่ต้นตะเคียนใหญ่ จึงมีเหตุให้เป็นไป แต่การที่หลักฐานของไทยไม่ได้ระบุว่าสมเด็จพระนเรศวรประชวรด้วยสาเหตุใด จึงสวรรคต อาจจะเป็นเพราะว่าสมเด็จพระนเรศวรเป็นกษัตริย์นักรบที่เก่งกล้าสามารถ มีพระบุญญาธิการมีน่านับการ ดังนั้น ถ้าพระองค์จะมาสวรรคตจากสาเหตุที่ถูกแมลงกัดต่อย ก็จะไม่เป็นการสมพระเกียรติ เราจึงไม่อาจทราบข้อเท็จจริงว่า พระองค์ประชวรด้วยโรคใด ซึ่งในเรื่องนี้เกินขอบเขตของผู้วิจัยที่จะทำการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.2 ศิรายุ มักถือว่าเป็นผีพรต ศิขันธ์แล้ว ศิรายุซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติทั่วไป เช่นเดียวกับผีอื่น ๆ คืออยู่บนฟ้า บนน้ำ บนบก ป่าเขา ในบ้านเมือง มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไปตามท้องถิ่น คนรุ่นหนุ่มสาวมักไม่รู้จัก อาจจะเพียงแต่เคยได้ยินคนแก่แก่เล่าให้ฟังเท่านั้น² ศิรายุได้แก่ ผีกระสือ ผีปอบ ผีจมน้ำ ผีเปรต ผีดิบ ผีฟ้า ผีป่อง ผีป่า

¹ในหลักฐานอื่น ๆ ได้แก่ พงศาวดารฉบับต่าง ๆ บอกไว้แต่เพียงว่า "ในขณะนั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงประชวรหนัก ก็ตรัสใช้ข้าหลวงให้ไปกราบทูลพระกรุณาถึง เมืองฝาง พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรธบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จจากเมืองฝางมายังสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ในเมืองท่าหลวง ... รุ่งขึ้นวันจันทร์ เดือนหก ขึ้นแปดค่ำ เพลาชาย แล้วสองบาท สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จสวรรคต"

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน. 2505.
หน้า 304.

²เสรี พงศ์พิศ. เล่มเดิม. หน้า 290.

ผีตายโหง และผีพราย ซึ่งจากการศึกษาจากหลักฐานทั้ง 4 ประเภท ได้กล่าวถึงผีร้ายไว้ดังนี้

ในจดหมายเหตูลาอุแบร์ได้บันทึกถึงความเชื่อเรื่องผีสาปเทวดาของคนไทยไว้ว่า

"ภูตผีร้ายกาจนั้นย่อมเป็นดวงวิญญาณของคนที่ยายด้วย ต้องรับพระราชอาญาประหารชีวิต หรือตายโหงคือตายด้วยเคราะห์ร้ายอุบัติเหตุอย่างแปลกประหลาด อันพิลึกพิลั่นพิงกลัว บรรดาท้าวให้ชาวสยามวินิจฉัยเห็นไม่สมควรเกียรติยศ ปลงศพส่วนเทวดานั้นละ ล้วนเป็นดวงวิญญาณอย่างอื่น บรรดาที่น่านับถือด้วยทรงคุณความดีมากหรือน้อย แต่ตามผลของบุญกุศลที่เทพยดานั้นได้สั่งสมมาเพิ่มไว้แต่ปัจจุบันชาตินี้"¹

ในพระธรรมนูญ มาตราที่ 15 ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีสาปเทวดาโดยเฉพาะผีร้ายไว้ว่า

"อนึ่งมีพระธรรมนูญไว้ว่า หากันว่าเป็นกระสือ จะกละ กระหาง ฉมบ กฤษดียวาอาคมใส่หัวน้ำยา แลทำเสน่ห์ทำยาแฝดยาเมา แลรีดลูกเสีย สารพัดทำทั้งปวงประการใด แต่ที่หนีถึงตายนั้นก็ดี พราหมณาจารย์ อาทรรยาศิกิริยมเทศ เทศสารตริทั้งปวงเป็นโรคทั้งก็ดี เป็นจำเลยก็ดีหาความกันเป็นแพ่งอาชญาประการใดก็ดี เป็นตระทรวงแพทยาได้พิจารณา ถ้าหัวเมืองเป็นตระทรวงขุนหมื่นกรมแพทยา หัวเมืองได้พิจารณา"²

ในพระไอยการลักษณะพยาน ได้กล่าวกล่าวสาปแช่งสำหรับผู้ที่ เป็นพยานเท็จ ด้วยการเอาความเชื่อในเรื่องผีสาปเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องว่า

¹จากตาราง 11 ข้อที่ 3 หน้า 81 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 21 ข้อที่ 1 หน้า 128 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

"ถ้าเหินหว่าเหิน ได้ยินหว่าได้ยินรู้หว่ารู้... แลคนอันหาความสัจ
หมีได้นั้น ครั้นจุติจากมนุษย์แล้ว ำให้บังเกิดเป็นเปรตในเชิงเขา ศึกษามีตัว
อันสูงได้สามคาพุต มีปากเท่ารูเข็ม เอาเล็บตนแกะ ซึ่งโลหิตในกายกิน
เป็นอาหารสิ้นพุทธรูปหนึ่ง"¹

ในพระไตรปิฎกลักษณะตระลาการ ก็ได้กล่าวถึงผู้ที่เป้นตระลาการ จะต้อง
พิจารณาคติความให้ถูกต้องตามพระธรรมศาสตร์ ถ้าผู้ใดทำไม่ถูกต้อง เมื่อตายขอให้เกิดเป็น
เปรต ดังนี้

"ถ้ากระลาการผู้ใดให้กำลังแก่ผู้ความผู้เท็จ กินสินจ้างหมีได้บังคัมภีระ
โดยพระธรรมสาตร อันว่ากระลาการผู้นั้นครั้นกระทำ กาลกิริยาตายแล้ว
ก็จะไปไหม้อยู่ในอบายภูมิ ทนทุกข์เวทนาอยู่จริงการ เปนเปรตมีเล็บมือใหญ่
เท่าใบจอบ มีเปลวไฟลุกรุ่งเรือง ควักเอาธุระมังสะแห่งตน บริโภคเป็น
อาหาร"²

จะเห็นว่า ศาสนาแห่งของคนไทยในสมัยอยุธยาจะเกี่ยวข้องกับผีसाग
เทวดา โดยเฉพาะผีร้าย ได้แก่ เปรต เป็นศาสนาแห่งที่ทุกวันนี้ก็ยังได้มีคนพูดมากกว่า
ผีประเภทอื่น แม้กระทั่งกฎหมายก็มีโทษระบุไว้ชัดเจนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีसागเทวดา ได้แก่
กระสือ จะกละ กระหาง จมบ แสดงว่าในสังคมอยุธยาจะต้องมีสิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็น
มิเช่นนั้นจะมีกฎหมายระบุโทษได้อย่างไร การปรากฏให้เห็นอาจจะเกิดขึ้นกับคนที่มีลักษณะที่
แปลกประหลาดกว่าบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมหรือลักษณะที่แปลกประหลาด
ได้ จึงเรียกบุคคลเหล่านั้นว่าเป็น ผีกระสือ ผีจะกละ ผีกระหาง จมบ หรือผีบอบ ก็เป็นได้³
แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นก็คือ ความเชื่อในเรื่องผีसागเทวดาได้แทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย

¹จากตาราง 24 ข้อที่ 1 หน้า 132 - 133 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 26 ข้อที่ 1 หน้า 135 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³เป็นเพียงข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยเท่านั้น.

ในทุก ๆ ด้าน และจะส่งผลให้แก่ผู้ที่เคารพศรัทธา โดยการดูแลปกป้องรักษา คุ้มครอง อำนวยความสุข ในทางตรงข้าม สำหรับผู้ที่ดูหมิ่น ไม่เคารพ ก็จะทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับชีวิตของตน

3. ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท พบว่า ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาได้มีการบันทึกไว้ 49 ครั้ง หรือ 20.08 % ของความเชื่อทั้งหมดที่หาการศึกษา ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ที่ผู้วิจัยได้พบจากการศึกษาในครั้งนี้สามารถแบ่งออกเป็น

3.1 เวทมนต์คาถาเพื่อการต่อเนื่อง สิ่งซึ่งครั้งหนึ่งได้อยู่ด้วยกันแล้วจะต้องอยู่ด้วยกันชั่วนิรันดร์ แม้จะถูกแยกออกจากกัน ก็ยังมีอิทธิพลต่อกันและกันอยู่เช่น เส้นผม เล็บ มือ รองเท้า สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาเป็นพิธีกรรม ในทางคาถาอาคมได้และอาจถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นอันจะทำให้อันตรายแก่ผู้ที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ (ส่วนของ อุบลศรี อรรถพันธ์) ได้กล่าวว่า

"มีคนนำเบ็ดอ้ว ตัวหนึ่งมาให้ขุนราชอาษากิน ภายหลังจากที่ขุนราชอาษากิน เบ็ดตัวนั้นแล้ว ท้าให้ขุนราชอาษาไอมาก เมื่อบุตร ภรรยา เอาเบ็ดที่เหลือมา พิจารณาดูเห็นมีหนวดเสือ จึงตามหาตัวผู้นำเอาเบ็ดมาให้ แต่ไม่มีใครรู้จัก จนกระทั่ง ต่อมาขุนราชอาษาไ้อออกมาเป็นเสือคอกอยู่ประมาณสามเดือนเศษก็ถึงแก่กรรม"¹

3.2 เวทมนต์คาถาเพื่อการผลิต เป็นเวทมนต์คาถาที่เป็นปัจจัยในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้นว่า คาถาเรียกฝน คาถามหาลาภ คาถาที่ทำให้งานที่ทำอยู่

¹จากตาราง 1 ข้อที่ 1 หน้า 46 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามประสบความสำเร็จ จากการศึกษาศาสนาเวทมนต์คาถาเพื่อการผลิต
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในสมัยพระเจ้ามหาธรรมราชาเกิดภาวะฝนแล้ง ราษฎรทนาไม่ได้ผล
ผู้คนในสมัยนั้นเชื่อกันว่า เทวดาเบื่องบนทำให้เกิดภาวะฝนแล้ง จะทำอย่างไรให้ฝนตก
พระเจ้ามหาธรรมราชาจึงรับสั่งให้มนตรีพระอาจารย์ธัญญาสือรียวงศ์มหลุหา (คือสมเด็จพระ
พระอริยวงศาคตญาณ) กับพระอาจารย์คามวาสีพระโพนลธรรม (มา) แล้วจึงรับสั่งว่า

"บัดนี้เกิดภัยคือฝนแล้ง ราษฎรพากันอดอยาก ท่านอาจารย์ทั้ง 2 จะคิด
ประการใด จึงจะให้ฝนตกได้ พระอาจารย์ทั้ง 2 ก็รับอาสาว่า ถึงวันนั้นคืนนั้น
จะทำให้ฝนตกให้ได้ แล้วพระอาจารย์ทั้ง 2 นั้น ก็ไม่กลับไปยังพระอาราม อาศัย
อยู่ในพระราชวังตั้งบริกรรมทางอาโปกสิณ และเจริญพระพุทธรณ์ขอฝนด้วยอำนาจ
สมาธิและพระพุทธรณ์ของพระผู้เป็นเจ้าทั้ง 2 นั้น พอถึงกำหนดวันสัญญา ก็เกิด
มหาเมฆตั้งขึ้นทั้ง 8 ทิศ ฝนตกลงมาเป็นอันมาก"¹

จึงเห็นได้ว่า พระอาจารย์ทั้ง 2 ได้ใช้คาถาเรียกฝน จึงทำให้เกิด
ฝนตกลงมา ซึ่งผู้ที่จะทำเช่นนี้ได้ ต้องเป็นผู้ที่มีสมาธิจิตอันแก่กล้า และต้องได้รับการร่ำเรียน
มาถึงจะสามารถทำได้

3.3 เวทมนต์คาถาเพื่อการป้องกัน เป็นเวทมนต์คาถาที่ใช้ปกป้องตนเองและ
สังคม เป็นคาถาที่จัดว่าเป็นคาถาที่มาจาก "ธรรม" เหมือนกับคาถาเพื่อการผลิตหรืออีกนัย
หนึ่งก็เรียกว่า "คาถาขาว" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในคำให้การชาวกรุงเก่า ได้กล่าวว่า สมัยสมเด็จพระพันวษา พระเจ้า
กรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง ต้องการมีสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา จึงส่งพระราชธิดามาเพื่อ
ถวายแด่พระพันวษา ระหว่างทางได้ถูกพระโพนสีราชกุมารพระเจ้าแผ่นดินนครเข็ญใจใหม่
ในเวลานั้น แย่งชิงพระราชธิดาไป เมื่อพระพันวษาทรงทราบจึงสั่งให้เตรียมกองทัพเพื่อยกไป

¹จากตาราง 17 ข้อที่ 11 หน้า 107 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

เชียงใหม่ ได้ตรัสสั่งให้พระหมื่นศรีมหาเดเล็ก จัดหาอาหารที่มีฝีมือกล่าศึกสงครามเข้ามาถวาย ซึ่งพระหมื่นศรีได้กราบทูลว่า

"ในทหารไทยในเวลานี้ผู้ใดจะเป็นทหารเอกยอดดีไปกว่าขุนแผนนั้นไม่มี ด้วยขุนแผนเป็นผู้รู้เวทมนต์เชี่ยวชาญกล่าหาญเป็นยอดเสนา และมีใจกล้าอุตสาหกตเวทที่รู้พระเดชพระคุณเจ้า หาดหัวเปรียบได้ยาก"¹

จากความรู้ความสามารถที่ขุนแผนมีเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา พระพันวษา จึงโปรดฯให้ตั้งขุนแผนเป็นแม่ทัพเพื่ออาณานิคมกองทัพทหารไทยยกขึ้นไปตีนครเชียงใหม่ จึงเห็นได้ว่า คนที่มีวิชาความรู้ทางด้านเวทมนต์คาถาในสมัยอยุธยา มีโอกาสที่จะเลื่อนฐานะทางสังคมได้

3.4 เวทมนต์คาถาเพื่อการทลายชีวิตทรัพย์สินของฝ่ายศัตรู เป็นคาถาที่จัดว่าเป็น "คาถาดำ" หรือที่เรียกกันในหมู่ นักคาถาอาคม พ่อมด หมอผีว่า "เดรัจฉานวิชา" ในทางศาสนาแล้วถือกันว่าเป็นวิชาที่บาปมาก การประกอบพิธีกรรมก็ยุ่งยากซับซ้อนหากกระทำโดยไม่รัดกุมก็อาจเป็นเหมือนดาบที่กลับมาทิ่มแทงตัวเองได้ จากการศึกษาพบเวทมนต์คาถาเพื่อการทลายชีวิตทรัพย์สินของฝ่ายศัตรู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในพระไอยการลักษณะเบ็ดเสร็จได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาไว้มากพอสมควร โดยมีบทลงโทษผู้ที่ใช้เวทมนต์คาถาเพื่อการทลายชีวิตทรัพย์สินของฝ่ายศัตรู กล่าวไว้ดังนี้

มาตราที่ 163 "ผู้ใดใส่จวนยาให้ท่านกิน ท่านเหงาเงืองจะตายแล แกรอดก็ดี อนึ่งผู้รู้กระทำให้ท่านปวดหัวมัวตาลายด้วยประการใด ๆ ก็ดี ท่านจับได้ ให้เอาตัวมันผู้เอางุ่นยามาให้ท่านกินแลผู้กระทำท่านนั้น จันทาอย่างประจารแล้วปลงลงทวนด้วยลวดหนั่ง 60 ที แล้วให้หมูปูกตัวเบ็น สุนัขไหม พิณย กิ่งแล้วส่งตัวจาวัว

¹จากตาราง 17 ข้อที่ 19 หน้า 111 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ณ. ลูก รอดยถากาม ถ้าทำท่านตายให้ฆ่ามันเสีย"¹

และในมาตราที่ 168 กล่าวว่า

"หญิงก็ดีชายก็ดีเป็นรู้เมียกัน หญิงจะใคร่ให้ชายนั้นรัก ให้แม่มดพ่อมอ กระทั่งนตมกรุด ส้มป่อย สรรพการ เสน่ห์ ดังนั้น ท่านว่า หญิงท่านแต่จะ ให้ชายรัก ชายท่านแต่จะให้หญิงรัก หวังจะให้เป็นประโยชน์ จาเรณูแก้ตัวสืบไป มัน ชาย หญิง ก็ดี เเคราะห์ร้ายหากใช้เจ็บตาย จะใส่โทษแม่มดพ่อมอนั้น ไม่ได้เลย เป็นกามแก่ผู้ตายนั้น เทวดายังรู้จิตมนุษย์หาจะอยู่ได้"²

และในมาตราที่ 169 ก็ได้กล่าวถึงบทลงโทษผู้ที่ใช้เวทมนต์คาถาไปในทาง ทำลายชีวิตทรัพย์สินของผู้อื่นไว้อีก กล่าวคือ

"ผู้ใดจะให้ผู้อื่นพิววงงงวายในตนแลปรกอบ กฤตยาคุณเป็นยาแพด้วย สิ่งใด ๆ ให้ท่านกินก็ดี ใส่ให้ท่านด้วยประการใด ๆ ก็ดี แลปั้นรูปฝังรูปด้วย วิชาคุณประการใด ๆ ก็ดี พิจารณาเป็นสัง ให้ทวน 60 ที เอาเงินหาหย่าง ประจารแล้วทะเวนบก 3 เรือ 3 วัน แล้วฆ่ามันเสีย ถ้าทำทำให้ผู้พิว มันกิน รู้ด้วยประการใด ๆ พิจารณาเป็นสัง ให้ลงโทษคุกเดียวแล้วส่งตัวให้ชายพิว ตามแต่ใจมัน"³

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับเวทมนต์คาถาเพื่อการทำลายชีวิตทรัพย์สิน ของฝ่ายศัตรู จะเห็นได้ว่า สังคมไทยสมัยอยุธยาคงจะมีการใช้เวทมนต์คาถากันอย่างแพร่หลาย จึงต้องมีกฎหมายควบคุมและลงโทษผู้ที่ทำด้วยวิธีที่รุนแรง

¹จากตาราง 29 ข้อที่ 13 หน้า 144 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 29 ข้อที่ 18 หน้า 145 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 29 ข้อที่ 19 หน้า 145 - 146 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

3.5 เวทมนต์คาถาที่ใช้แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป็นการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ เช่น ล่องหน หายตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในคำให้การขุนหลวงหาวัด กล่าวว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พระองค์ทรงสั่งให้จัดกองทัพเพื่อยกไปเชียงใหม่ จึงเอาพระพุทธรูปหิंस และพระแก่นจันทน์แดงมาไว้ที่กรุงศรีอยุธยา แม้ทัพที่ยกทัพไปนั้น ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีวิชาความรู้ อย่างเช่น "พระยาสิทธิราชเดโช นั้น ดีช้างล่องหนและอิทธิฤทธิ์ ได้ทั้งอยู่คงกระพันชาตรี"¹ และเมื่อสมเด็จพระนารายณ์ยกกองทัพไปถึงเชียงใหม่ พระยาสิทธิราชเดโชก็ได้แสดงความสามารถในเรื่องเวทมนต์คาถาให้เป็นที่ยปรากฏแก่ข้าศึก ดังคำให้การชาวกรุงเก่าได้กล่าวไว้ว่า

"พระยาสิทธิราชเดโชเห็นลาวนิ่งอยู่ไม่ออกมาสู้รบดังนั้น จึงถือดาบขึ้นหลังม้า กลืนใจหายตัวควมไปควมมาให้ลาวแลเห็นแต่ดาบกับได้ยินแต่เสียง มิได้เห็นตัว พวกลาวเห็นดังนั้นก็สะดุ้งตกใจกลัวพากันแตกหนีไปเป็นขบวน"²

3.6 เวทมนต์คาถาที่ใช้แก้โรคต่าง ๆ เป็นอาคมที่ใช้รักษารอค บางครั้งก็เกี่ยวข้องกับผีसागเทวดา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในจดหมายเหตุลาลูแบร์ ได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาไว้ว่า

"ชาวสยามเป็นโรคคลั่งเพ้อบางอย่างเรียกผีเข้า อาการโรคที่เป็นนั้น บางทีก็หลีกมาก เชื่อกันว่าเป็นด้วยถูกเวทมนต์คุณไสย กฤตยา แต่นอกจากอาการป่วย เช่นว่านี้ หมอสยามยังถือว่าเป็นอำนาจปีศาจแปลงฤทธิ์คือผีเข้าจะต้องแก้ทางจับผี จึงรักษาคนไข้ด้วยใช้หวดด้วยหวายอาคมลงคุณพระ หรือไปหาคนดีมีวิชา จมนบหรือหมั่นดมาแก้ไขเวลาเข้าพเจ้าอยู่ในพระมหานครสยาม (กรุงศรีอยุธยา) นั้น ได้เห็นหมอ ท้าให้คนไข้เชื่อว่า เขาได้ถอนหนังเนื้อทั้งผืนที่ผสมกับยา จึงคนไข้ได้กลืน

¹จากตาราง 16 ข้อที่ 4 หน้า 95 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 21 หน้า 112 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

หนังสือแผ่นป้ายกะโตะนั้นเข้าไปไว้ในห้องแล้วด้วยคาถาอาคมออกมาได้โดยมิให้รู้ตัว
จึงค่อยฟื้น"¹

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่า เมื่อคนไทยสมัยอยุธยาเป็นโรคคลั่งเพ้อ
ก็จะบอกเล่ากันว่าเป็นเพราะผีเข้า เพราะถูกเวทมนต์คุณไสย กฤตยา จำเป็นต้องขับผีออก
ไปจากผู้ป่วย ด้วยการไล่หว่านหว่าด โดยที่หว่านนั้นต้องเสกเวทมนต์คาถากับจึงจะได้ผล
ในการไล่

3.7 เวทมนต์คาถาที่ใช้ทำเสน่ห์ เป็นอาคมที่ทำให้คนรัก ปลุกเสกสิ่งของให้
คนรัก จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท พบว่า เวทมนต์คาถาที่ใช้ทำเสน่ห์
จะมีปรากฏในงานวรรณกรรมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ในกฎหมาย โดยกฎหมายจะเป็น
บทลงโทษผู้ที่นำเวทมนต์คาถามาทำเสน่ห์ให้คนอื่นรัก หลง แล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่
ผู้ถูกกระทำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์ดีศลี เมื่อนางจันทาถูกท้าวศวิมล
เขียนดี จึงคิดว่าเสน่ห์เสน่ห์ที่ท้าวเสียมทรมานไปเสีย จึงให้ไปตามยายเฝ้าสุเมธาเข้ามา
ทำเสน่ห์อีก ฤทธิ์เสน่ห์เสน่ห์ไปถึงท้าวศวิมล กลับหวนรักนางจันทาขึ้นมา จึงตามลงมายังตึกนก
หมายว่าจะมาขอโทษที่ได้เขียนดีนาง มาถึงตึกนกเห็นยายเฝ้าสุเมธา กำลังทำเสน่ห์อยู่กับ
นางจันทา มีหัวโหงพรายอยู่พร้อม ท้าวศวิมลก็รู้ว่านางจันทาทำเสน่ห์ให้หลงไหล จึงสั่งให้
จับนางจันทากับยายเฝ้าสุเมธา ชำระไ้ความตามเรื่องที่เบี๊ยมมา รู้ว่าขุนโหรเป็นใจด้วยอีก
คนหนึ่ง จึงให้เอาไปประหารชีวิตเสียทั้ง 3 คน ดังนี้

"อย่าพริ้น สิ่งนั้นเจ้าตักนังงานข้า จะให้พระองค์เจ้าลงมา ยังความรู้
เข้าเบมมากมาย จะให้เสน่ห์ยิ่งกว่าเก่า รักเจ้าเหมือนจิตรที่คิดหมาย ที่จะ
ไปรับให้กลับกลาย โฉมฉายเจ้าอย่าตกใจ ว่าแล้วยายเฝ้าสุเมธา มีข้าจึงแก้
ยามาใหญ่ เอาหัวโหงพรายออกทันใด ตรองตริกตามในตำราทำ เอาดินหมาร่า

¹จากตาราง 11 ข้อที่ 5 หน้า 81 - 82 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

มาทูปใส่ ประสมกันไว้ดินฉนำ ยอดเม็ดลารโงงแล้วพรมน้ำ จะทำให้เป็นคันขึ้นมา
ยายเฝ้าสุเมธามารู้ตัว วันนั้นฤกษ์ชั่วเป็นนักษัตร ให้เอาขันสรงรดตักน้ำมา
เสกตามตำราบังคับไว้ ๆ

ยายเฝ้าบรกรรมเสกน้ำพรม ยกขึ้นเพียงผมประนมไหว้ เสกพลาญ
ทางวักพรมใบ ตั้งใจจะให้ลารโงงเป็น บัคใจงอกขึ้นเป็นยอด นัยน์ตาแกล
สอดแลเห็น พอพระสุริยาเพล่าเย็น งอกเป็นทั้งลูกทั้งใบ จึงเก็บเอาลูก
ลารโงงมา ผมพรายตายห้าประสมใส่ บดให้ละเอียดทันใด บัคใจจึงว่า
แก่กัลยา จะขอเอาเลือดคนนอกเจ้า ประสมกันเข้ากับยาข้า มิได้เลือดคนนอก
นางกัลยา ขาดในตำราไม่ได้เลย นวลนางจันทาก็ว่าไป ตามใจจะเอาเถิด
ยายเอ๋ย สุดแต่ตำราไม่ว่าเลย ตามเคยของยายมาเอาไป ยายเฝ้า
เอามิดเข้ากรีดอก โลหิตไหลตกลงหลังไหล ร่องเอาเลือดนั้นมาทันใด
โรลงกับลูกใบลารโงงบด ประสมกับปูนจับพลู ใครกินก็รักเอ็นดูหมด
แม้ท้าวเธอมาเม้อย่างใด เอาให้ท้าวสวามิภักดิ์ แล้วปั้นเป็นรูปพระราชา
รูปนางจันทาเจ็ดฉนั้น กอดกันพัลวันยวนยืน ทาสีแล้วใส่ในใส่เทียน
ให้นางจอมงามตามเทียนไข ท้าวมใจอย่าคิดสติดีย่เสียดียร แม่อุสาห์นั่ง
ตั้งความเพียร ตามเทียนอยู่ในห้องสองคน ๆ สาธุการ

จันทาตั้งจิตอธิษฐาน กราบไหว้มีสการได้สามหน ขอให้ท้าวสวามิ
ภักดิ์รณบ่วนป่วนในวันนี้ ลงมาหาข้าที่ห้องใน รักใคร่ภริยาสมศรี พอว่า
สนธยารাত্রี ยายเฝ้าก็มีออกไป ๆ ตรี ๑ ข้า

เมื่อئั้น ท้าวสวามิภักดิ์เป็นใหญ่ สติดยังแทนรัตนบรรพต จุนเจียว
พระทัยขึ้นมาพลัน คิดถึงจันทายาใจ ต้องโทษโทษอะไรจะเสกสัถย์ เจ้าจะ
น้อยใจที่ว่าตีรัน เมียขวัญจะเกรงพิโรธใจ จัญจะไปง้องอนอ่อนวอนร่วมรัก
พิศมัย นางจันทร์เทวีนั่งสลับ รักใคร่ผูกพันนางจันทา วันนี้จะไปหานาง
เมียขวัญ อนิจาตีรันเจ้านักหนา คิดแล้วพระเสด็จเฝ้าคลคลา สาวศรีซ้ายขวา
ไม่ทันรู้ ๆ เพลง

ถึงห้องมองเห็นนางจันทา กัลยานั่งตามเทียนอยู่ ยายเฝ้าสุเมธานั่ง
จับพลู วางอยู่ทั้งหัวหงพราย มันท้าวอย่างนี้เจียวสืหวา วิญญาณจึงระส่ำระสาย

เลขยันต์ของมันมากมาย กูจึงหายโกรธพิโรธมัน หลงฟังด้วยคำสอนมันเสีย
จนฆ่าลูกจับเมียไปพรสัณห์ จัดไว้มาให้ไปรับจันทร์ มันทาทิให้กลุ่มคลั่งใจ
เห็นแล้วพระเสด็จกลับมา ยังปราสาทรัตนาศรีไส เรียกได้เสนามาทันใด
พระเสด็จกลับไปบัดดล ฯ เชิด

ถึงจุ้เข้าไปในห้อง ร้องเหวออีกนอกอุศล เห็นแก่ตาแล้วทั้งสองคน
มึงจะพันดาอย่าฟังคิด เหวอ ๆ มหาเสนา ผูกมัดรัดมาอีกคนคิด เสน่ห์เสให้กล
เป็นพันคิด ชีวิตของมึงจะบรรลัย ฯ"¹

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาได้เข้ามา
เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยาในทุก ๆ ด้าน แม้แต่สถาบันพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา
ก็ปรากฏว่ามีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงมีความรู้เกี่ยวกับเวทมนต์คาถา เช่น สมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี (สมเด็จพระเจ้าเสือ) ดังคำให้การ
ชาวกรุงเก่าได้กล่าวถึงพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี (สมเด็จพระเจ้าเสือ) ไว้ว่า

"มีบุญญาภิหารและอิทธิฤทธิ์ ชำนาญในทางเวทมนต์กายสิทธิ์มาก เวลากลางวัน
ก็ทรงกษัตริย์พระกายเสด็จประพาส ฟังกิจสุขทุกข์ของราษฎร และทรงตรวจตรา
โจรผู้ร้ายมิได้ขาด ทรงชุบเลี้ยงคนที่มีเวทมนต์ ว่าเป็นมหาดเล็กใกล้ชิดพระองค์
รับสั่งให้กำนันกายออกตรวจโจรผู้ร้ายในราตรี ถ้าทรงทราบว่ามีเวทมนต์ดีแล้ว
ให้มหาดเล็กลอบไปทราวยานในเวลาหลับ ผู้ใดไม่เป็นอันตรายก็ให้พามาเลี้ยงไว้เป็น
ข้าราชการ ผู้ใดที่เฝ้าทอดตลองไม่ได้จริงก็ให้ลงพระราชอาญา"²

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าแม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ต้องทรง
มีความรู้ในเรื่องเวทมนต์คาถาด้วย และคนที่มีความรู้ในเรื่องเวทมนต์คาถาก็จะมีโอกาสเลื่อน
ฐานะทางสังคมได้ง่าย

¹จากตาราง 42 ข้อที่ 6 หน้า 218 - 221 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 17 ข้อที่ 24 หน้า 114 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

4. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม

ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันและดูเหมือนว่าความเชื่อในเรื่องนี้จะอยู่คงทนกว่าความเชื่อเรื่องอื่น การดำเนินชีวิตของผู้คนแต่โบราณเป็นความพยายามที่จะดูเวลาที่เหมาะสมซึ่งจะยังเสริมคลาให้เกิดแก่ตน แต่ในเวลาเดียวกันก็เชื่อในฟ้าดินที่กำหนดสิ่งต่าง ๆ จึงมีคำกล่าวที่ว่า "ไม่มีใครหนีชะตากรรมได้" "อย่าฝันฟ้าดิน" "ฟ้าดินจะลงโทษ" "แข่งเรือแข่งพายนั้นแข่งได้ แต่แข่งบุญวาสนานั้นแข่งไม่ได้" เป็นต้น

ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนนับตั้งแต่เกิดจนตายในด้านต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ การเมือง การปกครอง การทหาร จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท พบว่า ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามได้ถูกบันทึกไว้ 26 ครั้ง หรือ 10.65 % ของความเชื่อที่ทำการศึกษานักวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามที่ผู้วิจัยได้พบจากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท จะเกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง และการทหารเสียเป็นส่วนใหญ่ อาจเป็นไปได้ว่า ในสมัยอยุธยามีภาวะศึกสงครามบ่อย คราวใดที่เกิดศึกสงคราม "ฤกษ์ยาม" ก็จะถูกนำมาใช้ในการเดินทาง การทำพิธีต่าง ๆ ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องปะปนด้วยเสมอ จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า คนไทยในสมัยอยุธยามีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามมาใช้อย่างต่อเนื่อง

4.1 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการทหาร การสงคราม ได้แก่

ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้กล่าวถึงการยกทัพไปตั้งรับทัพของสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถ ในปี พ.ศ. 2128 ที่ตำบลหล่มพลี ว่าทรงยกทัพไปวันเสาร์ ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 5" ครั้นถึง "วันพฤหัสบดี แรม 14 ค่ำ เดือน 5" ได้ตีทัพของพระเจ้าเสาวดี ซึ่งตั้งอยู่ตำบลสะเกษ แดงฝ่ายไป¹

และในเอกสารเดียวกันนี้ ก็ยังได้บันทึกถึงฤกษ์ยามเกี่ยวกับการสงครามในสมัยสมเด็จพระนเรศวรไว้ค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นสมัยที่ไทยทำการสงครามกับพม่ามากกว่า

¹จากตาราง 3 ข้อที่ 6 หน้า 59 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ในรัชกาลอื่น ดังนั้นฤกษ์ยามจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา การจะหาพิธีพื้นไม้ข่มนาม ก็ต้องวันเวลาในการที่จะประกอบพิธี ดังเช่น

ใน "วันอาทิตย์ ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 2 เพลงรุ่งแล้ว 4 นาฬิกา 2 บาท" สมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จทางชลมารค พื้นไม้ข่มนามตามลหุสุมพลี และตั้งทัพที่ตำบลม่วงหวาน ครั้นถึง "วันจันทร์ แรม 2 ค่ำ เดือน 2 เพลารุ่งแล้ว 5 นาฬิกา 3 บาท" สมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จชนช้างกับพระมหาอุปราชาที่ตำบลหนองสาหร่าย พระราชพงศาวดารบันทึกว่า "ครั้งนั้นมิได้ตามฤกษ์ และ (ฝ่า) ฤกษ์น้อยหนึ่ง" แต่ผลปรากฏว่า พระองค์ทรงได้ชัยชนะ "พระมหาอุปราชาขาดคอช้างตายในที่นั้น"¹

เรื่องการดูฤกษ์ยามในการออกรบเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะในกฎหมายแพ่งโบราณ ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ 144 ว่า

"อนึ่งโรพรามณทายเคราะห์ทายศิกทายฤกษ์คิด ลงอาญาลูกประคำใหญ่ แขว่นคอ"²

บทลงโทษในการดูฤกษ์ยามผิดก่อนข้างรุนแรง อาจเป็นเพราะเพื่อให้ผู้มีหน้าที่ ได้แก่ "โรพรามณ" มีความรอบคอบและระมัดระวังเป็นพิเศษ มิเช่นนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่กองทัพและบ้านเมืองได้

4.2 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการเมือง การปกครอง ได้แก่ การกบฏ

"ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในปี พ.ศ. 2104 พระศรีศิลป์จึงบวช อยู่ที่วัดมหาธาตุ ได้คิดการกบฏ ในสมัยนั้นพระสังฆราชวัดป่าแก้ว ได้เป็นผู้ให้ ฤกษ์แก่พระศรีศิลป์ในการเข้ามาในพระราชวัง ใน "วันเสาร์ แรม 1 ค่ำ เดือน 9" พระศรีศิลป์ถูกปืนตาย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงทราบว่าพระสังฆราช

¹จากตาราง 3 ข้อที่ 8 หน้า 60 - 61 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 20 ข้อที่ 1 หน้า 125 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

วัดป่าแก้ว เป็นผู้ให้ฤกษ์แก่พระศรีศิลป์ จึงโปรดให้นำตัวพระสังฆราชไปประหาร
เสีย"¹

4.3 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการสร้างบ้านแปลงเมือง สร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น

วันเวลาที่สร้างกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 1893 คือ "วันศุกร์ ขึ้น 6 ค่ำ
เดือน 5 เวลา 3 นาฬิกา 9 บาท"²

และในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ บันทึกไว้ว่า "พระองค์ทรงโปรดให้หล่อพระพุทธรูปนิมิตใหญ่
พระองค์หนึ่งนามว่า "พระพุทธเจ้าพระศรีสรรเพชญ์" ใน "วันอาทิตย์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 6"
พ.ศ. 2043 และทำการฉลองในปี พ.ศ. 2046 ใน "วันศุกร์ ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 8"³

4.4 ฤกษ์ยามที่ใช้ในการอันเชิญพระราชาสนี การเดินทาง ได้แก่

ในปี พ.ศ. 2223 - พ.ศ. 2224 ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะแต่งทูตไปประเทศฝรั่งเศส ราชทูตจะต้องอันเชิญ
พระราชาสนี ซึ่งจะต้องหาฤกษ์ในการปิดผนึกพระราชาสนี ดังจดหมายเหตุของคณะพ่อค้า
ฝรั่งเศสบันทึกไว้ว่า "จึงได้ให้เฝ้าหาฤกษ์สำหรับที่จะปิดผนึกพระราชาสนี และเชิญพระราชาสนี
ลงเรือตามประเพณีของเมืองนี้ เฝ้าได้ถวายฤกษ์ว่า วันที่ 1 เดือนธันวาคม เป็นวันดี"⁴

และในจดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยามของบาทหลวง
เดอ ชัวซีย์ ได้กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามในการอันเชิญพระราชาสนีของสมเด็จพระ
เจ้าหลุยส์ที่ 14 ไปถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น ราชสำนักไทยได้มีการกำหนด
ฤกษ์ในการถวายพระราชาสนี ดังที่บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ได้บันทึกไว้ว่า "วันที่กำหนดนั้น
เป็นวันพฤหัสบดีที่ 18 เดือนนี้ (ตุลาคม พ.ศ. 2228) บรรดาโหราจารย์ ต่างพากันยืนยัน

¹จากตาราง 3 ข้อที่ 4 หน้า 58 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 3 ข้อที่ 1 หน้า 57 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 3 ข้อที่ 2 หน้า 57 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

⁴จากตาราง 7 ข้อที่ 1 หน้า 74 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

ว่าเป็นฤกษ์งามยามดี กล่าวกันว่าพวกพราหมณ์ไม่เคยพลาดสักครั้งเดียว"¹

นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามของคนไทยเกี่ยวกับการเดินทาง ที่บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ได้พบและบันทึกไว้คือ "ทางในกรุงกำลังประชุมกันหาฤกษ์วันอันเป็น อุดมมามงคลเพื่ออันเชิญ ฯพณฯ ท่านขึ้นบกอยู่ อันหมายความว่าถ้าพวกพระภิกษุสงฆ์ยังรอไว้ วิหารรายในการหาฤกษ์งามยามคืออยู่แล้วไซ้ เราก็เห็นจะต้องคอยวันอันเป็นอุดมมามงคลนั้น อยู่นานนี่ต่อไปอีกช้านานมิพักต้องสงสัย"²

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม จะพบว่า คนไทยมีความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามทุกระดับชั้น ดังที่ลาลูแบร์ได้บันทึกไว้ กล่าวคือ

"พระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในสยามก็ไม่ได้คิดอะไรว่าพรฟ้าซ้ำแผ่นดินของพระองค์ ไม่ทรงทำกิจราชการอันใด ไม่เสด็จพระราชดำเนินไปไหนจนกว่าจะได้พระฤกษ์ ซึ่งพราหมณ์หรือโหราจารย์ (รามัญชาวพะโค) จะได้คำนวณ และกำหนดโมงยาม นาที่อันจะเพิ่มพูลศรีสวัสดิ์ถวาย แรกทีเดียวพระผู้เป็นเจ้าก็ไม่ได้เสด็จออกจากพระราช มณเฑียร หรือถ้าเสด็จออกแล้วก็ไม่เสด็จกลับคืนเข้าพระบรมราชครรภาศัยอีก ถ้าจัด ต่อพระพิชัยฤกษ์ วันอาทิตย์ดูเหมือนพระพุทธรเจ้าอยู่หัวจะทรงถือว่าเป็นวันโชคลาภดีกว่า วันอื่นหมดด้วย ในราชาศัพท์ก็ประกอบนามอาทิตย์เข้าเป็นศรีพระนามาภิไธยในพระบรม ราชวงศ์ อนึ่งเชื่อกันว่าข้างขึ้นเป็นสุกฤกษ์ดีกว่าข้างแรม นอกจากนั้นภูมิดินที่พระมหา กษัตริย์โปรดให้พราหมณ์โหราจารย์ทำขึ้นสำหรับปีหนึ่งปีหนึ่งนั้น ก็มีคำกำหนดบอกเล่า สำหรับกราบบังคมทูลพระกรุณาพระพุทธรเจ้าอยู่หัว และประกาศแก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร ของพระองค์ว่าวันใดเป็นวันดีและวันใดไม่ดีที่จะประกอบกิจการสามัญทั่วไป"³

บุคคลที่ทำหน้าที่ในการดูฤกษ์ยาม ได้แก่ โหร และพราหมณ์

¹จากตาราง 9 ข้อที่ 3 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 9 ข้อที่ 2 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 11 ข้อที่ 6 หน้า 82 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

จึงอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามได้ถูกคนไทยสมัยอยุธยาเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อจะได้ "เวลาที่ถูกต้องและเหมาะสม" อันจะก่อให้เกิดชีวิตที่สงบสุข มีความเจริญ ประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้านที่ได้กระทำลงไป ซึ่งความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามก็ยังคงอยู่กับสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้

5. ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง

จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภท พบว่า "เครื่องรางของขลัง" เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่คนไทยสมัยอยุธยาได้บันทึกไว้น้อยที่สุดเพียง 2.87 % ของความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่ทำการศึกษานในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยไม่อาจสามารถสรุปได้ว่าคนไทยสมัยอยุธยามีความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังน้อยหรือมากกว่าความเชื่อเรื่องอื่น เพราะผู้คนสมัยนั้นอาจจะมีการดำรงชีวิตที่มีเครื่องรางของขลังไว้คู่ตัว หรือบูชาอยู่เสมอ ๆ จนมองแล้วเป็นเรื่องธรรมดาไป จึงไม่ได้รับการจดบันทึกไว้เหมือนกับความเชื่อในเรื่องอื่น ๆ ที่กล่าวมา

เครื่องรางของขลังจะปรากฏให้เห็น "คุณค่า" และ "ความสำคัญ" ก็ต่อเมื่อเกิดศึกสงคราม หรือมีไว้เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเอง เพราะเครื่องรางของขลังก่อให้เกิด "กำลังใจ" แก่ผู้ที่ครอบครองหรือศรัทธาได้ว่า จะมีบางสิ่งบางอย่างที่จะช่วยตนได้จากการศึกษาพบว่า เครื่องรางของขลัง ที่บันทึกไว้ในหลักฐานทั้ง 4 ประเภทนั้น คนไทยสมัยอยุธยาจะบันทึกไว้ให้เห็นถึงการอุปถัมภ์กระพัน การนำอวัยวะบางส่วนจากร่างกายคนตายหรืออุปกรณ์อื่น ๆ มาทำเป็นเครื่องรางของขลัง และการนำเครื่องรางของขลังมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ ดังต่อไปนี้

5.1 การอุปถัมภ์กระพัน ตัวอย่างที่จะแสดงต่อไปนี้ ทำให้เห็นภาพของความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังที่เกี่ยวกับการอุปถัมภ์กระพัน ได้แก่

การศึก¹ คนโบราณมีความเชื่อว่า การสีกตามล้าตัวสามารถเป็นเครื่องรางของขลัง ป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ ผู้ที่ทำการสีกจะอุปถัมภ์กระพันชาติรัดังเช่นที่ลาลูแบร์ได้บันทึกไว้ว่า

¹ศึกษารายละเอียดได้จากนภาคผนวก ข.

"คนที่อวดให้ข้าพเจ้าเห็นบอกแก่ข้าพเจ้าว่าสิ่งซึ่งทำให้คนใหญ่คนโตนั้น
ย่อมมีสิน้ำเงินมากหรือน้อยตามเกียรติยศของท่าน และพระมหากษัตริย์สยาม
ก็ทรงสักสิน้ำเงินตั้งแต่พระบาทจนกระทั่งพระนาภี คนอื่นบอกข้าพเจ้าอีกว่า
ไม่ใช่สิ่งสำหรับยศศักดิ์อย่างใดดอก สักเพื่อจะได้ขลังศักดิ์สิทธิ์อยู่คงกระพัน
ชาติศรี เป็นนักเลงเก่า"¹

เรื่องของการสักทุกวันนี้ยังคงสามารถพบได้ทั่วไปในสังคมไทย ในอดีต
การสักตามลำตัวนี้จะมีเฉพาะในหมู่ผู้ชายที่เป็นทหาร หรือนักเลง แต่ในปัจจุบันนี้แม้แต่ผู้หญิง
ก็นิยมการสัก ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสักนั้นไม่ใช่เพื่อใช้เป็นเครื่องรางของขลัง แต่สักเพื่อให้
เกิดความสวยงาม จึงเห็นได้ว่า เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป ความเชื่อเกี่ยวกับการสักถึงแม้ว่า
จะยังคงมีอยู่ แต่ก็ได้รับรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ความเชื่อที่เกี่ยวกับ
การสักว่าเป็นเครื่องรางของขลัง สามารถป้องกันอันตรายได้ให้แก่ผู้ที่ศรัทธาและนับถือก็ยัง
คงมีอยู่ ในขณะที่การสักเพื่อให้เกิดความสวยงามก็ได้เกิดขึ้นร่วมด้วย ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่สัก
จะเลือกรับว่าเป็นประโยชน์ในทางใดสำหรับตัวเอง

นอกจากนี้ยังมีการบันทึกถึงเครื่องรางของขลัง ที่ก่อให้เกิดการอยู่คง
กระพันชาติศรีไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำให้การขุนหลวงหาวัดได้กล่าวถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ที่พระองค์สั่งให้จัดกองทัพเพื่อยกไปเชียงใหม่ว่า ซึ่งเอาพระพุทธรูปสี่องค์ และพระแก่นจันทน์แดง
มาไว้ที่กรุงศรีอยุธยา แม้ทัพที่ยกไปในครั้งนั้น ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีวิชาความรู้ เช่น "พระยา
สีหราชเดชนั้น ดีช่างส่องหนและอีดาใจ ได้ทั้งอยู่คงกระพันชาติศรี"² และในสมัยสมเด็จพระ
สุริเยนทราธิบดี พระองค์ทรงมีทหารรักษาพระองค์ที่เก่งอยู่ 2 คน ชื่อ พานศรเพลิง
และดาเงิงณรงค์ ทหาร 2 คนนี้ คำให้การขุนหลวงหาวัดกล่าวไว้ว่า "มีวิชาการเชี่ยวชาญ
ชำนาญนักหนา ทั้งอยู่คงกระพันและส่องหน ทั้งอีดาใจก็ได้"³

¹จากตาราง 11 ข้อที่ 7 หน้า 82 - 83 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 16 ข้อที่ 4 หน้า 95 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

³จากตาราง 16 ข้อที่ 5 หน้า 96 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

จากตัวอย่างที่ยกมาให้เห็นถึงการอยู่คงกระพันชาตรี¹ นี้ มาได้มีระบุไว้ว่า ได้ใช้เครื่องรางของขลังอะไร จึงทำให้เกิดการอยู่คงกระพันชาตรี เพราะคงกระพันชาตรีเป็นวิชาป้องกันตัวในสมัยโบราณวิชาหนึ่ง เป็นวิชาที่ทำให้คงทนต่ออาวุธทั้งปวง หรืออาวุธทั้งปวงไม่สามารถทำอันตรายได้ วิธีที่จะให้คงกระพันมีต่าง ๆ กัน วิธีหนึ่งที่นิยมใช้คือ การใส่เครื่องรางของขลังต่าง ๆ เช่น ตะกรุด พิสมร ประเจียด เสื้อยันต์²

5.2 การนำอวัยวะบางส่วนของร่างกายคนตาย หรืออุปกรณ์อื่น ๆ มาทำเป็นเครื่องรางของขลัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระสังฆราชแห่งตราบราก้า ได้บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยามไว้ว่า "เรามีความตะจิตตะขวงใจในการผ่าศพและแม้แต่ผ่าสัตว์เดรัจฉาน แต่บรรดาพระภิกษุไม่มีความตะจิตตะขวงใจในเรื่องนี้ และเมื่อมีคนเผาศพ พระภิกษุจะเข้าไปหาเนื้อหนังบางส่วนเพื่อใช้ทำคาถาอาคม"³

การนำเนื้อหนังบางส่วนเพื่อใช้ทำคาถาอาคมนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าพระภิกษุคงจะนำเนื้อหนังบางส่วนจากร่างกายคนตาย เช่น ก้อนเนื้อตรงท้อง หรือกระดูกซี่โครงตรงหน้าผาก ที่สามารถนำมาทำเป็นเครื่องรางของขลังป้องกันภัยอันตราย หรือนำมาเสกให้เข้าบ้านตัวคนที่เรียกว่า การถูกคุณ⁴ ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ทางใดเท่านั้นเอง

แม้แต่ในกฎหมายพระโอยการลักษณะรับฟ้องก็มีบทลงโทษผู้ที่ทำเครื่องรางของขลัง โดยกล่าวไว้ในมาตราที่ 28 ว่า

"ทวยราษฎรผู้มีคดีในสุภาภะลาการ ถ้าฝ่ายโจทจับเลขยันอาคม ถมटना มณฑนคาถาใส่แผ่น ทอง เงิน ตะกั่ว ทองแดง สมุด กะดาษ ใบลาน ใบตาล ใบตอง ใบไม้ สิ่งอันใดใด กะตุค พิสมอน แลนั้นมันกะกรุดข่มปอย แกะรูปปั้นรูปท้าวด้วยวิทยาคูณประการใด ๆ ที่ฝ่ายจำเลยก็ดี จำเลยจับได้ที่โจทก็ดี ท่านว่า

¹ศึกษารายละเอียดได้ในภาคผนวก ข.

²เทพ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 221.

³จากตาราง 15 ข้อที่ 4 หน้า 90 บทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

⁴ศึกษารายละเอียดได้ในภาคผนวก ข.

าให้พิจารณาสิบสวนจงเป็นสัจต้องแท้ก่อน ถ้าเป็นสัจว่ามันข้างผู้ใดตนเองก็ตีให้หมอบ
ก็ตี ท่านว่าความมันไม่จริง มันจึงพาจะให้ข้างหนึ่งเสียตัว ท่านว่าให้กดเอาอะตีมัน
ผู้กระทำเป็นแพ้ย แลหมอบผู้กระทำนั้นให้เอาขึ้นหาอย่าง 3 7 วัน แล้วให้ปลงลงทวน
ด้วยลวดหนัง 30 50 ที ตามโทษหนักเบา โดยพระราชกฤษฎีกา"¹

5.3 การนำเครื่องรางของขลังมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ ดังปรากฏใน
ลิลิตพระลอ เมื่อปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์คุณไสยให้แก่พระลอ จนพระนางบุญเหลือต้องหาคนมา
แก้ไข เมื่อปู่เจ้าสมิงพรายรู้ว่ามีคนมาแก้ไขเสน่ห์คุณไสยให้แก่พระลอ จึงได้ทำเสน่ห์ให้แรง
มากขึ้นกว่าเดิม โดยนำเครื่องรางของขลัง คือ ยันต์ มาใช้ ดังต่อไปนี้

"ปู่ก็เอารังสามชาย รายยันต์ มากกว่าเก่า เขียนพระลอเจ้าอยู่กลาง
เขียนสองนางแนบสองข้าง กอดเจ้าข้างรัดรีง ชักทิ้ง ท้าวช้วนเด้า แล้วปู่
เป่าตะเคียนใหญ่ แก้อ้อมาไซสามาญ ปลายไม้กรานก้มลง ปู่เอารังปักปลักขึ้น
ต้นไม้พื้นพั่น ใบไม้สั้นพัด ลัดลูกขึ้นยืนตรง ลมลิ่วรงทัด พัดถูกธงทาว
ลมสร้างเสียวเฉียวฉิว ปลิวกระพือยาหยูก ถูกพระองค์ท่านไว้ ถนัดดังสอง
นางไล่ ลูกไม้แลเห็น องค์นา ฯ"²

ผลของการนำเครื่องรางของขลัง คือ ยันต์ มาใช้ทำให้เกิดความสำเร็จ
คือ พระลอได้เกิดอาการคลุ้มคลั่งขึ้นมาอีก

จึงเห็นว่าคนไทยในสมัยอยุธยาได้นำความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
มาใช้ในการอยู่ยงคงกระพัน การนำอวัยวะบางส่วนของร่างกายคนตาย หรืออุปกรณ์อื่น ๆ
มาทำเป็นเครื่องรางของขลัง และการนำเครื่องรางของขลังมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ
โดยที่เครื่องรางของขลังจะนำมาใช้เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเอง และในยามที่
เกิดศึกสงคราม คนที่มีความรู้เกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง ก็จะได้รับคัดเลือกให้เข้ามา

¹จากตาราง 23 ข้อที่ 3 หน้า 131 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

²จากตาราง 33 ข้อที่ 11 หน้า 174 บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.

เป็นทหารรักษาพระองค์ แม่ทัพ ดังนั้นคนที่มีความรู้ในเครื่องรางของขลังในสมัยอยุธยา ก็จะมีโอกาสได้เลื่อนสถานะภาพทางสังคมได้เช่นเดียวกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาทั้ง 4 ประเภทนั้น ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกันโดยตลอด จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีความเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกิดขึ้น ก็จะมีมีความเชื่อเรื่องอื่นเกี่ยวข้องเป็นผลตามมาด้วยเสมอ และความเชื่อทั้ง 5 เรื่องที่ได้ทำการศึกษา ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยอยุธยาในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า คนไทยสมัยอยุธยานำความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์มาใช้เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีงามแก่ชีวิตของตนเอง และสังคมมากกว่าที่จะใช้ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไปในทางทำลายผู้อื่นโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเองอย่างผู้คนในสังคมปัจจุบันนี้

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยาซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร 4 ประเภท ได้แก่ พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรม พบว่าความเชื่อของคนไทยที่พบในเอกสารสมัยอยุธยา มีทั้งหมด 5 เรื่อง คือความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา ความเชื่อในเรื่องฤๅษีขาม ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา และความเชื่อในเรื่องโรคกลาง ผลของการศึกษาปรากฏว่าความเชื่อในเรื่องโรคกลางได้รับการบันทึกไว้มากที่สุด คือ 37.30% รองลงมา ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา 29.10% ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 20.08% ความเชื่อในเรื่องฤๅษีขาม 10.65% และความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง 2.87%

สำหรับความเชื่อในเรื่องโรคกลางนั้น ได้พบโรคกลางที่เกี่ยวกับ รูปธรรมของสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต โรคกลางที่เกี่ยวกับความฝัน โรคกลางที่เกี่ยวกับประสบการณ์ โรคกลางที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ และโรคกลางที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม

งานเรื่องของพิธีกรรมที่พบนั้น เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยอยุธยา ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต ในด้านต่าง ๆ คือ

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิตหรือครอบครัว ได้แก่ การเกิด การรับขวัญ การถอนลูก การครองเรือน และการตาย

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับสังคม ได้แก่ การทวงหาากิน การประกอบอาชีพ และการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับเทศกาล ได้แก่ พิธีตรียัมปวาย พิธีสัสมัจฉารินทร์ พิธีชักว้าว พิธีสงกรานต์ พิธีเข้าพรรษา ประเพณีการทอดกฐิน พิธีตุลาการ ประเพณีลอยกระทง พิธีเหล่านี้นี้เป็นพิธีในแต่ละเดือนของปีนั่นเอง

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การทหาร ได้แก่ การสร้างพระมหาปราสาท พระราชพิธีราชาภิเษก พระราชพิธีอินทราภิเษก และพระราชพิธีลบลัทธิราช พระราช

พิธีทูลเกล้าฯ ถวายพระบาท พระราชพิธี พิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีทางคหกรรม พิธีและ
การปฏิบัติเพื่อเสริมกำลังใจในการสงคราม ได้แก่ พิธีตัดไม้ข่มนาม

พิธีกรรมอื่น ๆ ได้แก่ พิธีเสี่ยงทาย

ความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดา ที่ผู้วิจัยได้พบจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า คนไทยสมัย
อยุธยามีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง

ผีดี ซึ่งได้แก่ เทวดา ผีธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ

ผีร้าย ได้แก่ ผีกระสือ ผีบอบ ผีโจรผด ผีเปรต ผีดิบ ผีहां ผีป่อง ผีป่า

ผีตายโหง ผีพราย

ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา พบว่าคนไทยสมัยอยุธยามีความเชื่อในเรื่องเวทมนต์
คาถามาใช้ในการต่อเนื่อง เพื่อการผลิต เพื่อการป้องกัน เพื่อการทำลายชีวิตทรัพย์สินของ
ฝ่ายศัตรู ใช้แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ใช้แก้โรคต่าง ๆ และใช้ทำเสน่ห์ให้คนรัก

สำหรับความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามนั้น พบว่า คนไทยสมัยอยุธยามีความเชื่อในเรื่อง
"ฤกษ์ยาม" มาใช้ในการทหาร การสงคราม การเมือง การปกครอง การสร้างบ้านแปลง
เมือง สร้างสิ่งต่าง ๆ และใช้ฤกษ์ยามในการอันเชิญพระราชสาสน์ การเดินทาง

ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ได้ถูกนำมาใช้ในการอยู่ยงคงกระพัน การนำ
อวัยวะบางส่วนของร่างกายคนตาย หรืออุปกรณ์อื่น ๆ มาทำเป็นเครื่องรางของขลัง และการนำ
เครื่องรางของขลังมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ข้างต้น จึงเห็นได้ว่า ความเชื่อทั้ง 5 ประเภทล้วนแล้วแต่
อยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอยุธยา เป็นระบบความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่พัฒนารูปแบบผสมผสาน
กับความเชื่อในเรื่องศาสนาจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้จาก พิธีกรรมต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งพุทธ พราหมณ์ และผีसांगเทวดาปะปนกันอยู่เสมอ

อิทธิพลของความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้ปรากฏขึ้นในราชสำนักอยุธยา ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง
ราชวงศ์ โดยเฉพาะ "...การเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่อยู่จักงานนามของพงศาวดาร..."¹
ที่เน้นแต่องค์พระมหากษัตริย์ ได้มีพระราชพิธีต่าง ๆ ถือกำเนิดขึ้นเพื่อแสดงถึงบุญญาบารมี อิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์ ของพระมหากษัตริย์ "...ฉะนั้นผู้ซึ่งจะเป็นพระมหากษัตริย์ได้ต้องเป็นผู้ที่สะสมบารมีไว้

¹ ณาฏวิภา ขลิตานนท์. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. 2524. หน้า 307.

มากเป็นพิเศษตั้งแต่ชาติก่อน ๆ ตามแนวคิดพื้นฐานของพุทธศาสนา..."¹ จึงทำให้พระมหากษัตริย์ "...หันไปนิยมการสร้างบารมีแทน ท้าให้พระมหากษัตริย์ได้รับความเคารพบูชาในฐานะทรงเป็น สัญลักษณ์แห่งธรรมและยังทรงความศักดิ์สิทธิ์เปี่ยมล้นด้วยพระราชอำนาจ..."²

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นระบบความต้องการในลักษณะร่วมกันทางด้านร่างกาย และจิตใจ คนไทยตั้งแต่ระดับกษัตริย์จนถึงประชาชนต่างให้ความเชื่อถือในไสยศาสตร์ควบคู่ไป กับความเชื่อถือในพุทธศาสนา ทรรศนะความเชื่อต่อความศักดิ์สิทธิ์ที่นอกเหนือไปจากธรรมชาติ ได้ให้ความสอดคล้องกับสภาพสังคมเกษตรกรรมและระเบียบแบบแผนที่ปรากฏในศิลปศาสตร์

18 ข้อ ของพระมหากษัตริย์³

และเนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอยุธยา อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มีอิทธิพล ต่อการดำเนินชีวิต เพราะเป็นสภาพสังคมเกษตรกรรม ดังนั้นเมื่อมีเหตุการณ์ธรรมชาติเกิดขึ้น ผิดปกติหรือสิ่งแวดล้อมที่ผิดปกติไปจากเดิม ผู้คนในสมัยนั้นไม่สามารถหาคำตอบได้ว่า เหตุการณ์ ผิดปกตินั้นเกิดขึ้นมาอย่างไร ต่างก็คิดว่าเป็นเพราะสิ่งที่ยู้นอกเหนือธรรมชาติ คือ "ผีสาว เทวดา" ที่อยู่เบื้องบน บันดาลให้เกิดขึ้น และจะส่ง "ผลดี" ถ้าปฏิบัติถูกต้อง ในทาง ตรงกันข้ามจะเกิด "ผลร้าย" ต่อตัวเอง สังคม และชุมชนที่อาศัยอยู่ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้คนในสมัยนั้นจึงได้ใช้ภูมิปัญญาเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหา โดยออกมาในรูปของ การบอกเล่า ข้อห้าม กฎหมาย และพิธีกรรม เพื่อให้คนในสังคมได้ปฏิบัติตามอันจะนำความ สุข ขจัดทุกข์ภัย ความอุปัทว ที่เกิดขึ้นให้หมดไปจากตัวเองและสังคม

จากการศึกษาหลักฐานทั้ง 4 ประเภท จะเห็นว่า คนไทยสมัยอยุธยา นำความเชื่อ ทางไสยศาสตร์มาใช้เพื่อปกป้อง บัดเป่า สิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในชีวิตให้หมดไป ไม่ได้ใช้ไสยศาสตร์ ไปในทางทำลาย หรือหาผลประโยชน์อย่างผู้คนในสมัยปัจจุบันนี้

ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นี้จะอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไปจากกรุงศรี อยุธยามาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ จะพบว่าความเชื่อทางไสยศาสตร์ได้พัฒนารูปแบบแตกต่างไปจาก เดิม คนไทยในสมัยอยุธยาใช้ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนที่ตน

¹นาฏวิภา ชลิตานนท์. เล่มเดิม. หน้า 256.

²แหล่งเดิม. หน้า 257.

³ข้อ "มณฑา" ให้มีความรู้เรื่องคาถาอาคมต่าง ๆ เมื่อป้องกันตัว และข้อ "เรเสสกา" ให้มีความรู้ทางโหราศาสตร์เพื่อประกอบพิธีกรรม.

อยู่ให้มีความสุข แต่คนไทยในปัจจุบันจะนำความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์มาใช้อย่างที่ "สนองความต้องการและรักษาไว้ซึ่งอำนาจ" ของตนเองเสียมากกว่า ดังจะเห็นได้จากปรากฏทางหนังสือพิมพ์ในการนำไสยศาสตร์มาใช้อย่างที่ผิด ๆ อยู่เสมอ ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ที่กล่าวว่า "ความเชื่อในเรื่องสิ่งนอกเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อคนไทยอย่างต่อเนื่อง และไม่มีแนวโน้มที่จะเสื่อมคลายลงได้เลย ในทางตรงข้ามกลับเพิ่มพูนและซับซ้อนยิ่งขึ้นทุกขณะ เพราะเป็นสิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมและวัฒนธรรมนี้แลเห็นว่ามีความหมายสำคัญแก่ชีวิตและวิถีชีวิตของตน"¹

¹รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม. "ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย," มองอนาคต บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย. หน้า 35 - 36.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ตีพิมพ์

หอสมุดแห่งชาติ. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับความพิสดาร. สมุดไทยดำ, อักษรไทย
เส้นธง, เส้นดินสอขาว. เลขที่ 222, 2/ก.104 จ.ศ. 801 - 803, มัดที่ 27.

เอกสารชั้นต้นที่พิมพ์แล้ว

แกมบีเพอร์, เอนเซลเบิร์ต. ไทยในจดหมายเหตุแกมบีเพอร์. อัมพร สายสุวรรณ. แปล
พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายรวัย ศยามานนท์. กรุงเทพฯ : 2518.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ
อักษรนิติ์. พระนคร : คลังวิทยา, 2507.

ชั่วชัย, เดอ. จดหมายเหตุรายวัน การเดินทางไปสู่ประเทศสยามในปี ค.ศ.1685 และ 1686
ฉบับสมบูรณ์. สันต์ ท. โกมลบุตร แปล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2516.

ดรูแบง, ฟรังซัวส์ อังรี. ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม. แปลจาก Histoinc du
Ryoume de Siam, tome premicr. แปลโดย ปอล ชาเวียร์. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2530.

ประชากรจักรจักร, พระยา. พงศาวดารโยนก (ฉบับหอพระสมุดแห่งชาติ). พระนคร :
ศิลปาบรรณาคาร, 2504.

ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี,
2521.

ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 (จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง) เล่ม 1,
2, 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า (ตามต้นฉบับของกรมราชบัณฑิต). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
มหาเสวกเอก เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี (ม.ร.ว.มูล ดารากร)
ม.ป.ท., 2501.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน. พระนคร :

คลังวิทยา, 2505.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหรือพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติชมิวเซียม. พระนคร :

ก้าวหน้า, 2507.

ลาอูแบร์, ซีมองเดอ. จดหมายเหตุลาอูแบร์ เล่ม 1 และเล่ม 2. แปลจาก A New Historical Relation of the Kingdom of Siam by Monsieur de La Loubire. แปลโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธุ์พงศ์.

พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2505.

วัน วลีต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ วัน วลีต พ.ศ. 2182. แปลโดย วนาศรี สามนเสน. ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

_____. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ เบเรเมียส ฟานพลีต. แปลโดย

ม.ร.ว.ศุภาวดี เกษมศรี, ม.ป.ท. : ม.ป.ป.

ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 8 (ภาค 8). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2507.

_____. ประชุมพงศาวดารเล่ม 20 (ภาคที่ 34). พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2510.

_____. ประชุมพงศาวดารเล่ม 22 (ภาคที่ 37 เรื่อง จดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเสือและแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2511.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 22 (ภาคที่ 38 เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2511.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 23 (ภาคที่ 40). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2511.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 47 (ภาคที่ 76 จดหมายเหตุของ โยส เซาเต็น).

พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2513

ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 50 (ภาคที่ 80 จดหมายเหตุฟอร์บั้ง). พระนคร :
องค์การคำคุณฐา, 2513.

_____. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 : จารึกสุโขทัย. พระนคร : องค์การคำคุณฐา,
2507.

_____. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2529.

_____. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.

_____. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

เอกสารชั้นรอง

กรองแก้ว บุระะกิจ. อยุธยาอาลัย. กรุงเทพฯ : แก้วภาณีย์, 2527.

กุหลาบ มัลลิกะมาส, คตินาบ้าน. วิทยานิพนธ์ของนางกุหลาบ มัลลิกะมาส. สมาคมภาษา
และหนังสือแห่งประเทศไทยรับเป็นเอกสารวิชาการเพื่อเผยแพร่. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2516.

จันทะที ทองประเสริฐ. ศาสนาปรัชญาประยุกต์. กรุงเทพฯ : แพรพิทยา, 2517.

จันทร์ฉาย ภัคธิดม. "พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา : ในทรรณะของนายไมเคิล
วิกเคอร์รี่ " ข้อมูลประวัติศาสตร์ในรอบทศวรรษ (พ.ศ.2520 - 2530).
กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์, 2531.

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. ความรู้เรื่องคตินาวิทยา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชา
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี, ม.ป.ป.

จรัส พัทธมราชศักดิ์, ดร. เอกสารประกอบการสอนไทยคดีศึกษาศาสนาและลัทธินิยมใน
ท้องถิ่น. มหาสารคาม : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป.

เจือ สตะเวทิน คตินาบ้านไทย "ภาษาไทยอุดมศึกษา" เล่ม 3. กรุงเทพฯ : สุทธิสาร
การพิมพ์, 2517.

จูรี จุลละเกศ. มานุษยวิทยาเบื้องต้น. พระนคร : อักษรไทย, 2514.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน. พิมพ์ครั้งที่ 12
พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

- นันทะ อารมณ. ตำรับเครื่องรางของขลัง. พระนคร : เขมมบรรณกิจ, 2502.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. "ประวัติเมืองอ่างทอง," ใน เมืองอ่างทอง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2534.
- ณัฐภัทร นาวิกิจวัน. พระราชพิธีโสกันต์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2518
- ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2517.
- แคนปีช แบรดเลย์, ดร. หนังสืออักษรอาหรับศรีปัท. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2514.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย. ชลบุรี : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี, 2524.
- _____. คติชาวบ้าน. ชลบุรี : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี, 2523.
- เทพย์ สาริกบุตร, คัมภีร์พุทธมนต์โอสถ. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2513.
- _____. คัมภีร์พุทธศาสนาราม. พระนคร : อุตสาหกรรมการพิมพ์, 2500.
- _____. เคล็ดลับไสยศาสตร์. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2514.
- _____. คัมภีร์พุทธเวทมหามนต์ 108. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2513.
- _____. มหาพุทธาคม. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2513.
- _____. โหราศาสตร์ปริทรรศน์ ภาพ 1. พระนคร : อุตสาหกรรมการพิมพ์, 2506.
- _____, ผู้รวบรวม. โหราศาสตร์ภาคนักขัตร์ (ฤกษ์) แนวทางการศึกษาโหราศาสตร์ภาคสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : อุตสาหกรรมการพิมพ์, 2519.
- _____. อาถรรพเวทย์ ภาค 1. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2516.
- _____. อาถรรพเวทย์ ภาค 2. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2516.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2524.
- × นันทา ชวนักกิต. รายงานการวิจัย การวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวดศิริรักษา, พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม, 2530.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, ดร. และอาคม พัญยะ, ศ. หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, ศ.ดร. และคนอื่น ๆ. มองอนาคตบทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536.

นิรันดร์ นวมารค และคนอื่น ๆ. ประวัติศาสตร์ประเทศไทย เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์หิรัญกิจ, 2499.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, มล. วัฒนธรรมกรรม. กรุงเทพฯ : อ่านไทย, 2529.

บุปผา ทวีสุข. สัมภาษณ์ชาวบ้าน (TH 371). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ประจักษ์ ประภาพิตยากร. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย. กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, 2522.

X ———. ประเพณีและไสยเวทวิทยานานาชาติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, 2519.

ประเสริฐ ฉ นคร. โคลงนิราศหริภุญชัย สอดค้นฉบับเชียงใหม่. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2510.

ปรีชา ภิรมย์ประดิษฐ์, รอ.รศ. "วรรณคดีสมัยอยุธยา พ.ศ. 2172 - 2310," ใน พัฒนาการวรรณคดีไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

เปลื้อง ฉ นคร. ประวัติศาสตร์ไทยสำหรับนักศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5 พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2510.

พุทธทาสภิกขุ. มรณวาสกับไสยศาสตร์. พระนคร : การพิมพ์พระนคร, 2514

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.

ภารดี มหาฉนธ์. พื้นฐานอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. ความเชื่อคตินานาชาติ 5. สงขลา : มงคลการพิมพ์, 2522.

บุษกร สักดิ์เดชยนต์. สังคมศาสตร์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมนุษย์. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.

วันเนา ภูเดิน, รศ. ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยและอยุธยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. "พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับอุบลศรี อรรถพันธ์ และฉบับไมเคิล วิลเกอร์," ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาจากเอกสารไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.

- วัฒนา เอี่ยมประไพ, ผศ. หลักฐานทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. "กฎหมายตราสามดวง," ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2537.
- ศิลปากร, กรม. "นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์," ใน วรรณกรรมสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2528.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, รศ. "กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของคนไทย," กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2535.
- ศุภร บุนนาค. สมบัติกวี. พระนคร : แพร่พิทยา, 2516.
- ส. ปลายน้อย. ชาวต่างชาติในประวัติศาสตร์ไทย. พระนคร : รวมสาส์น, 2505
- สนม ครุฑเมือง, ผศ. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดี. พิษณุโลก : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2527.
- ✓ สุชีพ บุญานภาพ. ประวัติศาสตร์. พระนคร : รวมสาส์น, 2506.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ; ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
- สุภาพรรณ ณ. บางช้าง, รศ.ดร. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุวรรณ เพชรนิล. วัฒนธรรมและศาสนา (PY 110). กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- สุนทร บุญธมก. "ต้นไม้มกับความเชื่อ," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการโดย เพ็ญศรี ตึก และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. ลี้ลับกับพิธีกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- สมเกียรติ วันทะนะ. บทความประกอบการสัมมนาถึงศตวรรษธรรมศาสตร์ : 2477 - 2527. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สมบัติ ปลายน้อย. เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย. พระนคร : แพร่พิทยา, 2513.

- เสรี พงศ์พิศ, รศ.ดร. "ไสยศาสตร์ในสังคมไทย," เอกสารการสอนชุดวิชา ๑๒๓๐๔
ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
 2533.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. "รัฐไทยในกฎหมายตราสามดวง," กฎหมายตราสามดวงกับ
สังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2535.
- หริต เรืองฤทธิ์. "เครื่องราง," ใน สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 6.
 พระนคร : บรรณาการ, 2507 - 2508.
- อนุนานราชชน, พระยา. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน,
 2505.
- _____. ขวัญและประเพณีการทำขวัญ. พระนคร : ก้าวหน้า, 2506.
- _____. "คาถาอาคม," สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 5. โดย
 เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). พระนคร : บรรณาการ, 2505 - 2506.
- _____. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) พระนคร :
 ราชบัณฑิตยสถาน, 2510.
- _____. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร
 องค์การคำคุรุสภาและมูลนิธิเสฐียรโกเศศนาคะประประทีป, 2532.
- _____. เมืองสวรรค์และผีसाงเทวดา. โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง). พระนคร :
 แพร่พิทยา, 2503.
- _____. ศาสนาเปรียบเทียบ. พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, 2502.
- อรุณ เวชสุวรรณ. พุทธศาสนากับไสยศาสตร์. พระนคร : แพร่พิทยา, 2518.
- อัสสัมชัญพงศ์ จัตุราคม. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
 2527.
- อานนท์ อาภาภิรม. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : บารุงนุกุลกิจ, 2515.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. เทวดาพระพุทธรูป เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
 2527.
- อุบลศรี อรรถพันธุ์. "พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดวชิรญาณ เลขที่ 222,
 2/ก 104 จ.ศ. 801 - 803," ใน ข้อมูลประวัติศาสตร์ในรอบทศวรรษ (พ.ศ.
2520 - 2530). กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์, 2531.

วิทยานิพนธ์

- ขนิษฐา ตันติพิมล. วิเคราะห์ความเชื่อเชื่อนิทานคำกลอนของสุนทรภู่. วิทยานิพนธ์
กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535. อัดสำเนา.
- ทัศนีย์ สุจินะพงษ์, เรืออากาศโท. การใช้ไสยศาสตร์ในขุนช้างขุนแผน. วิทยานิพนธ์
อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516. อัดสำเนา.
- ไพโรจน์ นราดิศารังวิทย์, นาวาเอก. วิเคราะห์ความเชื่อในเรื่องพระอภัยมณี.
ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2533. อัดสำเนา.
- เรไร สืบสุข. ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. ปริญญาโท กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.
- วรนนท์ อักษรพงศ์. การศึกษาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากขุนช้างขุนแผน.
วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516. อัดสำเนา.
- อุบลศรี อรรถพันธุ์. การชำระพระราชพงศาวดารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลก. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.
อัดสำเนา.

วารสาร

- ตรี อมาตยกุล. "สงครามยุทธหัตถี เมื่อ พ.ศ. 2135," แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสาร
โบราณคดี. 7(2) : 38 - 64 ; พฤษภาคม 2516.
- บุญลือ วันทายนต์. "ไสยศาสตร์," พุทธจักร. 35(6) : 45 - 50 ; มิถุนายน 2524.
- พรชัย ชินทโคโด, พระมหา. "ไสยศาสตร์...ผลกระทบต่อสังคมไทย," พุทธจักร.
36(10) : 30 - 37 ; ตุลาคม 2525.
- มณี พยอมยงค์. "ความเชื่อของคนไทย," คติความเชื่อ. เอกสารการสัมมนาเรื่องวัฒนธรรม
พื้นบ้าน โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 กันยายน 2516.
- ส. ปลายน้อย. "ความเชื่อ," วัฒนธรรมไทย. 24(4) : 69 - 73 : เมษายน 2528.

ศ. พลายน้อย. "ความเชื่อ," วัฒนธรรมไทย. 24(6) : 39 - 40, 41 - 46 ; มิถุนายน 2528.

_____. "ความเชื่อ," วัฒนธรรมไทย. 24(7) : 31 - 35 ; กรกฎาคม 2528.

ศุภรีสร้าง นนทะสุด. "สุริยคราส ปรากฏการณ์แห่งพายุฟ้า ฤา ล้างร้ายแห่งปี," กุลสตรี. 25(595) : 186 - 192 ; ตุลาคม 2538.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "พระเครื่อง (ราง)," ศิลปวัฒนธรรม. 15(3) : 11 - 13 มกราคม 2537.

หนังสือพิมพ์

"ชาวบ้านตื่นทั้งเมือง อาถรรพ์หมายเลข 8," ไทยรัฐ. 14 กันยายน 2538. หน้า 1,

תאריך

ภาคผนวก ก.

เครื่องรางของขลังของไทย

- แก้วตาแมว / คือดวงตาธรรมชาติซึ่งกลายเป็นหินของแมว แมวที่มีแก้วตาเป็นหินนี้ชอบอยู่ตามลาพังเจียบ ๆ ไม่ยุ่งกับเพศตรงข้าม ตาทั้งสองข้างจะและอยู่เสมอ แมวที่มีแก้วตาเป็นหินนี้ มักให้คุดทางโชคสามแก่ผู้เลี้ยงหรือผู้เป็นเจ้าของ ลักษณะแก้วตาแมวเป็นก้อนหินขนาดเม็ดพริกไทย สีขาวขุ่น มีลายเส้นเลือดเป็นวง เวียนรูปกรวยมาสู่จุดยอดกลางลูกตา¹
- กาจัดกาจาย คือเศษเขี้ยวและงาช้างหรือเขี้ยวสัตว์ซึ่งเสียดแทงติดค้างอยู่ตามต้นไม้เป็นเวลานาน ตั้งแต่คราวที่สัตว์ไปจูบต้นไม้ให้หายคันตัวคันคัน² ในบางแห่งเรียกกาจาย
- กาจัดทองแดงหิน กาจัดคือ ต้นไม้ตระกูลส้ม เมล็ดกลมขนาดพริกไทย สีดำเป็นมัน กาจัดทองแดงหินเข้าใจว่าเป็นเมล็ดกาจัดซึ่งกลายเป็นหินหรือทองแดง ที่เรียกกันว่าคุด ใช้เป็นเครื่องรางชนิดหนึ่ง ทาห้อยอยู่ยงคงกระพัน
- ขมิ้นผง คือเครื่องรางอย่างหนึ่ง เมื่อปลูกเสกขมิ้นผงแล้วใส่ในฝ่ามือปริกรรมด้วยคาถาว่า "เอ ดั่ง สะ ดิงๆ" เรียกขมิ้นให้เข้าไปอยู่ในตัวจนหมด ตามตำรากล่าวว่าย่อยยงคงกระพันดีนัก แม้นอนหลับก็พันแทงไม่เข้า³

¹จันทะ อารมณ์. ตำรับเครื่องรางของขลัง. หน้า 5.

²ศุภร บุนนาค. สมบัติกวี. หน้า 1158.

³เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธเวทมหามนต์. หน้า 152.

- ข้าวสารเสก** เป็นข้าวสารที่ผ่านการลงคาถาอาคมให้ศักดิ์สิทธิ์ ตามตำรากล่าวว่าให้ใช้ข้าวสารตกดินครกตาข้าว เอมาย้อมด้วยใบไม้ต่าง ๆ ได้แก่ ใบมะขาม ใบชุมเห็ด ใบระงับ ใบหิงหาย เหล่านี้ตำคั้นให้เป็นน้ำ แล้วเอาข้าวย้อมเสกด้วยคาถาพุทธนิมิต 108 คาบ เมื่อเสกเสร็จแล้วจึงให้ลงยันต์ใส่กระดาดห่อข้าวสารนี้เก็บไว้ เมื่อถึงคราวจะใช้จึงนำออกมาใช้ ถ้าใช้สะกด ให้เอาข้าวสารชั้ดหลังคา เวลาชั้ดให้ยืนดินเดียว¹ นอกจากนี้ยังมีกล่าวไว้ว่าใช้ใส่ภูตผีปีศาจได้ด้วย
- จี๋ผิงปิดหน้าผี** คือจี๋ผิงที่ใช้แก้ผีหน้าศพก่อนตราสังเพื่อป้องกันความอูจาด ถ้าเจ้าของศพเป็นผู้มีฐานะดีก็อาจจะใช้เป็นเงินหรือทองปิดหน้าศพแทน จี๋ผิงปิดหน้าผีนี้ถือเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำเสน่ห์ บันรูปผิงรอย
- จี๋ผิงสีกาก** คือรังผึ้งนำมาผสมน้ำมันหอมที่ได้จากดอกไม้ เช่น ดอกกระดังงา มะลิ กุหลาบ จี๋ผิงสีกาก จะมีส่วนผสมพิเศษ คือพวกสมุนไพรที่มีกลิ่นหอม เช่น ว่านและเนื้อไม้กฤษณาซึ่งบรรจุอาคมขลัง ในสมัยหลัง ๆ ใช้ผงพระพุทธรูปต่าง ๆ เช่น ผงตรีนิสิงเห ผงบถมัง ผสมลงในจี๋ผิงแทนพวกสมุนไพร เพราะสมุนไพรหายาก จี๋ผิงสีกากให้ดูทางเมตตามหานิยม ใช้ได้ทั้งหญิงชาย
- เข็มขัดฆ้องโฆมด** คือเข็มขัดที่มีหัวเข็มขัดทำด้วยกระดูกตรงหน้าผากมีลงยันต์ สายเข็มขัดทำด้วยผ้าขาวขั้กมหางี่งสุกขั้กด้วยน้ำเพ็ญเดือน 12 ลงอักขระอาคมทั้ง 3 สาย แล้วตีเกลียวถักเข้าหากันเป็นสายเข็มขัด ให้ดูทางอยู่ยงคงกระพัน
- ไข่ตันทองแดง** คือเครื่องรางชนิดหนึ่ง กล่าวกันว่าเป็นอัมตะของคนซึ่งมีลักษณะผิดจากปกติ คือมีข้างเดียวให้ดูทางอยู่ยงคงกระพัน

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนตราคม. หน้า 163.

ไข่เบ็ดเป็นหิน คือไข่เบ็ดตอนที่ไข่แดงกลับกลายเป็นหิน ถือเป็นคติ ไข่เป็นเครื่องรางให้คุณทางด้านคงกระพันชาตรีและทางโชคลาภ

ควายธนู คือรูปควายที่สานด้วยดอก หรือปั้นจากดินซึ่งพื้มาจากกลางใจเมืองทั้งสี่ ดินสี่ทิศ หรือปั้นจากขี้ผึ้งบริสุทธิ์ซื้อจากร้านส้มเมือง นำนํ้าปั้นให้เป็นรูปควายขนาดพอเหมาะพอดีกับที่ที่จัดไว้ แล้วจัดหาหญ้า พาง น้ำ สำหรับเล็ก ๆ เลี้ยงดูอยู่เป็นประจำทุกวัน เมื่อบั้นเป็นรูปควายที่ต้องการแล้ว ท่านให้เขียนเป็นรูปธนูที่ติดท้องควายนั้น แล้วเสกด้วยหัวใจธนู 7 คาบ (หัวใจธนูว่า นะ ภา ภู เว) จากนั้นแล้วก็ตั้งเครื่องบัตร์พลี หัวหมู บายศรี หรือตามแต่กำลังศรัทธาที่จะหาได้ แล้วเสกด้วยคาถาควายธนู ว่า

โอม มะ นะ พะ ทะ พระอิศวรผู้เป็นเจ้า ให้ข้าพเจ้ามาทาศควาย
นะ มะ พะ ทะ ขอเชิญหาฤกษ์ทั้งหลาย ท้าวสากลจักรวาล จงมา
ประชุมกัน ด้วยพระโองการ มะ อะ อุ ขอท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4
จงประสิทธิ์แห่งฤทธิ์ของฝูงนักสิทธิ์ พิทยาธร คนธรรพ์ทั้งหลายใน
พรหมโลก ขอพระคเณศรูดรแห่งมหาเทพ จงประสิทธิ์สัมฤทธิ์ผล
แก่มหายุทธควายธนู ณ กาลบัดนี้ โอม นะ ภา ภู เว ฯ

ตะกรุด คือแผ่นโลหะที่แผ่แล้วม้วนกลม ๆ ลงคาถาอาคม ไข่เป็นเครื่องราง

ตะกรุดโทน เป็นโลหะทองแดงหรือแผ่นเงินแผ่นนํ้าหนักจารึกยันต์ พระพุทธรูปต่าง ๆ แล้วแต่เกจิอาจารย์ท่านต้องการจะให้มีความทางด้านใด เช่น ยันต์ตรีนิสิงเห ไข่เพื่อผลานทางบารามภูติปิศาจ ยันต์ท้าวเวสสุวรรณ เพื่อผลานทางบารามพวกอมมนุษย์ ยักษ์มาร ที่จะมาเป็นศัตรู ยันต์นกคุ้ม เพื่อคุ้มครองป้องกันภัยที่จะมาสู่บ้านเรือน เคหะสถาน ฯลฯ ตะกรุดนี้เมื่อได้รับการลงอักขระและปลุกเสกตามอุบเทห์พิธีทางไสยศาสตร์แล้ว อาจใช้ด้าย ถักหุ้มอีกชั้นหนึ่ง แล้วลงรักปิดทอง

วัตถุที่ทำห้ตะกรุดนั้นนิยมาใช้เป็นโลหะพวกเงิน ทอง นาก นอกจากโลหะก็ยังมีที่ทำเป็นใบลานบ้าง หน้าผากเสือบ้าง

ตะกรุดนี้จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น ตะกรุดที่สร้างด้วยยันต์มหาจักรพรรตราธิราช ก็เรียกว่า ตะกรุดมหาจักรพรรตราธิราช ตะกรุดที่สร้างจากหน้าผากเสือ ก็เรียกว่า ตะกรุดหน้าผากเสือ ตะกรุดที่เล็กที่สุดคือ ตะกรุดสาริกา¹

วิธีทำตะกรุด มีกล่าวไว้ในตำราว่า นำวัตถุที่จะใช้ทำตะกรุดมาแผ่นจนเป็นแผ่นเรียบ แล้วลงยันต์ตามที่ต้องการ แล้วขัดเสี้ยนให้เรียบ แล้วลงทับอีก ลงไปลบไปจนพอใจ เช่น ลงได้ 108 ครั้ง เป็นต้น การลงเช่นนี้เรียกว่า ลงลบถม แล้วจึงม้วนตะกรุดนั้น ในขณะที่ม้วนให้ว่าคาถาว่า "ยันต์ง สันต์ง วิกริงคะเร" เมื่อม้วนเสร็จแล้ว ถ้าเป็นตะกั่วให้นำเข้าหลอมไฟดู ถ้าหลอมไม่ละลายก็เป็นอันว่าใช้ได้ นอกจากนี้อาจมีการถมตะกรุดด้วยสิ่งของต่าง ๆ เช่น ถมด้วยพระไตรสรณาคมน์ ก็ใช้ดอกพุทธรักษา สีเหลือง สีขาว สีแดง ถมด้วยสัตตพรหมองค์ ก็ใช้ใบไม้ร้อนน 7 สิ่ง ได้แก่ ใบชุมแสง ใบสมิ ใบระงับ ใบหิงหาย ใบผักกระเจต ใบหญ้าไต่ใบ ใบกระถิน ถมด้วยนวลหรือนกก็ใช้เครื่องหอมทั้ง 9 คือ จันทน์แดง จันทน์ขาว กฤษณา กล้าพัก ขอนดอก พิมเสน อำพันทอง น้ำมันหอย ถมด้วยทศพลัญจนาใช้ชันนางโสมได้ดิน ดินสอกล้วย รังหมาล่าบิตรพระเนตรหรือพระกรรมของพระพุทธรูป เกสร ศรีมหาโพธิ โคลเสม้า ผงมูลกัจจายน์ ผงปัดมัย ผงตรีนิสิงเห ใบไมยราพ ดอกรักซ้อน น้ำมันสมกันพอกหุ้มตะกรุด²

นาคปรด เป็นวัตถุเล็ก ๆ คล้ายเม็ดผลไม้มัน กลมแบน ตรงกลางเป็นรูลักษณะเหมือนงูขดตัวเป็นวงกลม เอาหัวและหางชนกัน ตามลำตัวปรากฏเป็นเกล็ด ขนาดของนาคปรดเล็กกว่าลูกเต๋อยสีเหลืองอ่อน ๆ เชื่อกันว่านาคปรดสามารถป้องกันอันตรายจากสัตว์และเข้าขวางอสรพิษต่าง ๆ³

¹ฉันทะ อารมณ์. ตำรับเครื่องรางของขลัง. หน้า 53.

²เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 225.

³ฉันทะ อารมณ์. เล่มเดิม. หน้า 89.

- น้ำมันงา คือน้ำมันที่ได้จากการนำงามาแช่ คั้น แล้วเอาเอาแต่น้ำมัน แล้วนำมาเสกจน ทรายขึ้น ใช้กินและใช้ทาตัวเพื่อให้อยู่คง บางทีใช้เรียกน้ำมันงาเข้าตัว โดยเอาน้ำมันที่เสกไว้แล้วใส่ลงจานเมื่อ แล้วนั่งบริกรรมคาถาเรียกไปจนกระทั่ง น้ำมันหายเข้าไปในตัวจนหมด หรือใช้จอกสัมฤทธิ์ใส่น้ำมันงาที่เสกแล้ว เอา วางไว้ตรงกระหม่อม อาจารย์บริกรรมคาถาเป่าไป น้ำมันจากนั้นเข้าไป ในตัวผู้ทูนหัวนั้นจนหมดจอก¹
- น้ำมันหอม คือน้ำมันที่ได้จากการนำหัวหอมมาเคี้ยวจนเป็นน้ำมัน แล้วนำมาเสก โดยใช้น้ำมันใส่ลงจานสัมฤทธิ์ แล้วเอาพระมหากัจจายน์ปางบิดดา ซึ่งแกะด้วย ไม้รักซ้อนหรือไม้ชิงหายแช่ลงน้ำมันนั้น บริกรรมเสกไปจนกว่าพระนั้นจะ ลุกขึ้นนั่ง จึงนำมาใช้กินหรือทาตัวให้คงทางอยู่คงเช่นกัน²
- ปรอท คือสารเคมีที่มีลักษณะ เหลวเลื่อนไหลไม่อยู่ที่ เคลื่อนไหวตัวได้เร็วมาก คนโบราณถือว่าศักดิ์สิทธิ์ วิธีจะจับปรอทให้แข็งก็คือใช้ผงโลหะ นิยมใช้เป็น โลหะเงินหรือทอง ให้ปรอทนั้นกินจนอิ่ม คือโรยลงจานปรอท น้ำปรอทจะซึมเข้า จับแน่นเมื่อโลหะนั้นและรวมตัวแข็งเข้า³
- เมื่อได้ปรอทมาแล้ว นำไปปลุกเสกลงเลขยันต์ ถือเป็นเครื่องรางที่มีคุณวิเศษทางคงกระพัน ใช้น้ำติดตัวหรือใช้คาถาเรียกปรอทเข้าไว้ในตัว เมื่ออาวูรถูกเข้าที่เ็น ปรอทก็จะแน่นบริบ อาวูรจะไม่ทำอันตรายได้เลย
- ประคำ เป็นเครื่องรางชนิดหนึ่ง ทำเป็นลูกกลม ๆ ขนาดเล็ก ทำด้วยกระดาดว่าวหรือ แผ่นโลหะเล็ก ๆ จะเป็นทองคำ ตะกั่ว หรือทองแดงก็ได้ นำมาม้วนให้กลม ตลอดจนทำจากต้นไม้ที่มีสรรพคุณต่าง ๆ เช่น ต้นชิงหาย (มีเคล็ดว่าจะต้องชุบ

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 89.

² แหล่งเดิม.

³ สุกร บุนนาค. เล่มเดิม. หน้า 22.

มานานวันจะสิ้นเดือนดับ) ลงอักขระเลขยันต์ แล้วม้วนเป็นลูกกลม ๆ ลงรักปิดทอง ร้อยรวมกันเป็นสายยาว นิยมใช้จำนวน 108 ลูก ซึ่งหมายถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ลูกประคำนี้บางครั้งก็ใช้เป็นเครื่องหมายในการนับจำนวนคาบที่ภาวนาพระคาถา

ลูกประคำที่ใช้เป็นเครื่องรางนี้มีคาถาเสกก่อนใช้ เช่น เสกด้วยพระคาถาว่า

จะกะกะสะ กะกะสะจะ กะสะจะกะ สะจะกะกะ ฯ

เสก 108 คาบ แล้วเอาประคำคล้องคอ กล่าวว่ไปในที่ใดคนทั้งหลายจะมองไม่เห็นตัว¹

ผ้าประเจียด เป็นเครื่องรางชนิดหนึ่ง ทำด้วยผ้าที่บริสุทธิ์ คือ ผ้าซักรวมทั้งสุกุล นำมาซักด้วยน้ำที่ตกเมื่อเวลาเพ็ญเดือน 12 แล้วนำมาข้อมด้วยวุ้น จัดผ้าให้เรียบ แล้วจึงนำมาลงน้ำหมึกที่จะลงผสมด้วยดีทั้ง 5 คือ ดีกำดำ (พระกฤษณ์โร) ดีงู (พระรณาคม) ดีเผ่าตม (พระกัศป) ดีวัวเถื่อน (พระโรคตม) ดีเสือเหลือง (พระเมตตโย) แล้วจึงลงตามแต่ต้องการจะให้คุณทางใด สำหรับวุ้นที่จะใช้ข้อมหรือผสมในหมึกก็เลือกวุ้นที่ให้คุณตามที่ต้องการ เช่น ถ้าเป็นทางเมตตามหานิยมก็ใช้วุ้นแสนจันทร์ วุ้นขมิ้นขาว เป็นต้น²

ผ้าประเจียดประจุพระ คือผ้าประเจียดห่อพระเครื่องที่เคารพไว้ภายใน อาราธนาแล้วใช้ผูกที่แขนหรือที่คอ

ฝังเข็ม คือการใช้โลหะเงิน ทอง หรือนวโลหะ มาทำเป็นเส้นเข็มเหมือนเข็มเย็บผ้า หรืออาจใช้เข็มเย็บผ้าก็ได้ แล้วเสกฝังเข้าไปในตัวคน ผู้ถูกฝังจะไม่รู้สึกเจ็บปวดเลย และเมื่อต้องการจะเอาออกก็ดึงเอาเข็มคาถาเรียกเช่นกัน จะใช้แม่เหล็กหรือคีบดึงออกไม่สำเร็จ

¹ เทพย์ สาริกบุตร. อาถรรพเวทย์. หน้า 22.

² เทพย์ สาริกบุตร. กัมมวิริยพุทธศาสนดราคม. หน้า 225.

การฝังเข็มนี้ถือว่าเป็นเครื่องรางชนิดหนึ่งสำหรับคุ้มครองตน เมื่อถูกทำร้ายที่ใด เข็มจะวิ่งไปรับที่ตรงนั้น ถ้าหากจะมีภัยอันตรายเกิดขึ้น เข็มนั้นจะวิ่งหรือทำกริยาให้รู้ล่วงหน้า ผู้ฝังเข็มจะได้รับระว่างรักษาดน การฝังโลหะชนิดอื่น เช่น เพชร พลอย ก็ถือคติเช่นเดียวกับการฝังเข็ม¹

พิสมร คือแผ่นโลหะเงิน ทอง นาก นามาแผ่นแล้วปลุกเสกลงเลขยันต์ อักษร หัวย พระเทพมนตรา อาถรรพ์ต่าง ๆ ลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม มีหูร้อยเชือก ไข้อยู่คอเช่นเดียวกับตะกรุด การปลุกเสกพิสมรใช้พวกโรงการของเทพเจ้า เพื่อให้อุทิศทางรักษาเครื่องกันและกัน²

มิดหมอ คือมิดที่สำเร็จด้วยวัสดุประจุอาคมขลัง ใช้ปราบภูติผีปีศาจที่มารบกวนมนุษย์ มิดหมอนี้นิยมใช้กำบังหาหาคำ โดยถือคำว่า "กัณ" ซึ่งออกเสียงเหมือน "กัน" หมายถึง การป้องกัน³

ยันต์ คือรอยหรือเส้นที่ขีดขวงไปขวงมาสำหรับลงคาถา⁴ รูปต่าง ๆ ที่เขียนลงบนแผ่นโลหะ ผ้า ฯลฯ และลงอักษรหรือเลข ใช้เป็นเครื่องราง ยันต์มีรูปต่าง ๆ เช่น เป็นวงกลม เป็นสามเหลี่ยม เป็นสี่เหลี่ยม หรือเป็นรูปองค์พระพุทธรูป ปุชนิยวัตถุต่าง ๆ ยันต์มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น ยันต์ราชา ยันต์พระมหาโมคคัลลาน์ ยันต์ปัจจุชาติ ยันต์ดอนบมสดี ฯลฯ

รักยม เป็นรูปเด็กแกะด้วยไม้คู่หนึ่ง มีลักษณะเป็นเด็กหัวจุก ยืนก้มหัวทั้งสองข้าง คล้ายกำลังทำท่าขมวญ ตัวที่ขอรักนั้นแกะจากไม้รักซ้อน บางตำราใช้ต้น บางตำราใช้รากที่เข้าไปทางทิศตะวันออก และเป็นรากที่เรียกว่าดาวยพราย

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 220.

² ฉันทะ อารมณ. เล่มเดิม. หน้า 145.

³ แหล่งเดิม. หน้า 150 - 154.

⁴ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 83.

คือตายเอง ตัวที่ชื่อยมแกะจากไม้มะยมไว้ตั้งแต่แรกและรากลักษณะเดียวกัน เมื่อแกะเสร็จแล้วก็ทำพิธีปลุกเสก โดยเอารูปแกะกุมารทั้งสองวางลงในขันสัมฤทธิ์ที่มีน้ำหอมหรือน้ำมันจันทน์ใส่ไว้ อาจารย์ผู้ปลุกเสกจะต้องทำให้เกิดนิมิตในขณะปลุกเสก คือ ปลุกจนกระทั่งรูปแกะกุมารทั้งสองนั้นลุกขึ้นเดิน และเล่นกันประดุจมีชีวิตวิญญาณจึงจะใช้ได้ ผู้ที่จะให้รักยมช่วยเหลือในภารกิจของตนก็นำรักยมพร้อมทั้งน้ำมันหอมนั้นประจุลงในขวดแก้วเล็ก ๆ ซึ่งมีขนาดพอดีกับตัวของรักยมที่จะลงไปอยู่ด้วยกันทั้งคู่ นาคิดตัวไปเมื่อจะไปกระทำภารกิจนั้น ๆ เมื่อกลับเข้าบ้านก็นำรักยมไว้ในที่อันสมควร จัดหาอาหารให้รักยมบริโภค การพูดจากับรักยมก็เป็นแบบพูดเอง เอะเองแล้วแต่จะปรารณาสิ่งใด และต้องหมั่นเติมน้ำมันหอมมาจนขวดรักยมอยู่เสมออย่าให้แห้ง

วิธีตัดไม้เพื่อทำรักยม เมื่อหมายตาต้นรักและต้นมะยมไว้แล้ว ในวันที่จะไปตัดไม้ นั้น ท่านให้ออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ ห้ามพูดกับผู้คน เมื่อถึงต้นรักและต้นมะยมที่ต้องการก็ลงมือพลี (ตัดเอาต้นหรือซุดและตัดเอารากมา) โดยพูดว่า "เจ้ารัก (ยม) เอ๋ยจงไปอยู่กับพ่อ จงช่วยพ่อให้สำเร็จ สมปรารถนาเถิด นะมะพะทะ อาคัจฉายะ อาคัจฉาภิ มาเนมะมามา" เมื่อพลีไม้รักและไม้มะยมมาได้แล้ว ท่านให้วิ่งกลับบ้านโดยมิให้เหยี่ยวหลังไปดูเป็นอันขาด ครั้นเมื่อมาถึงบ้านแล้วจึงเอาไม้รักและมะยมนั้นเปิดด้วยทองคำแผ่นหนึ่งคางแล้วเอาดินกลางใจบ้านพลีมาด้วยคาถา "นะมะพะทะ" หยิบมือหนึ่ง พ่อด้วยกระชายาวาว ตั้งไว้หน้ารักยมพร้อมด้วยสารกับข้าวเล็ก ๆ เป็นการบวงสรวงแก่วิญญาณของรักยม กระทำดังนี้แล้ว พ่อได้เวลาสมควร (กะว่าจุดธูปหมดดอก) จึงนำไม้ไปมอบอาจารย์ผู้สร้างรักยมกระทำพิธีต่อไป¹

แร่ลั่นใบ

เป็นก้อนโลหะสีเหลี่ยมลูกบาศก์ ซึ่งเป็นเองโดยธรรมชาติ เกาะติดอยู่กับก้อนหินานถ้า โผล่ให้เห็นเพียงครึ่งหนึ่ง แร่นี้มีลักษณะแข็งเกร่งมาก สีเหมือนสนิมเหล็ก เป็นแร่ที่ทำให้คุณทางคงกระพันชาตรี เมื่อได้แร่นี้มานิยมนำให้อาจารย์ลงและปลุกเสกด้วยयोगการมหาหมื่น

¹ฉันทะ อารมณ. เล่มเดิม. หน้า 184 - 186.

- ลูกอม เครื่องรางชนิดหนึ่ง เป็นลูกกลม ๆ เล็ก ๆ ทำด้วยโลหะผสม (นวลโลหะ) หรือ ตะกั่ว หรือปรอท บ้างก็ใช้ขี้ผึ้งบริสุทธิ์ซึ่งได้จากน้ำตาเทียนที่บูชาพระประธาน ในโบสถ์ นามาลงอักขระเลขยันต์และปลุกเสก ลูกอมชนิดที่ขีดด้วยยามางชนิด เรียกว่าเนื้อเมฆพัดมีสีเขียว และเนื้อเมฆสิทธิ์มีสีเขียวอมเหลือง¹
- ว่านยา เป็นสมุนไพรจากพวกหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษ ส่วนมากใช้ทำยา และใช้ในทาง อยู่ยงในเรือนขุนช้างขุนแผนกล่าวถึงบรรดาทหาร ก่อนออกรบว่ามีการอาบ ว่านยาเพื่อให้อยู่ยงคงกระพัน การอาบว่านยานั้นกล่าวกันว่า ในสมัยโบราณ อาจารย์ผู้ทำพิธีจะจัดหาไม้ตามตำราที่บังคับไว้ นาม่าเป็นพินก่อนไฟขึ้น ให้ศิษย์ นั่งอยู่กลางกองไฟ ตัวอาจารย์ทำพิธีปริกรรมปลุกเสก ที่หน้ากองไฟมีศาล เหยิงตา ราชวัติฉัตรธง วงด้ายสายสิญจน์ตามพิธี เมื่อไพร่อาจารย์ก็ใช้ ว่านยาซึ่งเสกเป็นน้ำมันดีประพรมที่ร่างกายศิษย์จนกระทั่งไฟดับมอดหมด เป็น อันเสร็จพิธี²
- หุ่นผี คือหุ่นที่สร้างขึ้นด้วยคาถาอาคมประกอบด้วยวัตถุที่เห็นว่าจะลี้ภัย เช่น ถ่านไฟที่เผา ผิดายวันเสาร์ เเผาวันอังคาร มาแกะเป็นรูปคน หันฝ่าลงชะมดพิษเสนา แล้วปลุก ด้วยคาถา "อิระชาคะตะระสา" 108 คาบ ลงคาถาอาคมปลุกเสกให้ผีสิง อยู่ในหุ่นเพื่อเรียกใช้ทำในสิ่งที่ปรารถนา เพื่อป้องกันตัว³
- เหล็กไหล เป็นโลหะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ สามารถยัดได้เมื่อถูกความร้อนเพียง เล็กน้อย และเมื่อยัดออกแล้วไม่ว่าจะเล็กสักเท่าใดก็ไม่สามารถไขของมีคม ตัดให้ขาดออกจากกันได้ จะต้องตัดด้วยอาคมและสมาธิจิตอันแรงกล้า

¹ฉันทะ อารมณ์. เล่มเดิม. หน้า 192 - 193.

²เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 223.

³ขุนวิจิตรมาตรา. เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน. หน้า 89.

ลักษณะของเหล็กไหล เป็นก้อนโลหะ สีขาวคล้ายตะกั่วที่หลอมใหม่ ๆ มีรอยเป็นปุ่มคล้ายน้ำตาเทียนอยู่ทั้งก้อน ให้นำค้อนทุบอย่างคงกระพัน¹

แหวนพิรอด คือแผ่นกระดาศว่าวหรือผืนผ้าที่ลงอักขระ ประจุอาคม แล้วนำมาขมวดเกลียว เป็นวงแหวนลงรักปิดทอง² ให้นำค้อนทุบอย่าง คงกระพันว่าแหวนพิรอดโบราณ ทำด้วยกระดาศว่าวนำมาลงยันต์แล้วดัดเป็นแหวน เข้าพิธีปลุกเสก แล้วทำการชุบข้อม คือเอาเข้าเผาไฟ วงใหม่ไหม้จึงเอามาลงรักปิดทอง³

อาพัด คือการเสกของให้คนอื่นกิน หรือกินเอง เช่น เสกขานหมาก เรียกว่าอาพัดหมาก เสกเหล้า เรียกว่าอาพัดเหล้า จุดมุ่งหมายเพื่อให้อยู่คงกระพัน ในคัมภีร์ พุทธเวทย์มหามนต์ กล่าวถึงพระคาถาอาพัดหมากและวิธีการใช้ ว่า

"พุทธแลแล ปะแลยันติ เชิญครุบาภิทธิยาย ขอกรรมสิทธิ์อยู่กับ

ลูกด้วย อะนะโมพุทธายะ มะอะอุ มัตติยา บัดติยะเว

เนพะกันพะแม่ธรณีเอย อยู่แล้วหรือยังอยู่ สิ่งจิงโลกะวิฏ พุทธังอัด

ธัมมังอัด สิ่งจิงอัด อัดด้วยนะโมพุทธายะ ฯ

พระคาถานี้ให้เสกหมากกินเป็นอยู่คงกระพัน เมื่อเสกแล้วกินเข้าอย่าคาย ขานให้กลืนเข้าไปทั้งหมดอยู่คงทนตึก ตาหรานี้เป็นของเจ้าคุณพิศาล อุดรดิตถ์ อนึ่งท่านให้ลงยันต์เป็นตัว นะ 3 ตัว สักไว้บนกระหม่อมหรือตรงหลังก็ได้ ให้นำเอาคาถานี้ปลุกเป็นของกำกับคู่กันไป เพราะการเสกหมากกินนั้นอยู่คงได้ เพียงชั่วฤดูที่หมากที่อาพัดเท่านั้น เมื่อเวลาจะเข้าที่คืบขันให้เสกหมากกินเข้าไปอีกครั้งหนึ่ง"⁴

¹ฉันทะ อารมณ. เล่มเดิม. หน้า 227 - 229.

²แหล่งเดิม. หน้า 230.

³เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดาราคม. หน้า 227.

⁴เทพย์ สาริกบุตร. พุทธเวทย์มหามนต์ 108.

ภาคผนวก ข.

ศัพท์ไสยศาสตร์

ขวัญ เป็นสิ่งไม่มีตัวตน สิ่งอยู่ในกายคนและสัตว์ใหญ่บางชนิด เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตบางอย่าง เช่น เสาเรือน เรือ เถวียน ข้าวเปลือก นาข้าว บ้านเมือง ไม่สามารถบอกได้ว่ามีรูปร่างลักษณะอย่างไร สืบเนื่องจากถ้อยคำที่ใช้ในภาษา มีที่ใช้ว่า "ขวัญบิน" ทำให้เข้าใจว่าขวัญคงจะมีปีกจึงบินได้ ตามความเชื่อเก่า ๆ ของชนชาติเพื่อนบ้านของไทยก็ว่าเป็นสัตว์มีปีก ต่างชนิดกัน เช่น ชาตีสลาวว่า ขวัญเป็นจิ้งหรีด พม่าว่าเป็นผีเสื้อ มลายูว่าเป็นนกตัวเล็ก แต่ของไทยไม่ปรากฏว่าเป็นสัตว์ปีกชนิดใด

ตามความเชื่อทั่วไปว่าขวัญมีประจำตัวคนเพียงดวงเดียว แต่ตามคติความเชื่อโบราณของไทยว่ามีอยู่ถึง 72 ขวัญ ดังปรากฏในคำเชิญขวัญภาคอีสาน บทหนึ่งว่า "ขวัญกำเนิด 72 จงให้มาอยู่ครองในเนื้อ มาเยอขวัญเอย ขวัญหัวก็ให้มาอยู่หัวบักปิ่น เกลั่นนั้นเข้าทาหอม ขวัญขนและขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วซ้ายและฝ่ายขวา ขวัญมาพาทั้งคู่เกินแก้วอยู่รับรอง..."

ขวัญสามารถออกจากร่างกายคนไปเที่ยวเตร็ดเตร่ในที่ต่าง ๆ ได้ ในขณะที่เจ้าของขวัญกำลังฝันอยู่ หรือเวลาตกใจมาก ๆ ก็ว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ต้องมีการรับขวัญหรือทักขวัญกัน หนทางที่ขวัญจะออกจากร่างกายเข้าใจว่าออกไปทางขม่อมและเหตุที่เข้า ๆ ออก ๆ ทางนี้อยู่เสมอ เพียบพร้อมบริเวณนั้นจนทำให้ผมบริเวณนั้น ไม่มีโอกาสได้งอกงาม จึงกล่าวกันว่าเพราะสาเหตุดังกล่าวนี้ คนส่วนมากจึงมีศีรษะตอนกลางล้าน¹

คงกระพัน เป็นวิชาป้องกันตัวในสมัยโบราณวิชาหนึ่ง เป็นวิชาที่ทักให้คงทนต่ออาวุธทั้งปวง หรืออาวุธทั้งปวงไม่สามารถทำอันตรายได้ วิธีที่จะให้คงกระพันมีต่าง ๆ กัน เช่น เสกของกิน เรียกว่า อาพัด ได้แก่การอาพัดเหล้า อาพัดหมาก

¹พระยาอนุมานราชธน. ขวัญและประเพณีการทำขวัญ. หน้า 1 - 47.

อาหัตขมัน อาหัตวานต่าง ๆ การอาบว่านยา เสกน้ำมันทาตัว เรียบน้ำมัน
เข้าตัว และการใช้เครื่องรางของขลังต่าง ๆ เช่น ตะกรุด พิสมร ประเจียด
เลื่อยันต์ ฯลฯ¹

คุณไสย

คือการกระทำขั้วกันโดยใช้เวทมนตร์คาถา แบ่งออกเป็น 2 ประการ

1. คุณผี ได้แก่การกระทำที่ต้องใช้ผีปิศาจเป็นเครื่องช่วย ทำให้เกิด
การเจ็บไข้

2. คุณคน ได้แก่การลอบกระทำขั้วเอาด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกิด
อาการเจ็บไข้หรือตายโดยแพทย์ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการรักษา ให้ยา
ต้องรักษาด้วยคาถาอาคม จึงจะหาย คุณไสยประเภทนี้ได้แก่ เสกของใหญ่
เช่น ก้อนเนื้อ หนังควาย ตะปู ให้เล็กลง แล้วสอยไปให้เข้าตัวคนที่
มุ่งกระทำ ของเหล่านี้เมื่อเข้าไปในร่างกายแล้วจะค่อย ๆ คืบเป็นสภาพเดิม
ทำให้ผู้ถูกคุณนั้นเป็นอันตราย

วิชาคุณไสยประเภทนี้ ผู้เรียนจะต้องกระทำขึ้นทุกรอบ 7 วัน แล้วสอย
ไปตามลม โดยมีได้มีเจตนาจะให้ถูกใคร ถ้าไม่มีใครมุ่งจะกระทำหากเป็นคราว
เคราะห์ของใครก็จะเป็นเอง กล่าวกับผู้เรียนวิชาคุณไสยประเภทนี้ไม่ทำดังกล่าว
วิชาเหล่านี้ก็จะเป็นอันตรายกับตนเอง

แคล้วคลาด

เป็นวิชาป้องกันตนอีกสาขาหนึ่ง ใครทำอันตรายมิได้ แม้จะเป็นการต่อสู้กันก็
ไม่สามารถตีฟันให้ต้องตัวได้ วิชาแคล้วคลาดนี้ ส่วนมากใช้เครื่องราง
บางอย่าง เช่น ตะกรุด เพ็ชร์เหล็ก เป็นต้น คาถาที่ภาวนาเกี่ยวกับแคล้ว
คลาด บทหนึ่งคือ

พุทฺธัง นพเการ เข้ามายู่ในตัวกู แคล้วคลาดศัตรูวินาสสันติ

ธัมมัง นพเการ เข้ามายู่ในตัวกู แคล้วคลาดศัตรูวินาสสันติ

สังฆัง นพเการ เข้ามายู่ในตัวกู แคล้วคลาดศัตรูวินาสสันติ²

¹เทพ สาริกบุตร คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 221.

²แหล่งเดิม. หน้า 229 - 234.

- เจตภูต เป็นกายพิเศษที่แฝงอยู่ในกายคน มองเห็นด้วยตาเปล่าไม่ได้ เจตภูตสามารถแยกออกจากกายคนได้บ้างในบางครั้ง เช่น ในเวลาที่หลับสนิท การแยกออกไปของเจตภูตนี้ จะมีสายสัมพันธ์เชื่อมร้อยกันอยู่กับร่างกาย จึงสามารถกลับคืนมาสู่ร่างกายได้ ถ้าเจตภูตต้องรีบกลับคืนเข้าสู่ร่างกายโดยด่วน ขณะที่เรารู้สึกตัวตื่นขึ้นนั้นจะรู้สึกว้าวุ่นใจเต้นแรงสะท้าน ถ้าเจตภูตออกจากร่างกายแล้วไม่กลับ เจ้าของเจตภูตนั้นก็ตาย ผู้ที่ฝึกฝนดวงจิตดีก็สามารถจะบังคับให้เจตภูตไปปรากฏในที่ต่าง ๆ ตามต้องการได้¹
- เจิม เป็นเรื่องของคิริมงคลซึ่งมีประจำอยู่ในตัวคน ผู้ที่จะประสบความสุขความเจริญจนเป็นจะต้องมีคิริมงคล เมื่อจะกระทำสิ่งใดเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญจึงใช้วิธีการเจิม ลักษณะของการเจิมคือการแต้มลงเป็นจุด ๆ ลงที่คนหรือวัตถุที่ต้องการ การเจิมนี้ได้จากลัทธิไสยศาสตร์ของพราหมณ์ซึ่งใช้มูลโคที่นับถือกันว่าเป็นพาหนะของพระอิศวรผสมกับจันทร์ที่ฝนด้วยน้ำมันหอมเป็นเครื่องเจิม ในไทยดัดแปลงใช้แป้งกระแจะแทนมูลโคผสมกับน้ำมันหอม การเจิมนั้นใช้เจิมเป็น 3 จุด หรือ 5 จุด และเขียนอุณาโลมไว้บนสุด การเจิมที่ตัวบุคคลนั้นแต่เดิมใช้เจิมตามตำแหน่งที่คิริสถิตอยู่* ในสมัยปัจจุบันคงใช้เจิมหน้าผากตรงระหว่างคิ้วซึ่งถือเป็นตำแหน่งที่รวมคิริ
- ชาตรี เป็นวิชาป้องกันตัวอีกแขนงหนึ่ง คล้ายกับวิชาคงกระพัน ต่างกันแต่ว่าวิชาคงกระพันถึงจะถูกอาวุธไม่เป็นอันตรายแต่ก็ได้เจ็บปวด วิชาชาตรีนี้ถูกอาวุธจะไม่รู้สึกเจ็บปวดเลย ของหรืออาวุธต่าง ๆ ที่มากระทบตัวจะมีน้ำหนักเบาไปหมด ผู้มีวิชาชาตรีสามารถจะทำให้ตัวเบาและกระโดดได้สูง ๆ อาวุธที่จะมีอันตรายแก่ผู้มีวิชาชาตรีนั้นก็เหมือนอาวุธเบา ๆ เช่น ไม้้อ ไม้ระกา ไม้เรียว²

¹ เทพย์ สาริกบุตร เคล็ดลับไสยศาสตร์. หน้า 154.

* ดูรายละเอียดที่คำว่า คิริ ประกอบด้วย

² เทพย์ สาริกบุตร คัมภีร์พุทธศาสนดรามม. หน้า 227.

ดูเมฆ

เป็นการสังเกตนิมิตหรือกลางจากธรรมชาติ และตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ว่า ถ้าเมฆ
เคลื่อนกลุ่มประชุมกันเหมือนรูปเมรุเผาศพ อย่าไปไหน ถ้าเป็นรูปจระเข้ 2 ตัว
ตีนก ถ้าเมฆเคลื่อนจากเหนือมาได้เข้ามามีดวงอาทิตย์ไว้ มิติ แต่ถ้าพอ
เข้ามาใกล้ ดวงอาทิตย์แล้วแตกกระจายหายไป กลับดี ถ้าเมฆมาจากตะวันตก
ไปตะวันออกเข้ามามีดวงอาทิตย์ไม่ดีขึ้นกัน แต่ถ้าเข้าใกล้ดวงอาทิตย์แล้วกลับ
กระจายออกดี หรือถ้ามาจากใต้ไปเหนือแล้วมามีดวงอาทิตย์ไว้ อย่างนี้ดี แต่
ถ้าไม่ทันมามีดวงอาทิตย์ ถ้ามาจากตะวันออกไปสู่ตะวันตกแล้วมามีดวงอาทิตย์ ดี
แต่ถ้าไม่ทันมามีดวงอาทิตย์กลับไป ร้ายนัก

ถ้าลมพัดตามเกล็ดนาค ดีนัก ถ้าลมพัดปะทะมาจากข้างหน้า คนทุ้มเบี่ยง
วิวาท หรือเห็นนุ่งผ้าขาวแล้วกลับเป็นสีอื่น เงามัวเงาหัวหายไ้ ของพลัดตก
จากมือ นกและสัตว์ที่มันเป็นมงคลผ่านเข้ามาให้เห็นห้ามไปไหน

ถ้าลมพัดซบตามหลัง ได้ยินเสียงคล้ายประโคม ฟังร้องข้างหลัง เพี้ยว
แรง กา หรือฝูงผึ้งจับกลุ่มมาข้างหลัง ดีนัก

การดูเมฆฉาย ท่านให้ทอดตาพิจารณาดูเงาของเราเองเสียก่อน ภาวนา
ด้วยพระคาถาว่า " อะ ระ หัง สุ คะ โด ภา ะ คะ วา " บริกรรมเพ่งเงาของ
เรา จนใจแน่วแน่ดีแล้วให้ค่อยแหงนขึ้นมองท้องฟ้า พยายามเฝ้ามองมาจดตึง
เอาภาพของเราให้ขึ้นไปปรากฏบนท้องฟ้าจนได้ แล้วพิจารณานิมิตที่เงา ถ้า
เห็นเงาเป็นรูปที่ดีทั้งหลาย เช่น นารายณ์ ชีครุฑ แล้วดีนัก ถ้าเป็น
รูปอัปมงคล เช่น รูปคนหัวหาย แล้วอย่าไปเป็นอันขาด¹

บัตรพลี

เป็นเครื่องเซ่นมีอยู่หลายประการ ทำด้วยก้านกล้วยสี่ก้านเป็นเครื่องหัวรูป
กระโจมมีพื้น 3 ชั้น หรือ 9 ชั้น บางทีก็ทำเป็นชั้นเดียวด้วยหยวกกล้วย บรรจุ
กระตังใส่อาหาร มีกุ่มพล่า ปลา

ศัพท์ว่า "บัตร" หมายถึง ใบไม้ คือ ใบตองซึ่งนำมาเย็บเป็นกระตังใส่
อาหาร ศัพท์ว่า "พลี" หมายถึง เช่น กระตังเครื่องเซ่นนี้จะนำไปส่งในภาชนะ

¹สุภร บุนนาค. เล่มเดิม . หน้า 203 - 205.

ซึ่งทำด้วยหยวกเป็นอย่างถาด เพื่อสะดวกในการนำไป ใช้งานภายหลังความหมายของคำว่า "บัตร" เคลื่อนที่มาเป็น "บัตร" หมายถึงถาดและเครื่องทัวซึ่งสำหรับใส่กระทงเครื่องเช่น¹

ลักษณะของบัตรพลีกกล่าวได้เป็น

1. บัตรเทวดา ทำด้วยก้านกล้วย เป็นเครื่องทัวรูปกระโจม มีพื้น 3 ชั้น สำหรับใส่เครื่องเช่น เช่นเทวดา

2. บัตรพระเกตุ ทำอย่างบัตรเทวดา แต่มีพื้น 9 ชั้น ตามก้างพระเกตุสำหรับใส่เครื่องเช่นพระเกตุ เพื่อบูชาฤกษ์ก่อนจะประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ

3. บัตรสามเหลี่ยม หรือบางที่เรียกบัตรคางหมู ทำด้วยหยวก มีลักษณะดุจถาดสามเหลี่ยม สำหรับใส่เครื่องเช่นกรงพาลี

4. บัตรสี่เหลี่ยมทำด้วยหยวก มีลักษณะดุจถาดสี่เหลี่ยม สำหรับใส่เครื่องเช่นพระภูมิเจ้าที่

5. บัตรเช่นผีอื่น ๆ ใช้ใบตองเจียนกลม ๆ หรือใบตองฉีกเฉย ๆ ไม่ต้องเจียนใส่อาหารกองลงบนใบตอง ใช้สำหรับเช่นผีท้าว

นอกจากกระทงใส่เครื่องเช่น ในบัตรยังมีหมากพลู ดอกไม้ รูปเขียนบัตรละ 8 คำ คงจะหมายถึงการบูชาเทวดาอัฐเคราะห์ซึ่งอยู่บนดวงชะตาประจำตัวทุกคน กระทงเครื่องเช่นนี้วางเป็นสี่มุมหรือสี่ทิศ แต่บัตรสามเหลี่ยมวางเป็นสามมุม

ปถมัง

เป็นชื่อคัมภีร์ต้นบทในการเรียนเวทมนตร์ หัวใจของการเรียนคัมภีร์นี้คือการทำนะพินธุ ซึ่งเป็นแบบฉบับในการทำทุกชนิด ตามตำนานเล่าที่มาของคัมภีร์ปถมังว่า เดิมโลกยังว่างเปล่า น้ำเพิ่งลดลง เริ่มมองเห็นแผ่นดิน ท้าวสหัมบดีพรหมเสด็จญาณลงมาเห็นดอกบัวโผล่ขึ้นจากพื้นน้ำ 5 ดอก ก็ทราบด้วยญาณว่าในอนาคตจะมีพระพุทธเจ้ามาตรัสในโลกนี้ 5 พระองค์ จึงได้หยิบเอา

¹พระยาอนุมานราชชน. พิธีสงฆ์เทวดา . หน้า 40

หญ้าคาทิ้งลงมาบนพื้นน้ำ น้ำนั้นก็จืดเป็นแผ่นดิน มีกลิ่นหอมขึ้นไปถึงชั้นพรหม
พวกพรหมได้กลิ่นจืดดิน ก็พากันลงมากิน จนไม่สามารถกลับไปยังพรหมโลก
ได้ จึงตั้งรกรากสืบเผ่าพันธุ์เป็นมนุษย์มาตราบนานเท่าทุกวันนี้ ผู้ที่จะเล่าเรียน
คัมภีร์บถมังจึงต้องเริ่มด้วยการกล่าวมนัสการท้าวสหัมบดีพรหม เพื่อขอพรก่อน
ในดอกบัวทั้ง 5 ดอก ที่ท้าวสหัมบดีพรหมเห็นนั้นมีอักขระวิเศษ และ
เนื่องจาก ท้าวสหัมบดีพรหมเห็นอักขระ นะ ก่อน จึงถือเอานะเป็นปฐมอักขระ*
ผู้เรียนเวทมนตร์จึงต้องเริ่มเรียนนะพินธุห้าคล่องเสียก่อน แล้วจึงจะเรียน
อักขระเลขยันต์อื่น ๆ ต่อไป¹

ประทักษิณ คือพิธีแสดงความเคารพและขอสิริมงคลจากสิ่งหรือคนที่เคารพโดยการเดิน
เวียนขวา ตามลัทธิพราหมณ์ซึ่งติดเข้ามาในความเชื่อถือของคนไทย² ใน
เรื่องขุนช้างขุนแผน ก็มีการว่าขุนแผนทำความเคารพมารดาด้วยการทำ
ประทักษิณ 3 รอบ

ผี คือสิ่งลึกลับที่มีสภาพเกินคน ตามปกติมีอำนาจอยู่เหนือคน ผีในความหมาย
เดิมของไทยหมายรวมไปถึงพระเป็นเจ้าต่าง ๆ ด้วย โดยเรียกว่า "ผีฟ้า"³
ผีมีหลายจำพวกโดยมากจะได้ชื่อตามที่อยู่อาศัย เช่น ผีบ้านผีเรือน ผีนางตานี
ผีป่า ผีดง ฯลฯ ผีไม่มีรูปร่างเป็นแต่ลม ๆ จะมรูปร่างก็เมื่อผีบันดาลาให้
เราเห็น**

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน คัมภีร์พุทธมนต์โรสด และพุทธเวทย์มหามนต์ 108
ของ เทพย์ สาริกบุตร.

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 151 - 153.

² สุภร บุนนาค. เล่มเดิม. หน้า 322.

³ พระยาอนุมานราชชน. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. หน้า 195

**ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหนังสือ ผีสงฆ์เทวดา ของพระยาอนุมานราชชน.

- พระเลื้อเมือง** เป็นผีประจำเมืองซึ่งก็เป็นผีบรรพบุรุษหรือผีเชื่อนานสกุล เดิมเรียกผีเชื่อนเมือง ต่อมาคำว่าเชื่อนเพี้ยนเสียงเป็น เลื้อ และคำว่าผีให้ความหมายแคบเข้าเป็น ประเภทผีร้าย ผีชนิดนี้เราเรียกว่าเทวดา ที่เรียกว่าพระเลื้อเมืองก็ให้หัน จากคำว่า ผี¹
- มงคล** คือด้ายดิบมาจับรวมกันเป็น 3 เส้น หรือ 9 เส้น ในขณะที่ยับนั้นกับกรรม คาถาไปด้วย เมื่อจับแล้วนำมาทำเป็นวงสำหรับสวมศีรษะหรือรัดต้นแขนเพื่อ เป็นสิริมงคล
- มงคลแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ มงคลเดี่ยว ใช้ป้องกันอันตรายจากภูตผี ปีศาจ และมงคลคู่สำหรับบ่าวสาวในพิธีมงคลสมรส
- ยกเมฆ** คือการสงบใจตามวิธีสมาธิ จนเกิดเป็นนิมิตชั้นญาณาคานิมิต คือ นิมิตซึ่งขยาย ขนาดเปลี่ยนแปลงตามใจผู้ทำ แล้วเพ่งให้นิมิตนั้นเป็นรูปของตนเองยกขึ้นบ ายติดกับท้องฟ้าหรือก้อนเมฆเอาไว้ดูเหตุร้ายดี
- ยามอัฐกาล** คือการแบ่งเวลาตามวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งแบ่งวันหนึ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคกลางวัน 12 ชั่วโมง เริ่มตั้งแต่ 6.00 น. ถึง 18.00 น. และภาค กลางคืน 12 ชั่วโมง เริ่มตั้งแต่ 18.00 น. ถึง 6.00 น. ในแต่ละภาค แบ่งออกเป็นภาคละ 8 ยาม ยามละ 1 ชั่วโมง 30 นาที การที่แบ่งเวลา ในแต่ละภาคออกเป็น 8 ยาม ดังนี้ จึงได้ชื่อว่า ยามอัฐกาล ชื่อเรียกยาม มีต่างกัน คือ
- กลางวัน ยามที่ 1 เรียกว่า ยามสุริชะ
 ยามที่ 2 เรียกว่า ยามสุภระ
 ยามที่ 3 เรียกว่า ยามพุทธะ
 ยามที่ 4 เรียกว่า ยามจันทรา

¹พระยาอนุมานราชธน. เมืองสวรรค์ ผีसाงเทวดา. หน้า 331 - 336.

ยามที่ 5 เรียกว่า ยามเสาริ

ยามที่ 6 เรียกว่า ยามครุ

ยามที่ 7 เรียกว่า ยามภุมมะ

ยามที่ 8 เรียกว่า ยามสุริชะ

การเรียกชื่อยามนี้จะเปลี่ยนเรียกไปตามวันโดยเปลี่ยนเอาชื่อยามที่ตรงกับวันมาตั้งต้นขึ้นใหม่แล้วนับเวียนไปตามลำดับ เช่น

วันจันทร์ ยามที่ 1 เริ่มด้วย ยามจันทา ต่อด้วยยามเสริ ครุ ภุมมะ สุริชะ
สุกระ พุทธะ และลงท้ายด้วยจันทา เป็นยามที่ 8

กลางคืน ยามที่ 1 เรียกว่า ยามระวิ

ยามที่ 2 เรียกว่า ยามชีโว

ยามที่ 3 เรียกว่า ยามศศิ

ยามที่ 4 เรียกว่า ยามสุโรกร

ยามที่ 5 เรียกว่า ยามภุมโร

ยามที่ 6 เรียกว่า ยามเสาริ

ยามที่ 7 เรียกว่า ยามพุทธ

ยามที่ 8 เรียกว่า ยามระวิ

การเรียกชื่อยามในเวลากลางคืนก็เช่นเดียวกันกับในเวลากลางวัน คือต้องเปลี่ยนเอาชื่อยามที่ตรงกับวันมาตั้งต้นขึ้นใหม่ แล้วนับเวียนไป เช่นวันจันทร์ ยามที่ 1 เริ่มด้วย ศสิ ต่อด้วย สุโรกร ภุมโร เสริ พุทธ ระวิชีโว และลงท้ายด้วย ศสิ¹

รุกขเทวดา เป็นผีครึ่งเทวดา งานหนังสือเรื่องการศึกษาเรื่องประเพณีไทย กล่าวว่า "เป็นผีจันทกหนึ่งอยู่ต่ำกว่าจากเมืองฟ้า อาจกล่าวได้เป็นครึ่งเทวดาอาศัยอยู่ตามที่ต่าง ๆ เช่นในอากาศ บนต้นไม้ มักเรียกกันว่าเทวดา เช่น อากาศเทวดา รุกขเทวดา..."²

¹ เทพย์ สาริกบุตร. เคล็ดลับไสยศาสตร์. หน้า 183 - 184.

² พระยาอนุมานราชธน. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. หน้า 198.

ลง หมายถึง การขีดเขียนลายเส้น อักษร หรือเลข ลงในรูปยันต์ ผู้ลง จะต้องศึกษาให้เข้าใจวิธีการลง ตลอดจนคาถาที่กำกับการใช้ลงแต่ละชนิด ของอักษร เลข ยันต์ ที่จะลงซึ่งมีสูตรต่าง ๆ กันไป เช่น ยันต์รูปสามเหลี่ยม ใช้สูตรว่า

ติ ยันต์ง สันต์ง วิกริงคะเรฯ (ว่าเหมือนกันทั้งสามด้าน)

ในเวลาลากเส้นยันต์นั้นต้องระวังอย่าให้ขาด คือต้องลากเส้นให้ตลอดถึง ที่ครึ่งเดียว ถ้าเส้นขาดต้องใช้สูตรว่า

สนธิ ยันต์ง สันต์ง วิกริงคะเรฯ

เมื่อลากเส้นเสร็จแล้ว จะลงตัวเลขหรือตัวอักษรในยันต์ ต้องว่าคาถากำกับ ถ้าเป็นตัวเลขใช้สูตรว่า

เลขะ ยันต์ง อุบปัชชะติฯ

ถ้าเป็นตัวอักษรใช้สูตรว่า

อักษระ ยันต์ง อุบปัชชะติฯ

เมื่อลงตัวเลขหรือตัวอักษรเสร็จแล้ว จึงขมวดมุนยันต์นั้นโดยว่า

พรหมภักตร มะเหสุรัง ยันต์ง สันต์ง วิกริงคะเรฯ

ว่าเหมือนกันทุกมุม แต่ถ้าเป็นยันต์กลมให้ว่า

ยันต์ง สันต์ง วิกริงคะเรฯ

ในการลงอักษรหรือเลขในยันต์นั้นอาจมีข้อควรระวังอยู่ประการหนึ่ง คือ ต้องระวังไม่ให้ถูกเส้นยันต์ ถ้าถูกก็ถือว่าเป็นยันต์ตาบอด ใช้ไม่ได้¹

สองหน ลอดช่องแคบ ๆ ไปได้ด้วยเวทมนตร์² แผงร่างให้พ้นจากสายตาของคนทั้งหลาย โดยที่ใช้เวทมนตร์ มนต์ที่ใช้ว่า

ภาะ ภาะ สะ จะ

สะ จะ ภาะ ภาะ ฯ

¹เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์มหาพทธาคม. หน้า 2.

²ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมไทย. หน้า 791.

นอกจากมนตร์ก็เครื่องใช้อื่น ๆ ประกอบด้วย ตามตำราท่านกล่าวไว้ว่า

"สิทธิการียะ หนึ่งท่านให้เอาใบไม้ร้อน 7 สิ่ง จึงเอามา
ประสมเข้าด้วยกัน และปั้นเป็นรูปพระพญามานั่งคุกเข่าพนมมือ
สูงองคุลีหนึ่ง จึงลงอักขรในองค์พระพญามานั่งนั้น จึงลงรักปิดทอง
เสียให้เรียบร้อย สำเร็จแล้วเสกด้วยพระคาถาบทนี้

อะ ณะ สะ จะ สะ จะ อะ ณะ ะ ๆ เสกให้ได้ 108 คาบ
เมื่อจะเสกพระพญามานั่งนั้น ท่านให้ตั้งบายศรีซ้ายขวา จัดทำ
เครื่องกระยาบวช 2 สำหรับ ดอกไม้ธูปเทียน 2 สำหรับ เอา
เครื่องศาสตราวุธทั้งปวงมาให้พร้อม แล้วเอารองนั่งทับไว้เมื่อ
เวลาเสก ทำเสร็จแล้วจึงเอาพระพญามานั่งเพื่อผ้าผูกกรพท้าวเข้า
ไว้ให้แน่น จึงไปเกิดเที่ยวไปในสารทิศใด ๆ ก็ดี คนทั้งหลาย
ไม่เห็นตัวเราเลย ถ้าจะขึ้นเรือนผู้ใด คนในเรือนนั้นก็กลับสนิท
ถึงหากว่าจะแลเห็นก็อ้าปากมื่อออก ทั้งแคล้วคลาด อยู่คงด้วย
ประเสริฐนักแลฯ"¹

เลข หมายถึง ตัวเลขที่อยู่นับยันต์ แต่ละตัวเป็นเครื่องย่อรวมของอักขระ
เนื่องจากอักขระที่จะลงมีจำนวนมาก กินเนื้อที่มาก จึงย่อรวมลงใช้
ตัวเลขแทน เลขแต่ละตัวที่ใช้ความหมายเป็นตัวแทนของหมวดธรรมาน
พุทธศาสนา หรือแทนสิ่งสำคัญที่นิยมนับถือกัน เช่น เลข 3 หมายถึง
พระรัตนตรัย หรือ ภพสาม เลขที่ 5 หมายถึงเบญจขันธ์ หรือเบญจกามคุณ
เลข 7 หมายถึง สัปตฤๅษี เลข 9 แทนพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า ซึ่งย่อ
ว่า อะ สัง วิ สุ ุโล ุ สะ พุ ะ²

ศิริ คือลักษณะดีที่มีประจำตัวบุคคล ศิริจะย้ายไปสถิตอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
ตามวาระดังนี้

¹เทพย์ สาริกบุตร. อาถรรพเวทย์. หน้า 20 - 21.

²นาค ใจอารีย์. "ยันต์," วัฒนธรรม. 5 : 16 - 23 พฤศจิกายน 2508.

ดิถีข้างต้น	วันอาทิตย์	ศิริอยู่ที่ปลายล้น
	วันจันทร์	ศิริอยู่ที่หน้าผาก
	วันอังคาร	ศิริอยู่ที่จมูก
	วันพุธ	ศิริอยู่ที่ริมฝีปาก
	วันพฤหัสบดี	ศิริอยู่ที่นมทั้งสองและหัวใจ
	วันศุกร์	ศิริอยู่ที่ท้อง
	วันเสาร์	ศิริอยู่ที่แขนทั้งสอง
ดิถีข้างแรม	วันอาทิตย์	ศิริอยู่ที่พื้น
	วันจันทร์	ศิริอยู่ที่นัยน์ตาทั้งสองข้าง
	วันอังคาร	ศิริอยู่ที่จมูกและปลายล้น
	วันพุธ	ศิริอยู่ที่ส้นทั้งสอง
	วันพฤหัสบดี	ศิริอยู่ที่คอ
	วันศุกร์	ศิริอยู่ที่แขนทั้งสอง
	วันเสาร์	ศิริอยู่ที่องคชาติและหลังเท้า ¹

นอกจากนี้ตามคติโบราณยังถือกันว่า ศิริอยู่ที่หน้าเวลาเช้า กลางวันศิริเลื่อนไปอยู่ที่หน้าอกและเวลาค่ำศิริเลื่อนไปอยู่ที่ปลายเท้าทั้งสอง

ศาลเพียงตา คือศาลชั่วคราวที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่สังเวทียุติกรรม ขออนุญาตหรือขอความคุ้มครองให้ได้รับผลสำเร็จในการทำงาน²

สะเดาะ ทำเพื่อให้หลุดออกด้วยคาถาอาคม เช่น สะเดาะโช้ตรวน วิธีการสะเดาะนั้น ทำนาให้ภาวนา

จะ ณะ ณะ สะ สะ จะ ณะ ณะ ฯ

8 หรือ 12 คาบ และเป่าลงที่วัตถุที่ต้องการจะสะเดาะ³

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธศาสนดราคม. หน้า 114 - 115.

² พระยาอนุมานราชธน. เมืองสวรรค์ ผีसाงเทวดา. หน้า 312.

³ เทพย์ สาริกบุตร. เล่มเดิม. หน้า 215.

สัก

คือ การเขียนเลขยันต์หรืออักขระลงบนผิวหนัง โดยใช้โลหะแหลมจุ่มหมึก
รง, ชาติ, หรือน้ำมันงา

การสักนี้แต่เดิมเป็นที่นิยมกันอยู่ชนภาคพายัพ และภาคอีสาน โดยเฉพาะ
พวกที่ต้องมีอาชีพต่อเรือสองแ่ง ต้องอยู่กับน้ำตลอดทั้งวัน นั่งผ้าขึ้นน้อยดู
น่าเกลียด จึงคิดสักลงลายลงที่เรือนขา มองดูเหมือนมีกางเกงนุ่งไว้¹
ต่อมามีผู้นิยมสักกันแพร่หลายมากขึ้น

จุดประสงค์ของการสัก พอกล่าวได้ว่า

1. เพื่อความสวยงาม หรือจัดความน่าเกลียด
2. เพื่อคุ้มครองป้องกันตัว

การสัก เมื่อผู้สักหาฤกษ์งามยามดีได้แล้ว ก็จัดเตรียมเครื่องสักการะบูชา
ให้อาจารย์ที่ตนนับถือสักให้ อาจารย์สักให้แล้วจะให้ข้อแนะนำเกี่ยวกับการ
ปฏิบัติตนเป็นต้นว่า ห้ามผิดลูกผิดเมียเขา ห้ามด่าหรือกล่าวพรูสวาท

อุปกรณ์

1. หมึก หมึกสำหรับสักใช้หมึกจีน ผสมกับดีบุกและสุรา (เพื่อป้องกัน
เป็นบวม) เคี้ยวจนได้ที่ ถ้าจะสักน้ำมัน ท่านให้ช่างมาตา
คั้นเอาแต่น้ำมันที่ใช้สักน้ำมันนั้นเพราะเมื่อสักเสร็จแล้วจะได้ไม่เห็น
ร่องรอยน่าเกลียด
2. เหล็กสัก ตามธรรมดาใช้โลหะแหลม อย่างเช่นก้านร่มก็ใช้ได้
แต่ถ้าเป็นทองเหลืองนิยมกันว่าดีกว่าโลหะอื่น และปลอดภัยกว่าด้วย

ในการสัก บางเกจิอาจารย์ก็จะร่างลายที่สักลงก่อน แล้วจึงใช้เหล็กสัก
จุ่มหมึกแทงลงบนผิวหนังตามลายร่างนั้น ให้หมึกกับเลือดออกมาผสมกัน บางเกจิ
อาจารย์ก็สักลงเลยไม่ต้องร่างก่อน ในขณะที่สักนั้นจะมีการว่าคาถากำกับด้วย
บางลวดลายอาจต้องใช้เวลาสักนานเป็นเดือน เนื่องจากผิวหนังอีกเสบบรรณ
ไม่สามารถสักติดต่อกันจนเสร็จได้ในวันเดียว เมื่อสักเสร็จแล้วผู้สักต้องระวัง
ปฏิบัติตามคำอาจารย์ เมื่อเวลาจะออกจากบ้านไปไหนก็ควรมีคาถากำกับทุกครั้ง
คาถาที่ว่านั้นก็แล้วแต่เกจิอาจารย์

¹ เทพย์ สาริกบุตร. เล่มเดิม. หน้า 217.

สายสัญญาณ

คือด้ายดิบที่นำมาจับรวม 3 หรือ 9 เส้น ให้นำเป็นเส้นเดียว เรียกว่า "จับสายสัญญาณ" เริ่มต้นด้วยผู้จับสายสัญญาณสารรวมสมาธิโดยใช้พระพุทธรูปเป็นที่ยึดเหนี่ยวอารมณ์ คือว่า นะโม สามจบ แล้วว่าพระไตรสรณาคมน์บท สมุพุทธโธ และอิติปิโสภควา แล้วลงมือจับด้ายจากต้นข้าวทบด้ายให้เป็นวงถียวไว้ด้วยมือข้างหนึ่ง ใช้นิ้วมืออีกข้างหนึ่งสอดเข้าในวงด้วย จับเส้นด้ายถึงเข้าหาตัว จะเป็นด้ายสามเส้นเกี่ยวพันประสานกันในขณะที่จับด้ายดังกล่าวนี้ ให้นำภาวนา พระไตรสรณาคมน์ และว่า

สุพะ พุทธา พลูปตฺตา ปจฺเจกานญฺจ ยิ พลั

อรหนฺตานุจ รกฺขิ พุณฺหา มิ สพุทฺธส๑*

บริกรรมเช่นนี้ไปตลอดจนหมดด้าย เมื่อจับด้ายดิบหมดจะต้องต่อด้ายใหม่ ในขณะที่ยึดให้ว่าภาวนาว่า

อิมัง อญฺค พุณฺหิ อธิฐามิ ๑

ในเที่ยวแรกนี้ด้ายที่จับจะเป็น 3 เส้น ให้นำจับอีกครั้งหนึ่งจะได้เป็น 9 เส้น โดยวิธีดังกล่าวดังข้างต้น เมื่อจับด้ายดิบเที่ยวที่สองเสร็จแล้ว ให้นำมัดด้ายเข้ากลุ่ม ในขณะที่ยึดให้ภาวนาว่า

สพฺพกุฏฺฐา วินฺสฺสนฺตุ สพฺพภยา วินฺสฺสนฺตุ

สพฺพโรคา วินฺสฺสนฺตุ ฆมฺมเตเชน สงฺฆเตเชน ๑

ภาวนาเรื่อยไปจนมัดด้ายเข้ากลุ่มเสร็จ ด้ายสายสัญญาณนี้ใช้วงรอบบริกรรมภาวนาพิธีมงคลต่าง ๆ เป็นการแสดงเขตของความสวัสดิมงคล และเพื่อเป็นการกั้นทางความไม่เป็นมงคล มิให้เข้ามาสู่ภายในพิธีมงคลนั้น การวงสายสัญญาณจะเริ่มจากองค์พระพุทธรูปซึ่งเป็นประธาน วงเป็นประทักษิณ

สายสัญญาณในพิธีนาบเข้าเป็นเครื่องรางได้ แต่ต้องไม่ใช้ของมีคมตัดให้ ใช้นิ้วมือเด็ดด้าย¹

*คาถาที่ใช้ภาวนาในเวลาจับสายสัญญาณใช้ต่างกันในแต่ละเกจิอาจารย์.

¹ลั่นนะ วารมัน. ตำรับเครื่องรางของขลัง. หน้า 217.

เสียกบาล

เป็นชื่อของอุบายวิธี เพื่อจับไล่ผีร้ายที่มาสิงอยู่ในคนทำหัตถ์ต้องเจ็บป่วย
ถ้ามันออกไปแล้วก็จะหายเจ็บป่วย กลับเป็นปกติดังเดิม

วิธีทำ เอากากกล้วยมาทำเป็นรูปกระบะสี่เหลี่ยม มีขนาดโตเท่าฝ่ามือ
หรือโตกว่า แล้วแต่ต้องการ พื้นกระบะมีไม้ไผ่ขัด และบุทับด้วยใบตอง
กระบะรูปร่างอย่างนี้บางทีเรียกว่าขันตร เอาตุ๊กตาตัวหนึ่งปั้นด้วยดินเหนียว
พอให้มองเห็นว่าเป็นคนนั่งผ้าจากเศษผ้าที่ผู้ป่วยเคยใช้ จะปักธงกระดาษ
เล็ก ๆ ไว้ด้วยก็ได้

เอาขันตรนี้ไปวน ๆ ที่ตัวคนเจ็บ 3 รอบ แล้วนำลงเรือนใบ ๗ ขณะนี้
ผีร้ายที่อยู่ในตัวคนเจ็บเข้าไปกินเครื่องเซ่นในขันตร ฉะนั้นคนในเรือนจะต้อง
ปิดประตูเรือน ส่วนคนนักษัตรจะต้องนักษัตรออกไปให้ไกลบ้าน ไปวางไว้
ตรงทางสามแพร่ง หรือถ้าอยู่ริมน้ำไหลก็ลอยขันตรนั้นไป อย่าเอาขันตรไว้ใน
เขตบ้านผู้ใด วางหรือลอยน้ำแล้วเวลากลับมาอย่าเหยียบดวง ถ้าน้ำไหลไปพลี
ไว้บนบก บางคนก็หักกิ่งไม้จากต้นไม้อีกสักทางติดมือมาด้วยกิ่งหนึ่ง บางคน
ก็เอาอะไรไปขีด ๆ หรือทำเป็นรูปกากบาทขวางหนทางเพื่อพรางผีไม่ให้
มันกลับมาถูก คนที่เอาขันตรไปพลี เมื่อกลับมาถึงบ้านคนเจ็บก็จะตะโกน
ถามคนบนเรือนว่า "บ้านนี้อยู่ดีกินดีหรือ" หรือ "บ้านนี้อยู่กันเป็นสุข
ทุกคนหรือ" คนบนเรือนก็จะตะโกนตอบ ลงมาว่า "จะ อยู่ดีกินดีไม่มีใคร
เจ็บใครไข้" ตอบแล้วจึงเปิดประตูเรือนได้เป็นอันเสร็จพิธี พิธีเสียกบาล
นี้ทำแตกต่างกันตามท้องถิ่น แต่ก็เพื่อจุดมุ่งหมายประการเดียวกันคือทำพิธี
ปัดเคราะห์ ปัดรังควาณอันเกิดจากผีร้ายกระทำ¹

อยู่คง

หมายถึงทนทานต่ออาวุธ อาวุธต่าง ๆ ไม่สามารถทำอันตรายได้ ด้วยอำนาจ
ของของขลัง

¹พระยาอนุมานราชธน. การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. หน้า 201 - 203.

อักษร หมายถึงตัวอักษรที่ลงในยันต์ นิยมใช้เป็นอักษรขอมเพราะถือว่าเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ อักษรเหล่านี้เป็นคาถาอาคมขมดย่อยหรือเรียกว่าหัวจ เช่น
อิ ส วา สุ ย่อมมาจาก อิติปิโสภควา

อุบาย คือเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งแสดงถึงอันตรายหรือภัยที่จะมีขึ้น เชื่อกันว่าลักษณะของอุบายต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นนั้นเป็นเพราะอำนาจของเทพยดานาคาให้เป็นไปมีที่กล่าวถึงได้แก่

1. อุบายของพระอินทร์
2. อุบายของพระเพลิง
3. อุบายของพระยม
4. อุบายของพระนารายณ์
5. อุบายของพระพิรุณ
6. อุบายของพระพาย
7. อุบายของพระวิสม
8. อุบายของพระไพศพ

อุบายของเทพดาแต่ละองค์จะมีลักษณะแตกต่างกัน มีปรากฏอยู่ในตำราอภิไทรพิบาตร์ไว้เป็นรายละเอียด เช่น ลักษณะอุบายพระอินทร์กล่าวไว้ว่า

"สิทธิการิยะ ถ้าหากเกิดฟ้าผ่าแผ่นดิน ฟ้าประจวบ ฟ้าประสาธราชวัง ฟ้าต้นไม้ ฟ้าศาลเทพารักษ์ ฟ้าโรงม้าโรงช้าง พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นแสงอินทรรู (สายรุ้ง) ในเวลากลางคืน และทรงตกจากราชอาสน์ ตกจากช้างทรง ม้าทรง และพระเจ้าแผ่นดิน ไม้ทรงพอพระทัยอยู่ในบราหณ์ปราสาท พอพระทัยจะเสด็จไปอยู่ป่า พวกอำมาตย์ราชบริพารเกิดวิวาทุ่นวาย พวกนักบราหณ์ลวงญาติทั้งหลายเกิดวิวาทกันเองโดยไร้เหตุที่จะควรทะเลาะกัน บรรดาสัตว์ป่าพากันแตกตื่นเข้ามาในเมือง บรรดาสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น โค พากันทิ้งคอก

ทั้งโรง วัวตัวเมียขึ้นเกยวัวตัวผู้ จวัักหักคามือฝูงคนหาที่หักอยู่อาศัย
มาได้ เหล่านี้เป็นอุบาทว์ของพระอินทรา"¹

วิธีแก้ไขให้เหตุร้ายกลับเป็นผลดี ตามตำรากล่าวไว้ว่า ให้จัดเครื่องสังเว
บัตรพลีบูชาเทพยดาองค์ที่บันดาลให้เกิดขึ้น ตามทิศที่เทวดานั้นสถิต กล่าวคือ

1. พระอินทร์ ทิศบูรพา
2. พระเพลิง ทิศอาคเนย์
3. พระยม ทิศทักษิณ
4. พระนารายณ์ ทิศหรดี
5. พระพิรุณ ทิศประจิม
6. พระพาย ทิศพายัพ
7. พระโสม ทิศอุดร
8. พระไพศพ ทิศอีสาน²

¹ เทพย์ สาริกบุตร. คัมภีร์พุทธมนต์โอสถ. หน้า 143 - 144.

² แหล่งเดิม. หน้า 153 - 155.

ภาคผนวก ค.

พระราชกฤษฎีกาพิทักษ์ค่าคนในพระไอยการพรมศักดิ์

มาตรา 4 ได้กำหนดค่ารับสินไหมของผู้ขายไว้ดังนี้

ถ้าผู้ขาย อายุสมเดือน 1 2 3 เดือน ค่า 6 บาท อายุสม 4 5 6 เดือน ค่า 2 ตำลึง
อายุสม 7 8 9 เดือน ค่า 10 บาท อายุสม 10 11 เดือน ค่า 3 ตำลึง

ผู้ขาย อายุสมจบ 1 2 จบ ค่า 4 ตำลึง อายุสม 3 4 จบ ค่า 5 ตำลึง อายุสม
5 6 จบ ค่า 6 ตำลึง อายุสม 7 8 จบ ค่า 8 ตำลึง อายุสม 9 10 11 12 13 14 15
จบ ค่า 11 ตำลึง อายุสม 16 17 18 19 20 จบ ค่า 12 ตำลึง อายุสม 21 22 23 24
25 จบ ค่า 13 ตำลึง อายุสม 26 27 28 29 30 31 32 จบ ค่า 14 ตำลึง อายุสม 33
34 35 36 37 38 39 40 จบ ค่า 14 ตำลึง อายุสม 41 42 43 44 45 46 47 48 49
50 จบ ค่า 12 ตำลึง อายุสม 51 52 53 54 55 จบ ค่า 10 ตำลึง อายุสม 56 57 58
59 60 จบ ค่า 8 ตำลึง อายุสม 61 62 63 64 65 จบ ค่า 6 ตำลึง อายุสม 66 67
68 69 70 จบ ค่า 4 ตำลึง อายุสม 71 72 73 74 75 จบ ค่า 3 ตำลึง อายุสม 76
77 78 79 80 จบ ค่า 10 บาท อายุสม 81 82 83 84 85 จบ ค่า 2 ตำลึง อายุสม
86 87 88 89 90 จบ ค่า 6 บาท อายุสม 91 ถึง 100 จบ ค่าตำลึงหนึ่ง

มาตรา 5 ได้กำหนดค่ารับสินไหมของผู้หญิงไว้ดังนี้

ถ้าผู้หญิงอายุสม เดือน 1 2 3 เดือน ค่าตำลึงหนึ่ง อายุสม 4 5 6 เดือน ค่า 6 บาท
อายุสม 7 8 9 เดือน ค่า 2 ตำลึง อายุสม 10 11 เดือน ค่า 10 บาท

อายุสม จบ 1 2 จบ ค่า 3 ตำลึง อายุสม 3 4 จบ ค่า 4 ตำลึง อายุสม 5 6
จบ ค่า 5 ตำลึง อายุสม 7 8 จบ ค่า 7 ตำลึง อายุสม 9 10 จบ ค่า 8 ตำลึง อายุสม
11 12 13 14 15 จบ ค่า 9 ตำลึง อายุสม 16 17 18 19 20 จบ ค่า 10 ตำลึง
อายุสม 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 จบ ค่า 12 ตำลึง อายุสม 31 32 33 34
35 จบ ค่า 11 ตำลึง อายุสม 36 37 38 39 40 จบ ค่า 10 ตำลึง อายุสม 41 42

43 44 45 ขวบ ค่า 9 ตำลึง อายุสม 46 47 48 49 50 ขวบ ค่า 8 ตำลึง อายุสม 51
 52 53 54 55 ขวบ ค่า 7 ตำลึง อายุสม 56 57 58 59 60 ขวบ ค่า 6 ตำลึง อายุสม
 61 62 63 64 65 ขวบ ค่า 4 ตำลึง อายุสม 66 67 68 69 70 ขวบ ค่า 3 ตำลึง
 อายุสม 71 72 73 74 75 ขวบ ค่า 10 บาท อายุสม 76 77 78 79 80 ขวบ ค่า 2 ตำลึง
 อายุสม 81 82 83 84 85 ขวบ ค่า 6 บาท อายุสม 86 87 88 89 90 ขวบ ค่าตำลึงหนึ่ง
 อายุสม แต่ 91 ถึง 100 ขวบ ค่าสามบาท¹

¹ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 เล่ม 1. 2529. หน้า 163 - 1166.

ภาคผนวก ง.

อาลักษณ์อ่านคำสาส์นจาก (คำอธิฐาน)

ศรีสวัสดิ์มงคล อภิวันต์นไตรยางศ์ โดยปัจจุจางคสโมสร ยอกรอภิวาทในบางบาทบุคคล
 วัฒนเรณูมฤต สุณธราลักษณ บวรอัค ศาสดา อันกอบด้วยทวดดิงษ มหาบุรุษลักษณา และะสีตี
 ยานุเพียณณะแปดสิบทิศ ขอลวายนั้สพระธรรม คำนีรแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นธ คือสุดันตะ
 อภิธรรมวินยา แล้ววันทาแห่งพระสงฆ มืองคอรียะพังแปดเป้นประทาน แลเอรสยาจารย์ช
 ในรสอันครองพจนโรวาท แล้วขอประกาศไหว้เทเวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ ท้าวทธรวิรุฬ
 หกวิรุฬปักขเวรราช อิศรานารณูมา มีฤทธาวรณารายน์ ทั้งพระพายฤทธิเดช วิศณุเวศท้าว
 นาคา ยมราชาท้าวเวสุวัณ ระวีจันทรอังคาร พุทธิวารสุกระนั้น เสาธันพระเกษราญ
 นพเคราะห์ผู้ทรงสิทธิศักดิ์ ภูมารักษอัคนิเวศ วรุตระ เดชครุฑทกมัททเทวาชั้นณะกามา
 นางเมขลาเจ้าแดนสมุทร จงประมุขท บริรักษ์ ธรณีอัคเทพิ เจ้าศิริแลถ้ำเถื่อน เทวาเลื่อน
 ถ้วนแสนโรฎิ จักระวาฬโสฬสผู้สปรสร วันทนาการสัพเสรัง สำเร้งทั่วอนันตจักรวาท แล้ว
 นั้สการถวายเป็นเครื่องสิ่งสรรพ อันโรจจาเลยเคยปฏิบัติแต่โบราณ คือพราวดาลมรุศ
 กัลล้วย้อยสดแลถ้วงา อีกปูวาดัมแดงขาว ตั้งเป้นราว ดูตระการ สุราบานเครื่องพลีกรรม
 ำกั้บั้งมันขอบูชา แลเครื่องสุคนธารวยรส กระแจะสด แป้งจรงจันท์ อีกนั้มันหอมขวยโชค
 เ้าหน้าโรชนสุบเพียณณ์ หมายพดูเทียน อดยยะถา รศมาลาดอกไม้ถวายเป็นสิ่งทงหลายขอบูชา
 แก่เทวาผู้สิทธิศักดิ์ ภูมารักษพบาล นั้ทีธารแล รุกขชาดมรคาवासเจดีย์ ในศิริแลนั้ครรา
 ทุกถานาอัคคัคคิสิทธิ เลื้อเมืองฤทษผู้วิเศษ ขอส่งเนตรพร้อมเลงญาณ รับพลีการเครื่องบูชา
 อันแต่งมาตั้งเหนือสารดูตระการบันจงถวายเป็นเชิญทุกบายโดยสุพจิตร โรจจาเลยประดิดแก้ง
 บั้งคม โดยนิยมนั้สุพา ขอลวายนั้สจากตามท้องสำนวน

เรื่องการค้าผ้า อาลักษณ์อ่าน

๑๖ เทวันบรรพตทั้งมวน	ห้วยหนองคลองควรร	คานึงราพิง เลงญาณ
เลื้อเมืองเรื่องยศวิสาร	ทรงเมืองฤทธิชาญ	หลักเมืองบันเทืองรักษา
สระน้ำถ้ำเถื่อนราวป่า	สิงขรพฤกษา	อุหาแลบอทธาร
เมฆขลาท่านเจ้าสิ่งสถาน	นสมุทกันดาล	นัดที่วารังคดา
เปื่องใต้ต่ำถึงอัชดา	พื้นภพสุธา	นาคาวิรุณแดนดิน
เปื่องบนจนพรหมสุดสิ้น	อัคขินฐภูมิ	นเรศ เรืองฤทธิพล
โกรลาศบรรพตหาพล	สิโรสถาน	วิมลพระอิศรา
นารายณ์ฤทธิเดชศักดิ์ดา	อากาศเทวา	นาเรศเทียว เลงญาณ
โคร เท็จชวนกันสังหาร	อย่าไว้เนิ่นนาน	จงผลาญอย่าทันพริบตา
สิทธิศักดิ์อารักขเทวา	สามแดงฤทธา	ให้เหมประจักษ์ทันใด
อาเพศเบญจเจือกใน	พรายน้ำเตบใหญ่	รวบรัดกระหวัคบาทา
เบรรูปอสุเรนทย์กษา	แยกเขี้ยวเบี้ยวตา	คารามคือถือคอก
คันคาบดูจเขี้ยวเขี้ยวงอ	ล่าสันพิงภอ	ตระมัน ตระมันพิงกลัว
แลบลั่นลั่นดาสแยงหัว	หนดเคราพันหัว	ท้องพลูขลุ่ยกายา
หลอกหลอนโลมรันทา	ทุบตีอวมอา	คารามในพื้นคงคา
ให้หุดลูกโลดขึ้นมา	จากหลักคลาศคลา	มฤชาเอาเท็จเป็นจริง
อนึ่งผีเสื้อน้ำอยู่สิง	นถัซารชิง	ชวนกันแต่ล้วนผีสาธ
ตายโงงโงงโงงกลางทาง	ตายพรายนอนคราง	ตกน้ำแลชั่วผีตาย
เลื้อขนช้างแท่งแรดควาย	ขวิดขวันใจหาย	แลตายในพื้นบัดผี
โคร เท็จชวนกันย่ำยี	เข้ากลุ่มรุมตี	ให้หุดอย่าทันอีดาใจ
ผู้เท็จบันดาลเหน็บ	ภูตพรายตัวใหญ่	จรเข้าแลปลาโลมา
มังกรเจือกน้ำเหรา	ฉลาดว่ายม	สพรั่งพร้อมล้อมตน
เข้ากัธรัดรอบอลวล	ข้างต่ำข้างบน	พิกลาให้หุดหุดผาย
ขึ้นมาหน้าสราภผีตาย	เผือกเศร้าหมองหมาย	ใจพริ้นประหวั้นขวันหนี
ความจริงครันดาพลที	น้ำแยกแตกหนี	อย่ามีพิธีธสาแดง

ออกแต่กายาผ้าแพง	เดชฤทธิ์แรง	เทเวศช่วยอภิบาล
หายใจเข้าออกสาราญ	น้ำแหวกแยกงาน	คาลงสะบายหายใจ
ความจริงอย่าได้หวั่นไหว	อุบัติคิดโภย	จงไกลอย่างมากล้ำกลาย
ใครชอบจงอยู่สบาย	อย่ามีอันราย	ประเพณีหลากสักอัน
ถ้าใจท้อเลยเท็จสิ้น	ใส่ถ้อยความอัน	วิบัติร้ายราศี
ผู้เทจมฤชาวาทิ	ใบถวายบัลลังก์	แก่เทพฤทธิพิสง
ขอจ้างโดยสาตราเวททาง	มนตรคนเมื่อปาง	จะแพ้แลให้มีไชย
บางคาบทอดลิ้นจางใน	ขอเสียให้ไกล	ในคาอุทิศสัจ
บันจบด้วยผู้สุภา	เปลี่ยนถ้อยคำคลา	ให้เคลื่อนแลเลื่อนสำนวน
กระลาการเข้าความคิดควร	แปลงแปรผ่อนพวน	ประเพณีหลากสักอัน
ท่านทั่วเทวศทั้งหลาย	ทากลบั้งวาย	มิได้พิณดริะตรอง
รับเครื่องพิธีกรรมเข้าของ	ผู้เทจมูบอง	ประโยชน์ให้มีไชย
ผู้จริงมิได้สงไสย	กล่าวโทษโดยในย	แลจริงมิได้บวงสรวง
เทเวศอาเพศเชดขวง	ปิศาจทั้งปวง	แลท่วงเอาเทจมายา
ให้มีไชยโยเสนอหา	เพราะรับกะยา	บูชาผู้เทจอาธรรม
จงตกต่ำดินะรกรร	ป็นได้พุททันตร	นิรันดรเสวยทุกขา
อย่าแทนแสงระวีจันทรา	มัวมีมณฑะกา	หมกไหม้อยู่ในนระกาน
เพลิงลุกทนต์ทุกขเนื่องนาม	อย่าท้นพระศรีอารย	มาโปรดซึ่งเทวศสรรพ
เพราะด้วยมฤณาอาธรรม	เอาความจริงผัน	ให้แพ้แก่ผู้มฤณา
ครั้นพ้นจากขุมนรกา	กลับกลายรูบา	มาเกิดในชาติทรชน
อัมพรภามีกายพิกล	เป็นคนมีมณฑ	ทการแลอัมพร
เอาชาติเกิดตระกูลหินนา	กายารูบา	เปื้อนพิงพิกลพิงหมาย
จงแพ้แก่คนทั้งหลาย	เพราะท่านทนต์หลาย	เอาจริงเป็นคนเทจอัปรี
ภูมาเทวศักถิ	คงคาชลที่	ศิรีแลถ้ำภูหา
บรรพตคิงขรรธรา	ทั่วทุกถานา	ประเพณีอยู่ภูบาล
พึงสารแล้วจงวิจารณ์	มุ่งเมื่อยเลงญาณ	ประเพณีโดยสัจ
ตามจริงตามเทจเทวา	พร้อมกันรักษา	อย่ามีพิโรธหม่นหมอง

คนใดกล่าวเท็จ โดยบง	จงท้าวทั้งผอง	บันดาลให้เหินสาภัย
ด่าลงจงให้ป่วนปั่น	ผุดขึ้นเร็วพลัน	อย่าทันให้ชักกลั่นใจ
ท่านท้าวเทเวศองค์ใด	ผู้เอาใจใส่	ช่วยจริงข้างเท็จสังหาร
จงได้สมบัติบริวาร	ในชั้นนิมาน	นิมลยิ่งยิ่งไป
ถ้ากุมอาร์กษาใดใด	จงเสวยสุขใน	ไตรตรึงนิมานแมนสวรรค
สมบัติพิพัทธเนืองนันต์	นาเนกมหันต์	มรโหรยิ่งโรพา
ภูคพิพรายนักรักรา	มีาเจเมตตา	ประเทศเป็นศักดิ์ศรี
ช่วยคุ้มครองรักษาปราณี	ผู้จริงจงมี	ขายเยศาหมีขาย
ผู้พิภพชาติเยี่ยงธรรมาน	อย่ามีเพทโภย	วิบัติด้วยฤทธา
พิสงภูตพรายรักษา	ผู้เฒ่าเฒ่า	าห์ทันจากยักษ์พิสง
จงได้สมบัติสุราง	คณาปวงนาง	ภิรมยชมพรรษา
แล้วพ้นจากโภยทุกขา	เดชศักดิ์ดา	นุภาพโดยเป็นธรรม
แล้วเลื่อนเคลื่อนครองสรวงสวรรค	เพราะใจเที่ยงธรรม	ผู้เท็จให้แพ้อัปรี
ผู้จริงจงมีไชยศรี	ผู้เท็จกระลี	พิมาญด้วยพระคงคา

เรื่องการอุยเพลิง อาลักษณ์อ่าน

ข้าพระเจ้าผู้เป็นสุภาภะลาการ	ขอถวายสัจจาพิศฐาน	อันมีพุทธทงธรรมมังสังฆัง
เป็นที่พำนักสระฉิง	มัวโรมหกข้าง	ขอพระเจ้าจงปราณีหาร
ไตรภวโลกมีดมบันดาล	หลุมหลงเป็นพาล	เอาเท็จมากกล่าวมารสา
อันขมบงคมเทวา	อารักขมหา	มพิทธิฤทธิเกรียงไกร
เบื้องบนจนพรหมประภา	เบื้องต่ำลงไป	พิภพทั่ววนาคา
เบื้องหน้าเบื้องหลังซ้ายขวา	ภูมพฤษเทวา	อากาศจงเลงแลดู
ไกรลาศบรรพตเมรุ	ปรากฏาเนว	สี่ทวิมิดันบุรพา
อุทรกรโรมรโคยา	บุพวิเทหา	สากลขมภูนันต์
วิเศษศิวบุตรศิวกรรม	เทพภูมสภสรรพ	จัดุมหาราธิกา
ดาวดึงษ์โสฬศพรหมมา	ผู้เรืองฤทธา	อีกทั้งพระอิศวรพระนารายณ์

นางอุมาภักควีจิมฉาย	พระลักษมีพรตพราย	อันเป็นภริยาแห่งพระองค์
ทั้งนางพระศรีจิมยง	อาภรณ์ธำรงค	อลงกนิฝ่ายซ้ายขวา
เกล้าล้านเกล้าโรฎิไตรตรา	ท้าวทศกรรฐา	อันเรื่องฤทธิอำนาจ
ระวิศศิริอภาย	เสด็จในอาภาษ	อังการพหุชีวะ
ศุกระมินทะเสวระ	ราหูเกตุเคราะห์	จักรโลกโลกีย์
อีกทั้งพระกาลพระกุลี	พระขัตติคามิ	พระรามเทพชาณุไชย
พระสามลเทพราชฤทธิไกร	ธรรมมิกราชประโม	ภูเวณราชราชา
วิรุฬปักวิรุฬหกคมนา	ธรรฐราชา	แลกรุงภาสิฤทธิขยัน
ฤาษีสิทธิพิทยาธรคนธรรมา	เทวาสหสรรพ	พระองค์ตรัสฝากศาสนา
บริรักษ์ท้าวพรพระวะษา	มณีเมฆลา	อีกทั้งพระพิรุณพระพาย
พระธรณิศงคาสุมุทสาย	สิทธิฤทธิบริยาย	อันเป็นพำนักนี้ในโลกิ
สัตว์ร้ายเบียนคนบาป	อันพื้นปัดพิ	อันมีทุกท่มนนา
ผู้ใดกล่าวเท็จมารสา	จงประจักษ์แก่ตา	สท้านพันเอ็นห้วนไหว
หนังพองสยองเกล้าตกใจ	คะคร้ามกลัวโภย	แลแสงพระเพลิงรัศมี
พระเพลิงเรืองฤทธิแสงศรี	เข้าในอักคิ	ขอให้สามแดงพุทพอง
พระเพลิงเรืองฤทธิอันกอง	ให้ไหม้พุทพอง	ให้แทนประจักษ์แก่ตา
ขอจงท้าวท้าวเทวา	เทเวศมหา	จงเร่งมาชำระสังหาร
ขอพระพิรุณเจ้าบันดาล	เทวินางคราญ	ผู้เป็นพระอัคชายา
ดาตินอยู่บนเวหา	เหินทั่วทิศา	พระไพรเจ้าป่าชัยกษ
เทวาท้าวผู้สิทธิศักดิ์	เทวาอารักข	คือองค์พระเสื้อเมือง
เทวาภูมพฤษบันเทือง	รู้จักชื่อเปื่อง	บางคาบมิรู้จักนาม
ขอเชิญมาช่วยตัดความ	จริงเท็จให้ตาม	ประเททแท้เที่ยงธรรม
ข้าขอถวายเครื่องพลีกรรม	สัณหวานมีพรรณ	ทั้งกล้วยแลอ้อยพรวดาล
เครื่องบวชมธุระศการ	นานาผลาหาร	อันเจตจำเลยแต่งมา
ขอถวายแก่ท้าวเทวา	จงได้เมตตา	การุณาพหุคน
มันน้อยเครื่องสุพผลาผล	อย่าได้จันจน	แลรับแต่ตามมีมา
อย่าได้ดิ้นนินทา	อย่าจงโทษา	แลสิ่งอันร้ายอย่าทำ

แน้นสัควรายมีกัณ	อย่าได้กระทำ	วิบัติจงได้บราณ
แน้นว่าเข้าในอักถิ	ผู้เท็จอันปรี	พระเพลิงจงเร่งสังหาร
ำให้หม้พองอย่างนาน	ถ้อยคำเกี่ยวพาล	เอาเท็จมากกล่าวมุข
ขอจงท่านท้าวเทว	อารักขมหา	จงเร่งมาซ้ำอย่างนาน
ขอแต่อย่าให้สิ้นสุดปราชญ	ขอพระปราชญหาร	ำให้แทนประจักษ์แก่ตารลกยทั้งหลายเถิด

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางจิตาโส ชื่อสกุล อยู่สุจี

เกิดวันที่ 9 เดือน กันยายน พุทธศักราช 2506

สถานที่เกิด โรงพยาบาลหัวเฉียว กรุงเทพมหานคร

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 234 ก/819 หมู่ที่ 1 ตำบลสัตหีบ อำเภอสัตหีบ
จังหวัดชลบุรี 20180

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 1 ระดับ 4 ช่วยราชการโรงเรียนวัดนาจอมเทียน
สพอ.สัตหีบ สปจ.ชลบุรี

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนวัดนาจอมเทียน หมู่ที่ 1 ตำบลนาจอมเทียน
อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี 20250

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2524 มัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2528 ครุศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 (วิชาเอกประวัติศาสตร์
วิชาโทภูมิศาสตร์) จากวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2530 ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) จากมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2536 รัฐศาสตรบัณฑิต (วิชาเอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศการเมือง
การปกครองเปรียบเทียบ) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2538 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ไทย) จากมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา

บทคัดย่อ

ของ

จิตาส อู่สุจิ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย

กุมภาพันธ์ 2539

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยที่ปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยา ซึ่งแบ่งออก 4 ประเภท ได้แก่ พงศาวดาร จดหมายเหตุ กฎหมาย และวรรณกรรม สำหรับความเชื่อที่ทำการศึกษได้แบ่งออกเป็น 5 เรื่อง ซึ่งผู้วิจัยแบ่งจากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัยที่ได้พบจากเอกสารสมัยอยุธยา ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดา ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา และความเชื่อในเรื่องโชคกลาง ทั้งนี้เพื่อศึกษารูปแบบ พิธีกรรม และการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยสมัยอยุธยา แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ว่า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยาในเรื่องที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต ได้แก่ การเกิด การตาย การทำมาหากิน การศึกษา การเมืองการปกครอง และการสงคราม

ผลของการศึกษาพบว่า ความเชื่อในเรื่องโชคกลางได้รับการจัดบันทึกไว้ในเอกสารอยุธยาเป็นอันดับหนึ่ง คือ 37.30% รองลงมาได้แก่ ความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดา 29.10% ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา 20.08% ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม 10.65% และความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง 2.87% นอกจากนี้ยังพบว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยสมัยอยุธยาในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต และความเชื่อนี้ยังสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

THE STUDY ON THAI SUPERSTITIOUS BELIEFS ACCOUNTED
IN THE AYUTTHAYA DOCUMENTS

AN ABSTRACT

BY

JITSAI YOUSUKEE

Presented in partial fulfillment of the requirements for
the Master of Arts degree in Thai History
at Srinakharinwirot University

February 1996

This thesis "The Study on Thai Superstitious Beliefs Accounted in the Ayutthaya Documents" aims to study the superstitious beliefs within the Thai people that has been documented during the Ayutthaya period. The documentations which are the main sources of informations derive from 4 main records : historical chronicles, written accounts, law and literaries of the Ayutthaya era. The researcher, for the purpose of this study, has divided the Thai beliefs into 5 main categories, which are :- the belief in supernatural beings : demons and angels, the belief in propitious timings, the belief in sacred amulets, the belief in sorcery and lastly, the belief in luck and fortune. The study covered the rituals, styles and procedures of each individual belief as already mentioned. Eventually, an analysis was conducted to determine the influence of these superstitious beliefs on the way of life of the people of Ayutthaya during that period, focusing on birth, death, lifestyle, education, politics and war.

Results of the study discovered that the Thai beliefs were 37.3 % of the recorded documents were about luck and fortune, 29.1 % on demons and angels, 20.08 % on sorcery, 10.65 % on propitions timings. and 2.87 % on sacred amulets. Furthermore, the study had also unveiled that the superstitions beliefs influenced the way of life of the Thai people of Ayutthaya in all aspects from the day they were born to the day they died. This beliefs was carried forward into the Rattanakosin period.